ARCHIWUM PAŃSTWOWE W BIAŁYMSTOKU

Nr zespołu: **47**
Nazwa zespołu: **Urząd Wojewódzki Białostocki 1920-1939**
Sygnatura: **97**

Miesięczne sprawozdania sytuacyjne wojewody białostockiego za 1937 r.

Spis zawartości:

1. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 1 za miesiąc styczeń 1937 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch zawodowy
   IV. Mniejszości narodowe

2. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 2 za miesiąc luty 1937 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch zawodowy
   IV. Mniejszości narodowe

3. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 3 za miesiąc marzec 1937 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch zawodowy
   IV. Mniejszości narodowe

4. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 4 za miesiąc kwiecień 1937 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch zawodowy
   IV. Mniejszości narodowe

5. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 5 za miesiąc maj 1937 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch zawodowy
   IV. Mniejszości narodowe

6. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 6 za miesiąc czerwiec 1937 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch zawodowy
   IV. Mniejszości narodowe

7. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 7 za miesiąc lipiec 1937 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch zawodowy
   IV. Mniejszości narodowe

8. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 8 za miesiąc sierpień 1937 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch zawodowy
   IV. Mniejszości narodowe

9. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 9 za miesiąc wrzesień 1937 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch zawodowy
   IV. Mniejszości narodowe

10. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 10 za miesiąc październik 1937 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch zawodowy
   IV. Mniejszości narodowe

11. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 11 za miesiąc listopad 1937 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch zawodowy
   IV. Mniejszości narodowe

12. Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne **nr 12 za miesiąc grudzień 1937 r.**
   I. Sytuacja ogólna
   II. Polski legalny ruch polityczny
   III. Ruch zawodowy
   IV. Mniejszości narodowe

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.132/1/37.T.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.1 za miesiąc styczeń 1937 roku.

1049/37

Nr ewid. 24

BIAŁYSTOK, dnia 20 lutego 1937 r.

Tajne

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I. Polityczny
w Warszawie.

Urząd wojewódzki przedkłada w 4 egzempl./Nr.ewid.1,2,3 i 4/

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.1/37.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU Nr IX.
SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY.
WPŁYNĘŁO DN.
22 LUT. 1937 1049

Sam. Ref. Inf. D.O.K. IX.
Notowano 0 6
23.II.37 Inf. tjn/ r.

Za Wojewodę
Dworak
/ A. Dworak /
Naczelnik Wydziału Społeczno-Polit.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyzn.Rel.i Osw.Publ.	Nr.5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	Nr.6	-	1 "
" " Nowogródki	Nr.7	-	1 "
" " Poleski	Nr.8	-	1 "
" " Warszawski	Nr.9	-	1 "
" " Lubelski	Nr.10	-	1 "
" " Łódzki	Nr.11	-	1 "
" " Tarnopolski	Nr.12	-	1 "
" " Stanisławowski	Nr.13	-	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Warszawie	Nr.14	-	1 "
" " " " w Wilnie	Nr.15	-	1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	Nr.16	-	1 "
" " " " w Grodnie	Nr.17	-	1 "
" " " " w Łomży	Nr.18	-	1 "
" " Wydz.Zam. S.Okr.w Suwałkach	Nr.19	-	1 "
Ekspozytura Nr.1.Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	Nr.20	-	1 "
Samodzielny Referat Informacyjny DOK.III. w Grodnie	Nr.21-22	-	2 "
" " " DOK. I. w Warszawie	Nr.23	-	1 "
" " " DOK. IX. w Brześciu n/B.	Nr.24	-	1 "
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	Nr.25	-	1 "
Panowie Starostowie Powiatowi Wojew.Białostockiego	Nr.26-37	-	12 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	Nr.38	-	1 "
Pan Komendant Wojewódzki P.P.w Białymstoku	Nr.39	-	1 "
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	Nr.40	-	1 "
A r c h i w u m	Nr.41-43	-	2 "
Odbito		-	43 egz.

H.F.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE

Nr.PN.132/1/37.

Białystok, dnia 10 lutego 1937 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.1/37.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I - Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

Zainteresowania szerokiego ogółu w ciągu stycznia b.r. skupiały się przeważnie dookoła debat prowadzonych w związku z sesją budżetową Parlamentu. Poza tym nieco silniejszym echem odbiły się sprawy Kongresu Stronnictwa Ludowego i przygotowania do Kongresu PPS.CKW.

Z wydarzeń zagranicznych wielkie zainteresowanie budził proces moskiewski Piatakowa, Radka i tow. Proces ten komentowany jest powszechnie jako objaw daleko posuniętych antagonizmów wśród czynników rządzących w ZSRR oraz jako znak zbliżającej się ostatecznej rozgrywki o władzę w Rosji, do czego dąży grupa wojskowa.-

Z wydarzeń lokalnych sprawa wystąpień Stronnictwa Narodowego na terenie powiatu wysoko-mazowieckiego i jej echa były nadal przedmiotem ogólnego zainteresowania ludności polskiej i żydowskiej, zamieszkałej na terenie województwa.-

Jeśli chodzi o charakterystykę poszczególnych ugrupowań politycznych, to sytuacja przedstawiała się następująco:

Stronnictwo Narodowe. W następstwie wypadków jakie miały miejsce z końcem grudnia ub.r. i z początkiem stycznia b.r. w powiecie wysoko-mazowieckim, wywołanych przez Str.Nar. oraz na skutek akcji represyjno-prewencyjnej przeprowadzonej tam przez władze administracyjne - akcja Str.Nar. przycichła prawie na całym obszarze województwa.-

W okresie sprawozdawczym notowano wprawdzie cały szereg posunięć organizacyjnych, ale z drugiej strony dały się zauważyć również całkiem wyraźne zamieszanie i brak rozmachu w pracy Str.Nar. jaki dotychczas cechował wybitniejszych działaczy. Na uwagę zasługuje zaobserwowany ostatnio rozdźwięk między starszym społeczeństwem, a młodymi. Starsze społeczeństwo uwolnione od teroru młodych, na skutek licznych aresztowań główniejszych przywódców zaburzeń - zaczyna ustosunkowywać się bardziej krytycznie, a nawet niechętnie do haseł i taktyki narzuconych przez młodych.-

Tak samo dało się zauważyć zupełne prawie otrzeźwienie duchowieństwa rzymskokatolickiego w powiatach zachodnich województwa. Na zmianę ustosunkowania się duchowieństwa do poczynań Str.Nar. wpłynęły przede wszystkim zbytnia agresywność taktyki młodych, brak wpływu starszych członków stronnictwa na młodzież, a w szczególności znane z prasy pozdrowienie radiostacji mińskiej dla chłopów i robotników powiatu wysoko-mazowieckiego, walczących dzielnie z faszyzmem. Duchowieństwo dopatrując się w zaburzeniach wysoko-mazowieckich ręki Kominternu - zaczyna potępiać awantury i ekscesy Str.Nar.nazywając je robotą komunistyczną.-

Z drugiej jednak strony z ramienia wyższych władz organizacyjnych Str.Nar. czynione są usilne zabiegi nad utrzymaniem dotychczasowego tempa i rozmachu w pracy Stronnictwa na obszarze powiatów zachodnich, które znacznie osłabły na skutek licznych aresztowań przeprowadzonych w powiecie wysoko-mazowieckim.-

2

W tym celu władze centralne Str.Lud. delegowały na tereny zagrożone cały szereg młodych, impulsywnych działaczy, którzy pracują nad opanowaniem sytuacji i reorganizacją nadwątlonych ogniw stronnictwa.-

Stronnictwo Ludowe: Styczniowy Nadzwyczajny Kongres Stronnictwa Ludowego nie odbił się dotychczas silniejszym echem na terenie województwa. Główną przyczyną tego zdaje się być słaba organizacja i mały stan posiadania Str.Lud. w województwie białostockim. Na nielicznych zebraniach pokongresowych, które odbyły się w Łomży, Grodnie i w powiecie suwalskim omawiano jedynie przebieg kongresu. Dotychczas jednak, mimo zapowiedzi nie podjęto bardziej ożywionej akcji organizacyjnej. Jako objaw charakterystyczniejszy zasługuje na zaznaczenie zaobserwowane ostatnio zainteresowanie się Stronnictwem Ludowym wśród ludności białoruskiej pow. grodzieńskiego, a mianowicie na terenie gm. Skidel niejaki Cyprian Puzynia zebrał około 400 deklaracji mieszkańców tej gminy, którzy wyrazili chęć zapisania się na członków Str.Lud. Ponadto wspomniany Puzynia brał udział w Kongresie Str.Lud.

P.P.S. O.K.W. - zajęta była przygotowaniami do XXIV-go Kongresu w Radomiu. W związku z tym w Białymstoku odbyło się zebranie O.K.W. w którym wzięli udział Karpiński i Piotrowski jako delegaci O.K.W. Naogół O.K.R. białostocki akceptował całkowicie stanowisko O.K.W. w związku z Kongresem.-

Kadra Działaczy Chłopskich:- Nie zaobserwowano bardziej charakterystycznych objawów działalności.-

Obóz prorządowy - Żadnej działalności politycznej nie zaobserwowano.-

Sytuacja gospodarcza: W przemyśle włókienniczym nastąpiła popra-

wa w stosunku do poprzednich miesięcy. W szczególności duży wpływ na zwiększenie się eksportu miało zapotrzebowanie na konfekcje. Zamówienia konfekcyjne wpływają w dalszym ciągu. Są to przeważnie dostawy dla Hiszpanii. O ile w Hiszpanii nie nastąpi uspokojenie, Białystok będzie miał nadal te dostawy, co spowoduje dalsze ożywienie eksportu, oraz spowoduje dalszy wzrost zatrudnienia w rzemiośle krawieckim.-

W przemyśle, jak i w handlu drzewnym panowała tendencja cen nadal korzystna, a ruch ożywiony.

Na rynku rolnym zaobserwowano tendencję zwyżkową na zboże, a zwłaszcza na pszenicę. Spadły natomiast ceny bydła i trzody.-

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści:

Miejscowa prasa polska w szeregu artykułów i notatek żywo zajmowała się w dalszym ciągu sprawą pomocy zimowej bezrobotnym, poruszała zajścia antysemickie w powiecie wysoko-mazowieckim, a poza tym omawiała drobne lokalne sprawy i bolączki.

Prasa żydowska bardzo szeroko komentowała zajścia antysemickie w powiecie wysoko-mazowieckim, podkreślając przy tym konieczność przyjścia z wydatną pomocą materialną ludności żydowskiej na terenach, objętych akcją bojkotową. Nadto tematem artykułów tej prasy były zagadnienia palestyńskie.

2/ Nowe czasopisma:

1/"Unzer Sztyme", dwutygodnik, wydawany w języku żydowskim w Białymstoku; redaktor odpowiedzialny i wydawca - Mojżesz Wysocki. Pierwszy numer ukazał się dnia 8 stycznia 1937 r.

2/ "Folks Trybune", dwutygodnik, wydawany w języku żydowskim w Białymstoku; redaktor odpowiedzialny i wydawca - Samuel Rozensztejn. Pierwszy numer wyszedł w dniu 29 stycznia 1937 r.

3/ Zmiana w wydawnictwie czasopism:

Spółdzielnia wydawnicza "Nasza Prasa" w Białymstoku została z dniem 15 stycznia b.r. zlikwidowana. Wydawane przez tę spółdzielnię czasopisma żydowskie "Unzer Łebn" i "Gut Morgen" objęło wydawnictwo "Prasa" - B.Gutman, M.Goldman, W.Rejser i S-ka w Białymstoku. Redaktorzy wspomnianych pism pozostali ci sami: "Unzer Łebn" - Mendel Goldman i "Gut Morgen" - Hirsz Kozak.-

4/ Konfiskaty i procesy prasowe:

1/ Dnia 12.stycznia b.r. obłożono aresztem "Echo Białostockie" Nr.12 z dn.12 stycznia b.r. za umieszczenie artykułu p.t." Czyżew a informacje prasowe". Sąd Okręgowy w Białymstoku w dniu 21.stycznia b.r. areszt ten uchylił.

2/ Dnia 18 stycznia b.r. obłożono aresztem czasopismo "Unzer Łebn" Nr.11 z dnia 11 stycznia b.r. za artykuł p.t. " Słowa! ". Sąd Okręgowy w Białymstoku w dniu 21 stycznia b.r. areszt ten zatwierdził.

3/ Dnia 20 stycznia b.r. obłożono aresztem czasopisma "Echo Białostockie" i "Wiadomości Białostockie" Nr.20 z dnia 20 stycznia b.r. za artykuł p.t."Uwaga, oficerowie rezerwy". Artykuł ten zawierał cechy przestępstwa z art.18 rozp.Prez.R.P. z dnia 24.X.34 r.o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa/Dz.U.R.P.Nr.94,poz.851/.-

4/ Dnia 30 stycznia b.r. obłożono aresztem w Grodnie czasopismo "Dziennik Kresowy" Nr.30 z dnia 30 stycznia b.r. za umieszczenie artykułu p.t."Obywatelska akcja wojska.Armia dla obywateli". Artykuł ten zawierał cechy przestępstwa z art.18 rozp.Prezydenta Rz.P. z dnia 24.X.1934 r. o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa /Dz.U.R.P. Nr.94,poz.851/.

B. Polski legalny ruch polityczny.

1/ Obóz prorządowy.

Krążące uporczywie wersje o mającym nastąpić rzekomo już w czasie najbliższym ogłoszeniu deklaracji nowego obozu - spowodowały pewne ożywienie wśród działaczy prorządowych. Na zebraniach organizacji społecznych, sprawa ta jest ustawicznie poruszoną. Oczywista, że nie brak na ten temat różnych fantastycznych domysłów, a z drugiej strony utyskiwań, że odkładanie tej sprawy sprzyja opozycji politycznej w kraju, która konsoliduje się coraz bardziej i rozrasta.-

2/ Kadra Działaczy Chłopskich.

Jak zaznaczono w części ogólnej ugrupowanie to nie wykazało w okresie sprawozdawczym żadnej prawie działalności. Należy przypuszczać, że powodem tego jest stanowisko wyczekujące b.posła Adolfa Sawickiego jakie zajął on w związku z krążącymi wersjami o zbliżającym się terminie ogłoszenia deklaracji nowego obozu.-

3/ Stronnictwo Narodowe.

Najważniejszym momentem w życiu Str.Nar.na terenie całego województwa w okresie ubiegłym były wypadki jakie miały miejsce w powiecie wysoko-mazowieckim. Sprawa wystąpień Str.N. w tym powiecie i akcja represyjna administracji odbiła się zresztą głośnym echem i na terenie całego kraju, czego choćby dowodem liczne głosy prasy wszystkich odcieni, oraz interpelacja i przemówienia na ten temat w Izbach Ustawodawczych. Zdecydowane stanowisko rządu w odniesieniu do wydarzeń styczniowych w powiecie wysoko-mazowieckim - poskutkowało jak przysłowiowe wiadro zimnej wody na dotychczasowe rewolucyjne nastawienie i taktykę elementów radykalnych Str.Nar., które

w czasach ostatnich wzięły na niektórych terenach całkowicie inicjatywę w swoje ręce.-

Osadzenie szeregu działaczy narodowych w M.O. oraz liczne aresztowania wśród przywódców zaburzeń - spowodowały rewizje dotychczasowej działalności przez władze centralne stronnictwa. Powodem tego odwołanie i wstrzymanie wszelkich zapowiedzianych zjazdów, kursów i t.p. na terenach innych Zarządów Okręgowych, obejmujących n.p. wschodnie powiaty województwa. Druga rzecz, to zupełnie jawne nawoływanie członków Str.Nar. do zachowania spokoju i zaniechania akcji antyżydowskiej prowadzonej przy pomocy terroru. W to miejsce zaleca się natomiast zaostrzenie bojkotu ekonomicznego, przy czym kładzie się duży nacisk na skierowanie ostrza bojkotu nie przeciw ludności chrześcijańskiej, która przez kupo[illegible]nie u żydów popiera żydowstwo.-

Jak zaznaczono już na wstępie wypadki wysoko-mazowieckie spowodowały również otrzeźwienie wśród starszego społeczeństwa idącego dotychczas bezwolnie na pasku młodzieży. W szczególności ważnym jest w danym wypadku przełamanie się opinii i ustosunkowania się kleru do działalności Str.Nar. Duchowieństwo widząc mianowicie, że starsi i zrównoważeni działacze stracili wpływ na radykalnie nastawioną młodzież - uchyla się masowo od udziału w pracach Str.Nar. a w bardzo licznych wypadkach potępia jego taktykę z ambony, nazywając tę działalność robotą komunistyczną.-

Te, o ile ich tak nazwiemy sukcesy Rządu i załamanie się rozmachu działalności Str.Nar. w powiatach zachodnich województwa białostockiego - przyjmować trzeba z dużą dozą krytycyzmu i wielką ostrożnością. Styl dzisiejszego życia publicznego, ciężkie położenie ekonomiczne, a ponadto specjalna wrażliwość dzisiejszej młodzieży na sprawy publiczne - powodują w sumie, że stan podniecenia nastrojów trwa w permanencji. Młodzież ta

musi dostać odpowiednią strawę duchową, któraby potrafiła zeźrodkować na sobie jej zainteresowania i umożliwiła wyżycie się tej młodzieży. Hasła radykalno narodowe wniknęły już zbyt głęboko i szeroko w rzesze młodej generacji. W szczególności zagadnienie żydowskie musi zostać skonkretyzowane i ujęte w program oficjalny. Dopóki bowiem sprawa ta nie zostanie właściwie postawiona - to kwestia żydowska będzie trwała odskocznią i natchnieniem do tworzenia programów i posunięć o charakterze odśrodkowym i szkodliwym z punktu interesów państwowych.-

Jak zaznaczono już w charakterystyce ogólnej Str.Nar.w ciągu stycznia zahamowało tempo swych prac. Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań w ciągu stycznia ilustruje podane niżej zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organiz	
	Ilość	Frekwencja Ogólna	Rozciągi.	Ilość	Frekwencja Ogólna	Rozciągi	Nowe	Zlikwid.
Białystok-Pow.	1	120	-	2	48	18-30	-	-
Białystok-M.	-	-	-	2	94	42-52	-	-
Bielsk-Podl.	1	76	-	1	40	-	-	-
Grodno	-	-	-	3	62	10-37	-	-
Łomża	-	-	-	3	107	30-47	1	-
Ostrołęka	-	-	-	4	11	20-40	-	-
Ostrów-Maz.	1	600	-	9	287	5-50	3	-
Suwałki	-	-	-	3	140	30-80	1	-
Grajewo	-	-	-	1	4	-	-	-
Wołkowysk	-	-	-	2	65	-	-	-
Wysoko-Maz.	-	-	-	4	122	10-50	-	-
Razem:	3	796	-	34	1084	-	5	-

4/ Stronnictwo Ludowe.

Z przejawów działalności Str.Lud.w okresie sprawozdawczym zasługuje jedynie na zaznaczenie pewne ożywienie jakie wywołała sprawa Kongresu Nadzwyczajnego Str.Lud., która spowodowała swego rodzaju poderwanie się z dotychczasowego marazmu i bierności nielicznych tutaj zresztą działaczy ludowcowych. Najczynniejszym jak zwykle okazał się Antoni Trochim z powiatu suwalskiego, który na zebraniach informował członków o przebiegu i nastrojach panujących na Kongresie i kolportował w miarę możności odbitki listu emigrantów politycznych p.n. "Wielce Szanowny Kongresie" podpisanego przez Witosa, Kiernika i Bagińskiego. Poza tym w końcu stycznia b.r. odbyło się zebranie Zarządu Powiatowego Str.Lud. w Łomży z udziałem wybitniejszych działaczy z łomżyńskiego, na którym prócz sprawozdania z przebiegu Kongresu powzięto szereg uchwał mających na względzie ożywienie działalności stronnictwa.-

Również w Grodnie odbyło się tego rodzaju pokongresowe zebranie informacyjne. Ze spraw omówionych w Grodnie zasługuje na uwagę sprawa zapisywania się białorusinów na członków Str.Lud. W powiązaniu tego objawu z tendencją wstępowania ukraińców do Str. Lud. na terenie Małopolski Wschodniej - nasuwa się przypuszczenie, iż akcja ta musi mieć jakiś głębszy, ukryty sens i jest zapewne wynikiem uzgodnionej taktyki, względnie porozumienia między ukraińcami, a białorusinami.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań Stronnictwa Ludowego w ciągu stycznia b.r. ilustruje niżej podane zestawienie

6

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organi	
	Ilość	Frekwencja Ogólna	Frekwencja Liczebność	Ilość	Frekwencja Ogólna	Frekwencja Liczebność	Nowe	Zlikwid.
Grodno	-	-	-	1	20	-	-	-
Łomża	-	-	-	1	20	-	-	-
Suwałki	-	-	-	3	68	4 - 40	-	-
Grajewo	-	-	-	3	98	17-40	-	-
Razem	-	-	-	8	156	-	-	-

5/ P.P.S. - C.K.W.

PPS.CKW. w okresie sprawozdawczym zaabsorbowana była głównie przygotowaniami do XXIV-go Kongresu radomskiego. Z okazji tej odbyły się specjalne konferencje okręgowe, na których dokonano wyboru delegatów na Kongres i dyskutowano nad projektem programu PPS.

Ciekawym pod tym względem był przebieg konferencji okręgowej w Białymstoku w której wzięli udział Karpiński i Piotrowski jako przedstawiciele CKW. Karpiński w swoim przemówieniu zaznaczył mianowicie, że OKK. Białystok jest bardzo nierówny w swej pracy i przypomniał czasy, w których PPS. posiadała bardzo duże wpływy, a dziś utraciła je na skutek nieróbstwa i apatii trawiących partie. Wyraził ponadto zdziwienie, że PPS. w Białymstoku mając duże wpływy na Związki Włókiennicze, gdzie większość stanowią kobiety - nie zorganizowała dotychczas wydziału kobiecego. Zalecił też przystąpić jak najprędzej do tej pracy i w czasie jak najbliższym zorganizować odpowiedni wydział kobiecy PPS. Dla usprawnienia zaś i ożywienia całokształtu działalności PPS. na gruncie białostockim uznał za konieczne przeprowadzenie wyborów nowego prezydium.-

Odnośnie projektu programu PPS. oświadczył, iż został on opracowany przez CKW. i apelował do zebranych, by przyjęli go w dosłownym brzmieniu, a delegaci białostoccy, aby głosowali za projektem na Kongresie.

Przy omawianiu projektu programu wyłoniła się dłuższa dyskusja nad punktem postawienia sprawy dyktatury proletariatu w chwili objęcia władzy przez rząd robotniczy. Członek OKR. Jan Peter z Hajnówki zaproponował poprawkę do programu, a mianowicie, by z chwilą objęcia władzy przez rząd robotniczy wprowadzić dyktaturę mas rewolucyjnych, a nie proletariatu. Peter motywował tę poprawkę tym, że niewprowadzenie dyktatury mas rewolucyjnych w Hiszpanii przez rząd frontu ludowego - spowodowało obecną wojnę domową.-

Karpiński odpowiadając Peterowi zaznaczył, że błędem rządu frontu ludowego Hiszpanii było tylko nieprzeprowadzenie czystki w administracji i w wojsku od elementów klasy posiadającej. Sprawa w Polsce przedstawia się odmiennie. Klasa robotnicza nie jest bowiem u nas decydującą, a jest nią masa chłopska. PPS. CKW. doceniając to działać będzie w ścisłym porozumieniu ze Stronnictwem Ludowym. Dowodem tego, że przedstawiciele PPS. brali udział w Kongresie ludowców, a ludowcy w Kongresie PPS. a polityka i taktyka obu partii jest uzgodniona.-

W następstwie głosowania nad tym punktem koncepcja Petera upadła, a projekt programu partyjnego opracowanego przez CKW. przyjęto bez zmian.-

Z innych dziedzin pracy PPS. zasługuje na zaznaczenie czystka w TUR-ze przeprowadzona w ciągu stycznia w Białymstoku i Grodnie. W jednym i drugim wypadku usunięto mianowicie elementy skomunizowane, wystąpienia których nie budziły najmniejszych wątpliwości, że stanowią ekspozyturę Kompartii.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań PPS. CKW. ilustruje podane niżej zestawienie:

7

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organiz.	
	Ilość	Frekwencja		Ilość	Frekwencja		Nowe	Zlikwid.
		Ogólna	Rozciągłość.		Ogólna	Rozciągłość.		
Białystok-Miasto	-	-	-	2	67	27-40	-	-
Białystok-pow.	-	-	-	2	22	11-11	-	-
Wołkowysk		-	-	1	50	-	-	-
R a z e m :	-	-	-	5	139	-	-	-

H.F.

C. Ruch wyznaniowy .

1/Wyznanie rzymskokatolickie

Udział duchowieństwa katolickiego w pracy politycznej Str.Naro wpłynął w okresie sprawozdawczym hamująco na rozwój Akcji Katolickiej

Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej nadal zabiegało o usunięcie wszelkich wystąpień kolidujących z kodeksem karnym z akcji antyżydowskiej, prowadzonej pod sztandarem Str.Narod. Szczególnie ludność tych powiatów, w których wydarzyły się ekscesy antyżydowskie, była intensywnie pouczana przez kler katolicki o szkodliwych wynikach tego rodzaju wystąpień. Według tych pouczeń bicie żydów wykorzystują prasa zagraniczna, godząca w całość Państwa Polskiego, oraz element przestępczy, szukający korzyści materialnej. Odpowiedzialność natomiast za ekscesy spada na niewinnych członków Str.Narod. /Przemówienie ks.Sulińskiego w Rzekuniu,w pow.ostrołęckim w dniu 23.I.1937r.w czasie opłatka/.-

Duchowieństwo archidiecezji wileńskiej na terenie województwa okazało w okresie sprawozdawczym większe zainteresowanie sprawami politycznymi. Przedmiotem ostrej krytyki tego duchowieństwa była działalność Związku Nauczycielstwa Polskiego, który to związek obwiniany był o komunizowanie młodzieży. Z oświadczeń niektórych duchownych należy wnosić, że kampania ta prowadzona była przez kler na skutek zarządzeń władzy diecezjalnej. Ludność na rzecz tej kampanii była pozyskiwana zarówno słowem, jak i pismem. Za pośrednictwem młodzieży szkolnej, a nawet i sołtysów, zbierał kler podpisy pod rezolucjami potępiającymi Związek Nauczycielstwa Polskiego. Na terenie pow.grodzieńskiego zwalczanie Zw.Naucz.Polsk.zostało rozszerzone także i na Związek Strzelecki. W Brzostowicy-Wielkiej w wyniku kampanii ks.ks.Mieczysława Małynicza i Jana Tomaszewicza wszyscy członkowie Związku Strzeleckiego przystąpili do Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży. Proboszcz

./.

parafii w Mostach, ks.Marian Wądołowski odmówił poświęcenia świetlicy Zw.Strzeleckiego. Po czym oświadczył, że podczas chodzenia z kolendą, gdy będzie święcił chlewy i obory, to może i dla tej świetlicy wody święconej nie pożałuje. Duchowny ten również ustosunkował się nieprzychylnie do akcji nauczania poborowych i oświadczył, że akcja ta ma na celu rozbijanie Kat.Stow.Młodz.i deprawację młodzieży. Oświadczenie to miało ten skutek, że poborowi zaprzestali uczęszczać na kursa dokształcające. Duchowny ten członkom K.S.M.zagroził karami kościelnymi za utrzymywanie stosunków towarzyskich z członkami Zw. Strzeleckiego.- Proboszcz parafii rzymskokatolickiej w Ejsmontach-Wielkich pow.grodzieńskiego, ks.Edmund Pietkiewicz, w toku każdego kazania wygłoszonego w okresie sprawozdawczym, poddawał krytyce działalność Zw.Naucz.Polskiego, nazywając tę organizację komunistyczną. Zapewne w wyniku interwencji nauczycieli, z którymi utrzymuje towarzyskie stosunki, w czasie kazania z dnia 31 stycznia br.zmodyfikował swe oświadczenia, zaznaczając, że komunistami są tylko niektórzy członkowie Związku Naucz. Polskiego. W Wołkowysku zebranie rodzicielskie Kościoła Farnego złożyło petycję do Władz Naczelnych o rozwiązanie Zw.Naucz.Polskiego i o usunięcie z zajmowanego stanowiska kierownika szkoły powszechnej w Wołkowysku, Szczepana Zasadę, obwiniając go o podrywanie religijności wśród młodzieży szkolnej.-

Równolegle z kampanią, prowadzoną na obszarze archidiecezji wileńskiej przeciwko Zw.Naucz.Polsk.i Zw.Strzeleckiemu prowadzona była przez kler agitacja antyżydowska, wzywająca ludność do ekonomicznego bojkotu żydów.-

Na terenie diecezji pińskiej wycofał się z życia politycznego ks.Jan Duda-Dziewierz, proboszcz w Strzeli pow.bielskiego. Dnia 12 stycznia br.w Krupicach tegoż powiatu odbył się zjazd Str.Narod., któremu przewodniczył nazwany duchowny, jako prezes Pow.Zarządu Str.Nar.

./.

Zjazd zakończony został dłuższym przemówieniem ks.Dudy-Dziewierza. W toku tego przemówienia pod adresem zebranych została wysunięta prośba o przeciwdziałanie wszelkim ekscesom antyżydowskim, ponieważ mówca nie chciałby być ofiarą tych awantur i niewinnie cierpieć. Szczególnie gorąco apelował mówca do kół Str.Narod., sąsiadujących z pow. wysoko-mazowieckim, nadmieniając, że ich bojowe nastawienie i gorący temperament są mu znane, jednak narazie nie czas na awantury, których ofiarami padają zwykle narodowcy. Kończąc przemówienie, ks.Duda-Dziewierz ogłosił zebranym o rezygnacji ze stanowiska prezesa Pow.Zarządu Str.Narod., którą to rezygnację uzasadnił on złym stanem swego zdrowia.

2/Wyznanie prawosławne.

W czasopiśmie, redagowanym w Wilnie w języku rosyjskim, pt."Nowa Iskra", z dnia 3.I.1937r.Nr.2, został ogłoszony artykuł, którego treść, oświetlająca nastroje związane ze zmianą na stanowisku zarządcy diecezji grodzieńskiej, podana jest poniżej, w tłumaczeniu na język polski:

"Prawosławna ludność Grodna, dowiedziawszy się o mianowaniu biskupa lubelskiego Sawy na stanowisko zarządzającego grodzieńską diecezją, postanowiła spotkać nowego arcypasterza stosownie do wymogów jego stanu i stanowiska. Mianowanie i przyjazd biskupa Sawy specjalnie uradowały prawosławnych Rosjan. Do spotkania Ekscelencji przygotowały się tak poszczególne jednostki, jak i rosyjskie organizacje. Niestety jednak przyjazd biskupa do Grodna odbył się bez żadnych uroczystości. Jak twierdzą niektórzy, przyczyną tego było zarządzenie władzy cerkiewnej... Prawosławni m.Grodna, a w szczególności Rosjanie, faktem tym są ogromnie zdziwieni. W każdym razie następnego dnia biskup Sawa spotykany był w świątyni; a uroczystość, której byli pozbawieni wierni przy przyjeździe biskupa do miasta, odbyła się później.

./.

9

Przed ogrodzeniem cerkiewnym spotykali Ekscelencję parafianie, przy czym imieniem Rosyjskiego Tow.Dobroczynności wręczony został biskupowi przez patronkę T-wa. A.Folendorf bukiet żywych kwiatów, który dowodem barw przypominał rosyjską narodową chorągiew. Biskup, po krótkim przemówieniu p.Folendorf, podziękował za okazane mu uczucie.Przekroczywszy obręb zabudowań soboru, Ekscelencja powitany został przez starostę cerkiewnego Jarmołowicza krótkimi słowy, P.Jarmołowicz powiedział m.in.: "Drogi arcypasterzu, my widzimy w tobie biskupa, który razem z nami boleje nad losami prawosławia i dlatego witamy cię w naszym mieście jako człowieka, któremu drogie wszystko, co jest związane z naszą ruską duszą, wychowaną w dawnych tradycjach prawosławia, idącego prosto i dlatego trudną drogą". Następnym przedstawicielem rosyjskiego prawosławnego społeczeństwa m.Grodna, witającego biskupa Sawę, był prezes Rosyjskiego Tow.Młodzieży p.Siedlarewicz, który w swym długim i pełnym entuzjazmu przemówieniu specjalnie podkreślił zasługi biskupa Sawy, położone na polu pomocy moralnej i materialnej młodym rosyjskim nacjonalistom w Polsce. "Z przyjściem do Grodna dostojny pasterzu prawosławie znacznie się podniesie i pójdzie tymi drogami, które wskazane mu zostały przez świetlane postacie ziemi rosyjskiej". W świątyni ekscelencję Sawę przywitał przemówieniem protojerej i dziekan Ananiusz Jahajdakowski. Biskup Sawa podziękował obecnym za uroczystość powitania, świadczącą o poszanowaniu i miłości parafian. Ze łzami w oczach pasterz zakończył swoje przemówienie, zaznaczając, że będzie uważał za swój obowiązek zadowolnić wszystkich, którzy w przemówieniach wyrazili swoje życzenia. W czasie nabożeństwa biskup Sawa wygłosił kazanie o charakterze dogmatycznym, które zrobiło silne wrażenie na modlących się. Biskup, jako wielki psycholog, uważał za wskazane kazanie swoje powtórzyć w czasie "akafisty" wieczorem tego samego dnia. Cała strona organizacyjna spotkania biskupa Sawy

spoczywa w rękach energicznego i uzdolnionego grodzieńskiego społecznika p.J.Ketowa".-

W okresie sprawozdawczym przybył do Białegostoku biskup Sawa w celu przedstawienia się władzom i nawiązania kontaktu z miejscową ludnością. Po bytności w Urzędzie Wojewódzkim biskup Sawa przyjmował przedstawicieli społeczeństwa prawosławnego w mieszkaniu dziekana białostockiego, ks.Józefa Guszkiewicza. Biskup wysłuchał postulaty, przedstawione mu przez ugrupowania Polaków wyznania prawosławnego, a także nawiązał kontakt towarzyski z osobami uprawiającymi politykę rusofilską. Biskup starał się pozyskać sympatję przedstawicieli obu kierunków politycznych, nie ujawniając własnego oblicza politycznego. Biskupowi towarzyszył jego sekretarz osobisty i referent personalny Konsystorza, mgr.Aleksander Świtycz, członek Głównego Zarządu Rosyjskiego Tow.Dobroczynności.-

W związku z utrąceniem biskupa Antoniusza, co było wynikiem zabiegów kół rusyfikacyjnych, poczęły te koła wysuwać swe dezyderaty. Zapewne w porozumieniu z nimi właścicielka maj.Kopciówszczyzna, w pow grodzieńskim, Anna Trusowa, wspólnie z psalmistą cerkiewnym, Mikołajem Dworzdowskim zajęła się sporządzeniem dwóch petycyj, zawierających protesty przeciwko nauczaniu religii prawosławnej w języku polskim i domagających się przywrócenia nauki religii w języku rosyjskim. Na jednej z list zebrano około 800 podpisów. Druga lista zaginęła.- Zatrudniony od dwóch lat we wskazanym majątku ogrodnik, Szewczyk Eugeniusz zmuszony został do przejścia na prawosławie. Właścicielka maj. Anna Trusowa zagroziła mu bowiem zwolnieniem ze służby, jeżeli nie zmieni wyznania. Również zmusiła nazwanego do ochrzczenia dziecka w świątyni prawosławnej. Pomimo tej uległości nazwana wymówiła pracę ogrodnikowi z dniem 1 kwietnia br.r. A.Trusowa brała czynny udział w akcji mającej na celu usunięcia biskupa Antoniusza z zajmowanego do niedawna stanowiska.-

./.

10

W Zabłudowiu pow.białostockim zmarł proboszcz parafii prawosławnej, ks.Andrzej Kadłubowski. Według nieoficjalnych informacji wskazanie kandydata na opróżnioną placówkę zastrzegł sobie Metropolita.-

3/ Wyznanie ewangelicko-augsburskie

Dnia 22 stycznia 1937 roku wójt gminy Miżajny i kierownik szkoły powszechnej w tej miejscowości zwrócili się w charakterze delegatów Komitetu Obchodu Dnia Polaka Zagranicą do pastora Aleksandra Jehnkego z prośbą o odprawienie nabożeństwa w dniu 24 stycznia 1937r. Pastor Jehnke nie zgodził się na odprawienie nabożeństwa i na zachęcanie ludności do składania ofiar na Fundusz Szkolnictwa Zagranicą, oświadczając delegatom, że parafia jest w 90% niemiecka i na szkolnictwo polskie zagranicą nic nie da, przy czym nadmienił on, że pozostałe 10% Mazurów wyznania ewangelickiego obraża się, kiedy ich nazywa się Polakami.-

S E K T Y :

1/Kościół Starokatolicki Mariawitów w Polsce:

Do Białegostoku powrócił ..on Podsiadło, tytułujący się księdzem i występujący w szatach duchownych, który dawniej zabiegał o zorganizowanie placówki Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego w Białymstoku /organizacja Farona/ następnie przeszedł pod opiekę mariawitów, do których niegdyś należał, i ostatnio przystąpił do zorganizowania w Białymstoku kaplicy Kościoła Starokatolickiego Mariawitów. Wyniki jego zabiegów są dotychczas nikłe.-

./.

2/ Polski Narodowy Kościół Katolicki

Placówka Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego w Łomży, po bezowocnych staraniach schronienia się pod opiekę wyznania augsbursko-ewangelickiego, otrzymała nowego kierownika, którym jest Narbutowicz Burajlis, ur.w 1911r. Nazwany wszczął starania o uzyskanie części b. cmentarza prawosławnego dla potrzeb swej sekty.-

W czasie od 27 do 31 stycznia br.przebywał w folw.Smolowo,w pow. ostrowskim b.kierownik placówki Kościoła Narodowego w Łomży Piechulski, którego zaprosił do siebie właściciel tego folwarku, Roman Konarzewski w celu zorganizowania w tej miejscowości placówki Kościoła Narodowego. Powodem tego przedsięwzięcia był antagonizm pomiędzy wspomnianym Konarzewskim a proboszczem w Zuzeli, ks.Bogackim. Zapowiedziane przez Piechula jego na dzień 31 stycznia br.nabożeństwo nie odbyło się.-

3/ A d w e n t y ś c i :

Na terenie pow.bielskiego zauważono wzmożoną działalność adwentystów, którzy w gminach Boćki i Siemiatycze, pow.bielskiego zorganizowali w okresie sprawozdawczym siedem zebrań religijnych.-

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE.

Nr.PN.132/1/37.T.

Białystok, dnia 10 lutego 1937 r.

11

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.1/37.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

C Z Ę Ś Ć II - Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Większą aktywność wykazali Litwini w pow. grodzieńskim, przy czym obok jawnej działalności prowadzona jest akcja konspiracyjna. Uzyskane informacje świadczą, iż do prowadzenia akcji konspiracyjnej zakładane są nielegalnie koła "Literatu Kuopa", grupujące w sobie bardziej zdecydowane elementy.-

Żydów w dalszym ciągu silnie absorbuje sprawa stale rozszerzającego się bojkotu handlu żydowskiego. Celem przeciwstawienia się tej akcji wysuwane są z jednej strony projekty zbliżenia się do polskich stronnictw lewicowych t.zw. frontu demokratycznego, z drugiej zaś na doprowadzenie do większej konsolidacji społeczeństwa żydowskiego.-

W życiu mniejszości białoruskiej zasługuje na zaznaczenie zaobserwowany ostatnio fakt wstępowania Białorusinów do Stronnictwa Ludowego, jaki miał miejsce na terenie gm. Skidel w powiecie grodzieńskim, gdzie niejaki Puzyna zwerbował około 400 członków do Stronnictwa Ludowego.-

B. Część szczegółowa.

1/ R o s j a n i e .

Rosyjskie Stowarzyszenie Młodzieży w Białymstoku urządziło 2 zabawy z których dochód został przeznaczony na cele kultu-

rolno-oświatowe stowarzyszenia oraz odbyło walne zebranie członków /50 osób/, na którym dokonano wyborów nowego zarządu.-

Toż samo stowarzyszenie w Grodnie wespół z Rosyjskim Towarzystwem Dobroczynności urządziło choinkę dla biednych dzieci rosyjskich. Nadto tamże Ros.T-wo Dobroczynności urządziło zabawę przeznaczając dochód na cele towarzystwa.

W Supraślu, pow. białostockiego, staraniem Rady Cerkiewnej par. prawosławnej zostały urządzone przedstawienie i zabawa przy udziale około 300 osób.-

2/ U k r a i ń c y .

W dniu 31.I.b.r. odbyło się zebranie oddziału U.K.C. w Augustowie przy udziale delegata z Warszawy dr Piotra Szkurata, który wygłosił przemówienie na temat spraw organizacyjnych i wychowania młodzieży ukraińskiej na emigracji. Obecnych 11 osób.-

3/ B i a ł o r u s i n i .

Na skutek akcji elementów wywrotowych stwierdzono w pow. grodzieńskim i wołkowyskim zaopatrywanie się Białorusinów w kalendarze i elementarze białoruskie, które są sprowadzane z Wilna.

Te same elementy wysuwają w pow. grodzieńskim konieczność domagania się organizowania przez władze szkolne kursów wieczorowych bądź wyłącznie w języku białoruskim, bądź też w białoruskim i polskim.-

Akcja bojkotowa szkolnictwa polskiego jest przeprowadzana na terenie gminy Łasza w pow. grodzieńskim, gdzie pomimo zastosowanych kar grzywnami nie została całkowicie zaniechana.-

4/ L i t w i n i .

Powiat grodzieński:

Suchocki Teofil i Nowicki Jan, kierownicy akcji litewskiej

12

w powiecie mając na względzie utrzymywanie bezpośredniego kontaktu z jak największą ilością ludności litewskiej i odpowiednie oddziaływanie na nią polecili za pośrednictwem b.kierowników czytelń rytasowskich wszystkim prenumeratorom wileńskich czasopism litewskich przekazywać sobie należności za prenumeratę tych czasopism, które od stycznia b.r. nadsyłane są do lit.spółdzielni spożywców w Marcinkańcach i Kobelach. Po czasopisma zgłaszają się osobiście prenumeratorzy do Suchockiego i Nowickiego.-

W toku sprawdzania są informacje o zakładaniu z polecenia Suchockiego Teofila konspiracyjnych kółek pn."Literatu Kuopa". Do kółek mają należeć bardziej odważne i zdecydowane jednostki z pośród b.członków Lit.T-wa Św.Kazimierza. Zadaniem członków tych kółek jest przemycanie z Litwy wydawnictw kowieńskich i rozpowszechnianie ich wśród ludności litewskiej w powiecie. Dotychczas kółka te powstały jakoby w 8 wsiach.-

Po stronie litewskiej literatura dla"Literatu Kuopa" jest jakoby przygotowywana na posterunkach policji w Mereczu i Uciesze litewskiej.

W dniu 14.I.b.r. odbył się pogrzeb braci Feliksa i Franciszka Mazgalisów, m-ców wsi Szklary, gm.Marcinkańce,b. czł.Lit.T-wa Św.Kazimierza, którzy po zabójstwie Macieja Jarkowanisa na tle porachunków osobistych popełnili samobójstwo w obawie przed odpowiedzialnością.-

W kondukcie pogrzebowym wzięło udział około 120 osób, b.członków organizacji litewskich,zgromadzonych przez Nowickiego Jana i Makarewicza Wincentego, b.kierowników czytelń T-wa "Rytas". Uczestnicy pogrzebu uformowani w czwórki śpiewali pieśni litewskie i narodowy hymn litewski. Przemówienia nad mogiłą wygłosili Nowicki i Makarewicz. Złożone na mogile wianki były zaopatrzone w szarfy o narodowych barwach litewskich.

Na tle pogrzebu doszło do zatargu z ks.Czaglisem, który wzbraniał pochować samobójców na cmentarzu i za samowolne ich pogrzebanie napisał skargę do kurii biskupiej.-

W dniu 31.I.b.r. szereg wybitniejszych działaczy litewskich wyjechało do Wilna na nieznaną bliżej poufną konferencję, która jakoby miała odbyć się w mieszkaniu ks.Czybirasa. M.in. na konferencję wyjechali: Suchocki Teofil, Molis Feliks - b.kier.czytelni w Rudni, Miaczkis Piotr - b.kier.czyt.w Nerowie i Kibirksztis Józef- b.czł.Tow Św.Kazimierza.-

Powiat Suwalski:

W okresie sprawozdawczym nie stwierdzono poważniejszej akcji wśród Litwinów. Ciągły kontakt z Wilnem utrzymują Pojawis Jan i Kadziewski Wincenty skąd nadsyłane są do nich pieniądze i paczki.-

Litewskie zespoły przysposobienia rolniczego nie przejawiają większej działalności. Kierowane są one przez specjalnego wydelegowanego przez władze, instruktora rolnego, narodowości polskiej, który urządza wykłady w jęz.polskim.

Poza pracą fachową prowadzi się w zespołach nauczanie pieśni polskich, co jak dotychczas nie spotkało się ze sprzeciwem członków zespołów.-

5/ Żydzi.

Większą ruchliwość wykazały ugrupowania sjonistyczne urządzając szereg odczytów poświęconych niemal wyłącznie sprawom palestyńskim.-

Rozszerzający się ciągle bojkot handlu żydowskiego oraz zajście w Czyżewie obok wywoływania niepokoju powodują poszukiwanie dróg do przeciwstawienia się akcji bojkotowej. W związku z tym ugrupowania socjalistyczne wysuwają konieczność całkowitej zmiany

13

orientacji szerokich rzesz żydowskich i oparcie się o stronnictwa lewicowe pozostałe zaś widzą ratunek w zaniechaniu waśni pomiędzy poszczególnymi odłamami i silnej konsolidacji całego społeczeństwa żydowskiego.-

Wobec specjalnie nasilonej akcji bojkotowej w powiatach zachodnich i przenoszeniem się tamże żydów ze wsi do większych osiedli, w Białymstoku powstał specjalny komitet mający na celu przyjścia z pomocą materialną rodzinom, które ucierpiały na skutek bojkotu.-

Tego rodzaju sytuacja spowodowała, iż wejście w życie ustawy o uboju zwierząt nie znalazło większego oddźwięku w powiatach zachodnich, natomiast w pozostałych powiatach Żydzi wyraźnie okazują z tego powodu swoje niezadowolenie a nawet niekiedy wysuwają pogróżki w sprawie bojkotu mięsa.-

Zawieszone w grudniu ub.roku Zjednoczenie Szkół Żydowskich w Suwałkach zostało rozwiązane.-

Z e s t a w i e n i e

imprez urządzonych przez organizacje żydowskie

w styczniu 1937 roku.

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Odczyty.	Obchody i akademie.	Przedstawienia i zabawy	Ilość osób razem	Rozpiętość od	do	
Sjoniści ogólni	-	7	1	1	1335	25 -	300	7
Sjoniści Rewizjoniści	-	1	-	-	60			
Poalej Sjon Praw.	1	4	-	-	270	60 -	80	
B u n d	-	1	-	-	180			
Keren Kajmet Le Izrael	-	4+1 bazar		-	300	60 -	90	
Wizo	-	2	-	1	270	30 -	200	8
Liga Pomocy Prac.w Palestynie	1	1	-	-	50			
Kultur Liga	-	3	-	-	175	45 -	80	
Brith Trumpeldor	-	-	-	1	60		-	10
Freiheit	-	3	-	1	200	40 -	70	7
Haszomer - Hacair	-	1	-	-	500			
Żyd.Biblioteki Lud.	-	1	-	-	70			
Zjedn.Szkół Żydowskich	-	2	1	-	660	110 -	400	
Tarbuth	-	2	-	-	400	100 -	300	
Żyd.T-wo Kulturalne	-	1	-	-	100			
Szulkult	-	1	-	-	80			
Klub Sport."Nordyja"	-	1	-	1	80	20 -	60	
" " "Hapoel"	1	-	-	-	30			
" " "Makabi"	1	-	-	-	50			

H.F.

Nr.ewid. 23

214

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Białystok, dnia 10 marca 1937 roku.

T A J N E.

Nr.PN.132/2/37.T.

Do

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.2 za miesiąc luty 1937 roku.-

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I.Polityczny
w W a r s z a w i e.

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4 egzempl./Nr.ewid.1,2,3 i 4/

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.2/37.

/z ruchu politycznego polskiego,oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU Nº ...
SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY
WPŁYNĘŁO DNIA
20 MARZ. 1937 1817
Otrzymuje do wiadomości.

Za W o j e w o d ę
/ A. D w o r s k /
Naczelnik Wydziału Społeczno-Polit.

Ministerstwo Wyzn.Rel.i Ośw.Publ.	Nr. 5	-	1	egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	Nr. 6	-	1	"
" " Nowogródzki	Nr. 7	-	1	"
" " Poleski	Nr. 8	-	1	"
" " Warszawski	Nr. 9	-	1	"
" " Lubelski	Nr.10	-	1	"
" " Łódzki	Nr.11	-	1	"
" " Tarnopolski	Nr.12	-	1	"
" " Stanisławowski	Nr.13	-	1	"
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Warszawie	Nr.14	-	1	"
" " " " w Wilnie	Nr.15	-	1	"
" " " Okręgowego w Białymstoku	Nr.16	-	1	"
" " " " w Grodnie	Nr.17	-	1	"
" " " " w Łomży	Nr.18	-	1	"
" " Wydz.Zam.S.Okr.w Suwałkach	Nr.19	-	1	"
Ekspozytura Nr.1. Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	Nr.20	-	1	"
Samodzielny Referat Informacyjny DOK.III.w Grodnie	Nr.21-22	-	2	"
" " " DOK. I. w Warszawie	Nr.23	-	1	"
" " " DOK. IX. w Brześciu n/B.	" 24	-	1	"
KOP. "Brygada Grodno" w Grodnie	Nr.25	-	1	"
Panowie Starostowie Powiatowi Wojew.Białostockiego	Nr.26-37	-	12	"
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	Nr.38	-	1	"
Pan Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	Nr.39	-	1	"
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	Nr.40	-	1	"
A r c h i w u m	Nr.41-43	-	3	"
O d b i ó	-	-	43	egz.

H.P. Sam. Ref. Inf. D.O.K. IX.
Wpłynęło 24/3-37.
L. Inf. tjn/ r.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.132/2/37.T.

Białystok, dn.10 marca 1937 r.

TAJNE.

11

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.2/37.

/ z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

CZĘŚĆ I - Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

W pierwszej połowie lutego b.r. nie zanotowano bardziej charakterystycznie jszych przejawów w nastrojach ludności i w sytuacji politycznej na terenie województwa. Dopiero ogłoszenie deklaracji ideowo-politycznej Obozu Zjednoczenia Narodowego w dniu 21.II.b.r. przez pułk. K o c a wpłynęło bardzo wydatnie na podniecenie nastrojów i ogólne ożywienie zainteresowań politycznych.-

Echa i nastroje wywołane ogłoszeniem deklaracji nowego obozu można w chwili obecnej zdefiniować następująco:

Działacze i organizacje prorządowe pozostające do niedawna pod wpływami zlikwidowanego BBWR. przyjęły fakt ogłoszenia deklaracji przychylnie, bez żadnych komentarzy i w usilnym przeświadczeniu, że przyśpieszenie tego aktu politycznego przyczyni się do konsolidacji i scementowania Obozu prorządowego, rozbitego po likwidacji BBWR.-

Ugrupowania opozycyjne, a więc Stronnictwo Narodowe, PPS. CKW. i Stronnictwo Ludowe - zajęły początkowo stanowisko [illegible]

4

kujące a dopiero po otrzymaniu dyrektyw ze swych centrali określają obecnie swój stosunek do O.Z.N. jako negatywny.

Moment ten zasługuje tyle na zaznaczenie, że deklaracja płk.Koca zrobiła zasadniczo dodatnie wrażenie na szerokim ogóle ludności. Zostało ono jednak zneutralizowane komentarzami polityków zawodowych.-

Stronnictwo Narodowe - jako jeden z głównych powodów negatywnego ustosunkowania się do deklaracji - wysuwa brak porozumienia się płk.Koca z przedstawicielstwem poszczególnych ugrupowań politycznych - przed proklamowaniem tez ideowo-politycznych nowego obozu.- Przejście zaś do porządku nad postulatami opozycji politycznej komentuje się jako ignorowanie i nieliczenie się z nastrojami nurtującymi wśród szerokich sfer społeczeństwa. Siłą więc rzeczy cała opozycja, a z nią i str.Nar. musi się ustosunkować negatywnie do akcji płk.Koca, a nowo proklamowany O.Z.N. traktować jako swego rodzaju odmianę skompromitowanego "BBWR".-

Kler katolicki - Stanowisko duchowieństwa rzymskokatolickiego do nowego obozu określić trzeba jako wyczekujące i nacechowane dużą rezerwą. Organ lwowskiej Kurii Biskupiej "Sprawa Katolicka" w numerze 4-tym z dnia 24.II.b.r. zamieścił tekst deklaracji, zaopatrując go jedynie krótkim komentarzem, że.. "apel do zgody i do podania rąk, to wielkie słowo. Wyciągając jednak rękę do zgody trzeba dać innym możność podania nam ręki również...".-

K.P.S. C.K.W. - określa deklarację płk.Koca jako nawskroś faszystowską, która w niczym nie zmienia obecnej sytuacji proletariatu i jego ustosunkowania się do Rządu. Stosunek KPS.CKW. w przyszłości do nowego obozu uzależniony być może jedynie od realizowania i wprowadzania w życie głównych tez deklaracji na odcinku palących zagadnień robotniczych i chłopskich. Oświadczenia bowiem

zawarte w deklaracji są mgliste i zbyt ramowe, przez co nie dają konkretnego obrazu, jak nowy obóz zamierza rozwiązywać zagadnienia interesujące proletariat.-

Stronnictwo Ludowe - na ostatnio odbytych zebraniach członków sformułowało swoje stanowisko do nowego obozu jako negatywne. Między innymi podnoszono, że płk.Koc zbudował nowe stronnictwo na tych samych zasadach i programie jakie miał BBWR. a nawet posługuje się tymi samymi ludźmi. Żaden ludowiec nie powinien być członkiem obozu płk. Koca, ponieważ Rząd obecny nie uwzględnia zupełnie postulatów Str.Ludowego, jakimi są: sprawa emigrantów politycznych rozwiązanie "mianowanego" Senatu i Sejmu, oraz rozpisanie nowych wyborów do izb ustawodawczych.-

Sytuacja gospodarcza - stan zatrudnienia w przemyśle włókienniczym utrzymał się zasadniczo na poziomie poprzedniego okresu sprawozdawczego. W przemyśle drzewnym stan zatrudnienia uległ nawet pewnemu zwiększeniu, na skutek uruchomienia szeregu tartaków państwowych. Ogół jednak sytuację gospodarczą określić trzeba jako nadzwyraz poważną i wymagającą dużej troski i wnikliwości właściwych czynników. Z jednej strony składa się bowiem na to nadciągająca fala drożyzny i przewidywane w związku z tym wzmożenie się strajków na tle ekonomicznym. Z drugiej zaś strony trzeba się też poważnie liczyć z momentami psychiczno-politycznymi i nastrojami nurtującymi wśród mas pracujących, a zwłaszcza wśród robotników.-

b/ Przegląd prasy

1/ Przegląd treści:

Miejscowa prasa polska żywo omawiała deklarację płk.Koca przytaczając bardziej charakterystyczne ustępy w tej deklaracji. Naogół prasą ta przyjęła przychylnie deklarację. Poza tym prasa informowała o zgłaszanych akcesach poszczególnych stowarzyszeń lokalnych do Obozu Zjednoczenia Narodowego.

Prasa żydowska poza omawianiem konieczności przyjścia z pomocą materialną ludności żydowskiej w miejscowościach, gdzie szczególnie silnie prowadzona jest akcja bojkotowa - również poruszała sprawę deklaracji, nawiązując właśnie do akcji antysemickiej. W rozważaniach swych prasa żargonowa dawała wyraz przekonaniu, że każdy ustęp deklaracji płk.Koca zawiera w sobie zasady, na których oparte będzie dalsze życie Państwa. Zarazem dzienniki żydowskie podkreślały z pewnego rodzaju rozczarowaniem, że w deklaracji ludność żydowska została wyeliminowana z grona innych mniejszości narodowych.-

Jeden z najbardziej poczytnych informacyjnych dzienników żydowskich w Białymstoku, "Unzer Lebn" /nakład 1.500 egz./, w numerze 45 z dnia 22 lutego 1937 r. pisze, że"Chociaż w przemówieniu kilkakrotnie podkreślona została polskość programu w sensie narodowym, to jednak program nie jest endecki, gdyż uznaje prawo do życia również i dla elementów niepolskich, pod warunkiem przystosowania się ich do interesów Państwa. Zarazem nie są dozwolone akty przemocy w stosunku do elementów niepolskich. Mówiąc o mniejszościach narodowych, płk.Koc, podobnie jak Miedziński, w referatach swych wyodrębnił żydów z grona innych mniejszości. Może to być dla nas zarówno krzywdą, jak i przysługą. Gorzej z tej racji może być dla tego, że nie jesteśmy skoncentrowani w jednym miejscu kraju, jak inne mniejszości, i nas nie mogą dotyczyć przywileje, udzielane pewnym

17

zbiorowiskom mniejszościowym, jak np. zamieszkałym po wsiach. Niemniej jednak jesteśmy wplecani w życie całego Państwa, sięgamy naszym handlem daleko poza granicę Państwa i możemy korzystać z ogólnych dobrodziejstw o tyle, o ile nasza praca pozostaje w zgodzie z interesami Państwa. W specjalnym ustępie, gdzie mowa jest wyraźnie o żydach, mamy do zanotowania następującą charakterystyczną uwagę: w zasadzie proklamowana została tu koncepcja, która jest często formułowana przez naszego Premiera, gen. Składkowskiego - owe znane "owszem", ale bez walk fizycznych. Pan Premier Skradkowski dwa razy sformułował tę zasadę: najpierw udzielił on zezwolenia na walkę a później zakazał bicia, drugim zaś razem zapowiedział najpierw, że nie wolno bić, a dopiero później zezwolił na pokojową walkę ekonomiczną. W swoim czasie zanotowaliśmy te różnice i wskazaliśmy, że jest to zapowiedź surowych represji w stosunku do dzikich chuligańskich orgii rozjuszonych antysemitów. I to się odrazu spełniło: Rząd mocną ręką zwalczył chuliganizm i mógł już stwierdzić w Sejmie, że chuliganizm został osłabiony. Obecnie konstatujemy, że płk.Koc w przemówieniu swym przyjął drugą zasadę Premiera Składkowskiego: na pierwszym planie postawił zakaz bicia, a dopiero później dał pewne zastrzeżenia co do wielkiego optymizmu żydowskiego. Ponieważ mamy tu do czynienia nie z deklaracją Rządu , która może ulec zmianie, ale z nauką, która z całym autorytetem Państwa będzie zaszczepiona w narodzie - winniśmy przede wszystkim być pewni, że system bicia żydów od dnia dzisiejszego przejdzie do historii; ręce złoźników przez manifest płk.Koca zostały skrępowane. Jak będzie wyglądała pokojowa walka ekonomiczna o byt - pokaże nam najbliższa przyszłość".-

2/ Zmiany w wydawnictwie czasopism:

Z dniem 14 lutego b.r. czasopismo "Unzer Cajtung" zaczęło wychodzić codziennie rano, a nie jak dotychczas - w południe.

Dziennik ten jest mutacją "Owent Kuriera", wychodzącego w Wilnie /pierwsza i czwarta strony drukowane są w Białymstoku, druga i trzecia zaś - w Wilnie/. "Unzer Cajtung" ukazuje się w Białymstoku.

3/ Konfiskaty i procesy prasowe:

Dnia 24.II.b.r. Sąd Okręgowy w Grodnie na posiedzeniu niejawnym zatwierdził konfiskatę czasopisma p.t."Dziennik Kresowy" Nr.30 z dnia 30.I.b.r. za umieszczenie artykułu p.t."Obywatelska akcja wojska. Armia dla obywateli".

B. Polski legalny ruch polityczny.

1/ Obóz pomajowy.

Ogłoszenie deklaracji O.Z.N. przez pułk. Koca odbiło się bardzo silnym echem wśród działaczy prorządowych i na gruncie prorządowych organizacyj społecznych. Proklamowanie nowego obozu oczekiwane z wielką niecierpliwością od szeregu miesięcy przyjęte zostało z wielkim zadowoleniem i entuzjazmem . Wyrazem tego może być fakt zgłoszenia masowego akcesu wszystkich prawie organizacji społecznych do nowego obozu już w pierwszych dniach po ogłoszeniu deklaracji.-

Obecnie oczekuje się z dużym natężeniem ujawnienia form i rozpoczęcia prac organizacyjnych przez Kierownictwo O.Z.N.

2/ Stronnictwo Narodowe.

Intensywność działalności Str.Nar. w ciągu lutego b.r. utrzymana była zasadniczo na poziomie okresu poprzedniego. Akcja bojkotowa handlu żydowskiego prowadzona była nadal z dużą zaciętością i konsekwencją. Zanotowano jedynie mniej wystą-

pień antyżydowskich w postaci bicia szyb, rozwalania straganów i napaści na handlarzy żydowskich. Ogłoszenie deklaracji nowego obozu wywołało początkowo pewną konsternację i obawę o przyszłość Str.Nar. Niektórzy z działaczy otwarcie nawet nawołują do gremialnego wstępywania do związku zawodowego "Praca Polska", który ich zdaniem będzie musiał może w przyszłości zastąpić dzisiejsze formy organizacyjne stronnictwa, w wypadku jego likwidacji.-

Z drugiej strony wystąpienia poszczególnych działaczy narodowych cechuje nienawiść i daleko posunięte zacietrzewienie w komentowaniu też deklaracji. Głosi się np.na zebraniach argumenty, że powstanie nowego obozu jest tylko zwykłym bluffem politycznym ze strony sanacji, która uwzględniając w deklaracji szereg przyciągających momentów, a między innymi przywiązanie do kościoła rzymsko-katolickiego - liczy na poparcie wsi i oderwanie jej od Str.Nar.

Zdaniem działaczy z pod znaku Str.Nar. koncepcja ta nie ma najmniejszych widoków powodzenia i spotka się z należytą oceną i kontrakcją społeczeństwa polskiego.-

Z posunięć organizacyjnych Str.Nar. w okresie sprawozdawczym zasługuje na zaznaczenie bardzo intensywnie prowadzona akcja werbunkowa członków na terenie okręgu łomżyńskiego, gdzie pod koniec lutego zanotowano już 7 tys. wydanych i opłaconych legitymacji członkowskich. Silny nacisk kładziono również na organizowanie straży porządkowych, gdzie to jeszcze dotychczas nie zostało uskutecznione. Równocześnie zaś zwraca się uwagę zarządom poszczególnych ogniw na konieczność wydzielania młodzieży w osobne sekcje młodych. Tendencje mające na oku odmłodzenie Str.Nar. charakteryzuje w pewnym stopniu ostatnia akcja Zarządu Powiatowego Str.Nar. w Grodnie, który prowadzi intensywny werbunek wśród uczniów tamt. szkół średnich.-

Na terenie powiatów zachodnich, a zwłaszcza w powiecie wysoko-mazowieckim prowadzono nadal wytężoną akcję organizacyjną, w

której bardzo żywy udział brali również działacze zwolnieni z Berezy. Pod wpływem jednak przeprowadzonej tam akcji represyjnej forma bojkotu żydowskiego nosiła charakter dyskretny, bez jakichkolwiek agresywnych wystąpień.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań Str.Nar. w ciągu lutego b.r. ilustruje niżej podane zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organ	
	Ilość	Frekwencja ogól- na.	Frekwencja rozciąg- głość.	Ilość	Frekwencja ogól- na.	Frekwencja rozciąg- głość.	Nowe	Zlikwid.
Białystok pow.	3	80	14- 50	2	45	15- 30	1	-
Bielsk-Podl.	3	230	40-150	1	250	-	-	-
Grodno	1	20	-	4	67	12- 20	-	-
Łomża	1	100	-	-	-	-	-	-
Ostrołęka	-	-	-	1	10	-	-	-
Ostrów-Mazow.	-	-	-	5	201	11- 50	3	-
Suwałki	-	-	-	1	20	-	-	-
Wołkowysk	-	-	-	1	50	-	-	-
Wysokie-Maz.	-	-	-	16	860	10- 80	6	-
R a z e m :	8	430	14-150	31	1503	10-250	10	-

3/ Stronnictwo Ludowe.

W okresie sprawozdawczym zaobserwowano pewne przejawy działalności Str. Lud. w powiatach: grodzieńskim, suwalskim, ostrołęckim i bielskim. W Suwałkach odbyło się w dniu 16.II.b.r. ogólne zebranie członków, na którym ustalono budżet na rok 1937 i uchwalono zorganizować kursy polityczne dla członków w ciągu miesiąca marca.-

W powiecie bielsko-podlaskim w dniu 21.II.b.r. odbył się

19 19

1499/37 Nr

Jednodniowy kurs dla działaczy Str.Lud. przy udziale 67 osób pod kierownictwem Władysława Pragi przedstawiciela Zarządu Wojewódzkiego. Na kursie tym wygłosił Praga dłuższe przemówienie programowe które w swej treści nie odbiegało w niczym od dotychczasowych jego przemówień scharakteryzowanych już niejednokrotnie w poprzednich sprawozdaniach.-

W powiecie grodzieńskim odbyło się dwa większe zebrania członkowskie pod przewodnictwem Bronisława Makarewicza, prezesa zarządu powiatowego Str.Lud. a mianowicie we wsi Komotowo, gminy Żydomla i we wsi Gliniany, gm. Skidel.

Na zebraniach tych scharakteryzował Makarewicz program Str.Lud. oraz jego stosunek do endecji i socjalistów, oraz do nowopowstałego Obozu Zjednoczenia Narodowego, podkreślając, że Str.Lud. będzie zwalczać z całą konsekwencją wszystkie wymienione ugrupowania.

W obu wspomnianych zebraniach brali udział w dużym procencie białorusini.-

Poza opisanymi zebraniami, innych bardziej charakterystyczniejszych przejawów w działalności Str.Lud. w okresie sprawozdawczym nie zaobserwowano.-

Ruch organizacyjny i ilość odbytych zgromadzeń i zebrań w ciągu lutego b.r. ilustruje podane niżej zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organ.	
	Ilość	Frekwencja ogólna.	Frekwencja rozciągłość.	Ilość	Frekwencja ogólna.	Frekwencja rozciągłość.	Nowe	Zlikwid.
Bielsk-Podlaski	-	-	-	1	67	-	-	-
Grodno	1	80	-	1	20	-	2	-
Ostrołęka	-	-	-	2	48	20-28	-	-
Suwałki	-	-	-	1	19	-	-	-
Razem:	1	80	-	5	154	19-67	2	-

4/ P.P.S. - C.K.W.

W ciągu lutego odbyło się szereg zebrań, na których wygłoszone zostały referaty, sprawozdawcze z okazji odbytego Kongresu PPS. Rezolucje przyjęte przez Kongres zostały przeważnie uchwalone bez dyskusji i zastrzeżeń. Poza tym dało się zauważyć, że PPS. w okresie sprawozdawczym, tak zresztą, jak i w okresach poprzednich - skupiała głównie swą uwagę na odcinku zawodowym i młodzieżowym. Na terenie Białegostoku rozpoczęta została ostatnio intensywna agitacja wśród robotnic i służby domowej za wstąpieniem do partii. W związku z tą akcją w dniu 20.II.b.r. przybyła do Białegostoku delegatka Wydziału Kobiecego PPS. tow. Waczkowska celem zorganizowania Wydziału Kobiecego przy białostockim MKR.

Zaobserwowano również pewne ożywienie w działalności T.U.R., z ramienia którego odbyło się szereg zebrań i akademii z okazji 50-letniej rocznicy istnienia proletariatu.-

Przeprowadzone ostatnio aresztowania członków Zarządu T.U.R. w Białymstoku /Sacharczuka, Cudowskiego i Wróblewskiego/ za uprawianie działalności komunistycznej - przyjęte zostały z zadowoleniem przez miejscowe władze organizacyjne PPS.CKW. Wszyscy aresztowani zostali zawieszeni w prawach członkowskich do czasu wyniku rozprawy sądowej, a na ich miejsce desygnowano do zarządu białostockiego T.U.R. ludzi o wypróbowanej ideologii.-

Zaznaczyć trzeba przy sposobności, że odrzucenie współpracy z komunistami przez władze naczelne stronnictwa jest przeważnie przez ogół członków bardzo przychylnie komentowane. Zarzuca się bowiem komunistom, iż nie można z nimi współpracować, gdyż nie dopuszczają do krytyki swoich żądań, a ponadto wszelką opozycję łamią w drodze krwawego terroru.-

Na odcinku zawodowym wybitniejsi działacze dopatrują się systematycznego zaniku wpływów PPS. na gruncie białostockim, a w szczególności wśród robotników przemysłu włókienniczego.

7573/36 Nr

Zjawisko to łączone jest z wyjazdem do Łodzi Tomasza Kapitułki, znanego działacza na tym gruncie, którego brak daje się poważnie partii odczuwać. Z tych też względów poczyniono odpowiednie starania w sprawie przeniesienia się Kapitułki do Białegostoku.-

Ruch organizacyjny i ilość odbytych zgromadzeń, oraz zebrań w lutym b.r. ilustruje podane niżej zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organiz.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągłość.	Ilość	Frekwencja ogólna.	Frekwencja rozciągłość.	Nowe	Zlikwid.
Białystok pow.	-	-	-	1	16	-	-	-
Bielsk-Podl.	1	300	-	-	-	-	-	-
Grodno	-	-	-	2	45	15-30	-	-
Razem:	1	300	-	3	61	15-45	-	-

- - - o o o - - -

20

C. Ruch wyznaniowy.

1/wyznanie rzymskokatolickie

W dniu 1 lutego br. z okazji imienin Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej odbyły się na obszarze województwa we wszystkich głównych świątyniach uroczyste nabożeństwa z udziałem przedstawicieli władz, wojska i licznie zebranej ludności.-

Jako przykład dokonywujących się zmian w nastrojach politycznych pewnych grup społeczeństwa zasługuje na uwagę nabożeństwo urządzone w tym dniu w Radziłowie pow.szczuczyńskiego, na które przybyli członkowie Str.Narodowego z terenu gm.Radziłów z proporczykiem, w liczbie około 100 osób. W toku kazania ks.wikary Józef Choromański wyjaśnił obecnym znaczenie ruchu narodowego w walce z komunizmem, który to komunizm, zdaniem mówcy, począł się szerzyć na terenie całej Polski. Duchowny ten stwierdził jednak, że ostatnio znikli już różni agitatorzy, którzy do niedawna uwijali się po wsiach i miastach, zniknęła organizacja BBWR, zanika Strzelec, a pozostaje tylko jedna organizacja narodowa.- Następnie ks.Choromański zaznaczył, że Rząd dąży do wytępienia komunizmu, a dzielny Pan Premier wezwał cały naród do walki z komuną. Mówca wskazywał, że w tych państwach, w których jest potęga, zwyciężyli tylko narodowcy, jak w Niemczech i włoszech. Obecnie Polska wymaga tylko organizacji narodowej, gdyż Ona musi być tylko dla Polaków. Ci, którzy skupiają się pod sztandarem Str.Narodowego, powinni być z tego dumni, przy czym zastrzegł, że uczciwy narodowiec powinien prawo szanować. Po skończonym nabożeństwie zwarty oddział przemaszerował ze sztandarem przez os.Radziłów. Po czym biorący udział w pochodzie rozeszli się z okrzykami "Niech żyje Rzeczpospolita Polska", "Niech żyje Pan Prezydent", "precz z komuną". Okrzyki te były wznoszone również w czasie pochodu.-

W dniu 14 lutego br.Kościół obchodził 15-tą rocznicę koronacji Papieża. Poza nabożeństwami kościelnymi Akcja Katolicka organizowała poranki, akademie i obchody. Do Rzymu były wysyłane depesze z wyrazami hołdu dla Jubilata. Akademię, urządzoną w Białymstoku w sali Domu Katolickiego, zaszczycił swą obecnością Wojewoda Białostocki Stefan Kirtiklis. Szczególnie okazale uroczystość ta była obchodzona w Łomży, gdzie odbyły się w godzinach przedpołudniowych poranek, w godzinach zaś wieczornych akademia. Na akademii był obecny ks.biskup Łukomski oraz przedstawiciele miejscowych władz.-

6437/35. Skrz.
1049/37 r.

Z wystąpień duchownych, zajmujących opozycyjne stanowisko, zasługuje na uwagę kazanie ks.Mariana Wądołowskiego, proboszcza w Mostach, wygłoszone w dniu 28 lutego. Duchowny ten, znany z tego rodzaju wystąpień, oświadczył, że źle się dzieje, gdyż referenci rozbijają się samochodami, a my za to wszystko płacić musimy. Ks.Wądołowski usuwał osoby należące do Zw.Strzeleckiego z chóru kościelnego i nie pozwalał im przystępować do baldachimu podczas procesji.-

Ks.Radziszewski, proboszcz w Łunnie pow.grodzieńskiego, poinformował swych wiernych, że Akcja Katolicka zajmuje życzliwe stanowisko w odniesieniu do deklaracji politycznej płk.Adama Koca, akcesu swego jednak nie zgłasza.-

Na stanowiskach dziekanów w Grodnie i Wołkowysku zaszły zmiany. Dotychczasowy dziekan wołkowyski, ks.Albin Jaroszewicz, został przeniesiony na takie same stanowisko do Grodna. Dziekanat wołkowyski ma objąć dotychczasowy proboszcz i dziekan w Knyszynie, ks.Jerzy Zamejć.

2/ Wyznanie prawosławne.

W nabożeństwach, odprawianych z okazji imienin Pana Prezydenta Rzeczypospolitej, brało liczny udział społeczeństwo prawosławne. Tak zw."Molebień" odprawiane było w języku polskim. Również w języku pol-

./.

skim wygłaszane były okolicznościowe kazania. W katedrze prawosławnej w Grodnie kazanie w tym języku wygłosił ks.biskup Sawa.-

Na terenie pow.grodzieńskiego Anna Trusowa, właścicielka majątku Kopciowszczyzna nadal prowadziła akcję, mającą na celu przeciwdziałanie wprowadzeniu języka polskiego do nauczania religii prawosławnej w szkołach. W akcji tej pomocny był psalmista cerkiewny Mikołaj Drozdowski. Wpływom Trusowej całkowicie był podporządkowany również rektor filii w Kopciówce, ks.Mieczesław Chalecki. Duchowny ten w dniu 15 lutego nie dopuścił sołtysa wsi Hornica, Józefa Szyszluka do pocałowania krzyża, po ukończonym nabożeństwie, odzywając się do niego: "Ty jesteś niegodny całować krzyża, bo ty chcesz, żeby nabożeństwa odprawiać po polsku i żeby dzieci były uczone religii po polsku". Sołtys odpowiedział, "że tu nie o to chodzi, ale chodzi nam, żeby Ciebie z Kopciówki czort wziął".-

Pewne wrażenie wśród duchowieństwa prawosławnego wywołały ostatnie okólniki ks.biskupa Sawy, nakładające na duchowieństwo obowiązek opanowania języka polskiego i brania czynnego udziału w życiu polskich organizacji społecznych. Jeden z tych okólników zaleca odprawianie nabożeństw w języku polskim dla poborowych i dla tych wszystkich, którzy sobie tego życzą. Zarządzenia te zostały przyjęte z zadowoleniem przez Polaków prawosławnych. W okresie sprawozdawczym delegacja Polaków prawosławnych z Białegostoku została przyjęta przez ks.biskupa Sawę w Grodnie, który miał wyrazić się, że działalność stowarzyszenia "Dom Prawosławny im.Marszałka Piłsudskiego w Białymstoku" jest pożyteczna dla Kościoła Prawosławnego i wyraził gotowość przyjęcia członkowstwa honorowego w stowarzyszeniu. W związku z powyższym na zebraniu stowarzyszenia w dniu 24 lutego br.zapadła uchwała następującej treści: "Przyjmując pod uwagę, iż nowomianowany zarządzający diecezją grodzieńsko-nowogródzką, ks.biskup Sawa, akcję stowarzyszenia "Dom Prawosławny" uznał za korzystną dla ludno

./.

22

ści wyznania prawosławnego, Państwa i Cerkwi Prawosławnej w Polsce. Zarząd stowarzyszenia postanowił prosić Jego Ekscelencję o przyjęcie godności członka Honorowego naszego stowarzyszenia i portret Jego Ekscelencji umieścić w świetlicy stowarzyszenia na honorowym miejscu" Na tym zebraniu powzięta została uchwała o przystąpieniu do Obozu Zjednoczenia Narodowego.-

3/Wyznanie ewangelicko-augsburskie.

W dniu 28 lutego odbyły się wybory świeckich delegatów do zebrania senioralnego w 6-ciu placówkach parafialnych na terenie województwa białostockiego. Zostali wybrani w Białymstoku: Julian Hampel, ur.w 1867r., emerytowany urzędnik skarbowy, członek Deutscher Volksverbandu, szowinista niemiecki, wrogo ustosunkowany do narodowości polskiej - i Juliusz Flakier, ur.w 1860r., właściciel nieruchomości, narodowości niemieckiej, w stosunku do władz polskich lojalny; w Grodnie: Jan Rupp, lat 49, lekarz, narodowości niemieckiej, ustosunkowany do Państwa Polskiego obojętnie, był inicjatorem protestu przeciwko dekretowi o organizacji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego i Leopold Wagner, lat 52, przedsiębiorca budowlany, narodowości niemieckiej, nieprzychylnego ustosunkowania do państwowości polskiej nie ujawniał; w Paproci-Dużej: Adolf Szulc, ur.w r.1882 i Gustaw Hofman, ur.w 1890r., obaj rolnicy, pierwszy z Paproci-Dużej, drugi ze wsi Srebrny-Borek, narodowości niemieckiej, w stosunku do Państwa Polskiego lojalni; w Łomży: Artur Majer, lat 55, kupiec i Aleksander Paszynin, lat 42, rolnik, obaj narodowości polskiej, znają tylko język polski i cieszą się opinią pod względem politycznym dobrą; w Suwałkach: Edward Żene, lat 53, Sędzia Sądu Okręgowego, narodowości polskiej, w stosunku do Państwa Polskiego lojalny i Juliusz Peicz, rolnik ze wsi Piecki gm.Filipów, narodowości niemieckiej, ustosunkowany

do państwowości polskiej obojętnie oraz w Wiżajnach: August K
lat 55, rolnik ze wsi Potopy gm.Kadaryszki i Gudajtys Henryk,
40, rolnik ze wsi Gromadczyzna, gm.Wiżajny - obaj narodowości
ckiej, ustosunkowani do państwowości polskiej obojętnie.-

Przeciwko wyborom dokonanym w Białymstoku został zgłosi
test.-

——ooOoo——

W.D.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE.

23

Nr.PN.132/2/37.T.

Białystok, dn.10 marca 1937 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.2/37.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

CZĘŚĆ II - Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Organizacje rosyjskie w Białymstoku i Grodnie przejawiły pewną żywotność urządzając obchody związane z setną rocznicą zgonu Puszkina.-

Przypadająca w okresie sprawozdawczym rocznica odzyskania niepodległości przez Litwę minęła prawie bez echa.-

W życiu Niemców innych momentów poza dążeniem oddziału Niem.Zw.Lud. w Białymstoku do zgrupowania w swych szeregach wszystkich Niemców zam. w Białymstoku - nie notowano.-

Żydzi do deklaracji płk. Koca ustosunkowali się negatywnie. Ze spraw żydowskich lokalnych dominowała sprawa obrony warsztatów żydowskich i niesienia pomocy żydom poszkodowanym na skutek stale rozwijającego się bojkotu ekonomicznego.-

B. Część szczegółowa.

1/ Rosjanie.

W związku z przypadającą w miesiącu sprawozdawczym setną rocznicą zgonu Aleksandra Puszkina organizacje rosyjskie w Białymstoku i Grodnie urządziły okolicznościowe obchody.

W Białymstoku staraniem Ros.Stow.Młodzieży odbyła się w dniu

15.II.b.r. akademia przy udziale około 100 osób. Przemówienie wygłosił Kawelin Mikołaj charakteryzując twórczość artystyczną Puszkina.

W Grodnie w dniu 15.II.b.r. biskup praw. Sawwa odprawił w soborze katedralnym okolicznościowe nabożeństwo, w którym wzięło udział około 400 Rosjan.-

Tamże w dniu 15.II.b.r. staraniem Ros.T-wa Dobroczynności odbyła się w teatrze miejskim akademia, na którą złożyły się przemówienia przedstawicieli Ros.T-wa Dobr., Ros.Zjedn.Narod. i Ros. Stow. Młodzieży na temat zasług Puszkina położonych dla narodu rosyjskiego oraz odśpiewanie kilku utworów Puszkina. Obecnych około 300 osób.-

Następnie w dn.18.II.b.r. Ros. T-wo Dobr. w Grodnie urządziło przedstawienie amatorskie wystawiając sztuki Puszkina. Przedstawienie poprzedzało słowo wstępne wygłoszone przez Siedlarewicza Mikołaja i odśpiewanie pieśni przez chór biskupi. Uzyskany dochód w kwocie 610 zł.25 gr. został przeznaczony na cele Ros. T-wa Dobroczynności.-

2/ U k r a i ń c y .

Działalność organizacji ukraińskich ograniczyła się do odbycia dwóch zebrań przez oddział U.K.C. w Białymstoku.-

Na zebraniu odbytym w dniu 3.II.b.r. obecny był delegat centrali U.K.C., Skurat Piotr, który w wygłoszonym przemówieniu scharakteryzował działalność, znaczenie i cel organizacji oraz nawoływał do braterskiego współżycia i cierpliwego oczekiwania chwili oswobodzenia Ukrainy z pod jarzma niewoli bolszewickiej. Następnie odbyły się wybory nowego zarządu. Obecnych 17 osób.-

Na zebraniu w dniu 25.II.b.r. prezes oddziału U.K.C., Pysaniuk Łukasz, wygłosił odczyt na temat "Zbrojne siły bolszewików na Ukrainie". Obecnych 11 osób.-

24

3/ B i a ł o r u s i n i .

Z życia Białorusinów zanotowano odbycie walnego zebrania członków biał.spółdz.spoż. "Zaklik" we wsi Obuchowicze, gm.Żydomla, w pow.grodzieńskim, na którym dokonano wyborów nowego zarządu. W skład zarządu weszły osoby sympatyzujące z ruchem wywrotowym i podejrzane o działalność komunistyczną.-

Nadto w dwóch punktach pow.wołkowyskiego Białorusini usiłowali zorganizować własne spółdzielnie spożywców, lecz Starostwo odmówiło zezwoleń na odbycie zebrań organizacyjnych z uwagi na zastrzeżenia co do organizatorów jako czynnych członków Kompartii.-

4/ N i e m c y .

Istniejący w Białymstoku oddział Niemieckiego Związku Ludowego ujawnia tendencje rozwojowe i dąży do skupienia w swych szeregach zamieszkałych w Białymstoku Niemców prowadząc w tym celu agitację domokrążną.-

W dniu 7.II.b.r. omawiany oddział Niem.Zw.Ludowego urządził zabawę, na którą złożyły się przemówienia przedstawicieli Zarządu Głównego Wolfa Ludwika i Lippe Eugeniusza, odśpiewanie szeregu pieśni niemieckich, odtańczenie tańców ludowych i odegranie komedyjki p.t."Głuchy".-

Wolf Ludwik i Lippe Eugeniusz w przemówieniach swoich nawoływali do skupiania się w szeregach Niem.Zw.Ludowego i zwalczania komunizmu. W końcu swego przemówienia Wolf wzniósł okrzyk na cześć Pana Prezydenta R.P. i Marszałka Rydza Śmigłego.-

Obecnych około 250 osób.-

5/ L i t w i n i .

Przypadająca w okresie sprawozdawczym rocznica odzyskania niepodległości przez Litwę minęła prawie bez echa.-

W związku z tą rocznicą, nauczycielka szkoły powsz. w Burbiszkach, gm.Krasnowo,pow.suwalskiego Sołłohubówna Olimpia, odśpiewała w dn.16.II.b.r. z dziatwą szkolną III i IV oddziału hymn narodowy litewski, a następnie dzieci narodowości litewskiej poprzypinały sobie uprzednio przygotowane znaczki z bibuły o barwach litewskich.-

Na Sołłohubównę sporządzono zostało doniesienie karne z art. 18 prawa o wykroczeniach.-

W pow.grodzieńskim w tymże dniu zostało odprawione okolicznościowe nabożeństwo przez ks. Czaglisa Franciszka, proboszcza par.rzkat. w Kobelach, gm.Marcinkańce. W nabożeństwie wzięło udział około 200 osób z okolicznych wsi, przeważnie młodzieży.

Przybyli furmankami mieli udekorowane konie i furmanki chorągiewkami o barwach narodowych litewskich.-

Po nabożeństwie część zgromadzonych w liczbie około 80 osób, na zaproszenie Nowickiego Jana, kierownika spółdzielni litewskiej w Kobelach, udała się do lokalu spółdzielni, gdzie przy drzwiach zamkniętych odbyła się akademia.-

W Marcinkańcach, pow.grodzieńskiego, w tymże dniu Tamulewicz Jan zwołał zebranie b.członków zlikwidowanego oddziału T-wa Św. Kazimierza, Zebranie zostało rozwiązane i na obecnych w liczbie 14 osób zostały sporządzone doniesienia karne za udział w nielegalnym zebraniu.-

Innych przejawów obchodu rocznicy niepodległości Litwy nie stwierdzono.-

W dniu 1.II.b.r. nauczyciel szkoły powsz.w Wiciunach,pow. grodzieńskiego, Sienkiewicz Antoni, udał się nielegalnie na Litwę przez zamarzniętą rzekę Niemen wraz z 20 dziećmi szkolnymi, gdzie we wsi Liszkowo byli oprowadzani przez litewskiego policjanta granicznego, zwiedzając szkołę i kościół.-

W tym czasie gdy dzieci pod kierownictwem miejscowego nauczyciela litewskiego śpiewały pieśni litewskie i zostały obdarowa-

25

ne przez niego książeczkami, wydanymi przez Zw.Wyzwolenia Wilna, Sienkiewicz prowadził rozmowę z rejonowym komendantem lit.policji granicznej który wypytywał Sienkiewicza w sprawie KOP-u. Pobyt na Litwie trwał około 2 godzin.-

W sprawie tej Placówka KOP Nr.1 w Grodnie przeprowadziła dochodzenie przesyłając je do wiceprokuratora VII.Rej.S.O. w Grodnie. Sienkiewicza władze sądowe pozostawiły na wolności po złożeniu przez ń deklaracji co do niewydalania się z miejsca zamieszkania.-

W dniu 13.II.b.r. Suchocki Teofil zwołał w lokalu lit.spółdz. spoż. "Artojas" w Maroinkańcach zebranie, na którym złożył sprawozdanie z konferencji odbytej w dniu 31.I.b.r. z ks.Czybirasem w Wilnie. Suchocki oświadczył że władze polskie skonfiskowały ks.Staszysowi wszystkie pieniądze przeznaczone na pensje i zapomogi dla b.kierowników czytelń T-wa "Rytas" skutkiem czego powstały naraz trudności w wypłacaniu tych pensji.-

Z tychże względów została zaniechana budowa litewskiego domu ludowego w Maroinkańcach a zgromadzony na ten cel budulec ks.Czybiras sprzedał Suchockiemu, który zobowiązał się wybudować dom mieszkalny na swoje nazwisko, z tym, że przy budowie zostanie uwzględniony lokal na spółdzielnię i na urządzanie imprez.-

Następnie Suchocki udzielił wskazówek co do zakładania spółdzielni litewskich oraz na zakończenie podkreślił, iż wobec skonfiskowania pieniędzy ks.Staszysowi, należy sumiennie wykonywać wszelkie zarządzenia władz polskich, gdyż nie będzie z czego płacić grzywien.-

6/ Żydzi.

Oczekiwana z pewnym zainteresowaniem przez społeczeństwo żydowskie deklaracja płk.Koca została przyjęta przez nie nieprzychylnie, a w kołach żydowskich socjalistycznych dość wyraźnie mówi się, że sanacja i endecja stanowią jedną całość wzajemnie uzupełniającą się.

Odgłosy lokalnej prasy żydowskiej w tej sprawie podane są w dziale prasowym.

Że spraw lokalnych na pierwsze miejsce wybijała się sprawa obrony warsztatów pracy żydowskich. Lokalna prasa żydowska poświęcała temu zagadnieniu dużo miejsca i nie ma prawie dnia, żeby na jej łamach nie ukazały się alarmujące artykuły o katastrofalnym położeniu ludności żydowskiej w małych miasteczkach i wsiach na terenie województwa. Co kilka dni zgłaszają się do rabinatu w Białymstoku lub do specjalnie powołanego Komitetu Pomocy delegacje z poszczególnych osiedli w związku z postępującym bojkotem handlu żydowskiego. W całym niemal województwie na terenie wiejskim żydzi stopniowo tracą swoje warsztaty pracy, sprzedając je chrześcijanom. Natomiast jeśli chodzi o miasteczka uparcie bronią swego stanu posiadania i tworzą specjalne fundusze na opłacanie pustych lokali nie chcąc dopuścić do oddania ich w ręce chrześcijańskie.-

W związku z tą sytuacją oraz niezadowoleniem z przydzielanych kontyngentów mięsa na ubój rytualny i ostatnio notowanym znacznym wzroście cen na to mięso w Białymstoku wysuwana jest koncepcja zwołania w czasie zbliżających się świąt wojewódzkiego zjazdu żydowskich gmin wyznaniowych, który w pierwszym rzędzie zająłby się powołaniem centralnego komitetu pomocy dla Żydów z terenu województwa, którzy ucierpieli na skutek akcji bojkotowej oraz sprawę uboju rytualnego.-

Akcja pomocy Żydom w pow. wysoko-mazow. została już podjęta. Staraniem komitetu niesienia pomocy poszkodowanym Żydom w Wysokiem-Mazow. został uruchomiony 4-tygodniowy bezpłatny kurs obsługi maszyn pończoszniczych. Sprowadzono 12 maszyn, które mają zapewnić byt 14 rodzinom żydowskim.-

Również w Sokołach, pow. wysoko-mazow. w dniach najbliższych zostanie uruchomiona wytwórnia t.zw. walkownictwa /rodzaj chałupniczego przemysłu obuwianego/, która pozwoli utrzymać

10 rodzin.-

O ile te próby dadzą pozytywne rezultaty dobroczynne organizacje żydowskie zamierzają uruchomić w Czyżewie wytwórnię beretów, swetrów i wojloków, co pozwoli odciągnąć od handlu najuboższe jednostki, poszkodowane wskutek bojkotu.-

Z innych spraw lokalnych na wzmiankowanie zasługuje zdenerwowanie społeczeństwa żydowskiego w Białymstoku i Grodnie wobec niemożności radnych żydowskich należytej obrony interesów żydowskich w związku z rozpatrywanymi przez Rady Miejskie budżetami tych miast. Łącznie z tym padają głosy za wycofaniem się Żydów z Rad spowodowaniem w ten sposób wyborów nowych Rad na skutek ich zdekompletowania.-

Innych momentów w życiu żydowskim zasługujących na specjalne omówienie zanotowano.-

- - - - - -

Zestawienie

imprez urządzonych przez organizacje żydowskie

w lutym 1937 roku.

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Odczyty.	Obchody i akademje.	Przedstawienia i zabawy.	Ilość osób razem.	Rozpiętość od	do	Dochód w złotych
Sjoniści ogólni	2	4	-	2	950	50 -	150	97,7
Sjoniści Rewizjoniści	3	2	-	-	340	50-	130	
Poalej-Sjon Prawica	-	2	1	-	280	80 -	120	
B u n d	1	-	-	-	120	-		-
Hatechija	-	1	-	-	60	-		-
Kultur-Liga	-	6	-	-	420	50 -	100	-
Liga Pomocy Pracującym w Palestynie	-	2	-	-	220	100-	120	-
Freiheit	-	-	1	-	36	-		-
Hacofe	-	-	-	1	250	-		62
WIZO	-	1	-	-	36	-		-
Zjednoczenie Szkół Żyd.	-	2	-	-	280	120 -	160	-
Szulkult	-	1	-	2	285	45 -	100	-
Tarbuth	1	3	-	2	620	55 -	150	29,50
Żyd.T-wo Ochrony Kobiet	1	-	-	-	79	-		-
TOZ	-	2	-	-	250	100 -	150	-

H.F.

Nr.ewid. 24

27

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.132/3/37 T.

Białystok, dn. 10. kwietn. 1937 r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.2 za miesiąc marzec 1937 roku.-

TAJNE !

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I Polityczny

w Warszawie

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4 egzempl./Nr.ewid.1, 2, 3 i 4/

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.3/37.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU Nr IX.
SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY.
PŁYNĘŁO D. 17 KW. 1937 193 2655
Załączników

ZA WOJEWODĘ
Dworak
/ A. Dworak /
Naczelnik Wydziału Społeczno-Polit.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	Nr.5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	-	1 "
" " Nowogródzki	" 7	-	1 "
" " Poleski	" 8	-	1 "
" " Warszawski	" 9	-	1 "
" " Lubelski	" 10	-	1 "
" " Łódzki	" 11	-	1 "
" " Tarnopolski	" 12	-	1 "
" " Stanisławowski	" 13	-	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Warszawie	" 14	-	1 "
" " " " w Wilnie	" 15	-	1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 16	-	1 "
" " " " w Grodnie	" 17	-	1 "
" " " " w Łomży	" 18	-	1 "
" " Wydz.Zam.Sądu Okr.w Suwałkach	" 19	-	1 "
Ekspozytura Nr.1 Oddz.II Szt.Gł.w Wilnie	" 20	-	1 "
Samodzielny Referat Informacyjny DOK.III.w Grodnie	" 21-22	-	2 "
" " " " I w Warszawie	" 23	-	1 "
" " " " IX w Brześciu n/B	" 24	-	1 "
KOP. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	-	1 "
Panowie Starostowie Powiatowi Województwa Białostockiego	" 26-37	-	12 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 38	-	1 "
" Komendant Wojewódzki PP.w Białymstoku	" 39	-	1 "
" Naczelnik Urzędu Sledczego w Białymstoku	" 40	-	1 "
Archiwum	" 41-43	-	3 "
Odbito		-	43 egz

Sam. Ref. Inf. D. O. K. IX.
Notowan 19/IV 37
Inf. tjn/ r.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

28

Nr.PN.132/3/37.T.

TAJNE !

Białystok, dn. kwietn.1937r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.3/37

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

CZĘŚĆ I - Polskie życie polityczne

A. Sytuacja ogólna.

a/Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

Zainteresowania polityczne i nastroje wśród ludności utrzymały się w ciągu marca zasadniczo na poziomie okresu poprzedniego.-

Ogłoszona w lutym br.deklaracja O.Z.N.znalazła się jakby pod obstrzałem wszystkich ugrupowań i była nadal punktem centralnym, oraz ośrodkiem zainteresowań politycznych.-

Stronnictwo Narodowe - wykorzystując okres Świąt wielkanocnych prowadziło na szeroką skalę zakrojoną akcję bojkotową handlu żydowskiego, a ponadto bardzo intensywnie prowadzono prace organizacyjne i propagandowe. Stan posiadania Str.Narod.zwłaszcza na wsi podniósł się znów wydatnie w okresie sprawozdawczym.-

Stronnictwo Ludowe - zaabsorbowane było przeważnie przeprowadzeniem agitacji wśród swych członków i sympatyków za wzięciem udziału w uroczystościach rackawickich i w tego-rocznym święcie ludowym.-

Projektuje się urządzić obchód rackawicki, zakrojony na większą skalę w Grodnie, dokąd mają przybyć członkowie i sympatycy z powiatu grodzieńskiego i okolicznych. Ponadto na terenie grodzieńszczyzny pro-

wadzone są pertraktacje w sprawie ewent.udziału Str.Lud.w święcie robotniczym dnia 1-go maja. Zamian za to PPS.deklaruje chęć wzięcia udziału w najbliższych uroczystościach, urządzonych przez ludowców.-

PPS. - CKW. - poświęcała najwięcej uwagi przejawom strajkowym na gruncie związków zawodowych, oraz przygotowaniom do obchodu 1-szo majowego. Niezadowolenie wśród robotników i nurtujące tendencje strajkowe w związku ze zwyżką cen - xxxxxxxxxx starano się wygrać przede wszystkim dla celów partyjnych. Trzeba też przyznać objektywnie, że PPS.wykorzystuje rzeczywiście nadarzającą się koniunkturę i powiększa zasięg swych wpływów na terenie związków zawodowych. Z jednej strony dzieje się to kosztem ZZZ., a z drugiej przez wciąganie do organizacji robotników, chodzących dotychczas luzem.-

Sytuacja gospodarcza - Jak zaznaczono już w poprzednim sprawozdaniu sytuacja na odcinku gospodarczym z nastaniem wiosny uległa rzeczywiście mocnemu naprężeniu. Już w początkach marca zanotowano mianowicie pierwsze strajki na tle ekonomicznym w przemyśle drzewnym. W chwili obecnej decyduje się sprawa strajku powszechnego w przemyśle włókienniczym na terenie Białegostoku. Zażegnanie tego strajku przedstawia duże trudności, gdyż pracodawcy nie chcą uznać żądań robotników, które zasadniczo nie są pozbawione pewnej słuszności. Pozatem prawie we wszystkich innych branżach zaobserwowano również tendencje strajkowe na tle ekonomicznym, za którymi prowadzą intensywną agitacj czynniki wywrotowe. O ile rosnąca od pewnego czasu fala drożyzny nie zostanie skutecznie zlokalizowaną przez odpowiednie posunięcia władz centralnych - to na odcinku gospodarczym grożą poważne powikłania i trudne w danej chwili do przewidzenia następstwa. Zaznaczyć również trzeba, że nawet wśród bezrobotnych, których zatrudniono w minimalnej dopiero ilości - istnieją już tendencje strajkowe z powodu niskich stawek, bo utrzymanych na poziomie zeszłotocznym.-

./.

29

b/ Przegląd prasy .

1/Przegląd treści:

Lokalna prasa polska z bardziej ogólnych tematów poruszyła problem komunizmu na Kresach. Asumpt do tego dał wychodzący w Grodnie "Dziennik Kresowy", zamieszczając na swych łamach obszerny artykuł pt "Radykalnego tępienia siewców czerwonej zarazy domaga się rzeczywistość naszej wsi Kresowej, po którą wyciągają się grabieżne szpony czerwonego imperializmu". Są to wynurzenia działacza społecznego, który wybrał się z odczytami antykomunistycznymi po Grodzieńszczyźnie. Autor artykułu wywodzi, że na wsi kresowej rozplenia się komunizm, znajdując podatny grunt zwłaszcza wśród mł dzieży białoruskiej. Teren wsi zalewany jest bibułą agitacyjną bądź nielegalną, bądź też legalną "Fo/k sfrontu", jak "Robotnik" oraz starymi numerami zlikwidowanego przez władze "Dziennika Popularnego". Po za literaturą, do rozkrzewiania komunizmu na wsi kresowej przyczynia się - zdaniem autora artykułu - także radio sowieckie. Niektórzy posiadacze radiowych aparatów odbiorczych specjalnie odbierają audycje sowieckie, zapraszając przy tym ludność wsi na słuchanie tych audycji. Dalej rozwodzi się autor, że zdrowo myśląca część miejscowej ludności domaga się radykalnego ukrócenia podobnej agitacji. Nadmieniając, że posterunki policji często nie są w stanie przeciwstawiać się skutecznie rozkładowej robocie agentów Kominternu, autor wzywa do zastosowania względem wywrotowców najdalej idących represji, jak osadzanie w miejscu odosobnienia, a nawet wydalanie z granic Państwa. W rozważaniach swych zaznacza on, że w pracy nad zwalczaniem agitacji komunistycznej należy oprzeć się o czynnik społeczny, poświęcając szczególną uwagę wsi kresowej.-

Artykuł ten powtórzyła niemal cała lokalna prasa polska.-

Żywy oddźwięk znalazł na łamach prasy również toczący się obecnie w Sądzie Okręgowym w Grodnie proces przeciwko b.Staroście Grodzier

skiemu - Kobakiewiczowi i b.dyrektorowi Kom.Kasy Oszczędności w Grodnie - Neymanowi o nadużycia natury finansowej.-

Prasa białostocka wiele uwagi poświęciła budżetowi miejskiemu, a zwłaszcza toczącym się na posiedzeniach rady miejskiej w Białymstoku dyskusjom w sprawie skreślenia 6.000 zł.zapomogi dla szkół żydowskich. Prasa ta wypowiadała się naogół za skreśleniem tej dotacji, zresztą zgodnie ze stanowiskiem, zajętym w tej sprawie przez radnych z klubu prorządowego.-

Lokalna prasa żydowska szeroko rozpisywała się na temat zamierzonego skreślenia w budżecie m.Białegostoku 6.000 zł.zapomogi dla szkół żydowskich, widząc w tym specjalne nastawienie antysemickie radnych prorządowych.-

Nie schodzi z łam pism żargonowych deklaracja płk.Koca. Wychodzący w Białymstoku dziennik "Unzer Lebn" w artykule pt."Byle nie złość" pisze, że zapowiedziana przez nowy obóz polityka narodowa może być dla żydów albo lepszą albo gorszą od programu endeckiego. Dziennik wywodzi, że zamierzenia endeków, jako partii politycznej, w realizacji swej są ograniczone, gdyż na to trzeba ogromnego nakładu pracy i środków materialnych. Całkiem odmiennie ma się sprawa z obozem płk. Koca. Będzie on miał z pewnością znacznie więcej środków i szans do zrealizowania swych zamierzeń. Cele nowego obozu są mniej więcej takie same, co i endeków, ale środki do urzeczywistnienia odmienne od endeckich, bo podczas gdy endecy postawili sobie za cel zagładę ekonomiczną żydów, to w enuncjacjach rzeczników nowego obozu nie odzywa się bynajmniej nuta specjalnej złośliwości w stosunku do żydów. Cała uwaga nastawiona jest natomiast na zdobycie nowych źródeł egzystencji dla bezrobotnego chłopa. Droga ku realizacji tego prowadzi do miasta z jego groszowymi sklepikami i straganami żydowskimi. Siłą rzeczy chłop zacznie wyrzerać w mieście żyda z handlu. Czy wobec takiej penetracji chłopa ze wsi do miasta - ludność żydowska będzie w dalszym

/.

30

ciągu miała środki egzystencji - kwestia ta nowego obozu całkiem nie interesuje.-

Dalej autor artykułu wywodzi, że nadzwyczajna siła życiowa żydów nawet w tej ciężkiej sytuacji nie pozwoli im zginąć i że mogą oni zastosować się do obecnych zmienionych warunków, a nawet stać się pożytecznymi obywatelami "jeżeli tylko decydujące i kierownicze siły nie zastosują w stosunku do nas specjalnej polityki złośliwości".

2/Nowe czasopisma:

W Białymstoku zaczął wychodzić miesięcznik w języku żydowskim pt."Farn Konsument". Redaktorem i wydawcą jest Chajkel Ołdak. Pierwszy numer tego pisma, który ukazał się 26.III.1937r., zawiera jedynie reklamy firm białostockich.-

W Grodnie z dniem 4 marca br. zaczął ukazywać się tygodnik pt. "Głos Polski". Redaktorem i wydawną jest Maria Ziemakowa.-

3/Konfiskaty i procesy prasowe:

a/ Dnia 19.III.1937r.obłożono aresztem wychodzące w Białymstoku czasopismo żydowskie "Gut Morgen" Nr.67 z dnia 19 marca br.za artykuł pt."Pżk.Koc ukarany przez Sąd za niestawiennictwo w charakterze świadka".-

b/Sąd Okręgowy w Białymstoku w dniu 25 marca 1937 roku powyższy areszt uchylił.-

./.

B. Polski legalny ruch polityczny

1/Obóz pomajowy

Wśród zwolenników obozu prorządowego odbiły się mocnym echem dwa wadarzenia z okresu ubiegłego, a mianowicie: Doroczna mowa Pana Prezydenta wygłoszona w dniu 19 marca br. oraz ogólnopolski zjazd przedstawicieli wsi O.Z.N., który się odbył w dniu 14 marca br. w Warszawie.-

Przemówienie Pana Prezydenta było komentowane jako wydarzenie pierwszorzędnej wagi, gdyż otwierdziło, że za deklaracją A.Koca stoi inicjatywa Naczelnego Wodza, oraz aprobata Pana Prezydenta Rzeczypospolitej.-

Rozpoczęcie prac organizacyjnych przez Kierownictwo O.Z.N. na terenie województwa białostockiego jest oczekiwane z niecierpliwością

2/Stronnictwo Narodowe

W działalności Str.Narod. zaobserwowano w okresie sprawozdawczym bardzo duże ożywienie na odcinku organizacyjnym. Ilustruje to najlepiej podana niżej tabela odbytych zebrań, kursów oraz ilość nowozorganizowanych komórek, zwłaszcza na terenie powiatów zachodnich.-

Zaznaczyć trzeba, że okres ten znamionuje wydatne odprężenie na odcinku bezpieczeństwowym i powrót do bardziej "pokojowych" metod działalności. Zasługę tego przypisać trzeba w pewnej mierze duchowieństwu rzemkatolickiemu, które przez negatywne ustosunkowanie się do awanturniczej taktyki młodych - przyczyniło się wydatnie do spacyfikowania nastrojów.-

Akcję bojkotową handlu żydowskiego prowadzono nadal z dużą zaciętością przy pomocy agitacji słownej i ulotkowej, oraz sposobem t.zw

pikietowania, ale bez agresywnych wystąpień w stosunku do żydów. Akcja bojkotowa przybrała największe nasilenie w okresie Świąt Wielkanocnych przeważnie w dni targowe i miała charakter akcji zorganizowanej. Zaobserwowano, iż tendencje bojkotowe handlu żydowskiego narastają coraz bardziej wśród ludności i liczyć się trzeba z jeszcze większym rozszerzaniem się tego zjawiska.-

W związku z nadzwyczajnym zjazdem miast, zwołanym do Warszawy na 26 i 27 kwietnia br. przez Zarząd Główny Str.Narod., prowadzoną była w ciągu marca bardzo ożywiona agitacja na licznym obesłaniem tego zjazdu, oraz za koniecznością opanowania samorządów i organizacyj gospodarczych przez Str.Narod. Ponadto na zebraniach stronnictwa omawiane szeroko sprawy budżetów samorządowych i zalecano dokładać wszelkich starań, by z budżetów gminnych wykreślone zostały wszelkiego rodzaju subwencje na cele żydowskie, a natomiast, by w budżetach tych znalazły się bezwzględnie subwencje dla chrześcijańskich kas bezprocentowych.-

Kładziono również nacisk na konieczność tworzenia t.zw.referatów samorządowych w poszczególnych ogniwach organizacyjnych stronnictwa i przysposobienie kadry działaczy samorządowych.-

Dla podciągnięcia prężności organizacyjnej i przyciągnięcia możliwie największej ilości członków - lansowano wersje w terenie, iż jeszcze w roku bieżącym dojdzie w Polsce bezwzględnie do rozruchów, które wywołają komuniści i być może, że tu i ówdzie wywołane rozruchy lokalne przeistoczą się w ruchawkę rewolucyjną na terenie całego państwa. Rząd, chcąc mieć skuteczną pomoc ze strony społeczeństwa, zwróci się z całą pewnością do Str.Narod.o współdziałanie. Przez wspólną zaś walkę z komuną nastąpić może zbliżenie narodowców do sanacji, a stąd już tylko krok do objęcia władzy w Polsce przez Stronnictwo Narodowe.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań

Str.Narod.w ciągu marca br.ilustruje niżej podane zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjn	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozc.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozc.	nowe	zlikwi
Augustowski	-	-	-	-	-	-	-	-
Białystok m.	-	-	-	1	42	42	-	-
Białostocki	1	300	300	2	38	8-30	-	-
Bielski-Podl.	-	-	-	14	982	8-400	8	-
Grodzieński	-	-	-	4	64	7-22	-	-
Łomżyński	1	1500	1500	1	32	32	3	-
Ostrołęcki	-	-	-	4	58	8-22	-	-
Ostrowski-Maz.	-	-	-	20	815	12-150	12	-
Sokólski	-	-	-	1	20	20	1	-
Suwalski	-	-	-	1	18	18	-	-
Szczuczyński	-	-	-	4	270	20-120	-	-
Wołkowyski	-	-	-	-	-	-	-	-
Wysoko-Mazow.	-	-	-	16	823	10-150	27	-
Razem	2	1800	300-1500	68	3157	7-400	51	-

3/Stronnictwo Ludowe

Jak zaznaczono w części ogólnej Str.Ludowe pochłonięte było w ciągu marca prowadzeniem agitacji za udziałem swych członków i sympatyków w uroczystościach racławickich, przypadających w dniu 18 bm. oraz przygotowaniami do obchodu "Święta Ludowego". Nieznaczne przejawy działalności organizacyjnej zaobserwowano jedynie w powiatach grodzieńskim, suwalskim i augustowskim. Na terenie innych powiatów województwaStr.Lud. nie przejawia już od dłuższego czasu prawie żadnej

./.

32 32

działalności już to z braku odpowiednio wyrobionych działaczy, już to z powodu całkowitego niemal utracenia swych wpływów na rzecz Stronnictwa Narodowego, które coraz bardziej powiększa swój stan posiadania na wsi.-

Na terenie powiatu grodzieńskiego bardzo ożywioną akcję na rzecz Str.Lud.prowadzi ostatnio Bronisław Makarewicz, prezes powiatowego Zarządu Str.Ludowego w Grodnie.-

W powiecie ~~xxxxx~~ suwalskim odbyły się w kilku miejscowościach jednodniowe kursy polityczne, a mianowicie: w Suwałkach dnia 5 marca, we wsi Pawłówka dnia 6 marca i we wsi Krasnopol dnia 7 marca. Z ramienia N.K.W.w charakterze delegatów przybyli na te kursy Sidor Józef i Paweł Siudak.-

Wśród członków Str.Ludowego na terenie powiatu suwalskiego kolportowaną była w ciągu marca ulotka pt."Niesłychane" nadsyłana anonimowo pocztą z Warszawy.-

W dniu 4 bm.odbył się w Grodnie zjazd sekretarzy i prezesów kół Str.Ludowego z powiatów grodzieńskiego i augustowskiego z udziałem delegata N.K.W. ra Gujskiego. W zjeździe wzięło udział około 70 osób. Pierwszy przemawiał dr.Gujski, który,skreśliwszy historię i rolę polityczną chłopa, począwszy od czasów rzymskich - zaznaczył między innymi że Polska znajduje się w dobie ostrego kryzysu gospodarczego, który chłopa i robotnika spycha na samo dno nędzy. Pomimo usilnych starań rządu nad podniesieniem gospodarki rolnej skutki kryzysu nie przestają gnębić chłopa, gdyż w państwie rolniczym, jakim jest Polska, nie rządzą chłopi, lecz kilku fabrykantów-milionerów. W końcu wezwał obecnych by dołożyli wszelkich starań, aby projektowany obchód uroczystości racławickich w Grodnie - wypadł jak najokazalej. Siła chłopska leży bowiem we wzajemnym zaufaniu i solidarności.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań w

ciągu marca br.ilustruje niżej podane zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozc.		ogólna	rozc.	nowe	zlikwid
Augustowski	-	-	-	1	30	30	-	-
Grodzieński	-	-	-	3	115	15-70	2	-
Suwalski	-	-	-	4	121	5-76	-	-
Razem	-	-	-	8	266	5-76	2	-

4/ P.P.S. - C.K.W.

PPS.zajętą była niemal całkowicie akcją na terenie Klasowych Związków Zawodowych, w których czynione są gorączkowe przygotowania do strajków na tle skonomicznym. Na plan pierwszy wysuwa się zatarg o podwyżkę płac w przemyśle włókienniczym. Pertraktacje dotychczasowe nie dały pozytywnego wyniku. Robotnicy zatrudnieni w białostockim przemyśle włókienniczym żądają mianowicie podwyżki w granicach do 30% dotychczasowych płac. Fabrykanci zaś, wychodząc z założenia, że w czasach ostatnich płace robotników przekroczyły wydatnie normy przewidziane w umowie zbiorowej - nie chcą wogóle pertraktować na ten temat. Na skutek nieprzejednanego stanowiska pracodawców dojdzie najprawdopodobniej do strajku powszechnego w przemyśle włókienniczym, mimo, iż strajk ten nie jest popularny wśród robotników i że większość z nich na zebraniach fabrycznych wypowiedziało się przeciw strajkowi. Poza tym prowadzą pertraktacje o podwyżkę płac: Związek metalowców i pracownicy piekarscy. Strajki o podwyżkę płac rozpoczęte zostały już przez robotników w przemyśle drzewnym, między innymi na terenie tartaków państwowych w Łysych,pow.ostrołęckiego, oraz w Nurcu,pow.bielskie-

./.

go.-

PPS.CKW.zaabsorbowana penetracją na terenie związków zawodowych, nie przejawiała prawie żadnej działalności organizacyjnej, a to tembardziej, że działacze pertyjni są równocześnie płatnymi funkcjonariuszami związków zawodowych i prawie cały wolny czas poświęcają pracy związkowej.-

Jedynie staraniem TUR-u w Białymstoku odbył się dnia 7 marca br.poranek kultury robotniczej, na którym adwokat Garlicki, wiceprezes zarządu głównego TUR-u - wygłosił odczyt pt."Sejm, Rząd i obywatel". Odczytu wysłuchało około 400 osób.-

Na terenie Grodna z przejawów działalności PPS.zasługuje na zaznaczenie dysonanse powstałe między tamt.Radą Klasową Zw.Zaw.a miejscowym ZZZ. Do różnicy zdań doszło w czasie debat nad przygotowaniem do tegorocznego obchodu 1-szomajowego. Przedstawiciele ZZZ. oświadczyli mianowicie na wspólnej konferencji, zwołanej przez wszystkie związki zawodowe, Bund i PPS - że nie chcą świętować pod firmą organizacyj politycznych, t.j.PPS., względnie Bundu, a domagają się urządzenia manifestacji robotniczej w dniu 1-maja, jako ogólnego święta pracy, bez patronatu i firmy organizacyj politycznych. Ponieważ przedstawiciele PPS.i Związków Klasowych nie zgodzili się na tę koncepcję, przedstawiciele ZZZ.opuścili zebranie.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych zebrań i zgromadzeń ilustruje niżej podane zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozc.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozc.	nowe	zlikwid.
Białystok-miasto	-	-	-	2	27	12-15	-	-
Razem	-	-	-	2	27	12-15	-	-

C. Ruch wyznaniowy.

1/ Wyznanie rzymskokatolickie.

W dniu 19 marca b.r. kler katolicki z możliwie wielkim ceremoniałem odprawiał nabożeństwa z okazji imieninm Zmarłego Marszałka. Gdy w okresie bezpośrednio następującym po zgonie Marszałka wydarzały się sporadyczne wypadki okazywania niechęci do kultu Zmarłego Wodza ze strony kleru katolickiego, obecnie wypadki takie nie były notowane.

Ogłoszenie deklaracji politycznej płk.Koca, zawierającej stwierdzenie nadrzędności wyznania katolickiego, wpłynęło bezsprzecznie na złagodzenie wystąpień tych jednostek z pośród kleru katolickiego, które pracę duszpasterską wykorzystywały dla celów uprawiania szkodliwej polityki w stosunku do rządu. Wpływ ten nie poszedł jednak tak daleko by zmniejszył zaangażowanie polityczne duchownych biorących czynny udział w działalności Str.Narodowego.

W łomży Str.Nar. przystąpiło do budowy "Domu Narodowego". Plan Domu już został opracowany i w najbliższym czasie ma być przedłożony władzom do zatwierdzenia. Plac pod "Dom Narodowy" ma dać bezpłatnie ks.biskup Łukomski. Ks. Jan Ostrowski, proboszcz par. Złotorii, pow wysoko-mazow., w związku z przemianowaniem Zarządu Okręgowego Str. Nar. na Radę Okręgu, przejął funkcje prezesa tej Rady. W dniu 9.III b.r. odbył się w Ciechanowcu zjazd delegatów Kół Str.Nar. z pow. bielskiego. Na zebraniu tym przewodniczył ks. Jan Duda-Dziewierz, proboszcz parafii Strabla, który wygłosił przemówienie, omawiające sposoby walki z żydami, zamiary Str.Nar. w odniesieniu do parcelacji majątków oraz ustosunkowanie Str.Nar. do deklaracji płk. Koca. Ks. Duda-Dziewierz nie wykluczał możliwości przystąpienia Str.Nar. do Obozu Zjednoczenia Narodowego, uzależniał zaś to przyłączenie od realizacji haseł wysuniętych w deklaracji, a w szczególności od usunięcia żydów ze stanowisk państwowych. W czasie zjazdu podno-

szono, że w Bielsku-Podl. żydzi zajmują stanowiska państwowe. Na terenie powiatu szczuczyńskiego energiczną akcję polityczną prowadził wikariusz w parafii w Radziłowie ks. Józef Choromański, który osobiście rozprowadzał i kontrolował pikiety przed sklepami żydowskimi. Duchowny ten dla akcji antyżydowskiej wykorzystywał nawet szkołę, gdzie udziela nauki religii. W czasie tej nauki duchowny ten czynił wywiady, którzy rodzice kupują u żydów i wyszydzał tego rodzaju postępowanie. Młodzież szkolna, pozostająca pod wpływem ks. Choromańskiego, dopuszczała się czynnych i słownych wybryków przeciwko żydom. W celu zapobieżenia tej działalności ks. Choromańskiego władze administracyjne interweniowały u przełożonych wspomnianego duchownego, przy czym interwencja ta spowodowała skarcenie tego postępowania przez proboszcza w Radziłowie, ks. Aleksandra Dołęgowskiego. W powiecie sokólskim energiczną akcję antyżydowską prowadził wikariusz parafii w Suchowoli, ks. Edward Godlewski. W dniu imienin Marszałka Piłsudskiego we wsi Pokośne Oddział Katolickiego Stow. Młodzieży odegrał utwór sceniczny pt. "Zdrowaś". Po przedstawieniu ks. Godlewski wygłosił przemówienie na temat religijno-wychowawczy. W przemówieniu tym nawoływał on nadto do bojkotowania Żydów przez wstrzymywanie się od handlu z żydami, czy to w formie nabywania czy też sprzedawania produktów.-

Akcja duchowieństwa katolickiego, prowadzona przeciwko Zw. Naucz. Polskiego, ulega powolnej likwidacji. Większą aktywność wykazywał jeszcze na terenie pow. suwalskiego proboszcz w Becejłach, ks. Jan Kapel, który publicznie nawoływał do sabotażu wydawnictw tego Związku, zachęcając rodziców do zakazywania młodzieży posługiwania się tymi wydawnictwami zarówno w szkole, jak i w domu.-

Znany z nieprzychylnego ustosunkowania się do rządu proboszcz w Białaszewie, pow. szczuczyńskiego, ks. Stanisław Konstantynowicz, w związku z mającą nastąpić wizytacją w jego parafii przez ks. biskupa Łukowskiego zamierzał pochwalić się wynikami swej pracy na polu kościelnym. W tym celu trzykrotnie zwoływał Radę Parafialną i sołtysów, by uchwalili świadczenia na rzecz doprowadzenia do porządku kościoła

i cmentarza. Rada Parafialna i ołtysi, po uprzednim porozumieniu się z parafianami, odmówili poparcia księdzu Konstantynowiczowi, a to z uwagi na znaczne długi, jakie duchowny ten zaciągnął wykraczając poza ramy poprzednio udzielonych mu uprawnień.-

W dniu 4 marca b.r. w związku ze świętem patrona litewskiego św. Kazimierza, ludność litewska na terenie gminy Dejwy pow. suwalskiego przybyła do kościoła w Puńsku, gdzie proboszcz ks. Antoni Zawis odprawił nabożeństwo. W nabożeństwie tym wzięło udział około 200 osób młodzieży litewskiej, przeważnie byłych członków rozwiązanych Oddziałów Towarzystwa św. Kazimierza. W czasie nabożeństwa odśpiewano kilka pieśni religijnych w języku litewskim. W pobliżu zaś ołtarza była wystawiona chorągiew kościelna św. Kazimierza, którą trzymało trzech Litwinów.- W tym samym dniu w Dejnach ks. Konstanty Roszkowski odprawił nabożeństwo. Kazanie w języku polskim dla ludności polskiej wygłosił ks. Władysław Kłaczowski, w języku zaś litewskim dla ludności litewskiej wygłosił kazanie ks. Kazimierz Romanowski. W nabożeństwie tym wzięła udział w liczbie kilkuset osób ludność gmin Krasnowo, Krasnopol i Berzniki.-

Na terenie pasa graniczącego z Litwą dały się zauważyć przesunięcia na placówkach duszpasterskich, obsadzonych przez Litwinów. Przesunięcia te, zarządzone przez Metropolitę Wileńskiego, nie wnoszą istotnych zmian, ponieważ na miejsce usuwanych duchownych poczuwających się mniej lub więcej do narodowości litewskiej wyznaczani są inni duchowni o podobnym nastawieniu politycznym. W wyniku tych zmian przeszedł z Marcinkanie pow. grodzieńskiego ks. proboszcz Antoni Rukas do Kołtynian pow. święciańskiego, wojew. wileńskiego.

Z innych przesunięć personalnych na uwagę zasługują translokacje: ks. Aleksandra Sarosieka, proboszcza w Strubnicy, pow. wołkowyskiego do Kozłowicz pow. grodzieńskiego; ks. Tadeusza Szadbyya, proboszcza w Nieznudce-Michałowie, pow. białostockiego do Knyszyna tego powiatu oraz ks. Kapra Wołodkiewicza, proboszcza w Kwasówce, pow. grodzieńskiego

do Onżadowa pow.wileńsko-trockiego.

2/ Wyznanie prawosławne.

Dzień imienin Marszałka Piłsudskiego obchodzony był w świątyniach prawosławnych w sposób odmienny od utartego już zwyczaju. Ostatnio bowiem prawie we wszystkich cerkwiach duchowni prawosławni dla zamanifestowania swej lojalności w czasie uroczystości państwowych odprawiali najważniejszą część nabożeństwa t.zw."Molieben" wzgl."Panachidę" w języku polskim. W tym samym języku wygłaszane były okolicznościowe przemówienia w świątyniach prawosławnych. W dniu 16 marca b.r. do wszystkich dziekanów zostało rozesłane zarządzenie, zawierające w odpisie uchwałę Synodu Prawosławnego z dnia 27 lutego b.r. Nr.5 i uzależniające odprawianie nabożeństw "w języku żywym" od każdorazowego uprzedniego zezwolenia tego Synodu. Uchwała ta w treści swej na samym wstępie powołuje się na udzielone uprzednio zezwolenie odprawiania nabożeństw w języku polskim, które to zezwolenie po myśli tej uchwały dla dobra świętego prawosławia wymaga modyfikacji, przy czym dalsza treść uchwały zredagowana jest w tym tonie, jak gdyby była ona wymierzona przede wszystkim przeciwko językowi polskiemu, chociaż w treści swej wspomina ona również o językach białoruskim, ukraińskim i czeskim. O niedopuszczalności posługiwania się językiem rosyjskim uchwała ta nie wspomina. Z uwagi na ogłoszone ostatnio w prasie informacje o dokonanych już tłumaczeniach w całej liturgii praw. na język polski wspomniana uchwała była dla duchowieństwa prawosławnego swego rodzaju ewenementem, a dla rusofilów miłą niespodzianką. Konsystorz Grodzieński, który według poufnych informacji, został przez Metropolitę skarcony za wydanie zarządzeń w sprawie opanowania i posługiwania się językiem polskim przez duchowieństwo prawosławne, zarządził bezzwłoczne wykonanie omawianej uchwały. W wyniku tego zarządzenia język polski w dniu 19 marca został usunięty ze świątyń prawosławnych, ponieważ duchowieństwo zrozumiało, że zakaz posługiwa-

nia się językiem żywym i j. polskim dotyczy nabożeństwa w czasowym pojęciu, a za tym, że język ten nie powinien być używany w nie kazań. W niektórych świątyniach prawosławnych zostało odczytane orędzie Metropolity dotyczące deklaracji pk. Koca w języku polskim.

Usunięcie języka polskiego z cerkwi białostockiej spotkało się z protestem Polaków wyznania prawosł. w Białymstoku, przy czym odpis uchwały protestacyjnej został przesłany biskupowi Sawie. Treść głównego ustępu tej uchwały jest następująca: "Obecni na nabożeństwie członkowie Komitetu Polaków wyznania prawosławnego i Zarządu Stowarzyszenia "Dom Prawosławny" uważając, że powrót do starych tradycji w odprawianiu nabożeństw uroczystych-dziękczynnych i żałobnych w Białymstoku w języku cerkiewno-słowiańskim nie powinno mieć już miejsca, tak również nie może mieć miejsca uchylenie się od porządku i czasu obchodu uroczystości uprzednio ustalonego przez Komitet obchodu - postanowili zwrócić się do Jego Ekscelencji Najprzewielebniejszego Sawy Biskupa Grodzieńskiego i Nowogródzkiego z uprzejmą prośbą o błogosławieństwo, by w dni państwowych i narodowych świąt oraz inne dnie pamiątkowe, uroczyste nabożeństwa i kazania okolicznościowe były odprawiane i wygłaszane w języku ojczystym-polskim".-

Na uwagę zasługuje występienie ks. Michała Zieleniewskiego, dziekana w Skidlu, który w dniu imienin Marszałka Piłsudskiego odprawił nabożeństwo i wygłosił kazanie w języku polskim. Podobnie postąpił ks. Mikołaj Żuków, rektor filii w Dubinach, pow. bielskiego.

W związku z wakansem na stanowisko członka Konsystorza, który to wakans nastąpił z powodu usunięcia z Konsystorza archimadryty na Ławrynionki, jako przeciwnika autokefalii biskup Sawa przedstawił jako kandydata na opróżnioną placówkę proboszcza parafii w Milejczycach, pow. bielskiego, ks. Piotra Hotkiewicza. Z innych przesunięć personalnych zasługuje na uwagę przesunięcie ks. Miejuka Jana z

Klepacz do Dyreczynka /obie placówki nieetatowe pierwsza na terenie powiatu wołkowyskiego, druga grodzieńskiego/ oraz ks.Mateusza Petelskiego z Dyreczynka do Klepacz.Ks.Mikołaj Makowielski,rektor placówki w Hornostajewiczach.przeniesiony został do Międzyrzecza /obie nieetatowe placówki na terenie powiatu wołkowyskiego/ -

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.182/3/37 T.

T A J N E !

Białystok, dnia kwietn. 1937r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.3/37.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć II - Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

W życiu Rosjan, Ukraińców i Niemców nie notowano momentów zasługujących na bliższe omówienie.-

W okresie sprawozdawczym decyzją władz sądowych zostały rozwiązane 2 białoruskie spółdzielnie spożywców w pow. grodzieńskim, natomiast w pow. wołkowyskim powstała 1 taka spółdzielnia, druga zaś jest w stadium organizacji.-

Litwini w pow. grodzieńskim otworzyli 1 filię spółdzielni spożywców oraz zamierzają zorganizować spółdzielnię mleczarską. Stosunek części Żydów, stojących poza ugrupowaniami socjalistycznymi, do OZN. uległ pewnej zmianie. Zamiast stosunku nieprzychylnego uwidacznia się stanowisko wyczekujące bądź też wyrażana jest gotowość współpracy z OZN., jak to uczyniło kilka organizacji żydowskich w Wołkowysku.-

Nieustający bojkot ekonomiczny w dalszym ciągu jest przyczyną poważnego zaniepokojenia szerokich rzesz żydowskich. Istniejący w Białymstoku Komitet Pomocy poszkodowanym na skutek bojkotu rozdzielił w okresie od 1.I. do 30.III.b.r. ogółem 19.658 zł.

37

B. Część szczegółowa.

1. R o s j a n i e .

Z istniejących na terenie województwa organizacji rosyjskich jedynie Ros. Stow. Młodzieży w Białymstoku przejawiło pewną działalność urządzając wieczór poświęcony poezji i sztuce rosyjskiej oraz 2 zabawy.-

2. U k r a i ń c y .

W dniu 14.III.b.r. oddział U.K.C. w Białymstoku urządził odczyt dla swoich członków p.t."Testament Szewczenki", odczyt, który zgromadził 14 osób, wygłosił inż. Momot Sergiusz, wiceprezes wymienionego oddziału.-

3. B i a ł o r u s i n i .

W okresie sprawozdawczym powstało w pow.grodzieńskim kilka nowych kół Str.Ludowego, których członkowie niemal wyłącznie rekrutują się z Białorusinów.-

W tymże powiecie na skutek postanowienia S.O. w Grodnie z dnia 24.III.b.r. zostały rozwiązane opanowane przez Kompartię białoruskie spółdzielnie spożywców: "Socha" we wsi Świsłocz, gm. Łasza i "Złote Ziarnko" we wsi Horny, gm.Hornica.-

W pow. wołkowyskim odbyło się w dniu 2.III.b.r. doroczne zebranie członków biał. spółdz.spoż. "Świt" w Dołgopoliczach, gm. Zelwa oraz w dniu 7.III.b.r. zebranie członków nowopowstałej tejże spółdzielni we wsi Łuka, gm.Tarnopol.-

Nadto w stadium organizacyjnym znajduje się biał.spółdz. spoż. we wsi Mogilowce, gm.Łysków, pow.wołkowyskiego oraz została zarejestrowana w Wydziale Handlowym S.O. w Białymstoku Spółdzielnia

Białoruska Pracowników Teatralnych "Płomień" w Białymstoku. Oddzielne sprawozdanie w sprawie tej spółdzielni zostanie przesłane w dniach najbliższych.-

4. Niemcy.

Z pośród organizacyj niemieckich ruchliwość wykazuje tylko oddział Niemieckiego Związku Ludowego w Białymstoku prowadząc nadal ożywioną propagandę werbunkową celem zwiększenia swego stanu posiadania. Agitacja jednak nie daje pozytywnych rezultatów wobec stosunku organizacji do Żydów, od których niewi Niemcy w znacznym stopniu są uzależnieni ekonomicznie.-

Poza tym omawiany oddział Niem.Zw.Ludowego zabiega o podporządkowanie sobie młodzieży niemieckiej, czemu sprzyja fakt korzystania przez N.Z.L. z lokalu niemieckiej miejscowej organizacji młodzieżowej "Jugend-Bund".-

5. Litwini.

Wg posiadanych informacyj [illegible]trala T-wa "Rytas" zaprojektowała wybudowanie we wsi Kobele, gm.Marcinkańce, pow.grodzieńskiego, litewskiego domu ludowego, w którym jednocześnie znalazłaby pomieszczenie lit. spółdzielnia mleczarska. Budowę domu ma zająć się m-c wymienionej wsi, Makarewicz Wincenty, b. kierownik czytelni T-wa "Rytas" we wsi Szklary, gm.Marcinkańce, który jednocześnie jest przewidziany na kierownika spółdzielni mleczarskiej. Makarewicz jakoby posiada pewną kwotę na cele budowy oraz rozpoczął akcję organizacyjną spółdzielni werbując członków z pośród mieszkańców okolicznych wsi.-

Nadto tenże Makarewicz jakoby nosi się z zamiarem organizowania oddziałów Zw. Wyzwolenia Wilna i mocno oczekuje w tym względzie dyrektyw z Wilna.-

38

W dniu 8.III r. organa P.P. w poszukiwaniu za bronią przeprowadziły rewizję u m-ca wsi Kobele, gm.Marcinkańce, pow.grodzieńskiego, Grygasa Jana, s.Józefa i Walerii, ur. w 1913 r., w czasie której znaleziono spis członków konspiracyjnego kółka rolniczego litewskiego, spis wypożyczonych do czytania książek, protokół zebrania, 46 książek litewskich oraz list od ks.Czybirasa. Dochodzenie w toku.-

W dniu 18.III.b.r. we wsi Mustejki, gm.Marcinkańce, pow. grodzieńskiego, została otwarta filia litewskiej spółdzielni spożywców "Galibe" w Marcinkańcach. Kierownikiem filii jest Gajdis Franciszek, s.Dawida i Agaty, ur. w 1906 r. we wsi Mustejki i tamże zam.-

W pow. suwalskim w związku ze świętem patrona Św.Kazimierza zostały odprawione w dniu 4.III.b.r. w kościołach w Puńsku i Sejnach nabożeństwa, na które przybyło około 300 osób okolicznej młodzieży litewskiej, przeważnie b.członków oddziałów Lit. T-wa Św.Kazimierza.-

6. Żydzi.

Okres sprawozdawczy przyniósł objawy pewnej zmiany w ustosunkowaniu się części społeczeństwa żydowskiego nie wchodzącego w ramy ugrupowań socjalistycznych-po deklaracji płk.Koca "Zmiany spowodowane niewątpliwie głębszym zastanowieniem się nad wyrażonym w tej deklaracji stosunkiem do sprawy żydowskiej, idą w kierunku bądź zajęcia stanowiska wyczekującego celem przekonania się jak będzie w rzeczywistości wyglądał stosunek O.Z.N. do sprawy żydowskiej, bądź też już teraz wyrażenia gotowości współpracy z O.Z.N. Wyrazem tego jest omówiony w dziale prasowym artykuł pt."Byle nie złość" zamieszczony w "Unzer Lebn" oraz złożenie oświadczeń o gotowości współpracy z O.Z.N. przez następujące organizacje żydowskie w Wołkowysku. Gmina wyznaniowa, stow."Tarbuth", T.O.Z., Klub Sportowy "Ma-

kabi" i personel szpitala żydowskiego.-

Nieustająca akcja bojkotu ekonomicznego jest nadal przyczyną poważnego zaniepokojenia wśród szerokich rzesz ludności żydowskiej, przy czym jak zwykle krążące w tej sprawie wersje oraz zamieszczane na łamach lokalnej prasy żargonowej artykuły są mocno przesadzone.-

Istniejący w Białymstoku przy żydowskiej gminie wyznaniowej Komitet Pomocy poszkodowanym na skutek bojkotu opublikował sprawozdanie kasowe za czas od 1.I.1937 r. do 30.III.b.r., z którego wynika, że Komitet dotychczas przyszedł z pomocą Żydom w następujących miejscowościach: Czyżew, m.ins.Ciechanowiec, Tykocin, Zambrów, Wyszonki-Kościelne, Radziłów, Śniadowo, Wizna, Kur[illegible]py, Jedwabne, Wysokie-Mazow., Gać, Czerwony-Bór, Jabłonka, Szumowo, Rutki i Suraż. Pomoc polegała na subsydiach pieniężnych oraz na udzielaniu pomocy lekarskiej i prawnej. Największe subsydia wynosiły 2.900 zł. - najmniejsze - 5 zł. Ogółem rozdzielono 19.658 zł.

W związku z akcją bojkotową w końcu marca b.r. wyjeżdżała do Warszawy delegacja żydów m.Ciechanowca, pow.bielskiego i złożyła do Żydowskiego Koła Parlamentarnego memoriał następującej treści:

" Ciechanowiec, dnia 23 marca 1937 r. Do Żydowskiego Koła Parlamentarnego w Warszawie. Zwracamy się do Was posłowie, ratujcie miasteczko przed zagładą. Od czasu, gdy z Berezy Kartuskiej wrócili prowodyrzy onerowców zaczęła się akcja przeciwżydowska. Codziennie prawie w dnie targowe przybywają do miasta z okolicznych wsi 200-300 ludzi, którzy blokują i pikietują sklepy żydowskie, organizując w 5-6 ludzi dla każdego sklepu, niedopuszczają ani jednego klijenta, wymyślając najgorszymi wyrazami tym, którzyby chcieli wejść do sklepu, krzycząc: świnie:

żydowskie pachołki i t.p. wyrazy. Wchodzą nawet do sklepów, wyciągając klijentów siłą. Zdarzają się fakty, iż klijentów, którzy wychodzą ze sklepów żydowskich oprócz wymyślań podrzucają w górę, a nawet biją. Doprowadzono do takiego stanu rzeczy, że 99% ludności obawia się wejść do sklepu żydowskiego ze względu na wymyślania i bicie, wobec tego w okresie przedświątecznym nawet największy sklep żydowski nic nie utargował. Były już i takie fakty, że zmuszono kupca żydowskiego do zwrotu pieniędzy za sprzedany towar. Władza lokalna przyrzeka, że to skończy się, ale narazie jest tak źle, że trudno wytrzymać i prawie 3/4 mieszkańców ubiega się już o pomoc społeczną, a gdy się sytuacja nie polepszy, to miasteczko wymrze z głodu. Policji jest u nas bardzo mało, bo 3 policjantów i komendant, a mają oni ogromną okolicę i nie mogą naszemu miastu zbyt wiele czasu ani uwagi poświęcić, wobec czego chuliganii grasują bezkarnie. Jest ogólnym przekonaniem, że sytuacja u nas jest o wiele gorsza niż w innych miejscowościach, gdyż nowo powstali kupcy chrześcijańscy, którzy wybudowali sobie w okresie 2-3 miesięcy sklepy wzdłuż całego rynku - podburzają chuliganów przeciwko kupcom żydowskim ze względów konkurencyjnych. Jeszcze raz prosimy Panów posłów o interwencję u właściwych władz, ażeby pikietowanie sklepów żydowskich i napaści na klijentów, którzy chcą u żydów kupować wreszcie ustały i w ten sposób umożliwić dalszą egzystencję i uchronić przed śmiercią głodową".-

Z E S T A W I E N I E

imprez urządzonych przez organizacje żydowskie w marcu 1937r.

Nazwa organizacji	Zgromadzenia	Odczyty	Obchody i akademje	Przedstawienia i zabawy	Ilość osób razem	Rozpiętość od do	Dochód złotych
Sjoniści ogólni	1	3	-	-	760	80-500	
Poalej Sjon Prawica	-	2	-	-	150	70- 80	
Sjoniści Rewizjoniści	3	2	-	-	430	60-120	
Mizrachi	-	-	1	-	180		
Bet - Am - Cjon	2	-	-	-	180	80-100	
Kultur-Liga	-	2	-	-	160	70- 90	
T-wo Przyjaciół Pracuj. Palesty-ny	1	3	-	-	135	20- 55	
Żyd.T-wo Kulturalne	-	2	-	-	150	80- 80	
Tarbuth	-	1	-	-	60		
Zjedn.Szkół Żydowskich	-	1	-	-	120		
Żyd.Tow."Oświata"	-	1	-	-	200		
Linas Hacedek	1	1	-	-	80	40	
Żyd.Bank Ludowy	1	-	-	-	70		
Żyd.T-wo Gimn.Sport. "Makabi"	-	-	-	1	110		
Żyd. lub Sport."Hapoel"	-	-	-	1	90		
" " " "Nordyja"		-	-	2	190	90-100	

H.F.

Nr.ewid. 24 40

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.132/4/37 T.

Białystok, dn. 10. maja 1937r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.4 za miesiąc kwiecień 1937r.-

TAJNE !

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I Polityczny

w Warszawie

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4 egzempl. /Nr.ewid.1,2,3 i 4/

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.4/37

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

Sam. Ref. Inf. D. O. K. Notowan
L. 18. V. 37 / Inf. tjn/ 27 r.

WÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU No IX
SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY.
WYPŁO DN. 18 MAJ. 1937
L. 3512

ZA WOJEWODĘ

/ A. DWORAK /
NACZELNIK WYDZ.SPOŁ.-POLITYCZNEGO

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	Nr.5	- 1	egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	- 1	"
" " Nowogródzki	" 7	- 1	"
" " Poleski	" 8	- 1	"
" " Warszawski	" 9	- 1	"
" " Lubelski	" 10	- 1	"
" " Łódzki	" 11	- 1	"
" " Tarnopolski	" 12	- 1	"
" " Stanisławowski	" 13	- 1	"
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Warszawie	" 14	- 1	"
" " " " w Wilnie	" 15	- 1	"
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 16	- 1	"
" " " " w Grodnie	" 17	- 1	"
" " " " w Łomży	" 18	- 1	"
" " Wydz.Zam.Sądu Okręgowego w Suwałkach	" 19	- 1	"
Ekspozytura Nr.1 Oddz.II Szt.Gł.w Wilnie	" 20	- 1	"
Samodzielny Referat Informacyjny DOK.III.w Grodnie	" 21-22	- 2	"
" " " " I w Warszawie	" 23	- 1	"
" " " " IX w Brześciu n/B	" 24	- 1	"
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	- 1	"
Panowie Starostowie Powiatowi Województwa Białostockiego	" 26-37	- 12	"
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 38	- 1	"
" Komendant Wojewódzki PP.w Białymstoku	" 39	- 1	"
" Naczelnik Urzędu Sledczego w Białymstoku	" 40	- 1	"
Archiwum	" 41-43	- 3	"
Odbito		- 43	egz.

W.D.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

T A J N E !

Nr.PN.132/4/37 T.

Białystok, dnia maja 1937r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.4/37

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I - Polskie życie polityczne

A. Sytuacja ogólna.

a/Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza .

W porównaniu z poprzednim okresem sprawozdawczym w kwietniu wzrosły zainteresowania polityczne ze względu na zapowiedziane na maj wszczęcie prac organizacyjnych O.Z.N.na terenie województwa oraz z uwagi na obchód 1 maja.-

Stronnictwo Narodowe nadal prowadziło ożywioną akcję zarówno na odcinku organizacyjnym, propagandowym jak i bojkotu handlu żydowskiego.-

Bojkot stale rozszerza się, przy czym sposób jego przeprowadzania nie wywoływał zakłócenia spokoju i porządku publicznego.-

Stronnictwo Ludowe nastawione od marca na urządzenie obchodu racławickiego w Grodnie, doznało rozczarowania w swych projektach ze względu na nieudzielenie zezwolenia na ten obchód. Sprawa udziału w obchodach 1-majowych została w poszczególnych powiatach potraktowana niejednolicie. Naogół postanowiono wysłać tylko kilku osobowe delegacje.-

P.P.S. C.K.W. skoncentrowała swoją uwagę na obchód 1-majowy a

w Białymstoku również i na wybuchły strajk powszechny włókniarzy w okręgu białostockim.-

W sprawie obchodów 1-majowych odbyto szereg narad i konferencyj z pokrewnymi organizacjami.-

Konferencje z ZZZ.nie dały żadnego rezultatu, natomiast w szeregu miejscowościach uzgodniono wspólne obchody z Bundem i Poalej - Sjon - Prawicą.-

Sytuacja gospodarcza - kształtowała się nadal pod kątem zatargów ekonomicznych nie pozbawionych słuszności. Do powstałych w marcu zatargów dołączył się wybuchły w dniu 12 kwietnia br.powszechny strajk włókniarzy w przemysłowym okręgu białostockim. Dotychczasowe próby zlikwidowania tego strajku spotykają się ze stanowczym sprzeciwem fabrykantów co do udzielenia nawet minimalnej podwyżki płac.-

Poczynania Rządu w kierunku zahamowania wzrastającej fali drożyzny oceniane są krytycznie jako zbyt słabe i nie dające pożądanych rezultatów.-

Na odcinku bezrobocia nastąpiła pewna poprawa ze względu na postępujące rozszerzenie robót publicznych, niemniej jednak tendencje strajkowe z powodu niskich stawek nie ustają.-

Na terenie wiejskim zaniepokojenie wywołuje stan ozimin. Stan ten w niektórych powiatach oceniany jest jako wręcz zły.-

b/Przegląd prasy .

1/Przegląd treści:

Lokalna prasa polska w kwietniu ograniczyła się do podawania miejscowej kroniki bieżącej.-

Prasa żydowska w dalszym ciągu żywo poruszała na swych łamach deklarację płk.Koca, a zwłaszcza wyjaśnienie płk.Kowalewskiego i inż

./.

42

Barańskiego odnośnie przyjmowania żydów do O.Z.N. Nawiązując do xxx oświadczeń płk.Kowalewskiego, wychodzący w Białymstoku dziennik żydowski "Unzer Łebn" w Nr.95 z dn.23.IV.br.w notatce pt."Odpowiednie słowo" pisze, że organizatorzy O.Z.N.wszelkimi siłami unikają wypowiedzenia słowa "antysemityzm", "aryjskość", "żyd", natomiast operuje się wyrazem "chrześcijański".-

Następnie zapytuje dziennik żargonowy, czy jeżeli zgłosi akces do Obozu grupa Białorusinów, Ukraińców, Litwinów czy Niemców, którzy również są chrześcijanami, i oświadczy swą gotowość do współpracy, wyrzekając się zarazem wszelkich poczynań wywrotowych - to i oni także będą zaliczeni "w poczet kowali ducha polskiego ?". I czy tylko żydzi, którzy nigdy nie mieli aspiracji o charakterze terytorialnym i tylko część z pośród nich marzy o emigracji do własnej siedziby narodowej - nie nadają się do współpracy ?.-

Następnie ten sam dziennik w Nr.96 z dn.25.IV.br.w artykule pt."Rzekomy kulturalny antysemityzm", nawiązując do oświadczenia inż.Barańskiego w Wilnie, wywodzi, że antysemityzm ludzi kulturalnych jest nie mniej szkodliwy, nie mniej antyspołeczny i w zasadzie nie mniej antypaństwowy, niż "gruby antysemityzm nawpół dzikiego tłumu"; jest on jednak z natury swej wstydliwy, gdyż w żaden sposób nie da się połączyć kultury z pogromem i dlatego właśnie dawniej "postępowi" antysemici, którzy obecnie przeobrazili się w narodowych antysemitów, po mistrzowsku omijają wyraz "pogrom". I podczas, gdy antysemityzm pogromowy głosi, że "żydzi muszą być wypędzeni ze wszystkich odcinków pracy", to "kulturalny" i wstydliwy antysemityzm , robiąc słodki uśmieszek w stronę żydowskich "kolegów", których pragnie jak najprędzej pozbyć się, spokojnym, "kulturalnym" głosem powiada, że żydzi są wielkim narodem, ale nam nie odpowiadają i dlatego musimy dążyć wszystkimi siłami, by zarówno przemysł i handel, jak

./.

rzemiosło i inne zawody opanowali Polacy. Powołując się na tysiąc - letnią kulturę polską, twórcy nowego Obozu, jako chrześcijanie, mając przy tym na względzie zasadę "kochaj bliźniego, jak siebie samego", nie wypędzają bynajmniej żydów z ich placówek, ale głoszą, że na ich /żydów/ miejsce należy osadzić Polaków.-

Z kolei dziennik wywodzi, że nie wszystkie placówki obsadzone są przez żydów nawet w przypadającym dla nich 10% stosunku. A jeśli żydzi posiadając w swym ręku większość w handlu i przemyśle, to bynajmniej nie zagarnęli tego przemocą, lecz sami Polacy zapędzili ich do tych dziedzin, wypierając z innych placówek pracy.-

Nawiązując do głoszonego hasła o konieczności emigracji żydów z Polski, dziennik oświadcza, że jest to wielkie głupstwo, i zaraz dodaje, że kraje, które pozbyły się żydów - źle na tym wyszły. Do uzdrowienia stosunków w Polsce potrzebne są trzy rzeczy: 1/radykalne reformy rolne, 2/intensywna gospodarka i 3/wydatne obniżenie podatków. Eksterminacyjna zaś polityka w stosunku do żydów może doprowadzić młode Państwo Polskie jedynie do katastrofy.-

2/Nowe czasopisma.-

W Białymstoku zaczęły ukazywać się:

a/"Dwa światy", miesięcznik, wyd.w języku polskim przez ks.seniora Piotra Gorodziszcza z Misji Barbikańskiej. Redaktorem odpowiedzialnym jest Józef Fajans. Pierwszy numer tego czasopisma ukazał się dnia 25.IV.br. Nakład 1.500 egz.;

b/"Zbiór wiadomości bieżących", miesięcznik, wyd.w języku polskim przez Stowarzyszenie Właścicieli Biur Pisania Podań w Białymstoku. Redaktorem odpowiedzialnym jest Władysław Kuchciński.

./.

43

3/ Z a j ę c i a.

a/ Dnia 11 kwietnia br.obłożono aresztem ukazujący się w Białymstoku dziennik żydowski "Unzer Lebn" Nr.85 z dnia 11.IV.1937r. za artykuł pt."Interwencje".-

b/ Dnia 27 kwietnia br.obłożono aresztem ulotkę pt."Kościół Rzymski czy Chrystusowy", wydaną przez Komitet Organizacyjny Polskiego Narodowego Katolickiego Kościoła w Smolewie, pow.ostrowskiego, a zawierającą cechy przestępstwa z art.170 i 173 KK..-

Sąd Okręgowy w Łomży decyzją z dn.29.IV.br.areszt ulotki tej zatwierdził.-

4/ Procesy prasowe.

Za umieszczenie w czasopismach w r.1936 odezwy w sprawie strajku demonstracyjnego w związku z wyrokiem Przytyckim - ukarani zostali w dniu 19 kwietnia br.przez Sąd Grodzki w Białymstoku następujący dziennikarze: 1/Hirsz Kozak z czasopisma "Gut Morgen" i 2/Mendel Goldman z czasopisma "Unzer Lebn" - na jeden miesiąc aresztu każdy, 100 zł.grzywny i pokrycie kosztów sądowych i 3/Oszer Trzonowicz z czasopisma "Unzer Białystoker-Ekspress" - na miesiąc aresztu z zawieszeniem, 100 zł.grzywny i pokrycie kosztów sądowych. Poza tym Judel Gurewicz i Eliasz Ginzburg z czasopisma "Unzer Cajtung", za artykuł w sprawie mordu na Pelcowiźnie w 1936r. - na miesiąc aresztu każdy, 100 zł.grzywny i pokrycie kosztów sądowych.-

./.

B. Polski legalny ruch polityczny

1/Obóz pomajowy

Zapowiedziane na m-c maj wszczęcie prac organizacyjnych O.Z.N. tak na terenie wiejskim, jak i miejskim w województwie spotkało się z dużym zainteresowaniem zwolenników obozu prorządowego. Jednak powolne naogół tempo prac organizacyjnych Obozu spotyka się niekiedy z uwagami, iż tą powolność wykorzystuje opozycja, a szczególnie Str. Narodowe dla przeciwdziałania akcji organizacyjnej i rozszerzenia swego stanu posiadania.-

W okresie sprawozdawczym szereg dalszych organizacji zgłosiło swój akces do O.Z.N.-

2/Stronnictwo Narodowe

Działalność Str.Narodowego w okresie sprawozdawczym nadal cechowało duże ożywienie zarówno na odcinku organizacyjnym, propagandowym jak i bojkotu ekonomicznego Żydów.-

Obok zebrań członkowskich urządzono kilka wieców antykomunistycznych, 2 zjazdy /w Bielsku-Podlaskim - powiatowy i w Czyżewie - z terenu pow.wysoko-mazowieckiego i ostrowskiego/, 1 kurs oraz kilka odpraw kierowników obwodów i kół.-

Wiece antykomunistyczne były wykorzystane jednocześnie do krytyki deklaracji ideowej płk.Koca.-

Odnośnie akcji bojkotowej handlu żydowskiego podkreślano konieczność dalszego i bezwzględnego kontynuowania bojkotu bez stosowania jakichkolwiek form terroru. Dyrektywy te są przestrzegane, czego dowodem są m.in.całkowicie spokojne przebiegi targów i jarmarków przy jednoczesnym zwiększaniu się zasięgu akcji bojkotowej.-

./.

Obok kolportażu znacznych ilości ulotek propagujących bojkot w okresie sprawozdawczym rozkolportowano również w dużej ilości ulotki wzywające do nie brania udziału w obchodach 1-majowych, a gromadnego natomiast uczestniczenia w obchodach w dniu 3 maja.-

Niezależnie od tego szczególnie w powiatach bielskim, łomżyńskim i w Grodnie rozważane były sprawy rozbicia 1-majowych pochodów organizacji żydowskich i w Łomży wyznaczono w tym celu zbiórkę członków w godzinach rannych dnia 1 maja.-

Na zebraniach, zjazdach i odprawach podkreślano konieczność dalszego rozszerzania sieci organizacyjnej, uaktywnienia istniejących kół i zwiększenia dyscypliny motywując to możliwością rychłego wybuchu rozruchów co przyśpieszyłoby objęcie władzy przez Str.Narodowe.-

W związku z tym zwrócono uwagę na nieodzowność stworzenia wydziałów i referatów samorządowych oraz "trójek" do prowadzenia wywiadu wśród organizacji, urzędników i osób biorących udział w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym.-

W Białymstoku główna uwaga Str.Narod.była zwrócona na rozwój Pracy Polskiej wykorzystując w tym względzie niezadowolenie mas robotniczych z powodu wybuchłego w kwietniu br.strajku włókienniczego w okręgu białostockim oraz robotników z fabryki pluszu Beckiera, którzy nie przystąpili do strajku okupacyjnego.-

W pow.łomżyńskim Kierownik Wydziału Organizacyjnego Zarządu Pow.Str.Narod.w Łomży - Strzelecki Jan przystąpił do organizowania Straży Porządkowych w większych kołach oraz opracował instrukcję do kierowników tych Straży, dotyczącą metod organizowania S.P., doboru członków oraz rodzaju ich szkolenia.-

W dniu 25 kwietnia br.powrócił na teren po kilkudniowym pobycie w Warszawie Horodko Bronisław, prezes Zarządu Pow.Str.Narod.w Białymstoku i wydał polecenia przygotowania się na dany znak do obsadzenia

urzędów i instytucji państwowych i samorządowych i przejęcia władzy w swe ręce. W pierwszym rzędzie do akcji mają być powołane Straże Porządkowe, wobec czego Horodko zarządził wzmocnienie dyscypliny, częste urządzanie zebrań i nocnych alarmów.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań w ciągu kwietnia br. ilustruje następujące zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organiz	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	2	400	200	-	-	-	-	-
m.Białystok	-	-	-	1	50	50	-	-
Białostocki	1	150	150	1	12	12	-	-
Bielski	1	300	-	11	920	25-400	5	-
Grodzieński	-	-	-	3	50	12-24	-	-
Łomżyński	3	810	150-500	2	148	28-120	-	-
Ostrołęcki	-	-	-	1	150	150	-	-
Ostrowsko-Maz.	-	-	-	12	410	15-80	8	-
Sokólski	-	-	-	1	15	15	-	-
Suwalski	-	-	-	-	-	-	-	-
Szczuczyński	1	500	500	-	-	-	-	-
Wołkowyski	-	-	-	1	14	14	-	-
Wysoko-Mazow.	2	750	300-450	12	614	20-350	-	-
Razem	10	2910	150-500	45	2383	12-400	13	-

44

3/Stronnictwo Ludowe

Działalność Str. Ludowego w okresie sprawozdawczym była naogół słaba.-

Nieudzielenie zezwolenia na urządzenie w Grodnie w dniu 18.IV.

45

br.obchodu rocznicy bitwy pod Racławicami, do którego Stronnictwo przygotowywało się już od początku marca, wywołało pewne rozgoryczenie w szeregach ludowców. Lokalnych obchodów racławickich nie urządzano.-

Do obchodu 1-majowego poszczególne zarządy powiatowe Str.Ludowego ustosunkowały się różnorako. W pow.bielskim i białostockim postanowiono ograniczyć się jedynie do wysłania delegatów. W Grodnie Makarewicz Bronisław, prezes Zarządu Powiatowego Str.Ludowego kategorycznie zakazał swoim członkom udziału w obchodzie 1-majowym niemniej jednak w obchodzie brała udział grupa członków Str.Ludowego, licząca około 60 osób - Białorusinów-chłopów okolicznych wsi. Natomiast w pow.suwalskim w obchodzie mieli wziąć udział członkowie Str.Ludow., lecz bez sztandaru.-

W kwietniu br.nastąpiła zmiana na stanowisku sekretarza Zarządu Wojewódzkiego Str.Ludowego z powodu wyjazdu na stałe do Łomży dotychczasowego sekretarza Pragi Władysława. Czasowo funkcję jego sprawuje Antoniuk Jakub, sekretarz Zarządu Pow.Str.Lud w Białymstoku.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań ilustruje niżej podane zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	nowe	likwid.
grodzieński	1	40	40	1	70	70	1	-
suwalski	-	-	-	3	86	6-60	-	-
Razem	1	40	40	4	156	6-70	1	-

4/P.P.S. C.K.W.

Cała uwaga PPS.CKW.i podległych jej związków zawodowych była zwrócona na obchód 1-majowy, a w odniesieniu do Białegostoku w równej mierze i na wybuchły w dniu 12 kwietnia br.powszechny strajk włókniarzy w okręgu przemysłowym białostockim na skutek nieuwzględnienia przez fabrykantów wysuniętych w marcu br.żądań 30% podwyżki płac. Odbyte po wybuchu strajku konferencje obu stron pod przewodnictwem Okręgowego Inspektora Pracy nie dały żadnych rezultatów.-

Nadchodzący 1-maj był przedmiotem licznych narad i konferencyj poszczególnych Komitetów PPS.CKW.i związków zawodowych z organizacjami pokrewnymi.-

Ustosunkowanie się Str.Ludowego do obchodów 1-majowych, zostało scharakteryzowane w punkcie poprzednim.-

W wyniku konferencyj z Bundem i Poalej-Sjon Prawicą zdecydowano w szeregu miejscowości urządzić wspólne obchody, przy czym PPS.w Białymstoku i Łomży, opierając się na dyrektywach CKW.zgodziła się przyjąć w Białymstoku Bund, a w Łomży także i Poalej-Sjon Prawicę z zastrzeżeniem, iż na czele pochodów będzie kroczyła PPS.ze swoimi związkami, zaś bundowcy i sjoniści będą stanowili odrębne grupy, oddzielone milicjami.-

W innych miejscowościach natomiast nie przestrzegano tego podziału.-

Z zastrzeżeniem były prowadzone przez PPS.CKW.pertraktacje w sprawie wspólnego obchodu w Grodnie i w pow.białostockim. Nie dały one rezultatu wobec negatywnego ustosunkowania się PPS.CKW.do żądań ZZZ.co do nadania obchodom charakteru ogólnego święta pracy bez firm organizacji politycznych.-

W Łomży zaś ZZZ.sam proponował PPS.CKW.urządzenie wspólnego obchodu, lecz spotkał się ze zdecydowaną odmową ze względu na nur-

./.

46

tujące w szeregach ZZZ prądy komunistyczne.-

W Hajnówce decyzją Starosty Powiatowego w Bielsku-Podlaskim została zawieszona działalność TUR-u wobec stwierdzonego uprawiania przezeń działalności wywrotowej.-

Ruch organizacyjny oraz ilość ~~ixxxx~~ odbytych zebrań i zgromadzeń ilustruje niżej podane zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciąg.		ogólna	rozciąg.	nowe	zlikwid.
m.Białystok	-	-	-	2	60	30	-	-
Razem	-	-	-	2	60	30	-	-

C. Ruch wyznaniowy.

1/ Wyznanie rzymsko-katolickie.

W dniu 18 kwietnia b.r. ludność wsi Kuźnica i okolicznych wiosek w powiecie sokólskim niezadowolona z przeniesienia wikariusza ks.Filipko zgromadziła się dookoła plebanii, domagając się usunięcia proboszcza ks.Gryganiewicza, który spowodował przeniesienie niewygodnego sobie wikariusza oraz porzucenia parafii przez ks.Szyrokiego, byłego proboszcza w Janowie i w Krynkach, który osiadł w Kuźnicy, skąd pochodzi i gdzie ma nieruchomość. W demonstracji tej brało udział około 1000 parafian. W wyniku tego ks. Gryganiewicz, liczący 84 lat, ustąpił ze stanowiska w Kuźnicy i dn.28.IV.b.r. przybył na jego miejsce ze wsi Jałówka, pow.wołkowyskiego nowy proboszcz ks.Jan Ejsmont, przedtem jeszcze dn.22 kwietnia objął obowiązki wikariusza na miejsce ks.Filipko ks.Piotr Kolejko ze wsi Widze, pow. brasławskiego i zaraz pozyskał zaufanie parafian.-

W dniu 4 kwietnia ks.Stanisław Janczarek w Nowym-Dworze po nabożeństwie w sali domu parafialnego urządził zebranie Katolickiego Stowarzyszenia Mężów, na którym potępił Związek Nauczycielski i agitował przeciwko prenumeracie "Płomyka". Domagał się, aby nauczanie dzieci odbywało się pod kierunkiem księży i aby nauczyciele mieli jak najmniej wpływu na wychowanie dzieci i kształcenie ich.-

Poza tym sporadycznym wypadkiem występowania przeciw nauczycielom, akcja ta na terenie innych powiatów całkowicie zanikła jako nieaktualna i przestarzała.

Powiat Sokólski stał się również widownią agitacji księży na rzecz bojkotu handlu żydowskiego. Najczynniejszym okazał się ks.Edward Godlewski w m.Suchowoli, który osobiście usuwał kupujących ze sklepów żydowskich.-

Dnia 29.IV.b.r. zarząd koła Akcji Katolickiej w Dyczewie w pow.szczuczyńskim urządził w lokalu domu parafialnego akademię ku czci św.Wojciecha, na której przemawiał ks.Gawęcki, proboszcz parafii grajewskiej.

Dnia 4.IV.b.r. w Druskienikach odbyło się zebranie Akcji Katolickiej, na którym instruktor Henryk Bogdanowicz wygłosił odczyt p.t."Komunizm wróg kościoła narodu polskiego". Było obecnych około 200 osób.-

Z przesunięć personalnych, oprócz wyżej notowanych w pow. sokólskim na uwagę zasługują następujące przesunięcia: 1/ ks.Tomasza Kalińskiego, proboszcza w Narewce, pow.bielskiego - na stanowisko proboszcza w Międzyrzeczu, pow.wołkowyskiego; 2/ ks.Jana Łokrzeckiego, wikariusza w Porozowie, pow.wołkowyskiego - na stanowisko proboszcza w Konstantynowie, pow.dzisieńskiego; 3/ ks.Bronisława Biernackiego, proboszcza w Międzyrzeczu - na stanowisko proboszcza w Smorgoniach, pow.oszmiańskiego i 4/ ks. Franciszka Kuksewicza, proboszcza w Jeziorach, pow.grodzieńskiego - na stanowisko proboszcza w Niorach, pow.brasławskiego. Ponadto ks. Mikodem Dziadul, proboszcz parafii Łobienica W., pow.wołkowyskiego został przeniesiony w stan spoczynku.

2/ Wyznania prawosławne.

W dniu 1o kwietnia b.r. w cerkwi prawosławnej w Białymstoku ks.dziekan Guszkiewicz, podczas nabożeństwa, bezpośrednio przed mającą nastąpić komunią polaków prawosławnych, zabronił jej udzielania ks.prefektowi Olechnowiczowi, wskutek czego osoby, które przystąpiły do spowiedzi, którą wysłuchał we wczesnych godzinach ks.Olechnowicz mogły przyjąć komunię z rąk duchownego dopiero podczas drugiego nabożeństwa, odprawianego przez ks. wikariusza Gutkiewicza. Zajście to wywołało oburzenie ogółu ludności prawosławnej a przede wszystkim polaków wyznania pra-

wosławnego oraz odbiło się głośnym echem w miejscowej prasie polskiej, która komentowała je jako nowy atak kleru prawosławnego przeciwko wprowadzeniu języka polskiego do cerkwi.

Ks.biskup Sawa w Grodnie przyjął delegację związku grodzieńskiego polaków wyznania prawosławnego, która prosiła o przyjęcie protektoratu nad organizacją i jej pracami. Ks.biskup wymówił się od przyjęcia protektoratu, oświadczając, że w pierwszym rzędzie należy się postarać o protektorat Metropolity, wobec czego związek zamierza wysłać delegację do Metropolity oraz Ministerstw Spraw Wewnętrznych i Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Związek liczy w Grodnie około 400 członków, rekrutujących się przeważnie ze sfer robotniczych. Przeciwko związkowi działa zakulisowo duchowieństwo prawosławne.

Ks.biskup Sawa po incydencie jaki miał miejsce w Białymstoku dnia 16 kwietnia b.r., wezwał telefonicznie do siebie porysa Smolińskiego, członka zarządu Związku Polaków Wyznania Prawosławnego w Grodnie i ofiarował 20 zł. na cele organizacji.

Gdy członkowie związku z prezesem Ananczenko na czele zgłosili się do spowiedzi w cerkwi katedralnej w Grodnie, dziekan Sachajdakowski wydał zarządzenie ułatwienia jak najszybszego dostania się do spowiadającego księdza i udzielenia komunii.

Związek ma dalsze widoki rozwoju na terenie Grodna i powiatu. Akcję werbunkową rozpoczęto już na terenie osady Jeziory i miasta Skidla. Natomiast ludność prawosławna, zamieszkująca wieś Kudrycze w gm.Krynki wyraziła niezadowolenie z tego, że ks.biskup Sawa pozwala na wprowadzenie języka polskiego do cerkwi.-

W dniu 10 kwietnia b.r. na lekcji religii prawosławnej w II i III oddziale szkoły powszechnej we wsi Dubiny, gm.Hajnówka w pow.bielskim, dzieci odmówiły odpowiedzi w języku polskim. Na zapytanie ks.Mikołaja Łukowa, dla czego nie odpowiadają jedna

z uczenic oświadczyła, że uczęszczają na kursy do T-wa Uniwersytetu Robotniczego w Hajnówce i tam ich uczą religii w języku rosyjskim i dla tego uczyć ich po polsku nie będą.-

Dnia 22 kwietnia b.r. zmarł ks.Joil Sosnowski, rektor filii w Juszkowym-Grodnie w pow.wołkowyskim.-

3/ Wyznanie ewangelicko-augsburskie.

Zasługuje na uwagę działalność ks.pastora Kraetera z Białegostoku, z którym solidaryzują się ks.pastor Plamsch z Grodna i ks. pastor Jenke w Wiżajn, pow. suwalskiego, mający na celu zdyskredytowanie w oczach parafian-niemców ks.superintendenta Burschego. Przypisują mu współautorstwo ustawy o ustroju kościoła ewangelicko-augsburskiego.-

Dnie 13.IV.b.r. odbyły się w zborze wileńskim wybory na seniora i konseniora gmin ewangelicko-augsburskich diecezji wileńskiej. Wybrany został na seniora ks.pastor Lofte z Wilna, na konseniora ks.pastor Kraeter z Białegostoku. Na delegata do Synodu został wybrany Juliusz Hampel z Białegostoku, emerytowany urzędnik skarbowy, nacjonalista niemiecki. Kontrkandydatem był sędzia Edwin Żene z Suwałk, na którego głosowali tylko przedstawiciele dwóch gmin polskich - łomżyńskiej i suwalskiej.-

4/ Wyznanie mojżeszowe.

W dniu 18 kwietnia b.r. odbył się w Białymstoku zjazd rabinów i przełożonych żydowskich gmin wyznaniowych województwa białostockiego z udziałem 73 delegatów, na którym rozpatrywano konieczność trybowania mięsa oraz akcję pomocy dla zubożałych żydów.

Dnia 17 kwietnia b.r. w bożnicy w Piaskach w pow.wołkowyskim wynikła pomiędzy żydami bójka na pięści, która została zlikwidowana przez organa PP. Podłożem bójki było złożenie do Starostwa

skargi przez rabina Kwiata Hirsza na rabina Daniela.

5/ Inne wyznania.

Dnia 27 kwietnia b.r. obłożono aresztem ulotkę p.t."Kościół Rzymski czy Chrystusowy", wydaną przez komitet organizacyjny Polskiego Narodowego Katolickiego Kościoła w Smolewie, pow. ostrowskiego, a zawierającą cechy przestępstwa z art.170 i 171 K.K. Sąd Okręgowy w Łomży areszt ulotki tej zatwierdził w dniu 29.IV.b.r.

W pow.wołkowyskim żywą działalność propagandową przejawia sekta ewangelicznych chrześcijan baptystów, na których nabożeństwa we wsi Naczki, gm.Podorosk przybywają tłumnie prawosławni /30 prawosławnych na 50 obecnych/.-

W dniu 16.IV.b.r. Danieluk Olga, lat 23, zamieszkała we wsi Ciełuszki, gm.Narew, pow. bielskiego, wyznawczyni sekty Proroka Eliasza wybiła w szkole w Ciełuszkach w 9-ciu oknach 22 szyby i w ogrodzie szkolnym wyrwała 5 drzewek owocowych oraz wywróciła 2 krzyże prawosławne, znajdujące się w pobliżu wsi Ciełuszki.

Danieluk zdradza objawy choroby psychicznej, która powstała oczywiście na tle psychozy religijnej.

- - - - - - -

H.F.

49

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

Nr.PW.132/4/37 T.

Białystok, dnia 10 maja 1937r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.4/37

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ II - Mniejszości narodowe

A. Część ogólna.

W okresie sprawozdawczym zauważono dalszą penetrację Str.Lud. na terenie białoruskim w pow. grodzieńskim w której wyniku założono nowe koło Str.Lud. liczące 40 członków - Białorusinów.-

Z życia litewskiego wymienić należy czynione próby nabywania posiadłości ziemskich, które mają służyć do osadzania na pograniczu polsko-litewskim osadników litewskich. Akcję finansują Lit. T-wo "Rytas" i Lit. T-wo Rolnicze.-

Z pośród organizacji żydowskich Bund i Poalej-Sjon Pr. zajęty były przygotowaniami do obchodów 1-majowych. Z innych przejawów życia mniejszości żydowskiej na wzmiankowanie zasługuje odbyty w Białymstoku zjazd rabinów i przełożonych żydowskich gmin wyznaniowych poświęcony sprawie trybowania mięsa i akcji pomocy zubożałym żydom wskutek bojkotu.-

Poza stwierdzonymi tendencjami rozwojowymi Niem. Zw.Lud. w Białymstoku w życiu innych mniejszości nie zanotowano momentów zasługujących na omówienie.-

B. Część szczegółowa.

1. R o s j a n i e.

Zanotowano jedynie odbycie jednego zebrania przez członków Rosyjskiego Stow. Młodzieży w Białymstoku, na którym dokonano wyborów nowego zarządu. Obecnych 30 osób.-

2. U k r a i ń c y.

Do m-ca os. Podroś, gm. Roś w pow. wołkowyskim, Machonki Teodora, narodowości ukraińskiej, został nadesłany z Francji biuletyn T-wa Zaporożców Nr. 38 z datą: Paryż, 1 kwietnia 1937 roku.-

3. B i a ł o r u s i n i.

Poza zapisaniem się dalszych 40 Białorusinów w pow. grodzieńskim do Str. Lud. oraz ukaraniem w drodze administracyjnej grzywną 200 zł. Zarządu Spółdzielni Białoruskiej Prac. Teatralnych "Płomień" w Białymstoku za niezgłoszenie Spółdzielni w Starostwie - nie zanotowano innych momentów godnych omówienia.-

4. N i e m c y.

Powstały w październiku ub. r. w Białymstoku oddział Niemieckiego Związku Ludowego wykazuje coraz większą żywotność zabiegając o utrzymanie ducha niemieckiego i łączności z Rzeszą miejscowych Niemców.-

W m-cu sprawozdawczym członkowie zarządu omawianego oddziału wespół z pastorem Benno Kraeterem prowadzili agitację za braniem jak najliczniejszego udziału miejscowych Niemców w letnich wycieczkach do Rzeszy, jakie mają być wkrótce organizowane. O ileby władze administracyjne ograniczyły ilość wycieczkowiczów poddawana jest myśl udawania się do Gdańska, a stamtąd drogą

morską do Niemiec.-

Jednocześnie z powyższym pastor Kraeter prowadzi agitację wśród rodziców - Niemców by zapisywali swoje dzieci tylko do szkoły powszechnej Nr.10, gdzie jest wykładany język niemiecki oraz nauka religii w tymże języku oraz by jak najwięcej dzieci wysyłać na kolonie letnie do Rzeszy i w Poznańskie.-

Z innych akcji na terenie Białegostoku zasługuję na wzmiankę akcja przeciw nowej ustawie o parafiach ewangielickich, która jest przedstawiana jako niekorzystna dla społeczeństwa niemieckiego.-

W dniu 30.III.b.r. bawiący w Białymstoku pastor Kleindienst z Łucka wygłosił w lokalu niemieckiej organizacji młodzieżowej "Jugend-Bund" referat o niebezpieczeństwie komunizmu wzywając przy tym młodzież do zachowywania ducha niemieckiego.-

5/ L i t w i n i .

Z życia Litwinów na podkreślenie zasługuje zanotowaną w pow. suwalskim akcję nabywania posiadłości prowadzoną przez inż. agr. Pojawisa Jana.-

Zamierzone przezeń nabycie majątku Janiszki o czym doniesiono Ministerstwu pismem z dnia 15.IV.b.r. Nr.PN.392/37.P., nie doszło do skutku. Następnie niedopuszczono również do nabycia przez tegoż Pojawisa 50-morgowego gospodarstwa /cena 18.000 zł./ we wsi Nowinki, gm. Krasnowo.-

Wg posiadanych informacji pieniądze na kupno posiadłości asygnuje Lit.T-wo "Rytas" i Lit.T-wo Rolnicze.-

W dn.19.IV.b.r. S.O. w Grodnie skazał z art.36 i 134 § 1 K.K. m-ca wsi Derżele, gm.Marcinkańce, pow.grodzieńskiego, Walentukiewicza Filipa na 2 lata więzienia za rozrzucanie wydawnictw Zw.Wyzwolenia Wilna/vide sprawozdanie z dn.9.X.36 r. Nr.PN.872/36.P./.-

6. Życzi

W okresie sprawozdawczym Bund i Poselekcjon Prawica zaję te były przygotowaniami do obchodu 1-majowego.-

W wyniku poświęconych tej sprawie zebrań i konferencji w większości wypadków postanowiono urządzić obchody wspólne z PPS.CKW.

Poza tym z ważniejszych wydarzeń należy wymienić odbyty w dniu 18.IV.b.r. w Białymstoku zjazd rabinów i przełożonych żydowskich gmin wyznaniowych wojew. białostockiego, akcję społeczeństwa żydowskiego w Grodnie w związku z działalnością Międzyzwiązkowego Komitetu do Walki z Komunizmem w Grodnie oraz ujemne wrażenie wywołane również w kołach asymilatorskich wyjaśnieniem płk.Kowalewskiego co do udziału Żydów w OZN.

Szczegółowe sprawozdanie z wymienionego wyżej zjazdu Urząd wojewódzki przedkłada osobno. Na zjeździe 73 delegatów /w tym 26 rabinów/ reprezentowało 44 miejscowości z terenu województwa. Porządek dzienny przewidywał unormowanie kwestii trybowania mięsa oraz akcji pomocy dla zubożałych Żydów wskutek bojkotu. Z tego też względu na zjazd został zaproszony dyrektor centrali kas bezprocentowych Giterman, który wyraził gotowość współpracy z białostockim komitetem pomocy i wyasygnował na pierwsze potrzeby 10.000 dolarów na pomoc konstruktywną, nadmieniając, iż Joint odstępując od swych zasad udzielania pomocy wyłącznie na cele konstrukcyjne wydał już w ogóle ponad 30.000 dolarów na pomoc Żydom w miejscowościach, w których miały miejsce wystąpienia terrorystyczne.-

Zjazd uchwalił szereg rezolucji w sprawie trybowania mięsa, pomocy zubożałym Żydom i odbudowy zniszczonych warsztatów żydowskich oraz w sprawach politycznych.-

57

W Grodnie Międzynarodowy Komitet do Walki z komunizmem rozwijając swoją działalność rozplakatował odezwy wydał ulotki oraz urządził wiec antykomunistyczny, w których została scharakteryzowana rola Żydów w ruchu komunistycznym.-

Ten atak na Żydów wywołał duże poruszenie wśród miejscowego społeczeństwa żydowskiego oraz spowodował serię artykułów w lokalnej prasie żargonowej na temat rozszerzającego się jawnego antysemityzmu.-

Jednocześnie zaś obciążanie na wiecu przez dra Antoniego Pałasza, znanego działacza Zw. Rezerwistów i przypuszczalnego działacza przyszłego OZN., mniejszości żydowskiej winą szerzenia akcji komunistycznej w Polsce stało się powodem równoczesnej krytyki OZN.-

H.F.

Z e s t a w i e n i e

zgromadzeń, zebrań i imprez urządzonych przez organizacje żydowskie w kwietniu 1937 r.

Nazwa organizacji	Zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty.	Obchody i akademie.	Przedstawienia i zabawy.	Ilość osób razem.	Rozpiętość od	Rozpiętość do
Sjoniści Ogólni	1	5	1	-	-	1691	25	800
Bet-Am-Sjon	-	1	-	-	-	100	100	
Poalej-Sjon Praw.	1	2	1	-	-	310	50	100
Bund	2	2	2	-	-	1360	50	800
Mizrachi	-	-	1	-	-	100	100	
Wizo	-	-	-	-	2	350	150	200
Liga Pomocy Prac.w Palestynie	-	-	2	-	1	320	100	120
Kultur Liga	-	-	3	-	-	200	60	70
Hechaluc Pionier	-	-	-	-	1	135	135	
Brith Trumpeldor	-	1	-	-	-	105	105	
Żyd. Stow. "Oświata"	-	-	-	-	2	200	100	
Tarbuth	-	-	2	-	1	240	40	120
Zjedn. Szkół Żydowskich	-	-	-	1	1	450	150	300
Żyd. Stow. Kulturalne	-	-	-	1	-	80	80	
Stow. "Jutrznia"	-	-	1	-	-	100	100	
Klub "Makkabi"	-	-	-	-	3	500	120	280
Linas Chacedek	-	-	-	-	1	120	120	
T-wo Żyd. Biblioteki Ludowej	-	1	-	-	-	20	20	
Gemiłus-Chesed	-	1	-	-	-	137	137	

H.F.

Nr.ewid. 24.

12

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.132/5/37 T.

Białystok, dn. 10. czerwca 1937r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.5 za miesiąc maj 1937 roku.-

TAJNE !

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I Polityczny

w Warszawie

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4 egzemplarzach /Nr.ewid.1,2,3,4/

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.5/37

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

ZA WOJEWODĘ

/A. DWORAK/
NACZELNIK WYDZ.SPOŁ.-POLIT.

Sam. Ref. Inf. D. O. K. IX.
Notowań
L. 18. VI. 37 Inf. tjn/ 89 r.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	Nr. 5	- 1	egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	- 1	"
" " Nowogródzki	" 7	- 1	"
" " Poleski	" 8	- 1	"
" " Warszawski	" 9	- 1	"
" " Lubelski	" 10	- 1	"
" " Łódzki	" 11	- 1	"
" " Tarnopolski	" 12	- 1	"
" " Stanisławowski	" 13	- 1	"
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Warszawie	" 14	- 1	"
" " " " w Wilnie	" 15	- 1	"
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 16	- 1	"
" " " " w Grodnie	" 17	- 1	"
" " " " w Łomży	" 18	- 1	"
" " Wydz.Zam.Sądu Okręgowego w Suwałkach	" 19	- 1	"
Ekspozytura Nr.1 Oddz.II Szt.Gł.w Wilnie	" 20	- 1	"
Samodzielny Referat Informacyjny D.O.K.III.w Grodnie	" 21-22	- 2	"
" " " " I w Warszawie	" 23	- 1	"
" " " " IX w Brześciu n/B	" 24	- 1	"
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	- 1	"
Panowie Starostowie Powiatowi Województwa Białostockiego	" 26-37	- 12	"
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 38	- 1	"
" Komendant Wojewódzki PP.w Białymstoku	" 39	- 1	"
" Naczelnik Urzędu Sledczego w Białymstoku	" 40	- 1	"
Archiwum	" 41-43	- 3	"
Odbito		- 43	egz.

W.D.

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU № IX.
SAMODZIELNY REFERAT I FORMACYJNY.
PŁYNĄ DO
18 CZER. 1937 L. 4332
Załączników

Sam. Ref. Inf. D. O. K. IX.
Notowań
L. ____ Inf. tjn/ ____ r.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

T A J N E !

Nr.PN.132/5/37 T.

Białystok, dnia czerwca 1937r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.5/37

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I - Polskie życie polityczne

A. Sytuacja ogólna.

a/Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza

Miesiąc maj, w którym przypada cały szereg rocznic, uroczystości i obchodów narodowych, państwowych i politycznych - cechowały znaczne ożywienie i podniecenie nastrojów. Silnym echem na życiu politycznym odbiły się też tego rodzaju sprawy, jak: wydarzenia w Brześciu n/B, głośne procesy polityczne /myślenicki i mińsko-mazowiecki/, a z lokalnych zjazd wojewódzki Organizacji Miejskiej O.Z.N.-

Oczywiście, że dominującym zagadnieniem, dookoła którego skupiało się najwięcej uwagi i zainteresowań szerokiego ogółu - była kwestia żydowska, z którą coraz szerzej i powszechniej są wiązane niedomagania gospodarcze, rozrost komunizmu i wreszcie trudności na jakie napotyka konsolidacja polityczna w kraju, głównie z powodu kwestii żydowskiej.-

Nic więc dziwnego, że Stronnictwo Narodowe, wykorzystując te nastroje, ograniczyło całą niemal swą działalność programową do akcji antyżydowskiej. Forma bojkotu handlu żydowskiego po wsiach i miasteczkach, złagodzona w ostatnich miesiącach na skutek akcji represyjnej władz administracyjnych, przybrała znacznie na ostrości po wypadkach

./.

w Brześciu n/B. Spokój na targach, odpustach i jarmarkach utrzymywany był i jest jedynie dzięki stosowaniu bardzo silnej prewencji. Psychoza nienawiści do żydów, na skutek agitacji Str.Narod., warasta z każdym dniem, a liczba ekscesów antyżydowskich stale się powiększa.-

O ile wzrost antysemityzmu czyni to zagadnienie jednym z bardziej eksponowanych problemów bezpieczeństwowych chwili, o tyle z drugiej strony trzeba to podkreślić, że ma ono i swoje dobre strony. Ludność bowiem rdzennie polska, a zwłaszcza wiejska - identyfikując komunę z żydowstwem, względnie uważając żydów za propagatorów tego światopoglądu - odgradza się od komunizmu i coraz wyraźniej sympatyzuje z ruchem narodowym o odcieniu radykalnym, co,w zestawieniu z antypaństwowymi hasłami komunizmu z punktu widzenia państwowego,uważać trzeba raczej za zjawisko dodatnie.-

Gorzej pod tym względem przedstawia się sytuacja na odcinku miejskim.-

P.P.S. - C.K.W. - w okresie sprawozdawczym zaabsorbowaną była niemal całkowicie sprawą strajku w białostockim przemyśle włókienniczym. Zbyt pohopne przystąpienie do strajku powszechnego i wysunięcie wygórowanych żądań podwyżkowych, sięgających do 30% /podczas gdy Łódź domaga się tylko 15%/ - zapędziły kierownictwo partii w swego rodzaju ślepy zaułek. Przemysłowcy bowiem, mimo długotrwałych pertraktacji, nie chcą przyznać wyższej podwyżki od 4%. Komitet zaś strajkowy skłonny nawet do ustępstw, pozbawiony został ingerencji w tej sprawie, gdyż ogół robotników zaagitowany przez czynniki wywrotowe, trwa twardo przy pierwotnych żądaniach, a sprawę ewentualnej modyfikacji warunków pozostawił wyłącznie do swojej kompetencji.-

Tego rodzaju apodyktyczne stanowisko ogółu robotników przemysłu włókienniczego w Białymstoku, ulegającego oczywiście nastawieniom Kompartii, rzuca bardzo charakterystyczne światło na układający się stosunek między władzami partii, a dołami, które coraz częściej wyłamują

się z dyscypliny partyjnej i ulegają wpływom postronnym.-

Tegoroczny obchód 1-majowy, jak już przedstawiono w oddzielnym sprawozdaniu, wypadł naogół okazale, zwłaszcza w Białymstoku, gdzie został obesłany nawet liczniej, jak w latach poprzednich. Nie stwierdzono jednak efektów i osiągnięć zalecanych tak usilnie przez C.K.W. w okólniku Nr.2 z dnia 30.III.br.-

Stronnictwo Ludowe nie dało się bowiem wciągnąć do masowego wzięcia udziału w obchodzie 1-majowym i ograniczyło się tylko do wysłania tu i ówdzie kilku osobowych delegacji. Nie potrafiono również odgrodzić się od skomunizowanych, lewicowych ugrupowań żydowskich, które świętowały wspólnie z PPS. w myśl hasła "nie masz wroga na lewicy".-

Stronnictwo Ludowe - mimo dość intensywnych wysiłków nad przygotowaniami do "Święta Ludowego" efektów prawie żadnych nie odniosło. Obchody ludowe w dniu 16 i 17 maja wypadły bowiem blado na terenie całego województwa. W pracach organizacyjnych Stronnictwa nie zaobserwowano również bardziej ciekawszych posunięć, względnie postępów.-

Sytuacja gospodarcza.- Na odcinku bezrobocia nastąpiło wydatne odprężenie na skutek uruchomienia robót publicznych, finansowanych przez Fundusz Pracy, względnie samorządy. Natomiast przemysł drzewny i włókienniczy, jako zatrudniające największy procent robotników w województwie białostockim - ogarnęła szeroka fala strajków. Strajki w przemyśle drzewnym zdołano już zlikwidować, a to na skutek sprzyjających warunków, jakie z jednej strony stwarza dobra koniuktura na rynku drzewnym, a z drugiej strony zmajoryzowanie tego rynku przez przedsiębiorstwa państwowe. Gorzej natomiast przedstawia się sytuacja w przemyśle włókienniczym, a to z przyczyn, które już wyżej omówiono.-

Zboże i produkty hodowlane uległy nieznacznej zniżce. Stan ozimin i zbóż jarych, oraz susza trwająca prawie do końca maja - budzą poważne obawy o wynik tegorocznych zbiorów i wpływają przygnębiająco na ludność rolniczą. Na wsi, jak zwykle na przednówku, sytuacja trudna.-

./.

54

b/Przegląd prasy

1/Przegląd treści:

Prasa polska żywo interesowała się poczynaniami organizacyjnymi O.Z.N., ustosunkowując się naogół przychylnie do wszelkich przejawów działalności Obozu.-

Strajk włókienniczy w Białymstoku również zajął wiele miejsca na łamach miejscowej prasy polskiej. Zajmowała się ona również sprawą bezrobocia. Poza tym prasa, zwłaszcza grodzieńska, żywo poruszała kwestię żydowską, polemizując z miejscowymi czasopismami żydowskimi. Polemika obracała się głównie koło unarodowienia handlu i przemysłu.

Żywe poruszenie w białostockiej prasie żydowskiej wywołała nieobecność w pochodzie 3-majowym w Białymstoku organizacyj żydowskich. Dociekając powodów tej nieobecności, czasopisma żydowskie zapytywały czy nie-zaproszenie organizacyj żydowskich do udziału w obchodzie Święta Narodowego nastąpiło przez przeoczenie, czy też rozmyślnie.-

Wypadkom brzeskim miejscowa prasa żargonowa poświęciła również wiele miejsca. Czasopismo "Unzer Żeben" z dnia 28 maja br.w Nr.123, nawiązując do zajść w Brześciu n/B, wyraża żal, że nikt z publicystów polskich nie wystąpił w obronie żydów brzeskich, nie założył energicznego protestu. Zastanawiając się nad tym milczeniem, dziennik żargonowy dochodzi do wniosku, że luminarze naszej publicystyki zajęci są raczej swoim osobistymi interesami i nie chcą wchodzić w konflikt z nastrojami ulicy - i to zapewne stanowi powód milczenia w sprawie brzeskiej.-

Nadto pisma żargonowe w każdym prawie numerze umieszczały notatki o ekscesach antyżydowskich na terenie powiatów zachodnich województwa białostockiego, podając je w przesadnej formie i zaopatrując rozmaitymi komentarzami i dezyderatami, skierowanymi pod adresem władz administracyjnych. Również i sprawa uboju rytualnego nie schodziła

jeszcze z łam prasy żydowskiej.-

2/Nowe czasopisma:

a/ z dniem 19 maja br.zostało wznowione w Białymstoku wydawanie dzienika pt."Naje Białystoker Cajtung". Wydawcą jest M.Frydman. Nakład 1.000 egz.;

b/ z dn.1 maja br.czasopismo "Głos Polski" w Grodnie zaczęło ukazywać się jako dziennik, lecz już z dn.10 maja br.przestało wychodzić ze względu na słabą poczytność i brak środków materialnych na dalsze wydawanie.-

3/Likwidacja czasopism:

Z dniem 11 maja br.przestał wychodzić w Białymstoku dziennik żydowski "Unzer Cajtung". Powodem zamknięcia były trudności finansowe wydawnictwa.-

4/ Z a j ę c i a :

W dniu 28 maja br.obłożono aresztem w Białymstoku dzienniki: "Echo Białostockie" i "Wiadomości Białostockie" za ujawnienie w artykule pt."Podniosła manifestacja religijna społeczeństwa katolickiego" nazwy /numeracji/ 42 pp.-

5/Procesy prasowe:

Sąd Okręgowy w Białymstoku zatwierdził nałożony przez Starostwo Grodzkie areszt Nr.84 czasopisma "Unzer Leben" z dnia 12 kwietnia br. za artykuł pt."Interwencje".-

./.

55

B. Polski Legalny ruch polityczny .

1/Obóz Zjednoczenia Narodowego .

Okres sprawozdawczy upłynął pod znakiem ożywionej akcji organizacyjnej ze strony O.Z.N. W dniu 8 maja br.odbyło się w Białymstoku zebranie organizacyjne Okręgu Miejskiego O.Z.N., na którym powołano tymczasowy Zarząd Okręgu w składzie: Władysław Olszyński adwokat, Bronisław Karwat adwokat, Dr.R.Sztajer, Z.Gąsiorowski rejent, Dr.Ożesław Karwowski, Stanisław Reinhard, A.Lejdorf, W.Sandomierski, St.Wodzyński, J.Goskowicz, W.Antonowicz i Wł.Śliwa.-

W dniu 17 maja br.odbył się w Białymstoku Zjazd Okręgowy Organizacji Wiejskiej, któremu przewodniczył senator gen.Andrzej Galica, przewodniczący sektora wiejskiego O.Z.N. Zjazd rozpoczął się nabożeństwem w kościele farnym i złożeniem wieńca na płycie Nieznanego Żołnierza. Następnie przystąpiono do obrad, które zagaił gen.Galica, wygłaszając dłuższe przemówienie programowe. Po zakończeniu dyskusji, w której zabierali głos delegaci z wszystkich prawie powiatów województwa białostockiego - powołano tymczasowe zarządy powiatowe O.Z.N.

W zjeździe wzięło udział ponad tysiąc osób, przybyłych z terenu całego województwa. Na wniosek prezydium przesłano depesze z wyrazami hołdu do Pana Prezydenta Rz.P., Marszałka Śmigłego-Rydza, oraz do Metropolity Jałbrzykowskiego w Wilnie i biskupa Łukomskiego w Łomży.-

Na posiedzeniu w dniu 2 czerwca br.ukonstytuował się zarząd wojewódzki organizacji wiejskiej O.Z.N.w składzie: pos.Michał Łazarski przewodniczący, poseł Jerzy Bołądź, senator Józef Ryszka, Alfons Erdman, Jan Mieczkowski, St.Mystkowski, Józef Lemański, Tadeusz Tomaszewski, Antoni Rutkowski i Bolesław Sokólski. Ponadto na tymże posiedzeniu ukonstytuowały się komisje: rolna, spółdzielczo-gospodarcza i oświatowa.-

./.

2/ Stronnictwo Narodowe .

Działalność Str.Narod.w okresie sprawozdawczym nie uległa zasadniczo bardziej charakterystycznej zmianie. Zaobserwowano jedynie wzmożenie się prac organizacyjnych i agitacji antyżydowskiej w powiatach ostrowskim, bielskim, ostrołęckim, białostockim, suwalskim i grodzieńskim, w których działalność stronnictwa wyglądała do niedawna dość sennie.-

Na zaznaczenie zasługują również pewne przemiany natury ideologiczno-programowej, zaobserwowane w powiecie łomżyńskim, a będące najprawdopodobniej echem tarć i animozyj personalnych, nurtujących wśród czołowych działaczy stronnictwa. Głosi się np., że w najbliższym czasie ustąpią starzy działacze Str.Narod., jak: Bartoszewicz, Wierczak, Głąbiński, Staniszkis i inni, a na ich miejsce mają być powołani ludzie młodzi, zbliżeni w swych poglądach do O.N.R., jak: Giertych, Przybyszewski, Kowalski i t.d. Zapowiada się nawet, że w najbliższym czasie zacznie wychodzić w Warszawie nowy dziennik, reprezentujący kierunek młodo-narodowy, który będzie miał na zadanie przygotowanie odpowiedniego gruntu dla tej akcji.-

Z haseł programowych w okresie sprawozdawczym realizowane było nadal uporczywie hasło bojkotu żydowskiego, który po wypadkach brzeskich znacznie się zaostrzył. O ile do wydarzeń w Brześciu ekscesy antyżydowskie były samorzutne i dokonywane dość często przez ludzi nienależących nawet do Str.Narod. o tyle po tych wypadkach zaczęły przybierać charakter akcji zorganizowanej.-

Z ruchu organizacyjnego i działalności Str.Narod.zasługuje na uwagę zjazd członków tego stronnictwa w dniu 23 maja br.w os.Raczki z powiatów augustowskiego i suwalskiego, połączony z poświęceniem proporca obwodu Str.Narod.w Raczkach,pow.augustowskiego.-

Białymstoku Serwatko i Cylwich zabiegali koło organizowania

./.

56

w "Pracy Polskiej" wszelkich grup zawodowych, choćby w nielicznej ilości członków, byleby tylko grupy takie istniały.-

Na zebraniu członków Str.Narod.w dniu 4 maja br.w Grodnie, na kierownika Se' ji Młodych na m.Grodno wyznaczono Kazimierza Bogusz - Greckiego, który wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Wilnie skazany został na dwa lata więzienia za podłożenie bomby pod lokal TOZ-u w Grodnie.-

Dnia 2 maja br.w Przytułach,pow.łomżyńskiego odbyło się poświęcenie proporczyka obwodu Str.Narod., połączone z dekoracją "mieczykami" zasłużonych członków. Uroczystość ta zgromadziła około 900 osób.-

Podobna uroczystość odbyła się dnia 30 maja również w Zambrowi pow.łomżyńskiego. Wzięli w niej udział członkowie Str.Narod.także z powiatów wysoko-mazowieckiego i ostrowskiego w liczbie około 2.000 osób. Po nabożeństwie i poświęceniu proporczyka odbył się pochód z orkiestrą na czele, a następnie urządzono zgromadzenie publiczne przy udziale około 3.000 osób. Na zgromadzeniu przemawiali: Karol Wierczak Józef Przybyszewski i Albin Organiński.-

W pow.ostrołęckim odbyły się poświęcenia proporczyków: dnia 17 maja w os.Goworowo przy udziale około 500 osób i dnia 30 maja w Piaskach przy udziale również około 500 osób.-

W Sokółce definitywnie przestał istnieć Zarząd Powiatowy Str. Narod.wskutek wyjazdu z Sokółki prezesa i wiceprezesa tego zarządu.-

W powiecie suwalskim zanotowano ożywioną działalność Str.Narod. w kierunku zakładania nowych kół i jednania członków. Ostatnio jeden z wybitniejszych członków Str.Narod.w Suwałkach Leszek Kuchciński, zorganizował na terenie Suwałk umundurowaną straż porządkową.-

Dnia 3 maja w Grajewie odbyło się poświęcenie proporczyka Obwodu Grajewo. Z okazji tej uroczystości odbył się zjazd powiatowy członków Str.Narod. przy słabej frekwencji. Po nabożeństwie członkowie Str Narod.udali się w szeregach do własnego lokalu, gdzie odbyło się zebranie. Przemawiał b.poseł Witold Staniszkis, a następnie instruktor

powiatowy - Gapski. Obecnych - 300 osób.-

Na terenie pow.wysoko-mazowieckiego Str.Narod.prowadziło w dalszym ciągu ożywioną pracę organizacyjno-propagandową. Wyraziła się ona w dwóch zgromadzeniach antykomunistycznych pod gołym niebem oraz w 8-miu większych zebraniach i odprawach poszczególnych obwodów. Propagowano nadal bojkot handlu żydowskiego. Nasilenie akcji bojkotowej i fali antysemityzmu szczególnie wzrosło po wypadkach brzeskich oraz po fakcie sprowokowania w Tykocinie misjonarzy przez młodego żyda Płońskiego, który w czasie kazania jednego z misjonarzy, potępiającego żydów, krzyknął "Precz z misją z Polski/ ". Ponadto przez członków Str.Narod.rozsiewane są tendencyjnie wieści o mających nastąpić na terenie pow.wysoko-mazowieckiego ekscesach antyżydowskich. Czyni się to w tym celu, iżby utrzymać wśród żydów stan ciągłej niepewności i zmuszać tym samym do opuszczania przynajmniej osiedli wiejskich. Jakkolwiek nie stwierdzono, by pogłoski te miały uzasadnienie, niemniej jednak poważnie niepokoją one ludność żydowską, szczególnie w okresie targów i jarmarków.-

Ruch organizacyjny Str.Narod.oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań w maju br. - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	nowe	zlikwidow.
Augustowski	2	1200	500-700	3	65	15-30	-	-
m.Białystok	-	-	-	2	60	20-40	-	-
Białostocki	3	760	60-500	1	400	-	-	-
Bielski	-	-	-	5	120	20-30	-	-
Grodzieński	1	150	-	1	40	-	-	-
Łomżyński	3	4300	150-3000	26	940	30-80	13	-
Ostrołęcki	2	1100	500-600	1	17	-	2	-
Ostrowski	-	-	-	5	320	34-100	-	-
Sokólski	1	150	-	-	-	-	-	-
Suwalski	-	-	-	5	222	36-51	-	-

57

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciąg.		ogólna	rozciąg.	nowe	zlikwid.
Szczuczyński	-	-	-	1	300	-	-	-
Wołkowyski	-	-	-	1	5	-	-	-
Wysoko-Mazow.	2	2300	300-2000	8	350	10-60	2	-
Razem	14	9960	60-3000	59	2839	10-100	17	-

3/ P.P.S. - C.K.W.

W działalności PPS.CKW.w maju br.wysuwa się na czoło obchód 1-majowy, który w bieżącym roku wypadł okazalej, niż w latach ubiegłych. O przebiegu wspomnianego obchodu na terenie województwa białostockiego przedłożono Ministerstwu Specjalne Sprawozdanie.-

Z innych przejawów pracy organizacyjnej PPS.CKW.zasługuje na podkreślenie zamiar OKR.PPS.w Białymstoku wydawania na woj.białostockie mutacji "Robotnika", którego ostatnia strona zawierałaby miejscową kronikę. W związku z tym rozesłany został do wszystkich Komitetów Miejscowych PPS.CKW.okólnik z zapytaniem co do celowości podobnego wydawnictwa oraz wyspkości kolportażu w poszczególnych miejscowościach. W okólniku tym OKR.PPS.CKW.poleca również zwrócenie baczniejszej uwagi na wieś i rozpoczęcie akcji agitacyjno-werbunkowej wśród ludności wiejskiej.-

Na terenie m.Grajewa ma powstać Powiatowy Komitet PPS.CKW. Koncepcję utworzenia tego Komitetu wysunęli członkowie b.Zw.Zaw.robotników budowlanych, oddziału w Grajewie. Odpowiedni wniosek skierowano już do OK.PPS.CKW.w Łomży.-

Wiele uwagi OKR.PPS.CKW.w Białymstoku poświęcał trwającemu obecnie strajkowi włókienniczemu w białostockim okręgu przemysłowym.-

./.

Nadto PPS.CKW. zorganizował odczyty w ośrodkach przemysłowych. Tematem tych odczytów była przeważnie wojna domowa w Hiszpanii, oświetlana z punktu widzenia socjalistycznego. Odczyty takie odbyły się w Hajnówce i Bielsku-Podlaskim oraz w Zarębach-Kościelnych, pow. ostrowskiego.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych zebrań PPS.CKW. ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	nowe	zlikwid.
Augustowski	2	280	30-250	-	-	-	-	-
m.Białystok	1	5000	-	1	20	-	-	-
Białostocki	5	1760	100-800	-	-	-	-	-
Bielski	4	2500	120-2000	2	550	150-400	-	-
Grodzieński	1	2000	-	-	-	-	-	-
Łomżyński	1	1000	-	-	-	-	-	-
Ostrowski	-	-	-	1	30	-	1	-
Wysoko-Mazow.	1	500	-	-	-	-	-	-
Razem	15	13040	30-2000	4	600	150-400	1	-

4/ Stronnictwo Ludowe

Tegoroczny obchód "Święta Ludowego" w dniach 16 i 17 maja, jak już wspomniano w części ogólnej niniejszego sprawozdania, wypadł bardzo blado. Powodów takiego stanu rzeczy należy dopatrywać się w słabym zainteresowaniu się ludności wiejskiej działalnością prowodyrów Str.Lud. Świadczy o tym bardzo słaba frekwencja w obchodach. Projektowane zaś obchody na terenie pow.łomżyńskiego i szczuczyńskiego wogóle nie doszły do skutku właśnie wskutek małej ilości uczestników.-

s/.

Z ruchu organizacyjnego Str.Lud.w maju br.należy odnotować Zjazd Wojewódzki w Białymstoku, odbyty w dniu 23 maja. W zjeździe wzięli udział prezesi, sekretarze i skarbnicy zarządów powiatowych stronnictwa w liczbie 37 osób. W wyniku obrad wybrano nowy zarząd wojewódzki Str.Lud.w następującym składzie: prezes - adwokat Korboński z Warszawy, I wiceprezes - Dominik Łoś, II wiceprezes - Władysław Praga, sekretarz - Jakub Antoniuk, skarbnik - Bronisław Makarewicz, członkowie: Antoni Trochim, Ostrowski, Szymański i Ostaszewski.-

Próba zorganizowanie w dniu 16 maja "Święta Ludowego" przy poparciu PPR.CKW.we wsi Śledzianów,pow.bielskiego - nie powiodła się wobec nikłej ilości zebranych, wobec czego organizatorzy ograniczyli się do odbycia zgromadzenia przy udziale zaledwie 40 osób.-

W dniu 9 maja odbyło się posiedzenie Zarządu Powiatowego Str.Lud w Grodnie. Na zebraniu tym postanowiono usunąć ze stronnictwa tych członków, którzy brali udział w obchodzie 1-majowym.-

Dnia 23 maja koło gminne Str.Lud.w Pawłówce,pow.suwalskiego zamierzało poświęcić sztandar koła, lecz z powodu odmowy ks.Murawskiego, uroczystość ta nie doszła do skutku.-

Dnia 30 maja w Przerośli,pow.suwalskiego, odbyło się zgromadzenie publiczne Str.Lud., połączone z wręczeniem sztandaru kołu gminnemu Str.Lud.w Przerośli. Obecnych było około 300 osób.-

Ruch organizacyjny Str.Ludowego w maju, oraz ilość odbytych w tym czasie zebrań - ilustruje podane zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	frekwencja: ogólna	rozciągł.	ilość	frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	1	1200	-	-	-	-	-	-
m.Białystok	-	-	-	1	37	-	-	-
Białostocki	1	1500	-	-	-	-	-	-
Bielski	1	40	-	-	-	-	-	-
Grodzieński	-	-	-	1	8	-	-	-
Łomżyński	-	-	-	1	20	-	-	-
Ostrołęcki	1	80	-	-	-	-	-	-
Suwalski	1	300	-	2	24	5-19	1	-
Szczuczyński	-	-	-	1	20	-	-	-
Razem	5	1770	-	6	109	-	1	-

C. Ruch wyznaniowy

1/Wyznanie rzymskokatolickie

Dnia 18 maja, w związku z konsekracją kościoła rzymskokatolickiego w Wasilkowie, przybył tam z Wilna arcybiskup Zbrzykowski.-

29 maja br.do Suwałk przyjechał na wizytację powiatu ks.biskup Łukomski, witany przez przedstawicieli władz i liczne rzesze społeczeństwa.-

W dniach od 7 do 12 maja br.wizytował parafię Wąsosz i Białaszewo biskup sufragan łomżyński ks.Bernard Dembek, który wkrótce, bo dnia 4 czerwca br.zmarł nagle w Łomży.-

W Łomży w czasie od 15 do 23 maja została urządzona w Domu Katolickim przez Diecezjalną Dyrekcję Papieskiego Dzieła Krzewienia Wiary Wystawa Misyjna, na którą złożyły się eksponaty ze wszystkich części świata. Podczas wystawy były wygłaszane referaty przez misjonarzy. Wystawa była licznie zwiedzana przez szkoły i przedstawicieli wszystkich sfer.-

Czynnie współdziałali w działalności Str.Narod.proboszcz parafii Raczki, w pow.augustowskim, ks.Balukiewicz, proboszcz parafii Strabla, pow.białostockiego, ks.Duda-Dziewierz, proboszcz parafii Niewodnica-Kościelna, ks.Niewiarowski, ks.Zaręba i ks.Zajkowski w Zambrowie oraz ks.Ostrowski w Wasilkowie.-

Ks.Balukiewicz zorganizował Koło Obwodowe Str.Narod.na powiat augustowski w Raczkach. Ks.Duda-Dziewierz wygłaszał przemówienia dnia 9 maja w Surażu oraz 17 maja w Turośni-Kościelnej na zebraniach publicznych Str.Narod., ks.Niewiarowski i ks.Ostrowski brali czynny udział w pracach organizacyjnych Str.Narod.na terenie swych parafii. Szczególnie liczny udział duchowieństwa katolickiego zaznaczył się w dniu 17 maja br.w zgromadzeniu publicznym, zwołanym przez Str.Narod.w Turo-

./.

śri-Kościelnej,w pow.białostockim, gdzie przemawiali ks.Niewiarowski z Niewodnicy, ks.Sugewicz z Tryczówki, ks.Sześciuk z Juchnowca i ks.Wołejko z Turośni.-

W Zambrowie dnia 30 maja po zbiórce kół Str.Narod.i poświęceniu proporca kazania okolicznościowe na tematy polityczne wygłosili ks.Zaręba i ks.Zajkowski.-

We wszystkich świątyniach katolickich zarówno dnia 3 maja jak i 12 maja br.odbyły się uroczyste nabożeństwa. Jedynie ks.Konstantynowicz, proboszcz w Białaszewie, pomimo prośby wójta i miejscowego nauczycielstwa, nie odprawił dnia 12 maja br.nabożeństwa żałobnego w związku z rocznicą zgonu Marszałka Piłsudskiego. Prawdopodobnie przyczyną tej odmowy była strona materialna. Ks.Z.Butkiewicz na nabożeństwach 3 i 12 maja w Marcinkańcach,pow.grodzieńskiego demonstracyjnie nie wygłosił kazań, manifestując swe przekonania narodowo-litewskie.-

Z Akcji Katolickiej zaznaczyło się przemówienie delegata Akcji Katolickiej Diecezji Łomżyńskiej, wygłoszone dnia 6 maja w Augustowie. Mówca oświadczył, że w Polsce winny być wyłącznie szkoły wyznaniowe. O złym wpływie nauczycieli na młodzież, a szczególnie nauczycieli innych wyznań, należy donosić w celu interwencji w Kuratorium.-

Z ważniejszych przeniesień zaznaczyć należy, że dnia 12 maja zostali przeniesieni ks.proboszcz Marceli Bieńkowski z parafii w Smolnikach,pow.suwalskiego do parafii Rygałówka,pow.augustowskiego, ks.proboszcz Stanisław Murawski z parafii Pawłówka do parafii Karolin, w pow suwalskim oraz ks.proboszcz Kazimierz Staniszewski z parafii Karolin do parafii Rutka-Tartak, również w pow.suwalskim.-

Wskutek powstałego zatargu między ks.proboszczem H.Bagińskim w Łapach, a organistą Walczewskim, któremu wymówiono posadę za niebranie udziału w organizacjach katolickich, na prośbę proboszcza Starosta wysoko-mazowiecki interweniował, gdyż organista wzbraniał się oddać

kluczę i księgi stanu cywilnego swemu następcy. Na tle tego zatargu nastąpiły tarcia między parafianami, gdyż część ich stanęła po stro[illegible]e organisty z wikariuszem miejscowym na czele.-

Również pewne tarcia nastąpiły między młodzieżą, należącą do Str Narod. a ks.proboszczem Modzelewskim w Piekutach na tle wystąpień księdza w kązaniach przeciwko zajściom antysemickim. Młodzież wysłała delegację do ks.biskupa w Łomży z prośbą o przeniesienie ks.Modzelewskiego na inną parafię.-

W Waniewie, gm.Kowalewszczyzna, w pow.wysoko-mazowieckim dnia 23 maja miała miejsce demonstracja przy kościele około 200 kobiet na rzecz ks.wikarego Kalinowskiego, którego,według pogłosek,ks.proboszcz Bruszewski chciałby przenieść do innej parafii.-

Dnia 26 maja jeździła w tej sprawie delegacja do biskupa w Łomży z prośbą o pozostawienie ks.wikarego na miejscu. Zatarg nie został załagodzony.-

Dnia 3 maja w Śliwnie,pow.białostockiego ks.Wł.Saracen w czasie kazania wezwał młodzież do wstrzymania się w maju od zabaw ze względu na nabożeństwa majowe. Jednak dnia 5 maja zabawa odbyła się w Izbiszczach, wobec czego podczas kazania dnia 6 maja ks.Saracen potępił publicznie uczestników zabawy. Organizatorzy zabawy zażądali od księdza wyjaśnień, podczas tej rozmowy na plebanii doszło do ostrej wymiany zdań, ks.Saracen znieważył czynnie jednego z przybyłych, którzy chcieli poturbować księdzy.-

2/ Wyznanie prawosławne

Ks.biskup prawosławny Sawa z Grodna brał dnia 6 maja udział w uroczystości paraf.w Wiercieliszkach,pow.grodzieńskiego oraz w dniach od 21 do 30 maja dokonał wizytacji parafij prawosławnych w pow.białostockim.-

Ks.biskup odprawiał nabożeństwa w cerkwiach w Białymstoku, Zabłudowie, Michałowie-Niezbudce, Wasilkowie, Choroszczy, Starosielcach i Topilcach, odprawiając po drodze modły w kaplicach cmentarnych w Supraślu, Piatenkowie, Topolanach. Ks.biskup na powitania wygłaszane w języku polskim odpowiadał po polsku, kazania wygłaszał w narzeczu miejscowym; w Białymstoku - po polsku i rosyjsku. Przychylny stosunek ks. biskupa Sawy do Polaków prawosławnych zaznaczył się podczas kazania w soborze białostockim oraz w przemówieniu na herbatce, urządzonej w Domu Prawosławnym im.Marszałka Piłsudskiego. Podczas wizytacji ks.biskup Sawa nie pominął odwiedzenia organizacji rosyjskich, które również urządzały przyjęcia na cześć biskupa.-

Większość duchownych prawawosławnych, pod wpływem nowych zarządzeń Konsystorza co do języka w jakim mają być odprawiane nabożeństwa, nabożeństwa w dniach 3 i 12 maja odprawiło w języku cerkiewno-słowiańskim, kazania okolicznościowe przeważnie były wygłaszane po polsku.-

Ludność prawosławna gminy Nowy-Dwór,w pow.sokólskim czyni starania za pośrednictwem Konsystorza Prawosławnego w Grodnie, aby w Nowym-Dworze została wybudowana cerkiew. W tym celu zebrano 1.500 zł.ofiar i przekazano je Konsystorzowi w Grodnie.-

3/ Wyznanie ewangelicko-augsburskie

Dnia 29 maja przybył do Marianowa w gminie Długosiodło,pow.ostrowskiego ks.superintendent Dr.Julian Bursche z Warszawy i odprawił tam uroczyste nabożeństwo.-

4 / inne wyznania

W dniach od 27 do 30 maja odbyło Zjednoczenie Północne Polskiej Unii Adwentystów Dnia Siódmego zjazd w Białymstoku. Na zjazd przybył z

./.

Warszawy W.Czembor - prezes Polskiej Unii i E.Kluth - przewodniczący Zachodniej Unii oraz 18 delegatów zborów z terenów województw białostockiego, wileńskiego i nowogródzkiego. Zjazd odbył szereg posiedzeń administracyjnych oraz modły, na które przybywali miejscowi wyznawcy sekty. Największa frekwencja około 60 osób. Sekta oblicza swych członków na 175 osób na całym terenie Zjednoczenia Północnego Unii. Zjazd uchwalił zreorganizować Północne Zjednoczenie na Północne Pole Misyjne i do Komitetu Polowego powołał jako kierownika Północnego Pola Misyjnego J.Kulaka, jako starszego - A.Krygiera i P.Poleszczuka. Wszystkie przemówienia i modły odbywały się podczas zjazdu po polsku.-

61

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
WYDZIAŁ SPOŁECZNO-POLITYCZNY

Nr.PN.132/5/37 T. TAJNE !

Białystok,dn. czerwca 1937r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.5/37

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ II - Mniejszości narodowe

A. Część ogólna .

W życiu mniejszości narodowych zasługują na wzmiankowanie rozpoczęcie działalności Rosyjskiego Komitetu Społecznego na terenie województwa, następstwem czego było powstanie 2 oddziałów tej organizacji, oraz zajścia brzeskie, które wywołały wielki wstrząs wśród Żydów oraz obawy, iż spowodują one falę nowych ekscesów na różnych terenach i na większą skalę.-

B. Część szczegółowa .

1/Rosjanie

Rosyjski Komitet Społeczny w Polsce zamianował M.Pokrowskiego, zam.w Białymstoku, swoim pełnomocnikiem na teren województwa białostockiego. Pokrowski w wyniku dotychczasowej działalności założył oddziały RK.Społ.w Augustowie /10 członków/ i w Hajnówce /48 członków/ powiatu bielskiego.-

2/ U k r a i ń c y

W dniu 3 maja br. Związek Kozaków Dońskich Stanicy im. Atamana Nazarowa, oddział w Augustowie, odbył zebranie, na którym omawiano sprawy organizacyjne oraz wybrano delegata na zjazd do Warszawy.-

Poza tym oddział U.K.C. w Augustowie urządził zebranie z okazji rocznicy śmierci Atamana Petlury /27 osób/ i takiż oddział w Białymstoku - odczyt /11 osób/.-

3/ B i a ł o r u s i n i

Z życia Białorusinów zanotowano jedynie nadsyłanie na teren powiatu grodzieńskiego przez Papuciewicza Wacława z Wilna czasopisma "Biełaruski Front" oraz przygotowania Spółdzielni Białor. Prac. Teatralnych "Płomień" w Białymstoku do urządzenia w Białymstoku przedstawień i koncertów.-

4/ N i e m c y

W okresie sprawozdawczym członkowie oddziału Niemieckiego Związku Ludowego w Białymstoku kontynuowali agitację omówioną w poprzednim sprawozdaniu. Prócz tego, mając niewątpliwie na względzie zacieśnienie łączności pomiędzy oddziałami N.Zw.Lud. w Białymstoku i Michałowie i chęć zademonstrowania tego wobec społeczeństwa niemieckiego, białostocki oddział N.Zw.Lud. urządził wycieczkę /50 osób/ do Michałowa, gdzie uczestnicy zostali powitani przez członków miejscowego oddziału po czym wszyscy udali się na nabożeństwo, a następnie odbył się wspólny obiad.-

./.

62

5/ L i t w i n i

W życiu Litwinów nie stwierdzono momentów zasługujących na bliższe omówienie.-

6/ Ż y d z i

Udział Żydów w obchodzie 1-majowym został scharakteryzowany w specjalnym sprawozdaniu z tegoż obchodu z dnia 8 maja br.Nr.PN.443/37 P.-

Największym wydarzeniem, które w okresie sprawozdawczym najsilniej zaabsorbowało ogół społeczeństwa żydowskiego, były zajścia w Brześciu n/Bugiem. Na tle ogólnej sytuacji Żydów odbiły się one głośnym echem na terenie całego województwa i napełniły obawą o możliwości rozszerzenia się ekscesów.-

W dyskusjach ustnych na ten temat, a również i na łamach lokalnej prasy żargonowej podkreślano, iż największą winę za zajścia brzeskie i inne ekscesy antyżydowskie ponoszą moralni ich sprawcy, za których uważany jest Rząd. Zaznaczano przy tym, iż ekscesy są rezultatem odpowiedniego zrozumienia przez niektóre elementy aprobaty Pana Premiera dla bojkotu ekonomicznego Żydów.-

O przebiegu demonstracyjnego strajku w dniu 24 maja br.przedłożono specjalne sprawozdanie z dnia 1 czerwca br.Nr.PB.158-5/37 P.-

Poza tym organizacje żydowskie prowadziły zwykłą działalność statutową, oraz w dniu 3 maja br.w Białymstoku odbył się zjazd nauczycieli prywatnych szkół hebrajskich "Tarbuth" okręgu białostockiego /35 osób/.-

W.D.

Z E S T A W I E N I E

zgromadzeń, zebrań i imprez, urządzonych przez organizacje żydowskie w m a j u 1937 roku x/

Nazwa organizacji	Zgromadzenia	Zebrania	Odczyty	Obchody i akademie	Przedstawienia i zabawy	Ilość osób razem	Rozpiętość od	Rozpiętość do
Sjoniści ogólni	-	2	4	1	-	840	70	200
Bet - Am - Ojon	-	-	1	-	-	150	150	
Poalej-Sjon-Prawica	-	-	4	-	-	500	80	150
B u n d	-	-	1	-	-	150	150	
Sjoniści Rewizjoniści	-	-	-	-	1	110	110	
Liga Pomocy Pracuj.w Palestynie	-	-	5	-	-	470	60	150
W i z o	-	-	1	-	6	60	60	
Hechaluc - Pionier	-	-	1	-	-	150	150	
Frejheit	-	-	2	-	1	205	35	100
Kasa Bezproc."Gemiłus Chesed"	-	7	-	-	-	287	19	90
T. O. Z.	-	1	-	-	-	17	17	
Linas Hacedek	-	-	-	-	3	380	60	200
Bikur Chojlim	-	1	-	-	-	73	73	
C e n t o s	-	-	-	-	1	80	80	
Zjednoczenie Szkół Żyd.	-	-	3	-	-	330	80	150
Tarbuth	1 zjazd	-	1	-	-	235	35	200
Klub "Makkabi"	-	-	-	-	5	1420	120	500
T-wo Sport."Nordyja"	-	1	-	-	4	500	60	150

x/ zestawienie nie obejmuje zgromadzeń, zebrań i tp.urządzonych z racji obchodu 1-majowego, które zostały podane w oddzielnym sprawozdaniu z dnia 8 maja 1937 roku Nr.PN.448/37 P.

W.D.

Nr.ewid 24. 63

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.132/6/37 T.

Białystok, dn. 10. lipca 1937r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.6 za miesiąc czerwiec 1937r.-

TAJNE !

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I Polityczny

w Warszawie

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4 egzemplarzach /Nr.ewid.1,2,3,4/

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.6/37

4992

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU № IX.
SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY.
DN. 16 LIP. 1937 193 L. 4992

ZA WOJEWODĘ

/ L. WALICKI /
KIEROWNIK ODDZIAŁU
POLITYCZNO - NARODOWOSCIOWEGO

Sam. Ref. Inf. D. O. K. IX.
Notowano 17/7-37 Inf. tjn. r.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	Nr.5	- 1	egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6	- 1	"
" " Nowogródzki	" 7	- 1	"
" " Poleski	" 8	- 1	"
" " Warszawski	" 9	- 1	"
" " Lubelski	" 10	- 1	"
" " Łódzki	" 11	- 1	"
" " Tarnopolski	" 12	- 1	"
" " Stanisławowski	" 13	- 1	"
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Warszawie	" 14	- 1	"
" " " " w Wilnie	" 15	- 1	"
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 16	- 1	"
" " " " w Grodnie	" 17	- 1	"
" " " " w Łomży	" 18	- 1	"
" " Wydz.Zam.Sądu Okręgowego w Suwałkach	" 19	- 1	"
Ekspozytura Nr.1 Oddz.II Szt.Gł.w Wilnie	" 20	- 1	"
Samodzielny Referat Informacyjny D.O.K.III.w Grodnie	" 21-22	- 2	"
" " " " I w Warszawie	" 23	- 1	"
" " " " IX w Brześciu n/B	" 24	- 1	"
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 25	- 1	"
Panowie Starostowie Powiatowi Województwa Białostockiego	" 26-37	-12	"
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 38	- 1	"
" Komendant Wojewódzki PP.w Białymstoku	" 39	- 1	"
" Naczelnik Urzędu Sledczego w Białymstoku	" 40	- 1	"
Archiwum	" 41-43	- 3	"
Odbito		43	egz.

W.D.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

T A J N E !

Nr.PN.132/6/37 Tjn.

Białystok, dnia 10 lipca 1937r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.6/37

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

C Z Ę Ś Ć I - Polskie życie polityczne

A. Sytuacja ogólna .

a/Nastroje, ogólna charakterystyka życie politycznego i sytuacja gospodarcza .

W ciągu czerwca, uwagę ogółu absorbowały najwięcej dwa wyda rzenia polityczne, a mianowicie wizyta Króla rumuńskiego w Polsce oraz sprawa wawelska. Z innych wydarzeń budziły pewne zainteresowanie Kongres "Młodej Wsi" oraz Wystawa w Liskowie, na którą z terenu województwa wyjechały dość liczne wycieczki. Najsilniejszym echem wśród szerokich sfer społeczeństwa odbiło się jednakowoż wystąpienie metropolity krakowskiego Sapiehy. Ludność zorganizowana, ze związkami kombatanckimi na czele, dała wyraz swemu oburzeniu w uchwalanych masowo i samorzutnie rezolucjach, wysyłanych do najwyższych czynników w państwie. W rezolucjach tych, piętnujących bardzo ostro postępek biskupa Krakowskiego - domagano się surowej kary dla metropolity Sapiehy, oraz przekazania pieczy nad Wawelem władzom państwowym.-

Sfery katolickie, względnie duchowieństwo w pierwszych dniach po tym przykrym wydarzeniu, zajęły stanowisko wyczekujące,

./.

64

dopiero w dniu 4 bm."Sprawa Katolicka" organ Kurii Łomżyńskiej w numerze 27 zamieściła dłuższy artykuł na ten temat pt."Zatarg z ks. arcybiskupem Sapiehą". W artykule tym list biskupa Sapiehy z dnia 24 VI.br.przytoczony w dosłownym brzmieniu, zaopatrzono komentarzem, że ".... o ile sfery rządowe nie są zadowolone z postępowania arcybiskupa krakowskiego, to mogą w sprawie tego zatargu zwrócić się do nuncjusza, czy wprost do Stolicy apostolskiej, co zresztą już zostało dokonane. Nigdy jednak nie zgodzimy się na to, aby w sprawach naszych księży arcybiskupów i biskupów wyrokowali na ulicy wrogowie Kościoła, innowiercy, socjaliści i żydzi....".-

Z innych głosów w sprawie incydentu wawelskiego zasługują jeszcze na zaznaczenie komentarze pochodzące z kół legionowo-peowiackich. W sferach tych mówi się mianowicie, że za zakłócenie spokoju pośmiertnego Marszałka Piłsudskiego ponosi winę także Komitet uczczenia Jego pamięci, który mógł zapobiec łatwo skandalowi, przez wystawienie w dniach krytycznych warty żołnierskiej przy trumnie Marszałka Piłsudskiego.-

Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych w okresie sprawozdawczym, przedstawiała się w zarysach ogólniejszych następująco:

O.Z.N. poczynił pewne dalsze kroki organizacyjne, a mianowicie w powiecie wołkowyskim i suwalskim, gdzie odbyły się zebrania Zarządów Miejskiej Organizacji O.Z.N. Na terenie innych powiatów nie zanotowano żadnych przejawów działalności. Ostrożność i zbytnia powolność cechujące prace organizacyjne O.Z.N. komentowana jest jako załamanie się akcji płk.Koca.-

Stronnictwo Narodowe - wytężało głównie swą uwagę w kierunku podciągnięcia dyscypliny partyjnej wśród członków, oraz wytworzenia większej spoistości wewnętrznej. Na tle prowadzonej bowiem akcji bojkotowej handlu żydowskiego, zarysowały się wśród członków pewne róż-

nice i dysonanse. Koła więcej umiarkowane zalecają ograniczenie się do bojkotu ekonomicznego, elementy zaś radykalne krytykują ostro tego rodzaju stanowisko władz Str.Narod.i domagają się ostrzejszych form bojkotu nie wyłączyjąc przymusu fizycznego. Powodem do niezgody, wzajemnych podejrzeń i oskarżeń wśród członków jest również sprawa represji stosowanych w stosunku do chrześcijan utrzymujących kontakty z żydami, oraz pomawianie wybitniejszych działaczy stronnictwa o kontakty z policją, której zdradzają różne zamierzenia organizacyjne.

Akcja bojkotu handlu żydowskiego, zwłaszcza w powiatach zachodnich, prowadzoną była nadal z dużą zawziętością i konsekwencją. Z uwagi zaś na samorzutność i nieobliczalność wystąpień antyżydowskich, sprawa ta w dalszym ciągu stanowiła jedno z najważniejszych zagadnień bezpieczeństwowych i przedmiot specjalnej uwagi władz administracyjnych.-

Stronnictwo Ludowe - starało się ożywić swoją działalność w terenie przez użycie sprowadzonych specjalnie z Małopolski agitatorów.-

Jeden z nich, a mianowicie Iwaniec Stanisław, pochodzący z powiatu tarnowskiego, odstawiony został "szupasem" z powiatu suwalskiego do miejsca zamieszkania, drugi zaś agitator nijaki Koceń Władysław pochodzący z pow.rzeszowskiego, zdołał w porę umknąć do Warszawy.-

Na ostatnim posiedzeniu Wojewódzkiego Zarządu Str.Ludowego, odbytym w dniu 20 czerwca br.w Białymstoku, omawianą była sprawa strąku chłopskiego, celem poparcia postulatów w sprawie rozwiązania izb ustawodawczych i rozpisania nowych wyborów, oraz w sprawie powrotu Witosa do Kraju.-

Poważniejszych przejawów działalności organizacyjnej w okresie sprawozdawczym nie zanotowano.-

P.P.S - C.K.W. - po zakończeniu strajku powszechnego w białostockim przemyśle bokiemniczym ożywiła wydatnie swą działalność organizacyjną i propagandową. Między innymi posunięciami zasługuje na

./.

odnotowanie utworzenie Komitetu do walki z faszyzmem i endecją w Białymstoku. Komitet ma rozpocząć w najbliższym czasie intensywną propagandę w tym kierunku przy pomocy ulotek, zebrań, odczytów oraz przy pomocy prasy partyjnej. W tym celu, jak już była o tym mowa w sprawozdaniu z poprzedniego miesiąca, od drugiej połowy sierpnia OKR.w Białymstoku ma rozpocząć wydawanie mutacji "Robotnika" z ostatnią stroną drukowaną w Białymstoku.-

Z okazji "Miesiąca Kobiet" odbyły się okolicznościowe akademie w Grodnie, Białymstoku i Suwałkach, na które przybyły prelegentki specjalnie delegowane przez C.K.W. Szczegółowe sprawozdanie z przebiegu wspomnianych akademii zostało w swoim czasie przedłożone Ministerstwu Spraw Wewnętrznych.-

Akcja masowa za rozwiązaniem ciał ustawodawczych ma być zapoczątkowana stosownie do dyrektyw CKW.dopiero pod koniec września br., to jest po ostatecznym uzgodnieniu stanowiska w tej sprawie ze Stronnictwem Ludowym.-

OKR.Białystok na ostatnich zebraniach poruszał niejednokrotnie konieczność rozpoczęcia intensywnej akcji werbunkowej wśród robotników, aby zapobiec ustawicznemu kurczeniu się wpływów PPS.na gruncie białostockim, zagrożonych przez energiczną akcję "Pracy Polskiej" i Kompartii.-

Sytuacja gospodarcza - Po likwidacji strajku powszechnego w białostockim przemyśle włókienniczym sytuacja na rynku pracy uległa wydatnemu odprężeniu. Protokół likwidujący długotrwały strajk został podpisany przez obie strony dnia 13.VI.br. Żądania robotników uwzględniono tylko częściowo. Podwyżka płac wyniosła od 9 do 11% w stosunku do ostatniego cennika z 1933 roku. Fabryki ruszyły dopiero 17 czerwca. W ciągu pierwszych dni uruchomiono zakłady tylko na jedną zmianę, ale od 21 czerwca br.prawie wszystkie fabryki pracują na dwie zmiany. Za-

./.

mówienia przyjęte przed strajkiem wykonywane są w bardzo szybkim tempie, nowych tranzakcji zawiera się nie wiele.-

W przemyśle drzewnym, w którym zatrudniony jest również znaczny odsetek robotników na terenie województwa - jest nadal dobra koniunktura. Wszystkie tartaki są w ruchu.-

Gorzej natomiast przedstawia się sytuacja z zatrudnieniem bezrobotnych w większych ośrodkach miejskich, a zwłaszcza w Białymstoku, gdzie fundusze na roboty publiczne są prawie na wyczerpaniu.-

Minorowe nastroje panują również wśród sfer rolniczych z powodu złego stanu ozimin i zbóż jarych na skutek wymarźnięcia i suszy, która w tym roku specjalnie dotknęła niemal cały obszar województwa białostockiego.-

b/ Przegląd prasy .

1/Przegląd treści:

Sprawa zatargu krakowskiego odbiła się echem również i w miejscowej prasie polskiej. Chadeckie "Nowe Życie" /Grodno/ wypowiedziało się po stronie Arcybiskupa Sapiehy, ostro krytykując wystąpienia i protesty przeciwko posunięciu Arcybiskupa krakowskiego. Pismo to wywodziło, że w okresie, kiedy szerzona jest obecnie idea zjednoczenia narodu polskiego - wzniecanie walki religijnej i dążenie do zerwania stosunków z Kościołem może przynieść nieobliczalne szkody dla tej idei. W końcu "Nowe Życie" wyraża nadzieję, że czynniki odpowiedzialne nie dopuszczą do zerwania stosunków z hierarchią kościelną.-

Inne czasopismo "Nowy Grodzieński Kurier Codzienny" w kilku artykułach dowodził, że należy poddać rewizji konkordat. Pismo to nadmieniało, że sprawa Sapiehy nie jest tylko sprawą złej woli jednostki, ale ogólnego nastawienia kleru, który sugeruje, jakoby on właśnie był jedynym i niezastąpionym pośrednikiem, bez którego pomocy rząd dusz

./.

66

w Polsce jest nie do osiągnięcia. Przy tym kler ten znajduje się pod ochroną specjalnych praw. To też załatwienie sprawy jednostki - sprawy biskupa Sapiehy, nie da jeszcze żadnych gwarancji, że takie akty samowoli ze strony duchowieństwa nie powtórzą się w przyszłości. Aby zapobiec takiemu stanowi rzeczy - kończy omawiane pismo - należy poddać rewizji konkordat "i to rewizji takiej, która by zapewniła całkowitą suwerenność Rzeczypospolitej na własnym terytorium".-

Omawiając proces Chaskielewicza wzmiankowane na wstępie "Nowe Życie stwierdziło, że motywy wyroku Sądu Okręgowego są najlepszą odpowiedzią na wystąpienie w parlamencie angielskim przyjaciół żydowskich.-

Prasa żydowska rozpisywała się przeważnie na temat ekscesów antyżydowskich, podając je, jak i poprzednio, w przejaskrawionej formie.-

W związku z zebraniem O.Z.N.w dniu 8 czerwca 1937r.w Grodnie, prasa żydowska podnosiła wszystkie momenty antysemickie w przemówieniach, wygłoszonych na tym zebraniu. Nadto prasa ta kwestionowała akces Ligi Morskiej i Kolonialnej do O.Z.N., dowodząc, że do L.M.i K.należy wielu członków narodowości żydowskiej.-

Poza tym w prasie żydowskiej omawiane były w dalszym ciągu zajścia brzeskie i częstochowskie oraz podnoszono konieczność przyjścia z pomocą poszkodowanej ludności żydowskiej w Brześciu n/Bugiem.-

2/Nowe czasopisma:

Z dniem 29 czerwca zaczął ukazywać się w Druskienikach,pow.grodzieńskiego, dziennik pt."Głos Druskienik" o nakładzie 300 egz.Treść tego pisma - kronikarsko-informacyjna. Redaktorem i wydawcą jest Maria Ziemakowa. Pismo drukowane jest w Grodnie.-

3/Zmiany w wydawnictwie:

Dnia 1 czerwca 1937r.stanowisko redaktora odpowiedzialnego i

wydawcy dziennika "Naje Białystoker Cajtung" /Białystok/ objął Ejzc
Introligator.-

4/Zajęcia prasowe:

Dnia 18 czerwca 1937r.obłożono aresztem czasopismo "Echo Biał
stockie" z dnia 18 czerwca 1937 roku Nr.165 za artykuł pt."Czy dwie
siary". Sąd Okręgowy w Białymstoku w dniu 28 czerwca 1937 roku za-
twierdził ten areszt.-

5/Procesy prasowe:

Dnia 9 czerwca 1937 roku Sąd Okręgowy w Białymstoku uchylił
areszt, nałożony na czasopismo "Echo Białostockie" z dnia 28 maja
1937 roku Nr.144 i "Wiadomości Białostockie" z dnia 28 maja 1937r.
Nr.146.-

B. Polski legalny ruch polityczny .

1/Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Jak już wspomniano w części ogólnej sprawozdania O.Z.N.czynił dalsze kroki organizacyjne. I tak, na terenie pow.augustowskiego powołano mężów zaufania.-

Dnia 8 czerwca br.w Grodnie odbyło się zebranie organizacyjne sektoru Miejskiego O.Z.N. Wybrano zarząd sektoru.-

Dnia 25 czerwca br. na zebraniu organizacyjnym sektoru Miejskiego O.Z.N.w Suwałkach powołano tymczasowy zarząd sektoru. Obecnych na zebraniu było około 100 osób.-

Wreszcie w Wołkowysku również zorganizowano zarząd sektoru Miejskiego O.Z.N.-

2/Stronnictwo Narodowe .

Działalność Str.Narodowego utrzymała się zasadniczo na poziomie okresu poprzedniego. Osią, dookoła której obracała się niemal cała działalność, była kwestia żydowska. Niezależnie od tego Str.Nar. prowadziło agitację za bojkotowaniem O.Z.N., nazywając go odmianą b. B.B.W.R.-

W ciągu czerwca odbyło się cały szereg zebrań , a mianowicie:

W pow.białostockim w dniu 20 czerwca 1937r.odbyło się zebranie członków Str.Narod.w os.Jasionówka. Na zebraniu tym uchwalono rezolucję, domagającą się, ażeby Rząd nie pozwolił odbudować się żydom w Brześciu n/B. Obecnych na zebraniu było około 60 osób.-

Na odbytym zgromadzeniu publicznym w Zabłudowie w dniu 29 czerwca br.sekretarz Zarządu Powiatowego Str.Narod.w Białymstoku, Lwester Iwyl zapoznał zgromadzonych z dążeniami Str.Narod.i pod-

./.

dał krytyce obóz pomajowy, nadmieniając, że obóz ten doprowadził przemysł i rolnictwo do upadku, a jednocześnie obciążył kraj nadmiernymi podatkami, z których większość idzie na emerytury.-

Na terenie pow.bielskiego zorganizowano trzy nowe koła Str. Narod.: we wsi Truski, gm.Boćki /8 członków/, w os.Milejczyce /12 członków/ i w Boćkach /40 członków/.-

Na zebraniu członków Str.Narod.w Boćkach wystąpił z przemówieniem m.in.miejscowy proboszcz ks.Turłay, który oświadczył, że z żydami nie należy prowadzić bezwzględnej walki, gdyż i wśród nich jest wielu dobrych ludzi, natomiast cały wysiłek winien być skierowany na walkę z komuną.-

Dnia 27 czerwca br.we wsi Przygodzicze, gm.Wierciesiszki,pow. grodzieńskiego Str.Narod.zwołało zgromadzenie antykomunistyczne. Zgromadzenie to nie wzbudziło jednak większego zainteresowania, o czym świadczy fakt, że przybyło na wiec zaledwie 35 osób.-

W Łomży wyłoniony został Komitet organizacyjny fundacji sztandaru dla Zarządu Pow.Str.Narod. Sztandar zamówiono w Warszawie. Koszta wyniosą 750 zł. Połowę tego wydatku mają pokryć ofiarodawcy w liczbie około 100 osób przez zakup gwoździ do sztandaru.-

Dnia 17 czerwca 1937r.we wsi Wścieklice, gm.Mały-Płock,pow.Łomżyńskiego założono koło Str.Narod. Na członków zapisało się 10 osób.-

Dnia 20 czerwca 1937r.w os.Stawiski,pow.Łomżyńskiego odbyło się poświęcenie proporczyka Str.Narod. Uroczystość rozpoczęła się nabożeństwem w kościele. Po nabożeństwie wygłoszono przemówienia.Pierwszy zabrał głos miejscowy proboszcz, ks.Łada, który podkreślił, że w Polsce jest około 5 milionów Żydów, ludzi całkiem zbytecznych i gdy się ich usunie z kraju, to wówczas zlikwiduje się bezrobocie. Zaznaczył, że komuniści rekrutują się w przeważnej mierze z pośród Żydów i dlatego należy walczyć z nimi, pragnąc uratować Polskę od zguby.-

./.

Następnie przemawiali: delegat z Warszawy Najmrocki, oraz Józef Odachowski z Kolna i ks.prałat Krysiak z Wąsowa pow.szczuczyńskiego. Najmrocki odczytał rezolucję, domagającą się niezezwalania żydom na odbudowę swych osiedli w Brześciu n/B ze względu na to, że miasto to ma ogromne znaczenie strategiczne, żydzi zaś stanowią element destrukcyjny i szkodliwy. Ponadto rezolucja żąda rozwiązania komitetów, utworzonych w Polsce, a przeznaczonych do niesienia pomocy ludności żydowskiej w Brześciu n/B.-

W końcu zgromadzenia wezwał Strzelecki zebranych do spokojnego rozejścia się do domów i nie wywoływania awantur z żydami, nawet w tym wypadku, gdyby żydzi sami prowokowali.-

Obecnych na uroczystości było około 1.500 osób.-

Na terenie pow.ostrowskiego w dniu 6.VI.1937r.odbyło się zgromadzenie publiczne w Brańszczyku przy udziale około 600 osób. W wygłoszonych na tym zgromadzeniu przemówieniach omawiano w ujemnym świetle program O.Z.N., poruszano reformę rolną oraz wzywano do walki z komuną.-

W dniu zaś 20 czerwca br.w os.Wąsewo odbyło się poświęcenie proporca miejscowego obwodu Str.Narod. Sprawozdanie z przebiegu tej uroczystości Urząd Wojewódzki przedłożył Ministerstwu Spraw Wewnętrznych pismem z dnia 25.VI.1937r.za Nr.PN.I-1e-54/37.-

W Suwałkach dnia 13 czerwca br.Str.Narod.urządziło wiec antykomunistyczny przy udziale około 1.000 osób. Sprawozdanie z przebiegu tego wiecu Urząd Wojewódzki przedłożył Ministerstwu Spraw Wewnętrznych dnia 28 czerwca 1937r.za Nr.I-1e-53/37.-

Poza tym na terenie pow.suwalskiego odbyły się dwa zebrania członków Str.Narod.-

Dnia 20 czerwca br.w Grajewie odbyło się zebranie organizacyjne Zw.Zaw."Praca Polska". Zwołał zebranie delegat "Pracy Polskiej"

Białegostoku, Mikołajczyk, który wyjaśnił zebranym w liczbie 44 osób cele i zadania "Pracy Polskiej". Następnie wybrano tymczasowy zarząd tej organizacji. W skład zarządu weszli członkowie Zarządu Powiatowego Str.Narod.w Grajewie. Na członków "Pracy Polskiej" zapisało się 40 osób.-

Na terenie pow.wołkowyskiego działalność Str.Narod.zamiera, gdyż instruktor powiatowy, Kazimierz Sokołowski opuścił szeregi tego stronnictwa i zamierza obecnie przejść do O.Z.N.-

Najbardziej żywą działalność wykazało Str.Narod.na terenie pow.wysoko-mazowieckiego. Urządzono tam uroczystość poświęcenia proporczyka w dniu 13 czerwca br.obwodu Sokoły oraz zwołano 7 zebrań członkowskich. Akcja bojkotu handlu żydowskiego na terenie pow. wysoko-mazowieckiego przybiera co raz ostrzejsze formy, przy czym w akcji tej nie oszczędza się nawet i członków Str.Narod., którzy nabywają towary od żydów. Na tle podejrzenia o utrzymywanie kontaktu z żydami zawieszono w czynnościach kierownika obwodu Str. Narod.Sokoły, Surmacewicza.-

Ruch organizacyjny Str.Narod.oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań w czerwcu br. - przedstawia się następująco:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
m.Białystok	-	-	-	3	230	30-150	-	-
Bielsko-Podlaski	2	160	60-100	-	-	-	-	-
Bielski	-	-	-	2	90	40-50	3	-
Grodzieński	1	35	-	-	-	-	-	-
Łomżyński	1	1500	-	2	34	14-20	1	-
Ostrowski	2	1600	600-1000	2	47	15-32	1	-
Suwalski	1	1000	-	2	76	30-46	-	-
Szczuczyński	-	-	-	1	44	-	1	-
Wysoko-Mazow.	1	250	-	7	420	30-170	1	-
Ogółem	8	4545	35-1000	19	936	14-170	7	-

./.

3/ Stronnictwo Ludowe.

Działalność Str.Lud. była słaba, na co w znacznym stopniu wpły nął okres intensywnych robót polnych. Pewne ożywienie wykazał jedynie powiat białostocki, gdzie odbyło się zebranie prezydium Zarządu Wojewódzkiego Str.Lud. oraz zjazd powiatowy. Następnie dostrzegane były próby uaktywnienia ogniw stronnictwa na terenie pow.suwalskiego, augustowskiego, grodzieńskiego i domżyńskiego, do której to roboty usiłowano użyć agitatorów specjalnie sprowadzonych z Małopolski

Dnia 20 czerwca br.odbyło się w Białymstoku zebranie prezydium Zarządu Wojewódzkiego Str.Lud. Sprawozdanie z obrad prezydium Urząd wojewódzki przedłożył Min.Spraw Wewn.dnia 30 czerwca 1937r.Nr.PN.I-1a-12/37 i dnia 6 lipca 1937r.Nr.PN.I-1a-12/37.-

Dnia 6 czerwca br.odbył się w Białymstoku zjazd powiatowy Str Lud. Przybyło na zjazd 10 delegatów. Omawiano sprawy organizacyjne. W trakcie posiedzenia zjazdu, na salę przybyli delegaci strajkującyc włókniarzy w Białegostoku, prosząc o poparcie włókniarzy przez wywo żanie strajku solidarnościowego rolników /niedostarczanie do miasta artykułów spożywczych/. Zaraz po przybyciu omawianej delegacji, przewodniczący zjazdu, adw.Łazuk opuścił zebranie, a pozostali zebrani zbyli delegację robotników niczym.-

Na terenie pow.suwalskiego w dalszym ciągu stara się ożywić działalność Str.Lud.kierownik sekretariatu powiatowego tego stronnictwa w Suwałkach, Antoni Trochim. W tym celu zwołał on w dniu 15 czerwca br.posiedzenie zarządu Powiatowego Str.Lud., a nadto urządził 3 zebrania członkowskie w różnych miejscowościach.-

Ruch organizacyjny Str.Lud.w czerwcu br., oraz ilość odbytych w tym czasie zebrań - ilustruje podane zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-	-	1	48	-	-	-
Białostocki	-	-	-	2	17	7-10	-	-
Suwalski	-	-	-	4	88	8-40	-	-
Ogółem	-	-	-	7	153	7-40	-	-

4/ P.P.S. C.K.W.

Po zakończeniu strajku w białostockim przemyśle włókienniczym działalność propagandowo-organizacyjna PPS.CKW.znacznie się ożywiła.-

Na pierwszy plan wzięto sprawę zorganizowania Komitetu do walki z faszyzmem i endecją. Dużo wagi przykładano również do należytego zorganizowania obchodów, związanych z przypadającym "Miesiącem Kobiet". Rozpoczęto też częściową akcję za rozwiązaniem izb ustawodawczych. Szczególnie intensywną akcję w tym kierunku prowadzono na terenie pow.bielskiego, gdzie działa b.poseł, Stanisław Dubois. Poza tym zgromadzenia tego rodzaju odbyły się jeszcze na terenie powiatów białostockiego i wołkowyskiego. Nie znalazły jednak one głębszego oddźwięku wśród warstwy robotniczej. Obchód "miesiąca kobiety" wypadł naogół blado.-

Z okazji "miesiąca kobiety" w dniu 20 czerwca 1937r.odbyło się w Białymstoku zgromadzenie przy udziale około 300 osób. Przemawiała Agnieszka Tomaszewska z Żyrardowa. Zainteresowanie było naogół słabe.-

Poza tym odbyło się jeszcze w Białymstoku zebranie członków i

./.

70

sympatyków PPS.CKW.przy udziale 100 osób oraz zebranie członków MK w obecności 26 osób.-

Dnia 27 czerwca br.we wsi Waliły, gm.Gródek,pow.białostockiego PPS.CKW.zwołała zgromadzenie publiczne przy udziale około 120 osób. Przemawiał działacz PPS.CKW.z Białegostoku, Władysław Zawiszkowski. Przemówienie jego, utrzymane w formie chaotycznej,nie wzbudziło głębszego zainteresowania wśród słuchaczy. W końcu zgromadzenia uchwalono rezolucję w myśl okólnika Nr.6 PPS.z dn.31.V.1937r., domagającą się rozwiązania izb ustawodawczych i rozpisania nowych wyborów.-

Na terenie pow.bielskiego akcję za rozwiązaniem izb ustawodawczych prowadził b.poseł, Stanisław Dubois. W tym celu zwołał on trzy zgromadzenia: w Bielsku-Podlaskim, w Hajnówce i Milejczycach. O przebiegu zgromadzeń w Bielsku-Podlaskim i Hajnówce Urząd Wojewódzki przedłożył sprawozdanie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych dnia 28 czerwca br.za Nr.PN.I-1d-13/37.-

W Grodnie z okazji "miesiąca kobiet" odbyła się akademia przy udziale około 500 osób. Sprawozdanie z przebiegu tej akademii Urząd Wojewódzki przedłożył Min.Spraw Wewn.w piśmie z dnia 8 lipca 1937r. za Nr.PN.I-1d-16/37.-

Dnia 20 czerwca br.w Ostrowi-Mazow., a następnie w Zarębach-Kościelnych, pow.ostrowskiego, student z Warszawy, Leszek Raabe wygłosił odczyty na temat sytuacji politycznej i gospodarczej z punktu widzenia PPS. Obecnych w Ostrowi-Mazow.było 200 osób, a w Zarębach - Kościelnych - 90 osób.-

Dnia 29 czerwca br.z okazji "miesiąca kobiet" odbyło się również zebranie w Suwałkach. Przemawiała Stefania Krygierowa, delegatka CKW.PPS. Obecnych na zebraniu było około 60 osób.

Na terenie pow.wołkowyskiego, w os.Świsłocz w dniu 21 czerwca 1937r.odbyło się zgromadzenie publiczne przy udziale około 120 osób.

Po przemówieniu Mikołaja Pietruczuka, który nawoływał do organ
wania się robotników pod sztandarami PPS.CKW., uchwalono rezol
w myśl okólnika PPS.Nr.6.-

Dnia 19 czerwca 1937r.w Łapach,pow.wysoko-mazowieckiego,
okazji "miesiąca kobiety" odbyła się akademia, połączona z zaba
taneczną. Obecnych było około 80 osób.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebra
PPS.CKW.w czerwcu - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	frekwencja ogólna	frekwencja rozciąg.	ilość	frekwencja ogólna	frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwidowa
m.Białystok	1	200	-	2	126	26-100	-	-
Białostocki	1	120	-	-	-	-	-	-
Bielski	3	1450	300-750	1	3	-	-	-
Grodzieński	1	500	-	-	-	-	-	-
Ostrowski	-	-	-	2	290	90-200	-	-
Suwalski	-	-	-	1	60	-	-	-
Wołkowyski	1	120	-	-	-	-	-	-
Wysoko-Mazow.	1	80	-	-	-	-	-	-
Ogółem	8	2570	80-750	6	512	6-200	-	-

——ooOoo——

C. Ruch wyznaniowy.

1/Wyznanie rzymsko katolickie

Zarządzenie ks.metropolity krakowskiego Sapiehy o przeniesieniu zwłok śp.Marszałka Piłsudskiego i wynikła z tego powodu akcja protestacyjna odbiła się w rozmaity sposób wśród szerokich sfer wiernych kościoła rzymsko katolickiego odpowiednio do naświetlenia tej sprawy przez duchowieństwo katolickie.-

Najwięcej agresywne wystąpienia duchowieństwa pod tym względem były notowane na terenie powiatu grodzieńskiego, gdzie w szczególności w Mostach odznaczył się ks.Marian Wądołowski gwałtownym kazaniem, wygłoszonym dnia 27 czerwca br.o charakterze antyrządowym.-

Jak wynika z depeszy, jaką przesłał dnia 24 czerwca 1937r.ks.Malynicz-Malicki z Wilna do ks.Cypriana Łozowskiego w Jasionówce,powiatu białostockiego z zaleceniem organizowania zamierzonego adresu hołdowniczego metropolicie krakowskiemu, były czynione próby wśród duchowieństwa katolickiego zorganizowania kontrakcji przeciw protestom, skierowanym przeciwko ks.metropolicie krakowskiemu.-

Jednak akcja ta nie przyjęła szerszych rozmiarów, gdyż duchowieństwo katolickie zachowało naogół, za małymi wyjątkami, stanowisko bierne. Jako echo tej akcji były notowane na terenie gminy Stelmachowo w pow.wysoko-mazowieckim pogłoski, kolportowane przez członków Str.Narodowego, iż "Rząd pragnie odłączyć Kościół od Państwa". Całkowicie odmienny efekt wywołała ta sprawa na terenie powiatu bielskiego,gdzie na znak protestu przeciw wystąpieniu ks.metropolity krakowskiego zgłosili swą rezygnację z zarządu lokalnej Akcji Katolickiej prezes Dr.Stanisław Kłosowski i p.Zofia Podfilipska.-

Zmarły nagle w Łomży dnia 3 czerwca br.biskup sufragan ks.Bernard

Dembek pozostawił testament, w którym rozdzielił nieznaczny zresztą majątek osobisty oraz fundusz powstały z realizacji polisy ubezpieczeniowej między swą rodzinę, służbę i organizacje katolickie.-

Ks.biskup Łukomski w okresie sprawozdawczym wizytował parafie w Raczkach i Monkiewiczach, dekanatu suwalskiego.-

Instytut Akcji Katolickiej był zajęty głównie w okresie sprawozdawczym organizacją pielgrzymek nauczycielskich do Częstochowy. Dnia 23 czerwca br.pielgrzymka taka wyruszyła z Augustowa z udziałem 14 osób nauczycielstwa ze współuczestnictwem ks.wikariusza Krasowskiego z Teolina. Tegoż samego dnia wyruszyła z Łomży pielgrzymka w liczbie 340 osób, w tym 10 osób z pośród nauczycielstwa i około 40 urzędników sądowych, skarbowych i prywatnych.-

Na skutek przemówienia ks.Jana Dudy-Dziewierza w Surażu,pow. białostockiego przeciw policji i władzom z zarzutem tolerowania komunistów, a tępienia ruchu narodowego, prowadzone są dochodzenia prokuratorskie z art.170 KK.-

Dnia 27 czerwca br.w Tryczówce,gm.Zawyki,pow.białostockiego podczas zlotu okręgowego Stowarzyszenia Młodzieży Katolickiej ks.proboszcz Sergiewicz omówił cele i dążenia Młodzieży Katolickiej, omijając drażliwe sprawy, jak wystąpienie ks.Metropolity Krakowskiego.-

Dnia 20 czerwca br.odbył się podobny zlot członków Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży z dziekanatu korycińskiego w Janowie powiatu sokólskiego. Ks.Oleszczuk, dziekan z Korycina wezwał młodzież podczas kazania do skupienia się pod sztandarami Katolickiego Stow.Młodzieży, najsilniejszej organizacji, zwalczającej bezbożnictwo i komunizm. Mówca odstręczał zarazem młodzież od wstępowania w szeregi Związku Młodej Wsi.-

Zlot Młodzieży Katolickiej w Replach pow.wołkowyskiego odbył się dnia 13 czerwca br.przy udziale 700 osób, zgromadzonych z powiatów

./.

wołkowyskiego i grodzieńskiego. Wygłoszone na zlocie przemówienia utrzymane były w tonie rzeczowym i nie miały podłoża politycznego.-

Działalność polityczna księży rzymskokatolickich zaznaczyła się na terenie powiatu grodzieńskiego, gdzie ks.Zenon Butkiewicz w Marcinkańcach i ks.Giedgowd w Rotnicy, wydając metryki w związku z wydawaniem dowodów osobistych dla ludności strefy nadgranicznej, wpisywali nazwiska w brzmieniu litewskim. Ponadto ks.Butkiewicz prowadził akcję na terenie miejscowej spółdzielni litewskiej.-

Dnia 20 czerwca br.w Stawiskach,pow.łomżyńskiego podczas nabożeństwa z okazji zgromadzenia Str.Narod.ks.proboszcz Łada wygłosił kazanie o wrogim ustosunkowaniu się religii żydowskiej do religii katolickiej i oświadczył, że "Polska jest tylko dla Polaków-katolików".

Tegoż dnia w os.Wąsewo,gm.Komorowo,pow.ostrowskiego z okazji poświęcenia proporca miejscowego obwodu Str.Narod.ks.proboszcz Kłobukowski wygłosił okolicznościowe przemówienie, w którym wzywał do zachowania spokoju, gdyż wszelkie wybryki kompromitują organizację.-

Do Komitetu organizacyjnego fundacji sztandaru Powiatowego Str. Narod.w Łomży zostali powołani z duchowieństwa: ks.Zdzisław Majewski, przewidziany kandydat na prezesa Pow.Str.Narod., ks.redaktor Roszkowski i ks.Eug.Grodzki, sekretarz generalny Kat.Stow.Młodzieży.-

Ks.Wagner Mikołaj, nowomianowany proboszcz w Narewce, powiatu bielskiego, wygłosił dnia 27 czerwca br.w kościele wybitnie antyrządowe kazanie.-

2/Wyznanie prawosławne .

Na teren pow.wołkowyskiego przyjeżdżał ks.biskup prawosławny Sawa, który miał dokonać wizytacji parafii prawosławnej w Izabelinie, został jednak dnia 23 czerwca wezwany telegraficznie do Warszawy w związku z przyjazdem Króla rumuńskiego.-

Ks.biskup Sawa zwrócił się do Metropolity Prawosławnego o udzie-

lenie zezwolenia na wyjazd na dwa tygodnie do Finlandii w lipcu celem uregulowania spraw rodzinnych i majątkowych w związku ze śmiercią swego wuja.-

Konsystorz prawosławny w Grodnie jest pod wrażeniem nowej kampanii prasowej, jaką ma podjąć znany ze sprawy z biskupem Antoniuszem - inż.Bachanowicz - na łamach "Wileńskiego Słowa". Tym razem chodzi mu o omówienie stosunków, panujących między ludnością rosyjską a biskupem Sawą, któremu Bachanowicz zarzuca chwiejność przekonań.-

Ponadto ma być poruszana sprawa rzekomych nadużyć pieniężnych, popełnionych przez urzędnika Konsystorza Prawosławnego Gagmana.-

Ujawniono również, że Rosyjskie T-wo Dobroczynności w Grodnie inspirowało wśród ludności prawosławnej oszczerstwa pod adresem Stowarzyszenia Polaków Wyznania Prawosławnego i jego wybitnych działaczy.-

3/ Inne wyznania.

Dnia 18 czerwca br.na plaży w Jurowcach na rzece Supraśl pod Białymstokiem miał miejsce obrzęd chrztu, dokonanego przez kaznodzieję Bożniewicza nad 8 nowonawróconymi członkami sekty. Obrzęd cały odbywał się w języku rosyjskim, również w tym języku były śpiewane pieśni przez zgromadzonych w liczbie 70 osób baptystów. Jedynie część modłów na intencję Państwa Polskiego i Pana Prezydenta Rzeczypospolitej została wygłoszona w języku polskim.-

Również pewne ożywienie ruchu religijnego zostało ujawnione na terenie sekty ewangelicznych chrześcijan baptystów w pow.suwalskim, gdzie w nabożeństwie brało udział około 60 osób.-

———ooOoo———

73

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Nr.PN.132/6/37 T.
Białystok, dn. lipca 1937r.

TAJNE !

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.6/37

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ II - Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna .

Życie społeczno-polityczne mniejszości narodowych w okresie sprawozdawczym cechowała bierność.-

Na uwagę zasługuje jedynie zaobserwowane wycofywanie się żydów z polskich organizacji społecznych i z akcji na rzecz Państwa, będące rezultatem nieustającego bójkotu ekonomicznego oraz ostatnich większych zajść w Brześciu n/B.i Częstochowie.-

B. Część szczegółowa .

1/Białorusini .

Założone w ostatnich miesiącach przez Str.Lud.w pow.grodzieńskim koła, których członkowie rekrutują się z Białorusinów, stają się przedmiotem kłopotów Str.Lud.ze względu na odgrywaną rolę Kompartii w tych kołach.-

Jedno z takich kół w Komotowie zamierzało urządzić w dniu 20. VI.br.uroczystość poświęcenia sztandaru. Ponieważ uroczystość miała

./.

być jednocześnie wykorzystana do publicznej demonstracji elementów wywrotowych, zarówno władze administracyjne jak i Zarząd Powiatow Str.Lud.zakazały urządzenia tej uroczystości.-

W sprawie białoruskich kół Str.Lud.ma przybyć do Grodna przedstawiciel władz naczelnych tego stronnict[illegible] i zbadać sytuację w terenie.-

Poza tym z organizacyj białoruskich spółdzielnia "Zrzeszenie Pracowników Teatru Białoruskiego "Płomień", Spółdzielnia Pracy z odpow udziałami" w Białymstoku urządziła koncert z udziałem tenora Michała Zabejdy-Sumickiego.-

2/ N i e m c y .

Pewną ruchliwość przejawił tylko oddział Niem.Zw.Ludowego w Białymstoku. W wyniku przeprowadzanej agitacji wśród młodzieży za wstępowaniem do Związku, zwiększają się jego szeregi młodzieżowe, natomiast wycofała się część osób starszych, tak, iż obecnie oddział liczy około 95 członków. Wycofywanie się elementu starszego tłumaczyć należy częściowo niesolidaryzowaniem się z rozwijającym się szowinizmem młodzieży oraz częściowo obawą przed ewent.wyciąganiem konsekwencji w stosunku do nich przez Żydów, u których pracują lub z którymi współpracują.-

Członkowie oddziału przeprowadzili zbiórkę funduszów na wysłanie dzieci na kolonie letnie. Projektowane jest wysłanie 90 dzieci, z tego 60 na kolonie w Poznańskie i 30 do Niemiec. Całość tej akcji spoczywa w rękach pastora Benno Kraeteza.-

./.

74

3/ L i t w i n i

W związku z zaopatrywaniem się przez ludność strefy nadgranicznej w dowody osobiste stwierdzono wypadki litwinizowania nazwisk w metrykach przez proboszczów parafii rzymskokatolickich w Marcinkańcach i Rotnicy, pow. grodzieńskiego, o czym powiadomiono władze prokuratorskie.-

W pow. suwalskim z ogólnej ilości 17 zespołów litewskich przysposobienia rolniczego, rozwiązano 8 z powodu nie prowadzenia właściwej działalności.-

4/ Ż y d z i

Na tle bojkotu ekonomicznego oraz ostatnich zajść w Brześciu n/B i Częstochowie obserwuje się dążność do coraz większej zwartości społeczeństwa żydowskiego oraz wycofywanie się żydów z polskich organizacji społecznych i z akcyj na rzecz Państwa.-

Niemniej jednak, jeśli chodzi o realizację rzuconego hasła przyjścia z pomocą materialną ludności żydowskiej w Brześciu n/B, nie znajduje ono należytego poparcia i powołane specjalnie w tym celu w kilku miejscowościach komitety dotychczas zebrały nieznaczne kwoty. W akcji tej Bund odmówił swego udziału.-

———ooOoo———

Z E S T A W I E N I E

zgromadzeń, zebrań, imprez, urządzonych przez organizacje żydowskie w czerwcu 1937 roku

Nazwa organizacji	Zgromadzenia	Zebrania	Odczyty	Obchody i akademie	Przedstawienia i zabawy	Ilość osób razem	Rozpiętość od	do
Sjoniści Ogólni	-	1	4	1	-	930	50 -	200
Poalej Sjon Prawica	-	-	3	-	-	840	60 -	700
Nowa organizacja Sjonistyczna	-	1	-	3	-	515	80 -	225
B u n d	-	2	-	-	-	90	40 -	50
M i z r a c h i	-	-	1	-	-	200		200
O k u n f t	-	4	-	-	-	220	30 -	70
Kultur Liga	-	-	1	-	-	600		600
T-wo Przyjaciół Pracującej Palestyny	-	-	1	-	-	60		60
Linas Chacedek	-	-	2	-	-	200	80 -	120

Nr. ewid. 23 75

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE.

Nr. PN. 132/7/37. T.

Do

Białystok, dnia 10 sierpnia 1937 r.

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
i Polityczny
w Warszawie.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr. 7 za miesiąc lipiec 1937 r.

Sam. Ref. Inf. D. O. K. IX.
Notowano
L. 17-8-37 Inf. tjn/ Gr.

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4 egzemplarzach /Nr. ewid. 1, 2, 3, 4/

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr. 7/37

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.-

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU No IX.
SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY.
WPŁYNĘŁO DN. 16 SIERP. 1937 193 L. 5894
Załączników

Za Wojewodę

/Leon Walicki/
Kierownik Oddziału
Polityczno-Narodowościowego

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Ośw. Publ.	Nr. 5 - 1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	" 6 - 1 "
" " Nowogródki	" 7 - 1 "
" " Poleski	" 8 - 1 "
" " Warszawski	" 9 - 1 "
" " Lubelski	" 10 - 1 "
" " Łódzki	" 11 - 1 "
" " Tarnopolski	" 12 - 1 "
" " Stanisławowski	" 13 - 1 "
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Warszawie	" 14 - 1 "
" " " " w Wilnie	" 15 - 1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	" 16 - 1 "
" " " " w Grodnie	" 17 - 1 "
" " " " w Łomży	" 18 - 1 "
" " Wydz. Zam. Sądu Okr. w Suwałkach	" 19 - 1 "
Ekspozytura Nr. 1. Oddz. II. Szt. Gł. w Wilnie	" 20 - 1 "
Samodzielny Referat Informacyjny DOK. III. w Grodnie	" 21-22-2 "
" " " DOK. IX. w Brześciu n/B.	" 23 - 1 "
" " " DOK. I. w Warszawie	" 24 - 1 "
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	" 25 - 1 "
Panowie Starostowie Powiatowi Województwa Białostockiego	" 26-37 - 12 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	" 38 - 1 "
Pan Komendant Wojewódzki Policji Państwowej w Białymstoku	" 39 - 1 "
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	" 40 - 1 "
Archiwum	" 41-43- 3 "
Odbito -	43 egzempl.

H.F.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.132/7/37 Tjn.

TAJNE !

Białystok, dn.10 sierpnia 1937r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.7/37

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ I - Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/Nastr je, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza

Miesiąc lipiec, jako okres urlopów i intensywnych robót polnych, upłynął zasadniczo spokojnie i bez specjalnie ważniejszych wydarzeń na odcinku społeczno-politycznym.-

Żywsze zainteresowanie szerszego ogółu wywołała tylko sprawa zamachu na przywódcę O.Z.N.płk.Koca. Sprawa zatargu wawelskiego, a zwłaszcza sposób jej likwidacji była nadal tematem dyskusji na zebraniach różnych organizacji i roztrząsań na łamach prasy. Bardziej charakterystyczny artykuł na ten temat zamieścił "Nowy Grodzieński Kurier Co[illegible] lenny" w numerze [illegible] z dnia 3 lipca pt."O unormowanie stosunków między k ściołem, a państwem." W artykule tym wspomina autor, że stanowisko społec ństwa w sprawie biskupa Sapiehy rozbiło legendę, o którą wspierano nie jedną próbę zorganizowania politycznego społeczeństwa. Okazało się, że zabieganie o sojusznika w klerze katolickim jest nie tylko trudem daremnym, zbytecznym, ale osiąga xxxxxx skutek wręcz odwrotny od zamierzonego. W zakończeniu konkluduje, iż stosunek kościo

./.

za do państwa opiera się u nas na fałszywych podstawach, które w imię dobra Rzeczypospolitej i publicznego interesu muszą być z gruntu przebudowane.-

Sprawa zamachu na płk.Koca komentowaną była przez opozycje na zebraniach partyjnych jako "porachunek między swymi". "Nowe Życie", wychodzące w Grodnie, w artykule pt."Sprawa zamachu", zamieszczonym w numerze z dnia 29.VII.br., pozuiada między innymi, że..."niezawodnie musiała tu maczać swoje palce międzynarodowa burzycielka życia państw i narodów - masoneria...".-

Z wydarzeń lokalnych najsilniejszym echem nie tylko na terenie województwa białostockiego, ale i poza jego granicami - odbiła się sprawa rozwiązania Białostockiej Izby Rolniczej. Powodem rozwiązania Izby były tarcia personalne, koncentrujące się około osoby dyrektora Romana Lipskiego, a trwające od maja 1935 roku. Zarząd Izby,w skład którego na 7-miu członków - wchodziło 5 posłów, będących równocześnie działaczami O.Z.N. - uważając zarządzenie rozwiązujące Radę Białostockiej Izby Rolniczej z tego rodzaju powodów za naruszenie zasad samorządu, ustalonych przez prawo - wniósł w tej sprawie interpelecję w Sejmie przez posła Bołądzia. Przewodniczący zaś Wojewódzkiej Organizacji Miejskiej O.Z.N. - por.M.Łazarski zgłosił za pośrednictwem gen.Galicy prośbę o zwolnienie ze stanowiska tymczasowego kierownika tej organizacji, a to z tego powodu, że rozwiązano zarząd Izby Rolniczej w Białymstoku, złożony wyłącznie z działaczy O.Z.N. Płk.Koc rezygnacji posła Łazarskiego nie przyjął.-

Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych w okresie sprawozdawczym, przedstawiała się w zarysach ogólniejszych następująco

O.Z.N. poczynił w ciągu lipca poważne postępy na odcinku organizacyjnym i w porównaniu z poprzednimi okresami ujawnił stosunkowo dużą ruchliwość. W szeregu powiatów, a mianowicie: augustowskim, biało-

./.

stockim, bielskim, sokólskim, suwalskim, szczuczyńskim i wołkowyskim odbyły się zebrania działaczy wiejskich w skali powiatowej, na których ukonstytuowały się zarządy powiatowe organizacji wiejskiej O.Z.N. i powołano poszczególne sekcje, jak: rolne, oświatowe, spółdzielcze i młodzieżowe.-

Na odcinku miejskim, żywszą działalność ze strony O.Z.N.zaobserwowano jedynie na terenie Grodna.-

W innych większych ośrodkach miejskich na terenie województwa nie ruszono dotychczas z martwego punktu.-

Stronnictwo Narodowe - prowadziło nadal z niesłabnącą energią akcje organizacyjną i bojkotową. Wprawdzie miesiąc ubiegły, jako okres intensywnych robót polnych nie miał momentów specjalnie drażliwych w działalności i zachowaniu się członków tego ugrupowania, ale akcja organizacyjna i agitacyjna nie ustawała.-

Do bardziej charakterystycznieszych przejawów w życiu Str.Nar. zaliczyć można jedynie obserwowaną od jakiegoś czasu pewną obojętność starszego społeczeństwa do poczynań tego ugrupowania i równocześnie przebłyski pewnych sympatii dla O.Z.N.jako ugrupowania o programie więcej umiarkowanym. Z jednej strony jest to najprawdopodobniej następstwem zbyt radykalnej taktyki "młodych", hołdujących przeważnie hasłom O.N.R., o czym już Urząd wojewódzki donosił Ministerstwu Spraw Wewnętrznych w swoim czasie, a z drugiej strony wchodzi tu zapewne w grę moment swego rodzaju ciekawości w odniesieniu do ugrupowania, które zaczyna dopiero swą działalność. Być może, że więcej intensywna i bardziej energiczna akcja O.Z.N.w obecnym momencie, zwłaszcza na odcinku wiejskim - mogłaby być uwieńczona pomyślnymi rezultatami.-

Poza akcją antyżydowską w okresie ubiegłym poświęciło Str.Narod. wiele starań i energii sprawie organizacji obchodów z okazji rocznicy "Bitwy Warszawskiej". Agitację za jak najliczniejszym udziałem w tych

./.

77

uroczystościach zajęła się przeważnie młodzież akademicka, bawiąca na prowincji w czasie wakacji.-

Myślą przewodnią czynionych przygotowań do obchodów jest chęć pokazania się i zaimponowania siłą, prężnością organizacyjną i wpływami, jakie Str.Narod.posiada wśród społeczeństwa. Nie jest też wykluczonym, że bardziej niespokojnym duchom chodzi o wywołanie większych zamieszek i niepokojów przez które możnaby się dorwać do władzy. Okręg białostocki Str.Narod.projektuje w dniu 15 bm.przeprowadzić koncentracje swych członków w Białymstoku. Powiaty zachodnie, a więc ostrowski wysoko-mazowiecki, a częściowo ostrołęcki i łomżyński zamierzają udać się na uroczystości do Warszawy. Ponadto w szeregu miejscowości w poszczególnych powiatach czynione są przygotowania do obchodów lokalnych.-

Stronnictwo Ludowe - zaabsorbowane było w ciągu lipca przeważnie przygotowaniami do obchodu "Czynu Chłopskiego", który zamierza urządzić na większą skalę jedynie w Grodnie.-

W pomyślnych okolicznościach wzięliby udział w tym obchodzie członkowie Str.Ludow.z powiatów: grodzieńskiego, suwalskiego i augustowskiego. Poza tym projektowanym jest jeszcze urządzenie obchodów lokalnych w powiecie białostockim, ostrołęckim i łomżyńskim, oraz ewentualnie w powiecie bielskim.-

Agitacja za tymi imprezami nie natrafia jednak na bardziej podatny grunt. Stronnictwo Ludowe posiada bowiem bardzo skromne wpływy na terenie tut.województwa.-

PPS.OKW. - nie może jeszcze ciągle wyjść z impasu, w jaki popadła na skutek powszechnego strajku włókienniczego w Białymstoku. Zdaniem czołowych działaczy, strajk ten spowodował rozprężenie dyscypliny partyjnej i wycofanie się z życia partyjnego szeregu czynniejszych członków. W ciągu lipca odbyły się dwa zebrania O.K.R.w Białymstoku,

./.

na których prócz spraw organizacyjnych poruszono kwestię działalności Komitetu walki z Faszyzmem i sprawę wydawnictwa mutacji "Robotnika" w Białymstoku. Na terenie Grodna ze strony PPS. żadnej akcji organizacyjnej nie zaobserwowano. W powiecie bielskim b.poseł St.Dubois na zgromadzeniach w Nurcu, Siedlatyczach i Milejczycach wygłosił odczyty na temat "faszyzm i demokracja", kładąc główny nacisk na konieczność rozwiązania Izb ustawodawczych i zarządzenia nowych wyborów.-

Sytuacja gospodarcza - w przemyśle drzewnym i włókienniczym nowała w ciągu lipca koniunktura bardzo dobra. Fabryki białostockie pracowały przeważnie na dwie zmiany, starając się odrobić poniesione straty z powodu długotrwałego strajku. Kontynuowanie robót publicznych wpływało nadal dodatnio w kierunku ożywienia na odcinku bezrobocia.-

Wśród ludności rolniczej dużo kłopotów sprawiała sprawa wyżywienia inwentarza spowodowana brakiem paszy. Na zaznaczenie zasługuje duży wzrost cen trzody chlewnej jaki zanotowano w okresie sprawozdawczym. Ceny żywca podniosły się w niektórych okolicach do 30% w stosunku do cen z ubiegłego miesiąca. Zamierzona akcja Rządu w zakresie pomocy dla rolników, dotkniętych klęską posuchy, wywołała wśród ludności wiejskiej bardzo dobre wrażenie.-

18

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści:

Sprawie zatargu wawelskiego miejscowa prasa polska, zwłaszcza grodzieńska, poświęcała wiele miejsca. "Nowy Grodzieński Kurier Codzienny 5 groszy" w Nr.182 z dnia 3.VII.b.r. zamieścił artykuł p.t."O unormowanie stosunków między kościołem a Państwem" W artykule tym autor, krytykując dotychczasową ugodową politykę Rządu wobec kleru i twierdząc, że stosunek kościoła do Państwa opiera się u nas na fałszywych podstawach - domagał się gruntownej zmiany tego stosunku w imię dobra Rzeczypospolitej i publicznego interesu.-

Ten sam dziennik w Nr.183 z dnia 4 lipca b.r. w artykule p.t."Dwa fakty", omawiając postępowanie biskupa Sapiehy oraz werdykt sądu przysięgłych w procesie Doboszyńskiego - pisał, że postępowanie biskupa Sapiechy "daje wymowny wyraz rozzuchwalenia dygnitarza kościelnego, anarchizującego nasze życie, podrywającego autorytet władz i poczucie prawne społeczeństwa". Na marginesie zaś sprawy Doboszyńskiego autor artykułu, przytaczając znane oświadczenie Pana Premiera Składkowskiego w Sejmie o niekaraniu otumanionych parobków wiejskich - przeciwstawił temu oświadczeniu ukaranie właśnie tych parobków przez Sąd Okręgowy więzieniem od 8 do 20 miesięcy, a uniewinnienie przez ławę przysięgłych przywódcy ich - Doboszyńskiego. W dalszym ciągu swych wywodów autor dowodził, że dzieje sądownictwa polskiego podobnego wypadku nie znają. Natomiast podobny fakt miał miejsce w Niemczech, gdzie w 1932 r. banda hitlerowców napadła na kolonię robotniczą pod Berlinem. Wyrokiem Sądu większość napastników została uwolniona. Było to w przede dniu dojścia do władzy hitlerowców, kiedy sądownictwo było już bądź opanowane przez narodowych socjalistów bądź też ulegało ono szerzonym przez nich nastrojom. Wydało ono wówczas słynne uzasadnienie wyroku, że "wprawdzie

wszyscy obywatele są równi wobec prawa, ale to nie znaczy, by prawo było równe dla wszystkich obywateli". Przytaczając fakt uniewinnienia Doboszyńskiego, autor artykułu wypowiedział się jednak przeciwko zniesieniu sądów przysięgłych. Zło - zdaniem autora - tkwi w braku odpowiedniej mobilizacji opinii publicznej.-

W związku ze znanym wystąpieniem żydów amerykańskich przeciwko Polsce, czasopismo grodzieńskie "Nowe Życie" umieściło artykuł Karola Wierczaka p.t. "Żydzi amerykańscy przeciwko Polsce". Autor omawiając opanowanie handlu zagranicznego w Polsce przez żydów, dowodził, że wina tego tkwi po stronie Rządu, który nadaje koncesje żydom. Zdaniem autora, nic nie pomoże zdobywanie miasteczek i miast przez chłopa polskiego, jeżeli Rząd w dalszym ciągu nadawać będzie koncesje na handel zagraniczny żydom.-

Szerokim echem odbił się na łamach prasy zamach na płk. Koca. Wszystkie pisma dawały wyraz oburzeniu z powodu tego zamachu. "Nowe Życie", przytaczając znane enuncjacje wileńskiego "Słowa" oraz "Merkuriusza", pisało, że "niezawodnie musiała tu maczać swoje palce międzynarodowa burzycielka życia państw i narodów - masoneria".-

Lokalna prasa żydowska najwięcej miejsca poświęcała zagadnieniom Palestyny w związku z dokonaniem obecnego jej podziału.

Zamach na płk. Koca odbił się również echem na łamach tej prasy, przy czym w artykułach swych dokonanie zamachu imputowała OWR-owcom.-

W związku z zamachem, Związek Rezerwistów w Grodnie w depeszy gratulacyjnej do płk.Koca użył zwrotu:"...Zamachu żydowsko-komunistycznego". Na powyższe oburzył się "Grodner Moment", nadmieniając w numerze z dn.22 lipca b.r.,że takie wskazywanie palcem w stronę żydowską, przy dzisiejszych naprężonych stosunkach - winno być uznane jako prowokacyjne wystąpienie. Dalej dowodziło to pismo, że żyd i komunista, to nie jest jedno i to samo i w

konkluzji zauważyło, że "groźby wypędzania nas z Polski nie boimy się, gdyż jesteśmy i uważamy się za obywateli polskiej ziemi w stopniu nie mniejszym niż wszyscy hurra-patrioci".

Poza tym prasa żargonowa wciąż jeszcze poruszała sprawę uboju rytualnego, dowodząc, że przeznaczone kontyngenty mięsa są niewystarczające dla ludności żydowskiej.
Prasa ta podawała również w przejaskrawionej formie zachodzące od czasu do czasu indywidualne ekscesy antyżydowskie oraz skutki pikietowania sklepów żydowskich.

2/ Nowe czasopisma.

Negatywne.

3/ Przestały wychodzić czasopisma:

Negatywne.

4/ Konfiskaty prasowe:

Negatywne.

5/ Procesy prasowe:

Dnia 15 lipca b.r. w Sądzie Okręgowym w Białymstoku odbyła się rozprawa apelacyjna przeciwko redaktorom pism żydowskich - Goldmanowi, Trzonowiczowi i Kozakowi w związku z ukaraniem ich przez Sąd Grodzki za umieszczenie odezwy p.t."Po roku w procesie przytyckim". Sąd Okręgowy wydał wyrok następujący: w stosunku do wszystkich skazanych zatwierdził wyrok I instancji, skazujący ich po 1 mies. aresztu i po 100 zł. grzywny. Przy czym Goldmanowi i Trzonowiczowi Sąd Okr. zawiesił wykonanie kary na 2 lata.

B. Polski legalny ruch polityczny

1/ Obóz Zjednoczenia Narodowego.

W okresie sprawozdawczym zaobserwowano ożywioną działalność O.Z.N. na odcinku organizacyjnym.

W tym celu urządzono w lipcu szereg zebrań i zgromadzeń.-

Dnia 25 lipca poseł Łazarski zwołał zgromadzenie publiczne w os.Sztabin, pow. augustowskiego, bezpośrednio po odbytym tam zgromadzeniu Str.Nar. Poseł Łazarski omówił pracę gospodarczą O.Z.N. oraz dążenie jego do pogodzenia wszystkich ugrupowań politycznych w kraju.

Zgromadzenie zakończono uchwaleniem rezolucji o przystąpieniu do OZN, a ze spraw lokalnych podniesiono konieczność budowy linii kolejowej Knyszyn-Suchowola-Sztabin-Augustów. Obecnych na zgromadzeniu było około 400 osób. Nastroje wśród zebranych były bardzo przychylne w odniesieniu do organizatorów wiecu.-

Dnia 18.VII.w Białymstoku odbyło się plenarne posiedzenie obwodu OZN. Po referacie posła Łazarskiego powołano komisje: rolną, oświatową, spółdzielczą i młodzieżową.-

Tego samego dnia w Bielsku-Podl. zwołano zebranie organizacyjne odcinka miejskiego OZN. Obecnych było około 150 osób. W wyniku zebrania wyłoniono tymczasowe prezydium odcinka z Józefem Dobkowskim, jako przewodniczącym.-

Podobne zebranie odbyło się w dniu 11 lipca w Druskienikach, pow.grodzieńskiego przy udziale około 100 osób. Tutaj również wyłoniono prezydium odcinka miejskiego. Przewodniczącym został dr Alfred Trusewicz.-

Dnia 4 lipca urządzono w Sokółce zebranie organizacyjne OZN. Przemawiał poseł Łazarski, po czym wybrano sektory miejski i wiejski O.Z.N.

Dnia 7.VII.b.r. w Suwałkach pod przewodnictwem posła Łaza

skiego odbyło się pierwsze posiedzenie prezydium sektoru wiejskiego OZN. Obecnych było 12 osób.-

W dniu zaś 16.VII. zwołano w Suwałkach posiedzenie sekcji rolnej sektoru O.Z.N. przy udziale 8 osób.-

Dnia 19 lipca odbyło się w Grajewie zebranie odcinka wiejskiego przy udziale 8 osób. Referat wygłosił poseł Łazarski, po czym wyłoniono komisje: rolną, oświatową, spółdzielczą i młodzieżową.-

Wreszcie w dniu 8 lipca urządzono w Wołkowysku zebranie informacyjne przy udziale delegata Zarządu Okręgowego O.Z.N. w Białymstoku - Bronisława Karwata, który szczegółowo omówił program obozu.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań przez O.Z.N. w lipcu ilustruje poniższa tabela:

Powiat:	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	1	400	-	-	-	-	1	-
m.Białystok	-	-	-	1	15	-	1	-
Bielski	1	150	-	-	-	-	1	-
Grodzieński	1	100	-	-	-	-	1	-
Sokólski	1	75	-	-	-	-	1	-
Suwalski	-	-	-	2	20	8-12	1	-
Suczuczyński	-	-	-	1	8	-	1	-
Wołkowyski	-	-	-	1	118	-	1	-
Ogółem	4	725	75-400	5	161	8-118	9	-

2/ Stronnictwo Narodowe.

Okres sprawozdawczy upłynął dla Str.Nar. pod znakiem nasilonej agitacji i przygotowań do obchodu dnia 15 sierpnia, jako rocznicy bitwy pod Warszawą. W tym celu działacze Str.Nar. rozwinęli szeroką propagandę za wzięciem jak najliczniejszego udziału w obchodzie, by pokazać tym swą siłę.-

Mimo okresu żniw, akcja bojkotowa handlu żydowskiego nie zmalała. Do podtrzymania tej akcji w znacznym stopniu przyczynili się akademicy, przebywający na feriach letnich.-

W niektórych powiatach zaobserwowano pogłębiający się rozdźwięk pomiędzy "starymi" a "młodymi" Str.Nar. Skutkiem tego rozdźwięku "starzy" wstrzymują się od udziału w życiu Str.Nar.

W lipcu odbyło się szereg zebrań i zgromadzeń publicznych Str.Nar., a mianowicie:

Dnia 25 lipca w osadzie Sztabin, pow.augustowskiego Str.Nar. urządziło zgromadzenie publiczne, połączone z poświęceniem proporca miejscowego obwodu Str.Nar. Pierwszy przemawiał student Lutostański z Białegostoku. Przemówienie jego poświęcone było wykazaniu i podkreśleniu niebezpieczeństwa żydowskiego i konieczności walki z żydami głównie na polu ekonomicznym.-

Jako następny, zabrał głos Sylwester Dryll również z Białegostoku. Poddał on ostrej krytyce rządy pomajowe, podkreślając, że rządy te doprowadziły kraj do ruiny gospodarczej i upadku znaczenia mocarstwowego Polski. Poruszając program O.Z.N., mówca usiłował wykazać jego bezideowość i bezprogramowość, jak również brak szczerości. Zgromadzenie zakończono wzniesieniem okrzyków na cześć Wielkiej Polski i Romana Dmowskiego. Przebieg zgromadzenia spokojny. Obecnych było około 500 osób.-

W pow.białostockim odbyły się w lipcu trzy zgromadzenia publiczne Str.Nar.-

Pierwsze zgr[illegible]dzenie urządzono dnia 18 lipca w osadzie Moń

VI

ki, gm.Kalinówka. Przemawiał Sylwester Dryll z Białegostoku. Podkreślał on konieczność walki z komunizmem w Polsce oraz z żydami, z pośród których - zdaniem mówcy - rekrutują się głównie komuniści. Zaznaczył, że wiele dziedzin życia zarówno na polu politycznym, kulturalnym jak i ekonomicznym w Polsce opanowanych zostało przez żydów, którzy działają na szkodę kraju. Wezwał ażeby nie dopuszczać żydów do nabywania ziemi. Następnie poddał ostrej krytyce obóz pomajowy, pomawiając go o stworzenie ogromnej biurokracji, która pochłania gros wydatków Państwa ze szkodą dla ogółu obywateli. Poruszając wreszcie sprawę O.Z.N., mówca przestrzegał przed przystępowaniem do tego obozu, zarzucając przy tym O.Z.N., że powstał on w celu rozbicia Str.Nar. Na zapytanie jednego ze słuchaczy - jak praktycznie walczyć z żydami, Dryll odrzekł, że należy przede wszystkim zakładać sklepy polskie, a wówczas żydzi, nie mając oparcia ekonomicznego, sami wyniosą się z Polski. Obecnych na wiecu było około 300 osób. Przebieg zgromadzenia spokojny.-

Następny wiec Str.Nar. odbył się w dniu 22 lipca we wsi Dobrzyniewo-Kościelne. Pierwszy przemawiał prezes Zarządu Okr. Str.Nar.z Białegostoku, ks.Ostrowski, podkreślając, że obecnie odbywa się w świecie walka dwóch światopoglądów: z jednej strony komunizmu, a z drugiej - świata katolickiego. Przykładem tego jest walka bratobójcza w Hiszpanii. Mówca podkreślił, że należy popierać akcję gen.Franca w Hiszpanii. W dalszym ciągu swego przemówienia ks.Ostrowski zaznaczył, że w Polsce jest zawiele żydów, przy czym przybyło ich jeszcze około 700 tysięcy z Rosji i Niemiec za rządów sanacji. Dodał,że jak rządy w Polsce obejmie Str. Nar., to kwestia żydowska zostanie rozwiązana, ale w jaki sposób tego nie wyjaśnił.-

Następnie krótko przemawiał Franciszek Biegański,krytykując Str.Lud.

Ostatnim mówcą był ks.Niewiarowski z Niewodnicy, który nawoływał do organizowania się pod sztandarami Str.Nar. Obecnych było około 400m osób. Przebieg spokojny.-

Wreszcie trzeci wiec Str.Nar. odbył się dnia 25 lipca w Juchnowcu-Kościelnym. Przemawiał Antoni Tyborowski z Białegostoku. Podkreślił on konieczność walki z żydami głównie na polu ekonomicznym, aby tym samym zmusić ich do emigracji z Polski. Poddając krytyce O.Z.N., mówca zaznaczył, że obóz ten nie zjednoczony narodu polskiego. Obecnych na wiecu było około 80 osób. Przebieg spokojny.-

Dnia 11 lipca odbył się w Bielsku-Podl. zjazd powiatowy Str. Nar., połączony z poświęceniem proporca zarządu powiatowego Str. Nar. Sprawozdanie z przebiegu tego zjazdu Urząd Wojewódzki przedłożył Ministerstwu Spraw Wewnętrznych pismem z dnia 16.VII.1937 r. Nr.PN.I-le-57/37.-

Na terenie pow.grodzieńskiego Str.Nar. urządziło wiec antykomunistyczny dnia 18 lipca w os.Indura. Przemawiał prezes zarządu pow. Str. Nar. z Grodna, adw. Olgierd Daniłowicz, który podkreślił zasługi Str.Nar. w walce z komunizmem, a zarazem zaznaczył, że O.Z.N., głosząc piękne hasła nic jednak nie robi. Obecnych na zgromadzeniu było około 150 osób. Przebieg spokojny.

Na terenie pow.łomżyńskiego odbyło się jedno zgromadzenie publiczne oraz 9 zebrań organizacyjnych Str.Nar.

Zgromadzenie publiczne zwołano dnia 25 lipca we wsi Mały-Płock. Przemówienie wygłosił student Tomasz Ciołkowski, poruszając sprawy bojkotu żydów i walki z komunizmem. Obecnych było około 400 osób. Przebieg spokojny.

Na zebraniu organizacyjnym kierowników placówek Str.Nar. w dniu 18 lipca w Łomży obecny był prezes Zarządu Okr. Str.Nar. w Łomży, Witold Staniszkis, który w przemówieniu swym położył specjalny nacisk na dyscyplinę organizacyjną. Nadmienił on, że

w łonie Zarządu Głó[illegible] Str.Nar. zaszły w ostatnich miesiącach wypadki samowoli organizacyjnej, gdyż wbrew postanowieniom Zarządu Głównego, dwaj adwokaci, Stypułkowski i Jeziorski wzięli udział w komersu "Arbonii" w Warszawie i wygłosili przy tej okazji przemówienie powitalne na cześć Marszałka Rydza-Śmigłego. Jak oświadczył dalej mówca, adwokaci ci zostali z miejsca zawieszeni w prawach członkowskich. Obecnie jednak Stypułkowski i Ziorski, po uznaniu swych błędów, przywrócani zostali w swych prawach członkowskich. Dalej zaznaczył Staniszkis, że obecnie dostrzega się życzliwsze traktowanie Str.Nar. przez władze państwowe. Wynika to - zdaniem mówcy - z siły, jaką reprezentuje Str.Nar. Zarazem dodał, że w zbytnią życzliwość władz nie należy wierzyć i dalej prowadzić swą działalność według nakreślonego programu. Omawiając zatarg wawelski, Staniszkis zaznaczył, że zaratg ten wyjdzie jedynie na korzyść duchowieństwu katolickiemu i Str.Nar., podobnie jak było z zatargiem biskupa Łukomskiego podczas pogrzebu ś.p.Marszałka Piłsudskiego, kiedy to biskupowi Łukomskiemu nic nie zrobili, a obecnie władze zabiegają nawet o jego względy.-

Dnia 18 lipca w os.Wąsosz, powiatu szczuczyńskiego odbył się obchód rocznicy poświęcenia proporca miejscowego koła Str.Nar. Obchód ten zgromadził około 700 osób. Na urządzonym z tej okazji wiecu przemawiali: wiceprezes Zarz.Pow. Str.Nar. w Grajewie - Kazimierz Gapski i ks.Józef Choromański. Gapski poruszał głównie kwestię żydowską, wykazując arogancję i bezczelność żydów, która wyraziła się w zabójstwach w Mińsku-Mazow., Brześciu n/B. i Częstochowie. Ks.Choromański zaś poświęcił swe przemówienie zwalczaniu O.Z.N. oraz działaczy tego obozu, zarzucając im pseudo - katolicyzm. Wiec zakończono udekorowaniem kilkunastu członków Str.Nar. "mieczykami" Chrobrego.

Na terenie powiatu wysoko-mazowieckiego urządziło Str

Nar. - 4 zgromadzenia publiczne, z których 3 antykomunistyczne oraz 10 zebrań organizacyjnych.

Zgromadzenia antykomunistyczne odbyły się w następujących miejscowościach: dnia 4 lipca - we wsi Wyszonki-Kościelne, dnia 18 lipca - we wsi Jabłoń-Kościelna i dnia 25 lipca - we wsi Dąbrowa-Wielka. Na zgromadzeniach tych podkreślano zasługi Str. w walce z komunizmem, a jednocześnie zwalczano O.Z.N., który - zdaniem mówców - zorganizowany został po to, by "wyrwać kły i zury narodowcom" w ich walce z żydostwem.

Dnia 25 lipca we wsi Poświętne odbyło się poświęcenie proporca miejscowego obwodu Str.Nar. Po poświęcenia odbył się wiec przy udziale około 150 osób. Wygłoszono stereotypowe przemówienia o potrzebie walki z żydami, oraz poddawano krytyce O.Z.N.

Ruch organizacyjny Str.Nar.oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań w lipcu b.r.-ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
		Frekwencja			Frekwencja			
	ilość	ogólna	rozciągł.	ilość	ogólna	rozciągł.	nowo	zlikw.
Augustowski	1	500	-	-	-	-	-	-
m.Białystok	-	-	-	9	340	15-40	-	-
Białostocki	3	780	80-400	-	-	-	-	-
Bielski	1	1500	-	-	-	-	4	-
Brodzieński	1	150	-	-	-	-	-	-
Łomżyński	1	400	-	9	945	10-113	2	-
Ostrołęcki	-	-	-	3	85	15-40	-	-
Pietrowski	-	-	-	5	125	8-50	2	-
Suwalski	-	-	-	3	102	10-60	-	-
Szczuczyński	1	700	-	-	-	-	-	-
Wysoko-Mazow.	4	780	80-350	11	475	10-80	1	-
O g ó ł e m :	12	4810	80-1500	40	2072	10-113	9	-

83 83

3/ Stronnictwo Ludowe.

Działalność Str.Lud. w okresie sprawozdawczym była naogół słaba. Powodem tego w znacznym stopniu były żniwa.-

Podobnie jak Str.Nar., również i Str.Ludowe czyniło przygotowania do obchodu w dniu 15 sierpnia t.zw."Czynu Chłopskiego". Przygotowania te miały jednak takiego rozmachu ani zasięgu, jak akcja Str.Nar.

Na terenie pow. augustowskiego lansowano wersję, że wkrótce wybuchnie strajk rolników, polegający na wstrzymaniu dowozu do miast artykułów spożywczych.-

Dnia 11 lipca w Grodnie obrano nowy zarząd powiatowy Str. Ludowego. Prezesem został Bronisław Makarewicz, sekretarzem - Antoni Bożyński.-

Tego samego dnia odbył się w Łomży zjazd powiatowy Str. Lud. przy udziale 45 delegatów. Przemawiał wiceprezes zarządu powiatowego, Feliks Szymański, który, omawiając stosunki polityczne w Polsce, zaznaczył, że akcja płk.Koca, mimo szumnej reklamy w prasie i przez radio - nie ma żadnych pozytywnych widoków powodzenia, gdyż uświadomiony chłop polski ma już dosyć rządów sanacji. Płk.Koc nie przedłożył w dodatku wyraźnego programu gospodarczego i politycznego, a jedynie szumne frazesy i umizgi w stronę kleru i Str.Nar., za co już się odpłacił sanacji biskup Sapieha.-

Następnie przemawiał Władysław Prega, nawołując do organizowania się w szeregach Str.Lud. Po przemówieniach dokonano wyborów nowego zarządu powiatowego, przy czym na prezesa powołano ponownie adwokata Stefana Korbońskiego z Warszawy, a na wiceprezesów - Feliksa Szymańskiego i Aleksandra Kołodziejskiego oraz na sekretarza - Józefa Borgłowskiego.-

Dnia 4 lipca we wsi Pawłówka, pow. suwalskiego odbył się obchód wręczenia sztandaru gminnemu kołu Str.Lud.-

83

Pierwszy wygłosił przemówienie student Piotr Trochim atakując ostro Str.Nar. Następnie przestrzegał on przed uprawianiem rozpowszechnionego na Suwalszczyźnie przemytu.-

Następnie kolejno przemawiali Antoni Trochim, Bronisław Kowalewski, Józef Luty i Aleksander Zawadzki. Poruszali oni przeważnie miejscowe bolączki.-

Trybuna, z której przemawiano, udekorowana była napisem: "Ratujmy Polskę od żydów". Obecnych na zgromadzeniu było około 200 osób. Przebieg spokojny.-

Ruch organizacyjny Str.Lud. w lipcu b.r. oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań - przedstawia się następująco:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjn	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikw.
Grodzieński	-	-	-	1	10	-	-	-
Łomżyński	-	-	-	1	45	-	-	-
Suwalski	1	200	-	1	21	-	-	-
Wołkowyski	-	-	-	-	-	-	1	-
Ogółem	1	200	-	3	76	-	1	-

4/ P.P.S. C.K.W.

Najwyższą ruchliwość w okresie sprawozdawczym wykazała PPS, CKW. na terenie pow.bielskiego, gdzie działał b.poseł Stanisław Dubois. Zwołano tam trzy zgromadzenia publiczne, na których Dubois podkreślał konieczność rozwiązania Izb Ustawodawczych i rozpisania nowych wyborów. W dalszym ciągu trwały przygotowania do wydawania w Białymstoku "Robotnika Białostockiego" - mutacji "Robotnika" warszawskiego.

W białostockim okręgu przemysłowym daje się wyczuwać roz-

przężenie dyscypliny organizacyjnej, jako wynik niedawnego strajku włókniarzy, który wpłynął demoralizująco na większość członków partii.

Zorganizowany w Białymstoku komitet do walki z faszyzmem i endecją - nie wykazuje żadnej działalności.-

W lipcu odbyły się następujące zgromadzenia i zebrania PPS. OKW.

Na terenie pow. bielskiego Stanisław Dubois zwołał 3 zgromadzenia publiczne, a to w Milejczycach, Nurcu i Siemiatyczach. Na wszystkich tych zgromadzeniach wygłosił przemówienia o identycznej treści. Sprawozdanie z przebiegu zgromadzeń w Milejczycach i Nurcu Urząd Wojewódzki przedłożył Ministerstwu Spraw Wewnętrznych pismem z dnia 16.VII.b.r. za Nr.PN.I-ld-17/37.

Dnia 2 lipca b.r. odbyło się w Łapach, pow. wysoko-mazow., zebranie członków Komitetu Powiatowego PPS. OKW. celem wyboru delegata na zjazd Okręgowy do Białegostoku. Wybrano Leopolda Godlewskiego. Następnie usunięto z partii sekretarza zarządu powiatowego PPS. w Łapach, Romana Kłoska, który przeszedł do O.Z.N.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań PPS. OKW. w lipcu - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikw.
m. Białystok	-	-	-	3	26	6-12	-	-
Bielski	3	800	150-500	-	-	-	-	-
Wysoko-maz.	-	-	-	1	10	-	-	-
Ogółem	3	800	150-500	4	36	6-12	-	-

H.F.

C. Ruch wyznaniowy.

1/ Wyznanie rzymsko-katolickie.

Kler rzymsko-katolicki brał bardzo czynny udział w działalności organizacyjnej Str.Nar. Z wystąpień tych, zanotowanych w lipcu najjaskrawszą była działalność ks.Józefa Choromańskiego, wikariusza parafii w Wąsoszu, pow.szczuczyńskiego.-

Dnia 18 lipca b.r. podczas obchodu rocznicy poświęcenia proporczyka koła Str.Nar. w Wąsoszu na wiecu ks. Choromański wygłosił przemówienie, skierowane przeciwko rządowi o tendencjach antysemickich. Nie poprzestając na agitacji słownej, ks.Choromański zorganizował i sam kierował pikietowaniem, które miało na celu powstrzymanie ludności chrześcijańskiej od kupowania u żydów. Podczas targu dnia 29 lipca b.r. w Radziłowie, ks.Choromański interweniował na posterunku P.P. w obronie zatrzymanych członków takiej pikiety.-

Niemniej jaskawą działalność polityczną w duchu Str Nar. wykazywali: ks.prałat Krysiak, proboszcz w Wąsoszu, oraz ks.Bronisław Zarzecki.-

Należy również odnotować działalność polityczną ks.Ostrowskiego, proboszcza ze Złotorii, który na zebraniu Str.Nar.dnia 22.VII.b.r. w Bobrzyniewie-Kościelnym w pow.białostockim był głównym mówcą,podnosząc potrzebę, aby "Polska była Narodowa, Katolicka, bez żydów".-

18 lipca b.r. w domu parafialnym w Jeziorach, pow.grodzieńskiego instruktor Akcji Katolickiej Henryk Bohdanowicz wygłosił odczyt pt."Sprawiedliwość społeczna w świetle zasad katolickich"

Ks. Zenon Butkiewicz,proboszcz w Marcinkańcach, pow.grodzieńskiego gościł u siebie dnia 9 lipca b.r. wycieczkę 16 studentów i studentek z Wilna,narodowości litewskiej. Ponadto dnia 24 lipca b.r. do ks. Butkiewicza przyjechał na dłuższy pobyt ca-

ły szereg działaczy litewskich.

Również ks. Wacław Romanowski, proboszcz parafii w Porzeczu, pow.grodzieńskiego, choć w oficjalnych rozmowach ze Starostą Powiatowym nie przyznaje się do narodowości litewskiej, urządza w swym mieszkaniu konspiracyjne zebrania, w których biorą udział znani działacze litewscy, między innymi, ks. Bielawski z Wilna, ks.Butkiewicz z Marcinkaniec oraz ks.kapelan wojskowy z Oran.-

Na terenie pow.wołkowyskiego Katolickie Stow. Młodzieży zorganizowało w dniach 4 i 25 lipca w Rohoźnicy i Krzemienicy przedstawienia amatorskie i zabawy taneczne na cele społeczne.-

W Augustowie i Suwałkach w lipcu b.r. ks.Włodzimierz Łesnobrodzki b.generał armii ros. wygłosił odczyty po polsku na tematy: 1/ od munduru huzarskiego do szaty kapłańskiej, 2/ Rasputin-demon Rosji, 3/ W kuźni łez, krwi i cierpień.-

2/ Wyznanie prawosławne.

Ks biskup Sawa dnia 23 lipca b.r. udał się na dwutygodniowy pobyt do Finlandii w sprawach osobistych.-

Dnia 19 lipca b.r. w Sądzie Okręgowym w Grodnie odbył się proces redaktorów "Słowa", oskarżonych za oszczerstwo w stosunku do Teodozjusza Floczyńskiego sekretarza b.biskupa prawosławnego Antoniusza. Sąd uznał winę red.Józefa Mackiewicza i Zygmunta Andruszkiewicza za udowodnioną i skazał każdego na dwa miesiące aresztu i po 100 zł. grzywny.-

Według informacji poufnych referent Konsystorza Prawosławnego w Grodnie Cwitycz zamierza założyć Stowarzyszenie Polaków Prawosławnych pod patronatem Konsystorza w celu przeciwdziałania akcji istniejących stowarzyszeń Polaków prawosławnych w Grodnie i Białymstoku.-

3/ Inne wyznania.

Dnia 8 lipca b.r. Eliasz Klimowicz, zwany pod nazwą "p
ka Eliasza", twórca nowej sekty, zabrał z cerkwi prawosławn
w Grzybowszczyźnie, pow. sokólskiego carskie wrota, obrazy i
cymborium jako będące rzekomo własnością sekty. Cymborium zo
ło po paru dniach zwrócone cerkwi, natomiast pozostałe przed
ty zostały na przechowaniu u Klimowicza do czasu ostatecznej
wyroku sądu w tej sprawie.-

Dnia 12 lipca b.r. na rzece Narewce przy os.Narewka, pow
bielskiego odbył się chrzest 10 osób, które przystąpiły do s
ty Swan geliczych Chrześcijan Baptystów z terenu gminy ma-
siewskiej, narewskiej i tarnopolskiej. Chrzcił kaznodzieja
Botniew Gabryel z Białegostoku. Obecnych było około 120 osób
członków sekty, oraz około 100 osób postronnych.-

Dnia 25 lipca b.r. odbył się na rzece Rosi na terenie
wołkowyskiego chrzest 4-ch, przyjętych do selcy Ewangeliczny
Chrześcijan Baptystów. W uroczystości wzięło udział około 10
osób z Wołkowyska i okolicznych wsi. Chrztu dokonał przewodn
cy zboru Kirsum z Zelwy.-

Dnia 25 lipca b.r. odbył się w kościele ewangelicko-
-augsburskim w Białymstoku uroczysty obchód 25-lecia wybudow
nia świątyni. Na uroczystość przybył senior ks.Loppe z Wilna
który wygłosił kazanie po polsku podczas nabożeństwa. Kazani
po niemiecku wygłosił ks.pastor Kreater.-

- - - -

H.P.

86

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE !

Nr.PN.132/7/37 T.

Białystok, dn. 10 sierpn. 1937r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.7 za miesiąc lipiec 1937r.-

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.7/37

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ II - Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

W okresie sprawozdawczym zasługuje na uwagę jedynie większa ruchliwość w życiu mniejszości żydowskiej, która zaabsorbowana była wyborami do XX Kongresu Syjonistycznego oraz akcją protestacyjną w związku z projektem podziału Palestyny. Naogół jednak wybory odbyły się bez większego zainteresowania, akcja protestacyjna nie miała dotychczas również zbyt masowego charakteru.-

W życiu innych mniejszości narodowych nie było momentów, zasługujących na bliższe omówienie.-

B. Część szczegółowa.

1/ Białorusini.

Poza usiłowaniem zorganizowania kooperatywy spożywców w Juszkowym-Grodzie, gm. Jałówka, pow. wołkowyskiego, Białorusini innej działalności nie przejawili.-

Na terenie powiatu grodzieńskiego kolportowane były wśród

Białorusinów następujące czasopisma: "Biełoruski Front", "Szlach Mołodzi" i "Chryścijańskaja Dumka".-

2/ N i e m c y

Członkowie Niemieckiego Związku Ludowego w Białymstoku dążą do usunięcia ze szkoły powszechnej Nr.10 nauczycielki języka niemieckiego Katarzyny Sternińskiej. W związku z tym zbierane są podpisy na podaniu do władz szkolnych.-

3/U k r a i ń c y .

Staraniem Oddziału Ukraińskiego Centralnego Komitetu w Białymstoku odbył się odczyt pt."Włodzimierz Święty - pierwszy książe ukraiński". Na odczycie było 12 członków.-

4/ R o s j a n i e .

W Augustowie ks.Włodzimierz Lesnobrodzki, b.generał armii rosyjskiej, wygłosił trzy odczyty na temat: 1/Od munduru huzarskiego do szaty kapłańskiej, 2/Rasputin - demon Rosji, 3/W krainie łez, krwi i cierpienia. Odczyty te nie miały charakteru politycznego.-

W Grodnie mniejszość rosyjska całość zainteresowań skierowała na akcję przeciwko Stowarzyszeniu Polaków wyznania prawosławnego na tle polonizacji cerkwi. Między innymi przywódcy tego stowarzyszenia asesorowi Ananczenko zarzucane jest karierowiczostwo i pozostawanie na usługach władz bezpieczeństwa.-

W związku z zatargiem wawelskim starosta cerkiewny w Grodnie Jarmułowicz wypowiedział się: "Dobrze mu tak zrobili, nie dla takich buntowników jest miejsce na wawelu". Sprawa ta jest przedmiotem dochodzenia sądowego.-

./.

87

5/ L i t w i n i .

W związku z okresem wakacyjnym na terenie powiatu suwalskiego i grodzieńskiego ukazało się kilku działaczy litewskich z wojew.wileńskiego pod pretekstem odwiedzin krewnych i znajomych. Działacze ci w oparciu o kler usiłują nawiązać kontakt z ludnością litewską.-

W Sejnach pow.suwalskiego Litwini zamierzają uruchomić spółdzielnię spożywców i remontują lokal. Inicjatorem założenia tej spółdzielni jest inż.agronom Pojawis Jan, który na ten cel ma otrzymać fundusze z Litwy-Kowieńskiej.-

Macianis Wincenty i Piotr Wojciulanis, pochodzący z pow.suwalskiego, którzy po ukończeniu studiów na Uniwersytecie Stefana Batorego zajmują stanowiska nauczycieli w szkołach litewskich w wojew. wileńskim - kupili wspólnie w Sejnach od żyda dom za 23.000 zł. W przyszłości projektują oni założyć Dom Handlowy Litewski.-

Dnia 9 lipca br.do wsi Szumy, gm.Berszty,pow.grodzieńskiego przybyła wycieczka 16-tu studentów i studentek U.S.B. narodowości litewskiej. Uczestnicy ubrani byli w stroje o barwach narodowych litewskich. Dnia 10 lipca br.wycieczkowicze wyjechali do Marcinkańc, gdzie zatrzymali się u ks.Butkiewicza Zenona i śpiewali pieśni litewskie. Na drugi dzień wymienieni udali się do wsi Zależany,gminy Orany.-

W okresie sprawozdawczym stwierdzono, że ks.Wacław Romanowski, proboszcz parafii rzymsko-katolickiej w Porzeczu,pow.grodzieńskiego, urządza w swym mieszkaniu konspiracyjne zebrania, w których biorą udział działacze litewscy: ks.Bielawski z Wilna, ks.Butkiewicz z Marcinkańc, ks.kapelan wojskowy z Oran, nauczyciel szkoły powszechnej ze wsi Lichacze i inni. W rozmowie ze Starostą Powiatowym ks.Romanowski oświadczył, że nie jest Litwinem i wyraźał zdziwienie, że władze typują go jako Litwina.-

./.

6/ Ż y d z i .

Przy dość miernym zainteresowaniu odbyły się na terenie województwa białostockiego wybory do XX kongresu sjonistycznego. Szczegółowe sprawozdanie z przebiegu i wyniku wyborów Urząd Wojewódzki przedłożył Ministerstwu przy piśmie z dnia 22 lipca 1937r. Nr.PN.589/37 P.-

W związku z projektem podziału Palestyny odbyły się zgromadzenia protestacyjne:-

1/Dnia 18 lipca br.w Grodnie z udziałem około 1.200 osób. Na zgromadzeniu uchwalono rezolucję o treści: "Zgromadzenie ludowe ludności żydowskiej, jaknajostrzej potępia jakiekolwiek plany, zmierzające do uszczuplenia obszaru żydowskiej siedziby narodowej w Palestynie i do ograniczenia emigracji żydowskiej, gdyż zamierzenia te niweczą nadzieję wyzwolenia Narodu Żydowskiego. Zgromadzenie ludowe przeciwstawia się najkategoryczniej wszelkim planom rozbioru względnie kantonizacji Palestyny, upiększonym nawet uwodzicielską nazwą Państwa żydowskiego, uważając je za naruszenie prawne publicznych aktów międzynarodowych. Zgromadzenie ludowe oświadcza uroczyście, iż nie ma takiej osoby i takiej instytucji prywatnej lub oficjalnej, która byłaby władną i uprawnioną do zaakceptowania lub przyjęcia jakiegokolwiek planu rozbioru Palestyny w imieniu Narodu żydowskiego. Zgromadzenie ludowe wierzy niezłomnie, iż mocarstwowe stanowisko Polski sprawi, że Rząd Rzeczypospolitej na terenie międzynarodowym, skutecznie zapobiec zdoła pogwałceniu interesów obywateli polskich-żydów przez władzę mandatową".-

2/Dnia 18.VII.br.w Wołkowysku z udziałek około 300 osób. Uchwaloną rezolucję postanowiono przesłać do Min.Spraw Zagranicznych i Ambasady Angielskiej w Warszawie.-

./.

88

3/Dnia 10 lipca br.w Grajewie z udziałem około 80 osób. Rezolucji nie uchwalono.-

4/Dnia 10 lipca br.w Łomży z udziałem około 180 osób. Rezolucje nie uchwalono.-

5/Dnia 17 lipca br.w Zambrowie,pow.łomżyńskiego z udziałem około 360 osób. Uchwaloną rezolucję wysłano do Ambasady angielskiej w Warszawie oraz do Pana Premiera.-

6/Dnia 24.VII.br.w Ostrowi-Mazow., z udziałem około 80 osób. Rezolucji nie uchwalono.-

7/Dnia 18.VII.br.w Sokółce z udziałem około 80 osób. Uchwaloną rezolucję przesłano do Pana Premiera.-

Treść wszystkich rezolucyj identyczna jak w pkt.1-ym.-

Z E S T A W I E N I E

zgromadzeń, zebrań, imprez, urządzonych przez organizacje żydowskie w l i p c u 1937 roku.

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty.	Obchody i akademie.	Przedstawienia i zabawy.	Ilość osób razem.	Rozpię... od
Gmina wyznaniowa	1	-	-	-	-	1200	-
B u n d	1	1	1	-	-	250	30-1
Liga Pomocy Prac.w Palestynie	1	3	3	1	-	1380	70-3
T.O.Z.	-	-	-	-	2	300	100-1
Tow.opieki nad sierotami "Centos"	-	-	-	-	1	120	-
Związek Inwalidów, wdów i sierot	-	-	-	-	1	40	-
Organ.sjonistyczne	2	-	3	-	-	550	20-2
Brith Trumpeldor	-	-	1	-	-	70	-
Zjedn.Szkół żydowsk.	-	-	1	-	-	200	-
Poalej Sjon	3	-	-	-	-	700	40-6
Sjoniści-Rewizjoniści	2	2	2	1	-	1040	80-3
Bet-Am-Sjon	-	1	-	-	-	250	-
Chaszomer-Hacair	1	-	-	-	-	700	-
Kultur - Liga	-	-	1	-	-	80	-

89

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.1[illegible]/8/37.T.

Białystok, dnia 10 września 1937 r.

Nr.ewid. 23

TAJNE.

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I.Polityczny

w Warszawie.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.8 za miesiąc sierpień 1937 roku.

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4 egzemplarzach /Nr.ewid. 1,2,3,4/

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.8/37.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU Nr. [illegible]
SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY
WPŁYNĘŁO DN. 17 WRZ. 1937 L. 6683
Załączników

Za Wojewodę

Dworak

/A. Dworak/
Naczelnik Wydziału Społeczno-Polit.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Rel.i Ośw.Publ.	Nr.5 -	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	Nr.6 -	1 "
" " Nowogródzki	Nr.7 -	1 "
" " Poleski	Nr.8 -	1 "
" " Warszawski	Nr.9 -	1 "
" " Lubelski	Nr.10 -	1 "
" " Łódzki	Nr.11 -	1 "
" " Tarnopolski	Nr.12 -	1 "
" " Stanisławowski	Nr.13 -	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	Nr.14 -	1 "
" " " " w Warszawie	Nr.15 -	1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	Nr.16 -	1 "
" " " " w Grodnie	Nr.17 -	1 "
" " " " w Łomży	Nr.18 -	1 "
" " Wydz.Zam. S.Okr. w Suwałkach	Nr.19 -	1 "
Ekspozytura Nr.1.Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	Nr.20 -	1 "
Samodzielny Referat Informacyjny DOK.III. w Grodnie	Nr.21-22-	2 "
" " " DOK. IX.w Brześciu n/Bug.	Nr.23 -	1 "
" " " DOK. I. w Warszawie	Nr.24 -	1 "
K.O.P."Brygada Grodno" w Grodnie	Nr.25 -	1 "
Panowie Starostowie Powiatowi Wojew.Białostockiego	Nr.26-37-	12 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	Nr.38 -	1 "
Pan Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	Nr.39 -	1 "
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	Nr.40 -	1 "
Archiwum	Nr.41-43-	3 "

Odbito: - 43 egzempl.

H.F.

Sam. Ref. Inf. D.O.K. IX.
Notowan 1[illegible]
L. / Inf. tjn/ r.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr.PN.132/8/37.T.

TAJNE!

Białystok, dnia 10.września 1937 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.8/37.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ I. - Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

W miesiącu sierpniu na odcinku społeczno-politycznym nastąpiło znaczne ożywienie. Złożyły się na to następujące okoliczności: Na pierwszy plan wysunęło się zorganizowanie przez Str. Nar. obchodu rocznicy "Cudu nad Wisłą" a przez Str.Lud. - obchodu "Czynu chłopskiego" i propagowanie "strajku chłopskiego" oraz przez organizacje prorządowe obchodu "Święta Żołnierza".

Stronnictwo Narodowe największą uwagę zwróciło na obchód rocznicy "Cudu nad Wisłą". Sam obchód poprzedzony był przygotowaniami, w które włożono dużo energii, prowadząc ożywioną agitację. Jeśli chodzi o okręg białostocki to obliczenia władz Str.Nar. odnośnie spodziewanej frekwencji zawiodły na całej linii. W okręgu łomżyńskim liczba uczestników nie przekraczała frekwencji z roku ubiegłego. Z powiatów ostrowskiego i wysoko-mazowieckiego które organizacyjnie należą do okręgu warszawskiego Str.Nar. udało się na obchód do Warszawy około 2.000 osób.

Należy podkreślić, że z dniem 15 sierpnia wzrosła wydatnie aktywność Str.Nar., przejawiająca się głównie w wystąpieniach antyżydowskich zwłaszcza w powiatach zachodnich województwa.

90

O ile w roku ubiegłym nasilenie nastrojów bojowych uwydatniło się dopiero we wrześniu po ukończeniu robót polnych na wsi, to w roku bieżącym nasilenie akcji antyżydowskiej rozpoczęło się bezpośrednio po obchodach rocznicy "Cudu nad Wisłą" i systematycznie przybiera na ostrości.-

Na uwagę zasługuje również przejmowanie inicjatywy w życiu organizacyjnym Str.Nar. przez element młody, zradykalizowany, a natomiast starsi, rozważniejsi i umiarkowani są rugowani ze stanowisk kierowniczych i tracą wpływ na szerokie masy członków.

Stronnictwo Ludowe najwięcej uwagi poświęciło obchodowi "Czynu chłopskiego". Do przygotowania tego obchodu Str.Lud. włożyło duży zasob energii i zabiegów. Przygotowania te, jak i same obchody, cechowało silne ~~zaćmowienie~~ zaciętrzewienie partyjne. Przemówienia na obchodach "Czynu chłopskiego" obracały się koło krytyki Rządu i Str.Nar., a z drugiej strony - na swego rodzaju kokietowaniu wojska i najwyższych czynników wojskowych. Obchody te wypadły jednak słabo i nie miały spodziewanej frekwencji, co przypisać należy słabej organizacji i małym wpływom Str.Lud. na terenie województwa białostockiego, a w pewnym stopniu - także i kiepskiej pogodzie, jaka była w dniu obchodu. Silna kontrakcja kleru katolickiego również była ważkim powodem do zmniejszenia si frekwencji uczestników w obchodach.

Proklamowany "strajk chłopski" nie znalazł podatnego gruntu i dał jedynie nikłe przejawy.-

Obchód "Święta Żołnierza" w bieżącym roku wypadł nagół dość skromnie. Przyczyny tego doszukiwać się należy w słabej prężności organizacyjnej i marazmie związków oraz organizacyj społecznych i prorządowych, które wykazują coraz bardziej słabnącą energię, brak żywotności i nikłe zainteresowanie się członków życiem organizacyjnym.

Nieobecność wojsk garnizonu, które w tym czasie bawiły na manewrach - również wpłynęła na skromność obchodów.

Wreszcie niesprzyjająca pogoda w dniu obchodu w niemałym stopniu wpłynęła na słabą frekwencję uczestników w uroczystości.

Obóz Zjednoczenia Narodowego położył główny wysiłek na uświadamianie szerszego ogółu o konieczności konsolidacji społeczeństwa. Poczynił również dalsze postępy organizacyjne na odcinku wiejskim. Ogólnie jednak daje się odczuwać narzekanie na zbyt powolność działalności O.Z.N.

PPS.CKW. działalność tej partii nie wyszła poza dotychczasowe ramy organizacyjne. Udział jej w obchodach "Czynu Chłopskiego" ograniczył się do wysłania jedynie delegatów. PPS.CKW. łącznie z Bundem i Posłej Sjonem czyniła próby kontrakcji przeciwko bojkotowi handlu żydowskiego. Akcja ta przejawiła się głównie w Łomży.

Sytuacja gospodarcza W przemyśle włókienniczym zasadniczo nie uległa zmianom i była na ogół dobra. Wobec konfliktu zbrojnego na Dalekim Wschodzie i wynikające stąd trudności eksportowe na rynki Dalekiego Wschodu, które są jednym z głównych odbiorców białostockiego przemysłu włókienniczego - należy się liczyć z pogorszeniem się sytuacji.

Ludność rolniczą absorbuje w dalszym ciągu brak paszy na wyżywienie inwentarza. Wskutek tego na rynkach znacznie wzrosła podaż bydła, co powoduje spadek cen. Wzrost zaś cen na produkty rolne wywołuje w miastach wśród szerokich warstw robotniczych silne niezadowolenie.

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści

Wychodzące w Grodnie "Nowe Życie" w artykule, zatytułowanym "W rocznicę urodzin Romana Dmowskiego" pisało, że solenizant był tym, który wytyczał granice Polski, który podpisał Traktat Wersalski - jednak o nim zapomniano, wtedy gdy uczą dzieci w szkołach nawet o "kasztance". W końcu artykułu konkluduje pismo, że czasy zmieniające się i że "bliscy jesteśmy przegrupowania bohaterów i oddania publicznie hołdu duchowemu przywódcy narodu - Romanowi Dmowskiemu".

To soma pismo poświęciło kilka uwag kwestii żydowskiej na marginesie odbywającego się w Szwajcarii Kongresu Sjonistycznego, oraz podziału Palestyny przez Komisję Mandatową. Wywodziło ono, że w interesie Polski pożądanym jest utworzenie obszernego państwa żydowskiego w Palestynie, aby mogło ono pomieścić milionowe rzesze ludności żydowskiej. "Nowe Życie" pochwalało politykę Żabotyńskiego, zmierzającą do utworzenia wielkiego państwa żydowskiego.-

"Nowy Grodzieński Kurier Codzienny 5 gr." poświęcił parę uwag Zjazdowi Legionistów w Krakowie, zaznaczając, że już wielki czas skończyć ze swarami i przypisywaniem zasług w odbudowie Polski tylko pewnym grupom, a wziąć się wszystkim do rzetelnej pracy nad wzmocnieniem potęgi Państwa.

Białostocka prasa polska zamieszczała jedynie kronikę bieżącą.

Prasa żydowska największej uwagi poświęcała w sprawie Palestyny oraz Kongresowi Sjonistycznemu Zurychu. Poza tym - podawała - jak i poprzednio - w przejaskrawionej formie wypadki ekscesów antyżydowskich na tle bojkotu handlu żydowskiego i akcji antysemickiej.

2/ Nowe czasopisma:

a/ "Przełom" - tygodnik informacyjny w języku polskim w Białymstoku. Redaktorem i wydawcą jest Szachna Webman. Pierwszy numer ukazał się 19 sierpnia.

b/ "Fama" - dwutygodnik informacyjny w Białymstoku. Redaktorem i wydawcą jest Wiktor Iwanicki. Pierwszy numer ukazał się 21 sierpnia b.r.

3/ Przestały wychodzić czasopisma:

W Białymstoku: tygodniki - "Na posterunku" i "Tempo".

W Druskienikach: pow.grodzieńskiego - "Koho Druskienik" - dziennik sezonowy.

4/ Konfiskaty prasowe:

W Białymstoku w dniu 18 sierpnia b.r. obłożono aresztem czasopismo żydowskie "Gut Morgen" z dnia 18.VIII.b.r. Nr.193 za artykuł p.t.: " Żydzi uciekają do lasów, kiedy chuligani narowcy wyprawiają dzikie harce w miasteczkach". Powyższą konfiskatę Sąd Okręgowy w Białymstoku w dniu 25 sierpnia b.r. zatwierdził.

Dnia 21 sierpnia b.r. obłożono aresztem wychodzące w Białymstoku czasopismo "Fama" z dnia 21.VIII.b.r. Nr.1. za artykuł p.t."Wersal Podlaski bez szminki".

B. Polski legalny ruch polityczny.

1/ Obóz Zjednoczenia Narodowego.

W okresie sprawozdawczym O.Z.N. poświęcił dużo uwagi na sprawy organizacyjne na odcinku wiejskim.

Na podkreślenie zasługuje współudział OZN.w organizowaniu "Miesiąca Propagandy solidarności społeczeństwa polskiego" w Grodnie, zainicjonowanego przez miejscowy zarząd powiatowy Str.Na Akcja ta ma za zadanie uświadamiać społeczeństwo polskie o ko

niczności popierania chrześcijańskiego handlu i przemysłu. Z inicjatywy O.Z.N. została wyłoniona międzypartyjna komisja porozumiewawcza w Grodnie, mająca za zadanie koordynowanie akcji w "Miesiącu propagandy". Do komisji tej - prócz O.Z.N. i Str.Nar. - weszły jeszcze Ch.D., Str.Lud. i Związek Kupców Polskich. Poza tym OZN. wydał z racji wspomnianego "Miesiąca propagandy" ulotki propagandowe, nawołujące do bojkotu handlu żydowskiego.

Poszczególne fazy akcji organizacyjnej OZN.w sierpniu przedstawiają się następująco:

Na terenie pow.augustowskiego dnia 1 sierpnia poseł Michał Łazarski zwołał zebranie informacyjne w Sztabinie. Obecnych na zebraniu było około 200 osób. Poseł Łazarski wyjaśnił zebranym cele i zadania O.Z.N.

Dnia 29 sierpnia odbył się w Augustowie zjazd Obwodowy Organizacji Wiejskiej O.Z.N. Przemawiał poseł Łazarski na temat potrzeby konsolidacji społeczeństwa. Obecnych na zjeździe było około 300 osób.

Dnia 15 sierpnia odbyło się w Grodnie zebranie zarządu sektoru wiejskiego O.Z.N. przy udziale 11 osób. Przewodniczył poseł Wiktor Martynowski. Referat o potrzebie przebudowy ustroju gospodarczego w Polsce wygłosił inżynier Lidzki z Białegostoku.

W Ostrowi Mazowieckiej na posiedzeniu Rady Powiatowej O.Z.N. w dniu 1 sierpnia b.r. dokonano wyboru przewodniczącego i sekretarza wspomnianej Rady Powiatowej. Przewodniczącym został dr Eugeniusz Rytel a sekretarzem Wacław Karpiński.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych zebrań O.Z.N. w sierpniu ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja		Ilość	Frekwencja			
		Ogólna	Rozciąg		Ogólna	Rozciąg	Nowe	Zlikwid
Augustowski	-	-	-	2	500	200-300		
Grodzieński	-	-	-	1	11			
Ostrowski	-	-	-	1	30			
O g ó ł e m:	-	-	-	4	541	11-300		

2/ Stronnictwo Narodowe.

Na pierwszy plan działalności Str.Nar. w sierpniu wysunęły się obchody rocznicy "Cudu nad Wisłą". Obchód o skali okręgowej odbył się w dniu 15 sierpnia w Białymstoku. Nadto odbyły się obchody w Łomży, w Kolnie pow.łomżyńskiego, w Kadzidle, pow.ostrołęckiego i w Grajewie. Specjalne sprawozdanie o przebiegu tych obchodów Urząd Wojewódzki przedłożył Ministerstwu Spraw Wewnętrznych dnia 23 sierpnia b.r. za Nr.PN.I-1e-59/37.P.

Poza obchodami w dniu 15 sierpnia - odbyło się szereg zgromadzeń i zebrań Str.Nar., a mianowicie:

Na terenie pow.augustowskiego odbyły się w dniu 8 sierpnia dwa zebrania członków i sympatyków Str.Nar.: jedno w os.Raczki przy udziale około 120 osób, a drugie we wsi Bargłów-Kościelny, gdzie obecnych było około 130 osób. Na obu tych zebraniach poddano krytyce OZN. i apelowano do organizowania się w Str.Narodowym.

Na terenie pow.białostockiego zgromadzenia publiczne Str.Nar odbyły się w następujących miejscowościach:

W dniu 1 sierpnia w Turośni-Kościelnej - przy udziale 92 osób. Przemawiał student Lutostański z Białegostoku, krytykując OZN. oraz nawołując do walki z żydo-komuną.

Tego samego dnia odbyło się zgromadzenie w os.Choroszcz w obecności około 200 osób. Przemawiali kolejno na temat potrzeby zwalczania żydostwa Zygmunt Halicki, Hipolit Kaliszewski i Franciszek Biegański - wszyscy z Białegostoku. W chwili, gdy ostatni mówca, Biegański, poruszając działalność Str.Lud., oświadczył, że ludzie, którzy należą do tego stronnictwa, są komunistami - obecni na wiecu członkowie Str.Lud. zaczęli przeszkadzać mówcy, wznosząc wrogie okrzyki i niedopuszczając Biegańskiego do dalszego przemówienia. Mimo usunięcia z wiecu członków Str.Lud. - Biegański niedokończył jednak swego przemówienia i wiec rozwiązano.

W tym samym dniu odbyło się poświęcenie proporca Str.Narodo-

wego w Wasilkowie. Uroczystość ta zgromadziła około 250 osób. Przemówienia wygłosili: prezes Zarz.Okr.Str.Nar.w Białymstoku, ks.Jan Ostrowski - na temat walki z komunizmem i Antoni Tyborowski, który poddał krytyce rządy pomajowe i O.Z.N.

Dnia 22 sierpnia we wsi Tryczówka Str.Nar. zwołało wiec przy udziale około 150 osób. Jako pierwszy wygłosił przemówienie ks.Duda-Dziewierz ze Strabli, pow.bielskiego. Przedstawił on zebranym program Str.Nar. i nawoływał do walki z żydo-komuną, podkreślając przy tym zdobycze Str.Nar. w walce z żydami na polu ekonomicznym. Następnym mówcą był sekretarz Zarz.Okr.Str.Nar. w Białymstoku, Sylwester Dryl, który uzasadniał potrzebę przeprowadzenia reformy rolnej. Mówca dowodził, że majątki ziemskie obszarników-polaków winny być rozparcelowane za zapłatą, majątki zaś, pozostający w posiadaniu żydów, winny być wywłaszczone bez odszkodowania.

W pow.bielskim dnia 6 sierpnia odbyło się zgromadzenie Str.Nar. we wsi Perlejewo, gm.Ciechanowiec przy udziale około 1500 osób. Przemawiali: wymieniony wyżej ks.Duda-Dziewierz i student Tadeusz Lutostański z Białegostoku. Przemówienia ich poświęcone były podkreśleniu potrzeby walki ekonomicznej z żydami oraz - krytyce Rządu i O.Z.N.

Dnia 8 sierpnia w Ciechanowcu odbyło się poświęcenie proporca Str.Nar. obwodu Ciechanowiec, połączone ze zgromadzeniem publicznym. Udział wzięło około 2.200 osób. Przemówienia wygłosili: Horodko i Dryl z Białegostoku, Rogorzelski z Warszawy, oraz Organiński . Przemówienia ich polegały na uzasadnianiu potrzeby walki z żydami i na krytyce O.Z.N.

Na terenie pow.bielskiego Str.Nar.zorganizowało 7 nowych kół, liczące łącznie 271 członków.

W Grodnie Str.Nar. zwróciło swe zainteresowanie głównie w kierunku zorganizowania "Miesiąca propagandy solidarności społeczeństwa polskiego" w popieraniu rozwoju handlu polskiego.

W tym celu urządziło ono kilka zebrań z udziałem przedstawicieli Związku Kupców Polskich. Z końcem miesiąca sierpnia O.Z.N. wysunął się na czoło organizatorów "Miesiąca solidarności".-

W Łomży Str.Nar. w znacznym stopniu nasiliło bojkot handlu żydowskiego. Wzmożenie tej akcji przypisać należy przybyciu do Łomży na stały pobyt aktywnego działacza, Józefa Przybyszewskiego oraz obawie sekretarza okręgowego Str.Nar. w Łomży, Jana Strzeleckiego, by z powodu bezczynności nie utracił płatnej posady w organizacji.

Dnia 22 sierpnia we wsi Romany, gm.Przytuły odbyło się poświęcenie proporca Str.Nar. obwodu Romany. Poświęcenia dokonał miejscowy proboszcz, ks.Borawski, wygłaszając jednocześnie okolicznościowe kazanie, w którym podkreślił wrogie nastawienie żydów i komunizmu względem Państwa Polskiego. Po nabożeństwie odbyła się defilada, a następnie - zgromadzenie, podczas którego wygłosił przemówienie Józef Przybyszewski, podnosząc, że tylko Str. Nar. reprezentuje realne siły narodu i że ono tylko może zbudować Wielką Polskę. Obecnych na uroczystości było około 800 osób.

W pow.ostrołęckim dnia 8 sierpnia we wsi Dąbrówka, gm. Durlasy dokonano poświęcenia proporca Str.Nar. obwodu Dąbrówka, przy udziale około 200 osób.

W pow.ostrowskim dnia 29 sierpnia w Andrzejewie Str.Nar. urządziło zgromadzenie publiczne przy udziale około 200 osób, poświęcone omówieniu niebezpieczeństwa komunistycznego.

W pow. sokólskim, w Janowie dnia 24 sierpnia zorganizowano koło Str.Nar. Na członków zapisało się 11 osób.

Na terenie pow.suwalskiego w dniu 29 sierpnia odbyły się zgromadzenia Str.Nar. we wsi Żyliny, gm.Kuków i we wsi Bocejły, gm. Zaboryszki. Omawiano zagadnienie walki z komunizmem. W Żylinach na zgromadzeniu było obecnych 800 osób, a w Bocejłach - 300 osób.

Dnia 1 sierpnia w Szczuczynie odbył się zjazd powiatowy

94

Str.Nar. przy udziale około 350 osób. Przemówienia na zjeździe poświęcone były sprawie walki z żydami i komunizmem.

Na terenie pow.wysoko-mazow. w sierpniu Str.Nar.urządziło 2 wiece antykomunistyczne, oba w Wysokiem-Mazow. Obecnych było 250 i 350 osób. Nadto w dniu 1 sierpnia w Osadzie Czyżew odbyło się poświęcenie proporca Str.Nar.obwodu czyżewskiego. Uroczystość ta zgromadziła około 1000 osób.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań Str.Nar. w sierpniu b.r. - ilustruje poniższa tablica:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-	-	2	250	120-130	-	-
Białystok-M.	1	1500		3	180	30- 85	-	-
Białostocki	4	690	90-300	1	13		-	-
Bielski	2	3700	1500-2200	-	-		?	-
Grodzieński	-	-		2	40	15 -25	-	-
Łomżyński	3	4300	800-2000	3	130	30 -50	1	-
Ostrołęcki	2	3200	200-3000	1	11		-	-
Ostrowski	1	200		3	250	14-120	6	-
Sokólski	-	-		1	11		1	-
Suwalski	2	1100	300- 800	3	67	20- 27	-	-
Szczuczyński	2	850	350- 500	-	-		-	-
Wysoko-Maz.	4	2500	250-1000	8	220	10- 35	-	-
O g ó ł e m:	21	18040	90-3000	27	1172	10-130	15	-

3/ Stronnictwo Ludowe.

Działalność Stronnictwa Ludowego w okresie sprawozdawczym uwydatniła się głównie w organizacji obchodu "Czynu Chłopskiego" w dniu 15 sierpnia i - "strajku chłopskiego", proklamowanego na okres od 16 do 25 sierpnia b.r.

Obchody "Czynu Chłopskiego" wypadły blado. Odbyły się one w następujących miejscowościach: Juchnowiec-pow.białostockiego /200 osób/, Grodno /200 osób/, Nowogród - pow.łomżyńskiego /100 osób/, Zbójna -pow.ostrołęckiego/80 osób/ i Wigry - pow.suwalskiego /150 osób/. Sprawozdania z przebiegu tych obchodów Urząd wo-

jewódzki przedłożył Ministerstwu Spraw Wewnętrznych dnia 25.VIII za Nr.PN.I-1a-10/37.

Agitacja za strajkiem chłopskim prowadzona była jedynie terenie powiatów augustowskiego, suwalskiego i częściowo - grodzi skiego. Polegała ona na namawianiu wieśniaków do wstrzymania się z dowozem artykułów spożywczych do miast. Były również nieliczne próby zawracania furmanek, jadących do miasta z płodami rolnymi. Próby te jednak spełzły na niczym, gdyż ludność wiejska przyjmow agitację za strajkiem na ogół obojętnie.

Pewnego rodzaju przygrywką do strajku chłopskiego był strajk demonstracyjny w Łomży w dniu 27 sierpnia b.r. Strajk ten zorganizowała Rada Klasowych Związków Zawodowych przy współudzia Bundu, ZZZ.j zarządu powiatowego Str.Lud. w Łomży. Poza poparcie strajku chłopskiego strajk ten miał głównie za zadanie zaprotest wać przeciwko bojkotowi handlu żydowskiego przez Str.Narodowe.

Strajkowało ogółem około 1000 robotników miejscowych zak dów pracy, przy czym strajk trwał zaledwie 4 godziny, gdyż w go dzinach południowych robotnicy przystąpili do pracy. W czasie strajku, od godziny 8 do 12 wszystkie sklepy żydowskie w Łomży b zamknięte.

Poza obchodem "Czynu Chłopskiego" i próbą wywołania str ku chłopskiego, ruch organizacyjny Str.Lud. był słaby. Jedynie n terenie pow.wołkowyskiego zorganizowano dwa koła Str.Lud.: we ws Koniuchy i we wsi Hołyszki.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Lud.w sierpniu zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

91

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwid.
Białostocki	1	200					-	-
Grodzieński	1	200					-	-
Łomżyński	1	100		2	27	12 15	-	-
Ostrołęcki	1	80		-	-		-	-
Suwalski	1	150		-	-		-	-
Wołkowyski	-	-		2	33	15 18	-	-
				-	-		2	-
O g ó ł e m :	5	730	80-200	4	60	12-18	2	-

4/ P.P.S. C.K.W.

Żywszą działalność w sierpniu wykazała PPS. CKW. w Łomży, gdzie czyniła próby przeciwstawienia się akcji bojkotowej handlu żydowskiego przez Str. Nar. W tym celu wydała w Łomży odezwy, które zostały skonfiskowane. Drugi nakład tych odezw, wydrukowany w Warszawie, również zajęty został przez Komisariat Rządu na m. st. Warszawę. Wspólnie z Bundem i Str. Lud. - wywołała PPS. CKW. kilkugodzinny strajk demonstracyjny w Łomży. Bliższe informacje, dotyczące tego strajku, zawarte są w dziale "Stronnictwo Ludowe" niniejszego sprawozdania.

Zapowiadane na koniec sierpnia wydawanie w Białymstoku "Robotnika Białostockiego" odłożone zostało na wrzesień b. r.

W Suwałkach dn. 8 sierpnia delegatka Zarz. Gł. TUR, Anna Stamirowska wygłosiła odczyt na temat: "Polska Współczesna".

Ilość odbytych przez PPS. CKW. w sierpniu b. r. zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw.
Białystok-M.	-	-		1	50		-	-
Suwałki	-	-		1	40		-	-
O g ó ł e m:	-	-		2	90	40-50	-	-

C. Ruch wyznaniowy.

1/ Wyznanie rzymskokatolickie.

Dnia 2 sierpnia odbył się w Choroszczy pow. białostockiego obchód uroczysty 25 lecia kapłaństwa miejscowego proboszcza ks. Franciszka Pieściuka.

Dnia 17 sierpnia poświęcenia Domu Katolickiego w Zabłudowie, pow. białostockiego dokonał ks. arcybiskup Jałbrzykowski. Przybywającego arcybiskupa eskortowało 36 rowerzystów oraz oddział bandery konnej w liczbie 15 osób. Ks. prałat Sienkiewicz, składając sprawozdanie z budowy domu, podniósł zasługi barona Manteufla, który rzekomo miał się najwięcej przyczynić do budowy. Po poświęceniu ks. arcybiskup był obecny na uroczystej akademii, urządzonej przez członków organizacji katolickiej i Stowarzyszenia Młodzieży Katolickiej. Po akademii ks. arcybiskup wizytował kaplicżkę we wsi Nowosady oraz oglądał we wsi Halickie i w Dojlidach place, przeznaczone pod budowę kościołów. Na trasie przejazdu każda wieś wystawiła bramę tryumfalną i spotykała ks. arcybiskupa chlebem i solą.

Udział duchowieństwa w publicznych wystąpieniach Str. Nar. zaznaczył się silniej na terenie paru powiatów.

Dnia 6 sierpnia ks. Duda-Dziewierz, proboszcz w Strabli przemawiał pod gołym niebem na zgromadzeniu, zorganizowanym przez Str. Nar. we wsi Perlejewo, gm. Ciechanowiec, pow. bielskiego. Mowa była utrzymana w tonie umiarkowanym w stosunku do Rządu i władz państwowych, jednak nacechowana nienawiścią do żydów i komunistów oraz niechęcią do OZN. Przemawiający następnie ks. Mikołaj Kowalewski, dziekan ciechanowiecki, podczas poświęcenia proporca Str. Nar., wzywał do poszanowania prawa niedopuszczania się do gwałtów, wstrzymania niszczenia mienia i bicia żydów.

Dnia 8 sierpnia na wiecu Str. Nar. w Wasilkowie pow. białostockiego po uroczystości poświęcenia proporca miejscowego koła

Str.Nar.,ks.Jan Ostrowski, proboszcz ze Złotorii nawoływał do walki z żydo-komuną. Ten sam ksiądz był głównym mówcą podczas wiecu Str. Nar.,zorganizowanego w Białymstoku dnia 15.VIII.dla upamiętnienia "Cudu nad Wisłą".

Podczas obchodu dożynkowego w Suchowoli,pow.sokólskiego,połączonego z obchodem 15 sierpnia,a zorganizowanego przez Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, wygłosił ks.Godlewski przemówienie na miejscu, gdzie w roku 1920 zostali rozstrzelani przez bolszewików trzej mieszkańcy Suchowoli. Mówca zaznaczył, że "ci, którzy tu leżą, zostali zamordowani za ojczyznę przez bolszewików za przyczyną żydów suchowolańskich". W przyrzeczeniu, składanym przez członków K.S.M., oświadczano, że "będą gospodarzami na własnej ziemi, we własnym warsztacie i we własnym sklepie". Po uroczystości członkowie K.S.M. wznosili okrzyki:" Bij żydów. Precz z żydami Nie kupuj u żyda. Żądamy polskich sklepów."

Na terenie pow.sokólskiego ks.Michalak prowadzi akcję w kierunku zdobywania członków dla nowozałożonego koła Str.Nar. w Janowie.

Na terenie pow.szczuczyńskiego dnia 12.VIII. ks.wikary Józef Choromański podczas targu w Radziłowie wysyłał pikiety przed sklepy żydowskie.

Dnia 18 i 23 sierpnia ks.prałat Piotr Krysiak urządzał w Wąsoszu zebrania członków Str.Nar.,na których nawoływał do akcji bojkotu czynnego handlu żydowskiego.

Na terenie pow.grodzieńskiego ks.Marian Wądołowski podczas kazania w Mostach dn.15 sierpnia użył zwrotu:"przed 17 laty były lepsze czasy, były czasy Witosa,jako kierownika nawy państwowej,który obecnie musi się męczyć za to na wygnaniu i nie może wrócić do kraju". Kazanie to wywarło ujemne wrażenie wśród wiernych.

Na terenie m. Grodna rozwija żywą działalność ks.katecheta Sawoniewski, pisujący artykuły polityczne w "Nowym Życiu" grodzieńskim pod pseudonimem Jana Staśki. Na posiedzeniu przedstawicieli wszystkich

ugrupowań politycznych, zwołanym przez miejscowy OZN. w dniu 29 sierpnia został wyłoniony dla zorganizowania "Miesiąca solidarności" specjalny komitet, do którego wszedł m.in.ks.Sawoniewski.

Na terenie pow.wołkowyskiego proboszcz parafii Łopienica-Wielka, ks.Tadeusz Sieczko podczas kazań z ambony nawołuje ludność do bojkotu ekonomicznego żydów i wypędzenia ich z kraju.

Na terenie pow.łomżyńskiego dnia 15 sierpnia w czasie odbywającego się w Nowogrodzie zjazdu Str.Lud. - wikariusz ks. Ciechowski wygłosił w kościele kazanie, w którym zarzucił Str.Lud.współpracę z komunistami i otrzymywanie pieniędzy z Moskwy na krzewienie komunizmu w Polsce. Kazanie to wywołało oburzenie wśród członków Str.Lud., przybyłych na zjazd.

Dnia 22 sierpnia we wsi Romany, gm.Przytuły, pow.łomżyńskiego podczas poświęcenia i wręczenia proporca organizacyjnego Str.Nar. ks.proboszcz Borawski podczas kazania mówił o żydo-komunie i wzywał do "pomagania władzom w tropieniu zarazy komunistycznej" oraz ~~człowiek~~"odżydzenia kraju w przemyśle i handlu nie w sposób gwałtowny, a jedynie drogą uświadamiania szerokich mas ludności" i w tym celu wzywał do wstępowania do Akcji Katolickiej, Katolickiego Stowarzyszenia Mężów i Kobiet oraz do Stronnictwa Narodowego.-

Dnia 22 sierpnia odbył się zjazd okręgowy, połączony z uroczystością poświęcenia sztandaru, akademią i defiladą członków Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Okręgu Podlaskiego w Wysokiem-Mazowieckiem. W czasie wygłaszanych na akademii przemówień członkowie Str.Nar., obecni na akademii, demonstracyjnie wyszli i zgromadzili się na rynku, gdzie urządzili zgromadzenie antykomunistyczne. Jeden z mówców na tym zgromadzeniu wyraził się, że kto nie znajduje się po stronie Str.Nar. - jest komunistą. Powiedzenie to wywarło oburzenie wśród członków Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, którzy zwracali się z zażaleniem w tej sprawie do Kurii Biskupiej.

Dnia 23 sierpnia podczas pogrzebu zastępcy kierownika ob-

97

Str. Nar. Stefana Kraszewskiego nad grobem przemawiał ks. Chmielewski, oskarżając żydów, jako "sprawców śmierci męczeńskiej" Kraszewskiego.

2/ Wyznanie prawosławne.

Dziekan prawosławny w Grodnie ks. Sahajdakowski wraz z pozostającymi z nim w ścisłym kontakcie urzędnikami Konsystorza Prawosławnego, Pantelewiczem i Switycziem prowadzili akcję przeciwko Stowarzyszeniu Polaków Wyznania Prawosławnego. W związku z tą akcją ks. dziekan Sahajdakowski miał rzekomo zainscenizować kradzież pieniędzy ze skarbonek, o którą posądził skróża cerkiewnego, Romana Szewczuka. Ma to być zemsta za kontakt wymienionego ze Stowarzyszeniem Polaków Prawosławnych w Grodnie.

Ponadto powyższa grupa stara się nawiązać łączność z miejscowym kołem Obozu Zjednoczenia Narodowego, aby w ten sposób zwalczać lub zneutralizować całkowicie akcję Stowarzyszenia Polaków Wyznania Prawosławnego.

3/ Inne wyznania.

Władze duchowne wyznania mojżeszowego ogłosiły w sierpniu jednodniowy post na terenie województwa jako protest przeciwko antysemityzmowi.

We wsi Ciemnoszyje, gm. Białoszewo, pow. szczuczyńskiego rozwinął akcję na rzecz sekty Badaczy Pisma Świętego Franciszek Wyrzykowski, zam. we wsi Osowiec. Ludność miejscowa, podburzana przez ks. proboszcza, Czesława Żechowskiego dnia 11 sierpnia b.r. usiłowała zlinczować członków sekty, czemu przeszkodziła interwencja policji. Podczas kazania dnia 15 sierpnia ks. Żechowski krytykował ostro naukę sekciarzy i ogłosił, że tych, którzy nie przybyli mu z pomocą w dniu 11 sierpnia - nie przyjmie do spowiedzi.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

Nr.PN.132/8/37.T.

Białystok, dn. 10.września 1937 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.8/37.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

C Z Ę Ś Ć II. - Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

W życiu mniejszości narodowych, z wyjątkiem żydów, nie dostrzeżono w okresie sprawozdawczym momentów, zasługujących na omówienie.

Jeżeli chodzi o żydów, próbowali oni w pow.bielskim i w Łomży, w oparciu o organizacje socjalistyczne i zatrudnionych u siebie robotników polaków przejść do kontrakcji i zmusić Str.Nar. do zaniechania bojkotu i pikietowania sklepów. Charakterystycznym zjawiskiem tej kontrakcji było poparcie przez żydowskie sklepy i zakłady jednodniowego nieudanego zresztą powszechnego strajku rolnego, zorganizowanego przez Str.Lud.-

B. Część szczegółowa.

1. Białorusini.

Dnia 22.VIII.b.r. w świetlicy strzeleckiej w Nowym-Dworze, pow. sokólskiego odbyło się zebranie drobnych rolników w liczbie około 80, celem omówienia projektu założenia sklepu spółdzielczego w Nowym-Dworze. Zebranie zwołał student U.S.B. Stanisław Hrynkiewicz, białorusin, który omówił znaczenia sklepu spółdzielczego i zachęcał do zapisywania się na udziałowców. Spółdzielnia ma być uruchomiona w październiku b.r. Na członków zapisało się dotychczas około 130 osób z udziałami od 5 zł.

98

Na zebraniu dokonano wyborów do Rady Nadzorczej, do której weszli:

1. Hrynkiewicz Kazimierz rolnik prezes
2. ks.prob. Janczołuk Stanisław członek
3. Papierkowski Tadeusz, kier.szkoły "
4. Bogusz Jan organista "
5. Łazar Aleksander, rolnik "
6. Kuc Aleksander, rolnik "

Wszyscy są członkami Akcji Katolickiej z wyjątkiem Papierkowskiego, który jest prorządowcem i Hrynkiewicza, który dał się poznać jako zagorzały białorusin, należał swego czasu do b.BWRH., obecnie zaś pozostaje w kontakcie z kuzynem dr Hrynkiewiczem Stanisławem, z Choroszczy, pow.białostockiego, działaczem Białoruskiego Zjednoczenia narodowego.-

Z uwagi na to, że student Hrynkiewicz Stanisław, wysunął projekt, aby nowej spółdzielni dać nazwę "Czenko", pochodzącą od nazwiska białoruskiego działacza w Nowym-Dworze z przed 300 lat, nasuwa się przypuszczenie, że spółdzielnia ta powstaje z inicjatywy dr Hrynkiewicza, w myśl wytycznych, zawartych w programie Biał.Zjazdu Nar.

2. N i e m c y .

Dnia 28.VIII.b.r. w Michałowie, pow.białostockiego odbył się wieczór Niemieckiego Zw.Ludowego, na który z Białegostoku przybyło specjalnym autobusem 51 osób. Przebieg wieczoru był spokojny.-

3. U k r a i ń c y .

Działalności nie notowano.-

4. R o s j a n i e .

W dalszym ciągu prowadzona była akcja przeciwko Stowarzy-

szeniu Polaków Wyznania Prawosławnego. Na uwagę zasługuje zastosowany ostatnio w tej akcji chwyt, polegający na tym, że zwalczająca grupa Rosjan, wstępuje do OZN i twierdzi, że przy pomocy OZN będzie mogła zneutralizować całkowicie akcję Stowarzyszenia Polaków Wyznania Prawosławnego.-

5. L i t w i n i .

Jan Mudenas, b.nauczyciel, zam. w Nerowie gm.Druskieniki pow. Druskieńskiego, prowadził usilnie akcję mającą na celu uniemożliwienie władzom, wydzierżawienia lokalu na szkołę. Jak ustalono Mudenasowi chodziło o to, ażeby nie było szkoły co mógłby wykorzystać któryś z b.nauczycieli rytasowskich do nauczania systemem domokrążnym.-

W Sejnach, pow. suwalskiego z dniem 19.VIII.b.r. została uruchomiona litewska spółdzielnia spoż."Ruta". Spółdzielnia złożyła deklarację o przystąpieniu do Zw.Spółdz.Spoż.R.P."Społem" i została zarejestrowana w Sądzie Okr. Grodno.-

Do Zarządu spółdzielni wchodzą:

1. prezes- Makselowicz Józef, s.Karola i Katarzyny, ur.1914 r.zam. we wsi Ogrodniki, gm.Berżniki wrogo ustosunkowany do R.P.
2. skarbnik - Pietruszkiewicz Stanisław, s.Wincentego i Magdaleny, ur.1908 r.zam.w Sejnach, wrogo ustosunkowany do R.P.
3. sekretarz - Marcinkiewicz Jerzy, s.Andrzeja i Marianny, ur.1910 r., zam.we wsi Klejwy, gm.Krasnopol, wrogo ustosunkowany do R.P.
4. kierownik spółdzielni-Maciania Wincenty, s.Macieja i Agaty ur. 1906 r., zam.w Sejnach, student USB. wrogo ustosunkowany do R.P.

Spółdzielnia liczy obecnie 80 członków, którzy wpłacili po 6 zł wpisowego. Ruch w spółdzielni jest b.mały, zaopatrzenie w towary minimalne.-

99

6. Żydzi.

Silne zdenerwowanie i przygnębienie wśród żydów wywołała wzmożona akcja bojkotowa Str.Nar. Poza skargami i interwencjami u władz żydzi w Majnówce pow.bielskiego i w Łomży zastosowali również próbę samoobrony, grożąc zatrudnionym u siebie robotnikom-polakom że wobec zastoju w handlu spowodowanego bojkotem, będą zmuszeni ograniczyć produkcję i zwolnić część robotników z pracy. Groźba ta podziałała o tyle że zgodnie z przewidywaniami Zw. Klasowe i robotnicy poczynili próby manifestowania przeciwko bojkotującym, chcąc tą drogą zmusić czł.Str.Nar. do zaniechania bojkotu. O sytuacji w związku z tą kontrakcją żydów Urząd Wojewódzki donosił w meldunkach dorażnych.

Dnia 15.VIII.b.r. w Białymstoku odbył się zjazd przedstawicieli Związków Żydowskich Drobnych Kupców z terenu województwa białostockiego. Na zjeździe była omawiana sprawa handlu i jego upadku z powodu antysemickiego kursu. Po zakończeniu obrad zebrani w liczbie około 80 osób uchwalili rezolucję następującej treści:

"1/ Wojewódzka konferencja detalistów i drobnych kupców rejonu białostockiego z dnia 15 bm. protestuje jak najostrzej przeciwko gospodarczej pracy destruktywnej /pikiety, bojkot, metody terroru i t.p./ antysemickich burzycieli, która się ostatnio specjalnie wzmogła w szeregu miasteczek województwa białostockiego.

2/ Konferencja protestuje przeciwko wszelkim próbom wznowienia średniowiecznego "ghetta" i oświadcza uroczyście, że wszystkimi środkami będzie walczyła przeciwko zdegradowania żydowskiego sklepikarza do roli obywatela drugiego rzędu. Konferencja apeluje do tych czynników, które ponoszą odpowiedzialność za państwo ażeby położyły kres bezkarnej hecy siania nienawiści między jednym obywatelem a drugim, co szkodzi gospodarczemu rozwojowi kraju.

3/ Konferencja nawołuje żydowskie masy sklepikarzy do dyscypliny i aktywności i wszystkich żydowskich detalistów oraz drobnych handlarzy, ażeby stawili się jak jeden mąż do szeregów centralnego Związku Detalistów i drobnych Kupców. Jedynie wspólnymi siłami zdoła żydowska masa drobnego kupiectwa odeprzeć ataki wrogów.

4/ Konferencja uważa za pilną konieczność wprowadzenia do detalu i drobnego kupiectwa większych kredytów.-

Dotychczasowe małe kredyty, dawane przez kasy "Dżointu" i banki kooperatywne są zupełnie niewystarczające. Podział pieniędzy zagranicznych nie jest racjonalny. Żydowski drobny kupiec jest silnie krzywdzony i podział nie jest oparty na konstrukcyjnych podstawach. Konferencja nawołuje egzekutywę do podjęcia akcji celem stworzenia centralnej instytucji kredytowej dla detalu i drobnego kupiectwa żydowskiego.

4/ Konferencja nawołuje oddziały do rozpoczęcia szerokiej propagandy w sprawie fachowego wykształcenia handlowego młodego pokolenia. Należy zorganizować kursy branżowe dla starszych sklepikarzy, kursy dokształcające dla młodzieży i t.p. Wszyscy muszą pomagać w rozprzestrzenianiu prasy związkowej.

6/ W związku z ciężką sytuacją zawodowych skupywaczy uważa konferencja za ważne skoncentrowanie i zracjonalizowanie zawodowego skupu głównie produktów rolniczych, ażeby ewentualnie stworzyć warunki dla pewnego eksportu. Konferencja nawołuje centralę do zorganizowania w najbliższym czasie zjazdu skupu zawodowego.

7/ Konferencja zwraca się z gorącym apelem i nawołuje wszystkich żydowskich detalistów i drobnych kupców, by nie dali się owładnąć rozpaczy i apatii, lecz ochoczo stali na swoich zagrożonych pozycjach handlowych, z uporem i wytrwaniem walczyli przeciwko każdej próbie obrabowania mas żydowskich z ich egzystencji i

100

miejsce pracy.

Będąc całkiem pewną, że obecne zjawisko terroru rasowego jest przejściowe, nawołuje konferencja do wytrwania i aktywności.-

8/ Centrala ma podjąć wielką akcję, zarówno w Polsce, jak i wśród żydowstwa zagranicą, celem stworzenia kredytów dla żydowskich drobnych handlarzy, ażeby utrzymać egzystencję setek tysięcy rodzin w Polsce.

9/ Konferencja domaga się od "Dżointu" ażeby zwrócił głównie swoją uwagę przy dawaniu kredytów na drobnego kupca, który w chwili obecnej jest najbardziej zagrożoną warstwą żydowską w Polsce.

10/ Konferencja opowiada się za tworzeniem konsolidacji wszystkich żydowskich czynników gospodarczych i organizacyj politycznych w Polsce dla zwalczania wspólnego niebezpieczeństwa".

XX. światowy Kongres Syjonistyczny w Zurychu oraz jego uchwały spowodowały rozbicie żydów na zwolenników podziału Palestyny i przeciwników. Na terenie pow. grodzieńskiego syjoniści-ogólni wypowiedzieli się całkowicie na uchwałą Kongresu. Natomiast rewizjoniści i "Aguda" wypowiedzieli się przeciwko podziale Palestyny, zwalczając wszelką myśl, idącą w tym kierunku. Bundyści i komuniści nie zabierali w tej sprawie głosu.-

Odbywający się w Antwerpii kongres żydów, pochodzących z Polski, odbił się głośnym echem ze względu na możliwość interwencji zagranicznej z powodu sytuacji żydów w Polsce.-

- - - - -

H.F.

ZESTAWIENIE

zgromadzeń, zebrań, [illegible]rez, urządzonych przez organizacje żydowskie w sierpniu 1937 roku.

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Zebrania	Odczyty.	Obchody i akademie.	Przedstawienia i zabawy	Ilość osób razem.	Rozpiętość od	Rozpiętość do
Sjoniści ogólni	-	-	4	-	-	260	50	100
Sjoniści rewizjoniści	-	2	6	-	-	570	20	150
Gemiłus Chesed	-	-	-	1	1 ~~146~~	146	146	
Cukunft	-	1	-	-	~~60~~	60		
Linas-Hacedek	-	1	-	-	2	230	60	130
Zw.Rzem.Żydów	-	2	-	-	1	280	60	120
Liga Pomocy Prac. w Palestynie	-	2	-	-	-	125	45	80
Zw.Kupców Żyd.	-	2	-	-	-	380	80	300
Żyd.Two Sport. "Hordyja	-	1	-	-	-	50		
Zjedn.Szkół Żyd.	-	-	1	-	-	80	-	
Zw.Studentów Żydów	-	2	-	-	1	170	45	80
T-wo "Centos"	-	-	-	-	1	150	-	-
Kom.Niesienia Pomocy Kuracjuszom Żyd.	-	-	-	-	3	480	100	220
Chacheluc Pionier	-	-	-	-	1	150		
Stow.Tarbuth	-	-	-	-	1	60		

23 101

ZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Dział Społeczno-Polityczny

Nr.ewid. ...

TAJNE.

Nr.PN.132/9/37.T.

Do

ałystok, dn. 20. października 1937 r.

tuacyjne sprawozdanie mie-
ęczne Nr.9 za miesiąc wrze-
eń 1937 roku.

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I.Polityczny
w W a r s z a w i e .

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4 egzemplarzach /Nr.Ewid. 1,2,3,4/

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.9/37.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-poli-tycznego mniejszości narodowych/.-

WOJEWÓDZTWO BIAŁOSTOCKIE
WPŁYNĘŁO DNIA
22 PAŹ. 1937
Sam. Ref. Inf. D. O. K. IX.
Notowan
L. dz. Inf. tjn.

Wojewoda
/ w z . w o r e k /
Naczelnik Wydziału Społ.-Polit.

Otrzymują do wiadomości:

Min. Wyznań Relig. i Ośw. Publ.	Nr.5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	Nr.6	-	1 "
" " Nowogródzki	Nr.7	-	1 "
" " Poleski	Nr.8	-	1 "
" " Warszawski	Nr.9	-	1 "
" " Lubelski	Nr.10	-	1 "
" " Łódzki	Nr.11	-	1 "
" " Tarnopolski	Nr.12	-	1 "
" " Stanisławowski	Nr.13	-	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	Nr.14	-	1 "
" " " w Warszawie	Nr.15	-	1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	Nr.16	-	1 "
" " " " w Grodnie	Nr.17	-	1 "
" " " " w Łomży	Nr.18	-	1 "
" " Wydz.Sam. B.Okr. w Suwałkach	Nr.19	-	1 "
Ekspozytura Nr.1 Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	Nr.20	-	1 "
Samodzielny Referat Informacyjny DOK.III. w Grodnie	Nr.21-22	-	2 "
" " " DOK.IX.w Brześciu n/B.	Nr.23	-	1 "
" " " DOK. I. w Warszawie	Nr.24	-	1 "
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	Nr.25	-	1 "
Panowie Starostowie Powiatowi Wojew.Białostockiego	Nr.26-37	-	12 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	Nr.38	-	1 "
Pan Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	Nr.39	-	1 "
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	Nr.40	-	1 "
A r c h i w u m	Nr.41-43	-	3 "
O d b i t o :	-	-	43 egzempl.

H.-

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

102

Nr. PN.132/9/37.T.

Białystok, dnia 10 października 1937 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.9/37.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ I. - Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

W porównaniu z miesiącami letnimi/lipiec, sierpień/ sytuacja na odcinku politycznym w ciągu września wydatnie się ożywiła, a nastroje uległy znacznemu podnieceniu. W pierwszym rzędzie wpłynęły na to zjawisko większe zjazdy i obchody sierpniowe, jakie się odbyły z okazji rocznicy "Bitwy Warszawskiej". Z drugiej zaś strony na podniecenie nastrojów ludności wpływały także naprężona sytuacja i ogólne ożywienie na odcinku politycznym w kraju. Strajk chłopski przeprowadzony w ostrej formie na obszarze województw południowych, poderwał z dotychczasowej inercji Stronnictwo Ludowe i skwapliwie został wykorzystany przez elementy wywrotowe /z KPZB/, które np. na terenie powiatu grodzieńskiego usiłują doprowadzić do permanentnego strajku chłopskiego. Koncentracja warszawska Str.Narodowego zainicjowała fale wystąpień antyżydowskich w powiatach zachodnich województwa, gdzie ład i spokój na targach i jarmarkach dają się utrzymywać jedynie dzięki silnej prewencji i wzmocnieniom służby bezpieczeństwa.-

Akcja antyżydowska i krytyka Rządu były oczywiście nadal hasłami dnia, którymi szermują działacze i agitatorzy z opozycji.

Ciekawym i charakterystycznym odbiciem prądów i poglądów nurtujących wśród społeczeństwa na tle formujących się frontów

narodowego /faszystowskiego/ i demokratycznego /ludowego/ przebieg "miesiąca solidarności narodowej", przeprowadzonego w ciągu września b.r. na terenie Grodna. Do akcji bojkotowej handlu żydowskiego wystąpiły wspólnie: Str.Narodowe, O.Z.N. oraz częściowo Str.Ludowe. Po drugiej stronie znaleźli się żydzi i PPS.CKW.-

Ogólnie biorąc akcja bojkotowa znajdowała duży posłuch śród ludności chrześcijańskiej. Pomiędzy ugrupowaniami politycznymi, biorącymi udział w akcji bojkotowej - obserwowano swego rodzaju rywalizacje i prześciganie się w antysemityźmie. Fakt ten był szeroko omawiany na łamach miejscowej prasy żydowskiej, która z tego tytułu atakowała w ostrych słowach O.Z.N. za jego filoendeckie nastawienie. Kontrakcja prowadzona przez socjalistów przeciw "miesięcowi solidarności narodowej", mimo wydatnego poparcia finansowego ze strony żydów - wypadła naogół blado.-

Stron.Ludowe, które na innych terenach opowiada się przeważnie za socjalistami - stanęło w danym wypadku po stronie S.N. i O.Z.N. przeciwko żydom i PPS.

Podobną sytuację wykorzystywania przez żydów PPS. i związków zawodowych do walki z antysemityzmem zaobserwowano już przed tym na terenie Łomży i powiatu bielskiego, o czym w swoim czasie sygnalizowano - Ministerstwu.-

Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych w okresie sprawozdawczym, przedstawiała się w zarysach ogólniejszych następująco:

O. Z. N. - prowadził nadal dość żywo akcję propagandowo-organizacyjną. W ciągu września sięgnięto w niektórych powiatach już do gromad i zwołano szereg zjazdów powiatowych organizacji wiejskiej, a to w powiatach: bielskim, suwalskim i sokólskim. Gorzej natomiast jeszcze ciągle przedstawia się sytuacja na odci

ku miejskim. Wyjątkową bezczynność władz organizacyjnych O.Z.N. zaobserwowano n.p.na terenie miasta Białegostoku, która powodu-je wśród społeczeństwa formalnie kompletny zanik zainteresowa-nia akcją płk. Koca.-

Z innych przyczyn natury ogólniejszej, które tamują roz-rost i popularność O.Z.N. na obszarze tut. województwa wymie-nić trzeba brak własnego organu prasowego O.Z.N. oraz brak jasnej i konsekwentnej linii ideologiczno-programowej. Dość częste enuncjacje, odwołujące, względnie prostujące wypowie-dziane oświadczenia czołowych działaczy O.Z.N. na tematy zasadnicze - wywołują zamieszanie i popłoch wśród sfer poli-tycznie słabo wyrobionych.-

Specyficzną przeszkodą i zaporą w przyjmowaniu się haseł O.Z.N. są również dysonanse i różne wzajemne animozje, obserwo-wane na gruncie organizacyj kombatanckich, a zwłaszcza Związku Legionistów i P.O.N. które do niedawna stanowiły swego rodza-ju trzon ideowy obozu prorządowego.-

Stronnictwo Narodowe - prowadziło nadal swą działalność pod hasłem walki z żydo-komuną, oraz krytyki Rządu i O.Z.N. Akcja organizacyjna była prowadzoną z niesłabnącą intensyw-nością, zwłaszcza w powiatach zachodnich. Z powodu pewnych trudności stawianych przez władze administracyjne w zwoływaniu zgromadzeń publicznych pod gołym niebem - Str. Narodowe wyko-rzystywało dla celów propagandowych różnego rodzaju uroczystoś-ci kościelne, jak święcenie proporców partyjnych, odpusty i td. Władze duchowne, nie wyłączając Biskupiej Kurii Łomżyńskiej - ustosunkowywały się do tych świecko-kościelnych uroczystości zazwyczaj przychylnie.-

Z ważniejszych posunięć organizacyjnych, jakie nastąpiły w ciągu września b.r. należy odnotować sprawę nowego podziału na rejony Okręgu Warszawskiego Str.Nar., do którego wchodzą

103

powiaty: wysoko-mazowiecki i ostrowski z województwa białostockiego.-

Na odprawie okręgowej odbytej w Warszawie dn.26.IX.b.r. zakomunikowano mianowicie delegatom tych powiatów, t.j. wysoko-mazowieckiego i ostrowskiego, że wchodzą one obecnie do rejonu wschodnio-mazowieckiego, który przy kwalifikowaniu działalności poszczególnych /6/ rejonów określony został jako "dynamiczny" przez prezesa okręgu Wąsowicza.-

Prężność organizacyjna Okręgu białostockiego Str.Nar. przedstawiająca się znacznie słabiej - nie została podciągniętą i w okresie sprawozdawczym. Brak odpowiedniej kadry instruktorskiej, nienastające wzajemne tarcia i animozje personalne tamują nadal prace Str.Nar. na terenie tego okręgu.-

Stronnictwo Ludowe - było głównie zaabsorbowane następstwami jakie pociągnął za sobą strajk chłopski wywołany w ciągu sierpnia. Aresztowanie czołowych działaczy Str.Lud. na terenie Małopolski odbiło się bardzo wyraźnie na prężności organizacyjnej partii, oraz wywołało widoczne rozprężenie. Z drugiej jednak strony fakty te podziałały denerwująco na doły stronnictwa i nastawiły je bardziej "bojowo". Wśród członków lansowane są wersje o nowym strajku chłopskim, który ma być proklamowany w październiku i poparty strajkiem powszechnym w przemyśle. Jeśli chodzi o teren województwa białostockiego poruszone nastroje w łonie Str.Ludowego traktować trzeba raczej jako odpryski i echa agitacji prowadzonej na innych obszarach kraju. Albowiem poza powiatami: suwalskim, grodzieńskim i częściowo augustowskim wpływy i siły Str.Lud. są znikome. W zarządzie wojewódzkim stronnictwa panują zaś ostre antagonizmy między czołowymi działaczami, które paraliżują wszelkie ważniejsze posunięcia i zamierzenia.-

104

PPS. CKW. - w działalności tego ugrupowania nie odnotowano właściwie żadnych ważniejszych momentów, poza udziałem grodzieńskiego O.K.R. w akcji przeciw "miesięcowi solidarności narodowej", o czym wspomniano już wyżej. Na terenie m.Białegostoku miejscowy O.K.R. przystąpił do wydawania "Robotnika", który jest mutacją "Robotnika" warszawskiego. Redakcje i administracje dziennika prowadzą Mikołaj Pietruczuk i Tomasz Kapitułko. Nakład pisma, które jest deficytowe wynosi 600 egzemplarzy. Według obliczeń może się stać samowystarczalne dopiero przy nakładzie 1.500 egzemplarzy.-

Sytuacja gospodarcza - koniunktura w przemyśle drzewnym była zasadniczo bez zmian. W przemyśle włókienniczym dała się zauważyć pewna depresja, pozostająca w związku z trudnościami eksportowymi na Daleki Wschód, a zwłaszcza do Chin, wynikłymi z powodu wojny chińsko-japońskiej. Narazie skutki tych komplikacyj eksportowych nie są jeszcze widoczne. Fabryki wykonując zamówienia uzyskane przed i w czasie sezonu - pracują z niesłabnącym tętnem. Wzrost cen na niektóre artykuły żywnościowe, a zwłaszcza przemysłowe - wywołał minorowe nastroje wśród sfer pracowniczych a zwłaszcza urzędniczych, których dochody pozostają bez zmian.-

Pomoc Rządu dla rolnictwa, pozostająca w związku z klęską suszy, jaka dotknęła województwo białostockie, komentowana jest korzystnie przez sfery rolnicze i robi dobre wrażenie.-

Na odcinku bezrobocia sytuacja ma się znów, jak co roku o tym czasie kłopotliwa i naprężona z powodu stopniowego likwidowania robót publicznych.-

- - - - -

H.F.

b/ Przegląd prasy.

1/ Przegląd treści:

"Miesiąc propagandy solidarności społeczeństwa polskiego" w Grodnie dostarczył miejscowej prasie, zarówno polskiej, jak i żydowskiej sporo materiału polemicznego. Polska prasa grodzieńska wszystkich odcieni politycznych /prócz PPS.CKW. która zresztą nie posiada w Grodnie własnego organu prasowego/ podnosiła potrzebę konsolidacji społeczeństwa polskiego w kierunku wyzwolenia się z pod supremacji ekonomicznej żydów.-

Prasa żargonowa ostro zwalczała sam "Miesiąc propagandy solidarności" jak i polemizowała z prasą polską na temat celowości "Miesiąca propagandy". Szczególnie zawzięcie atakowała miejscowy OZN. Prym pod tym względem dzierżył dziennik żydowski "Grodner Moment". W szeregu artykułów dziennik ten wywodził, że O.Z.N. chlubi się tym, iż "Miesiąc solidarności" odbywa się pod jego patronatem, gdy w rzeczywistości grodzieński O.Z.N. idzie na pasku miejscowej endecji, która jest właściwą inicjatorką i promotorką propagandy wspomnianej akcji. Dalej dziennik ten zaznaczał, że grodzieński O.Z.N., będąc satelitą Str.Nar., popełnia wprost samobójstwo, gdyż czynnie popiera swego najzaciętszego wroga - endecję. W konkluzji żargonówka dodała, że wprost jest nie do uwierzenia, by miejscowy O.Z.N. za przysłowiowy garnek soczewicy sprzedał swój prestige, a że raczej do szeregów jego w Grodnie dostali się prowokatorzy, którzy uprawiają odśrodkową robotę i że jeżeli dalej tak pójdzie, to miejscowy OZN wogóle zniknie z powierzchni ziemi, a na jego miejscu zwycięsko rozkrzewi się "czarna endecka dzika trawa".

Prasa polska w Białymstoku, poza kroniką miejscową - istotnych spraw nie poruszała za wyjątkiem świeżo powstałego

101

w Białymstoku "Robotnika Białostockiego", który, polemizując z przemówieniami miejscowych działaczy O.Z.N., dowodził, że przesiedlenie nadmiaru ludności wiejskiej do miast kosztem wyparcia żydów z handlu i rzemiosła - nie rozwiązuje jeszcze zagadnienia nadmiaru ludności, ponieważ chłopów, którzy potrzebują emigracji do miast, jest co najmniej dwa razy tyle, ile liczy ogół ludności żydowskiej w kraju.-

Prasa żydowska białostocka omawiała zachodzące wypadki bojkotu handlu żydowskiego i nawoływała władze, aby położyły kres "pikietowaniu" sklepów żydowskich.-

2/ Nowe czasopisma:

W Białymstoku z dniem 5 września b.r. zaczął wychodzić dziennik p.t."Robotnik Białostocki". Stanowi on mutację "Robotnika" Warszawskiego. Redaktorem jest Mikołaj Pietruczuk, wydawcą zaś - Okręgowy Komitet Robotniczy PPS. Nakład 600-700 egzemplarzy.

3/ Konfiskaty prasowe:

Dnia 14 września b.r. obłożono aresztem wychodzące w Białymstoku czasopismo "Przełom" Nr.) z datą 15.IX.b.r. za artykuł p.t "Między mieczem a wagą Temidy", jako zawierający cechy przestępstwa, przewidziane w art.170 K.K. Sąd Okręgowy w Białymstoku powyższy areszt zatwierdził.

W Grodnie obłożono aresztem następujące wydawnictwa:

Dnia 10 września b.r. - odezwę p.t."Robotnicy i chłopi", wydaną przez OKR PPS, TUR i Radę Klasowych Zw.Zaw.w Grodnie.Sąd Okręgowy w Grodnie powyższą konfiskatę zatwierdził.

Dnia 11 września b.r. - "Nowy Grodzieński Kurier Codzienny 5 gr." Nr.258 za artykuł p.t."Szkoła kominiarska".

Tegoż dnia obłożono aresztem jednodniówkę p.t."Narodowiec" za artykuł p.t." Różki-Ziemaki".

Dnia 18 września b.r. - "Nowy Grodzieński Kurier Codzienny 5 gr." Nr.259 za artykuł p.t. "Raid motocyklowy Grodno-Wilno-Grodno". W treści inkryminowanego artykułu dopatrzono się cech przestępstwa z artykułu 18 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu Państwa.-

./.

106

B. Polski legalny ruch polityczny

1/Obóz Zjednoczenia Narodowego .

Powoli ale stopniowo i systematycznie O.Z.N.tworzy swe komórki organizacyjne na terenie poszczególnych powiatów woj.białostockiego, urządziwszy w tym celu we wrześniu szereg zebrań. Na podkreślenie zasługuje fakt, że ożywienie ruchu organizacyjnego notowano w przeważnej mierze na odcinku wiejskim, podczas gdy sektor miejski wykazuje słabe poczynania organizacyjne.-

Akcja organizacyjna OZN.w okresie sprawozdawczym przedstawiała się następująco:

powiat augustowski: Dnia 19.IX.1937r.odbyło się w Augustowie zebranie przewodniczących komitetów gminnych OZN. z pow.augustowskiego.. Obradowano nad sprawami organizacji zespołów wiejskich Obozu.-

powiat bielski: Dnia 5.IX.1937r.odbyło się w Białowieży zebranie miejscowego pododdziału OZN.przy udziale około 50 osób. Omawiano sprawy organizacyjne oraz wysłano depeszę hołdowniczą do płk.Koca.-

Dnia 26.IX.1937r.do Bielska-Podlaskiego zwołano zjazd powiatowy sektoru wiejskiego OZN. Przybyło około 300 osób, w tym posłowie Michał Łazarski i Henryk Messing. Po omówieniu spraw organizacyjnych powołano przewodniczących poszczególnych komitetów gminnych OZN.w liczbie 14.-

powiat grodzieński: W organizowanym przez Str.Narod.w Grodnie "Miesiącu propagandy solidarności społeczeństwa polskiego" OZN.wziął czynny udział, przejmując następnie inicjatywę w swe ręce. W miesiącu tym OZN.zwołał w Grodnie dwa wiece. Pierwszy wiec odbył się w sali Teatru Żołnierza w dniu 5.IX.1937r.przy udziale około 800 osób. Przemawiał przedstawiciel Centrali OZN.Wyrzykowski, oraz delegat Zarządu Głównego Stow.Kupców Polskich w Warszawie - Topolnicki.

Obaj mówcy podnosili konieczność powiększenia polskiego stanu posiadania.-

Na drugim wiecu, który odbył się dnia 19.IX.1937r.w Teatrze Miejskim również przy udziale około 800 osób, przemawiał delegat Centrali OZN. - prof.Hejzych. Mówca, scharakteryzowawszy dzieje walk o Niepodległość, nadmienił, że walka nie kończy się na uzyskaniu niezależności politycznej, lecz musi trwać dalej - aż do zdobycia niezależności gospodarczej i wyzwolenia się na polu ekonomicznym i kultury duchowej z pod wpływów żywiołów obcych, często wrogich Polsce. Przemówienie prof.Hejzycha, rzeczowo opracowane i za swadą wygłoszone - wywarło na zebranych silne wrażenie, o czym świadczyły niemilknące długotrwałe oklaski.-

powiat sokólski: Dnia 19.IX.1937r.odbył się w Sokółce zjazd powiatowy OZN.przy udziale posłów Łazarskiego i Martynowskiego, oraz senatorów Ryszki i Terlikowskiego. Na zjeździe przemówienia o programie OZN.wygłosili: poseł Łazarski i senator Terlikowski. Następnie Tadeusz Tomaszewski odczytał referat o sprawach rolnych i gospodarczych, Jan Bender - o spółdzielczości, a podinspektor szkolny Zaręba - o sprawach oświatowych i młodzieżowych. W końcu powołano przewodniczących komitetów gminnych OZN.w liczbie 12. Obecnych na zjeździe było około 250 osób.-

Dnia 26.IX.br.odbyło się w Sokółce zebranie organizacji miejskiej OZN.przy udziale około 100 osób. Przemówienie o potrzebie przejmowania w polskie ręce handlu, rzemiosła i przemysłu wygłosił delegat okręgu OZN.z Białegostoku - Karwat. Po przemówieniu Karwata wywiązała się dyskusja na temat założenia w Sokółce spółdzielni spożywców oraz bezprocentowej kasy.-

powiat suwalski: Dnia 12.IX.1937r.odbył się w Suwałkach zjazd powiatowy organizacji wiejskiej OZN.przy udziale około 320 osób. Przemówieni-

./.

o programie OZN.wygłosił poseł Michał Łazarski, wzywając do konsolidacji społeczeństwa dla dobra Państwa.-

powiat szczuczyński: Na odbytym w dniu 26.IX.1937r.zebraniu organizacyjnym sektoru miejskiego O.Z.N.w Grajewie wyłoniono tymczasowy zarząd organizacji miejskiej O.Z.N.w tym mieście, w składzie 12 osób Obecnych na zebraniu było około 120 osób.-

powiat wołkowyski: Dnia 26.IX.1937r.odbył się w Wołkowysku organizacyjny zjazd powiatowy sektoru wiejskiego OZN. Przemówienia programowe wygłosili: posłowie Bołądź i Martynowski oraz senator Łyszka. Następnie, po dyskusji, powołano przewodniczących poszczególnych komitetów gminnych OZN.w liczbie 16. Na zjazd przybyło około 200 osób.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez O.Z.N.zgromadzeń i zebrań we wrześniu - ilustruje poniższe zestawienie:

P o w i a t	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	ilość	Frekwencja		ilość	Frekwencja			
		ogólna	rozciągł.		ogólna	rozciągł.	nowe	zlikwidowane
Augustowski	-	-	-	1	16	-	-	-
Bielski	1	300	-	-	-	-	14	-
Grodzieński	2	1600	800-800	-	-	-	-	-
Sokólski	2	350	100-250	-	-	-	12	-
Suwalski	1	320	-	-	-	-	-	-
Szczuczyński	1	120	-	-	-	-	1	-
Wołkowyski	1	200	-	-	-	-	16	-
Ogółem	8	2890	100-800	1	16	-	43	-

2/ Stronnictwo Narodowe.

W okresie sprawozdawczym Str.Nar.prowadziło w dalszym ciągu ożywioną akcję organizacyjną i propagandową pod hasłem zwalczania żydo-komuny z jednej strony, oraz krytyki Rządu i OZN -

z drugiej strony. Z niesłabnącą energią prowadzono nadal bojkot handlu żydowskiego.

Działalność Str.Nar. w poszczególnych powiatach we wrześniu przedstawiała się następująco:

Powiat augustowski. Dnia 5 września b.r. w Janówce, gm. Bowspuda, odbyło się zgromadzenie publiczne przy udziale około 60 osób, poświęcone omówieniu kwestii żydowskiej oraz krytyce O.Z.N.

Dnia 12.9.1937 r. odbyło się w Augustowie poświęcenie proporca koła podmiejskiego Str.Nar., połączone ze zgromadzeniem publicznym, na którym było około 500 osób.

Powiat bielski. Dnia 29.IX.1937 r. urządzono w Siemiatyczach zgromadzenie Str.Nar. przy udziale około 500 osób. Przemawiali: Organiński i Wacław Ostasiewicz. Pierwszy uzasadniał konieczność zwalczania żydo-komuny, przy czym zaznaczył, że gdy w Gdańsku aresztowano polskich listonoszów, to rząd, mimo iż głosi mocarstwowość Polski, nie zareagował na to, natomiast gdy gen.Franco w Hiszpanii wziął do niewoli żyda-komunistę, pochodzącego z Łodzi, to Minister Beck miał rzekomo telegraficznie upomnieć się o tego żyda-komunistę.

Drugi mówca, Ostasiewicz, nawoływał do organizowania się w szeregach Str.Nar. oraz do bojkotu handlu żydowskiego a zakładania polskich placówek handlowych.

Powiat grodzieński. Najwięcej uwagi poświęciło Str.Nar. w Grodnie na zorganizowanie i przeprowadzenie "Miesiąca propagandy solidarności" społeczeństwa polskiego". Akcją tą objęte zostało tylko Grodno, natomiast próby przeniesienia tej akcji również i na powiat grodzieński - zawiodły, ponieważ na terenie powiatu Str.Nar. organizacyjnie jest jeszcze bardzo słabe.

Z okazji "miesiąca solidarności" Str.Nar. wydawało w Grodnie raz na tydzień jednodniówkę p.t."Narodowiec".

108

Poza tym w dniu 5.IX.b.r. urządziło w Grodnie wiec, który zgromadził około 150 osób. Na wiecu przemawiali: prezes zarządu pow. Str.Nar. w Grodnie, adw. Olgierd Daniłowicz i sekretarz tegoż zarządu, Jan Balsewicz. Obaj mówcy podnosili konieczność unarodowienia handlu, przemysłu i rzemiosła oraz zwalczania żydo-komuny. Zarazem przestrzegali mówcy przed wywoływaniem ekscesów z żydami.-

Ponadto wydane zostały specjalne ulotki i prowadzona była ustna agitacja przez członków Str.Nar. za bojkotem handlu żydowskiego.

Powiat łomżyński. Dnia 5 września b.r. odbyło się w Śniadowie poświęcenie proporca miejscowego obwodu Str.Nar. Po akcie poświęcenia odbyła się defilada, w której wzięło udział około 1.200 osób. Przyjmowali defiladę: delegat Zarządu Głównego Str.Nar. -Dziubowicz, oraz Józef Przybyszewski i kilku miejscowych działaczy Str.Nar. Po defiladzie odbył się wiec, który zgromadził około 3.000 osób. Mówcy krytykowali obóz pomajowy oraz O.Z.N. Przebieg wiecu był spokojny.-

Powiat ostrowski. Dnia 5 września b.r. urządzono w Bogutach wiec antykomunistyczny przy udziale około 500 osób. Przemówienie wygłosił Organiński.-

Dnia 12.9.1937 r. odbyło się w Zarębach-Kościelnych zgromadzenie publiczne, na którym przemawiał Saturnin Jóźwiak. Mówca nakreślił obecną sytuację polityczną z punktu widzenia Str.Nar. i wzywał do walki z żydo-komuną. Obecnych na wiecu było około 1.500 osób.-

Powiat wysoko-mazowiecki. Akcja Str.Nar. na terenie pow.wysoko-maz. uwydatniła się w 15 zebraniach i odprawach, oraz w jednym zgromadzeniu publicznym antykomunistycznym.

Przeprowadzona z końcem sierpnia b.r. reorganizacja i podział powiatu pod względem organizacyjnym na 3 rejony

wysoko-mazowiecki, czyżewski i tykociński pociągnęła za sobą również zmiany personalne w zarządach poszczególnych ogniw Str. Nar. Wspomniany podział powiatu na 3 rejony umotywowany został wobec członków Str.Nar. koniecznością usprawnienia prac organizacyjnych, natomiast wśród działaczy Str.Nar. podział ten komentowany jest jako wynik różnicy poglądów między niektórymi wybitniejszymi członkami Str.Nar. pow.wysoko-mazowieckiego a Zarządem Głównym Str.Nar. w Warszawie. Członkowie ci, ze Stanisławem Skrzeszewskim na czele znajdują się w opozycji do Zarz.Głównego, nie godząc się z jego postanowieniami, szczególnie w kwestii ustroju rolnego i walki z żydami. Skrzeszewski już kilkakrotnie domagał się jasnego programu w sprawie ustroju rolnego w tym celu, by każdy wiedział, czego się ma spodziewać w razie dojścia do władzy Str.Nar. W walce zaś z żydami Skrzeszewski żąda bardziej radykalnych metod od tych, jakie zaleca stosować Zarząd Główny.

Stan organizacyjny Str.Nar. oraz ilość odbytych zgromadzeń i zebrań w m-cu wrześniu ilustruje poniższa tablica:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Nowe	Zlikwid.
Augustowski	2	560	60 - 500	-	-	-	-	-
m.Białystok	-	-	-	7	225	20 - 55	-	-
Białostocki	-	-	-	1	30		-	-
Bielski	1	500		4	310	45 - 150	2	-
Grodzieński	1	150		1	25		-	-
Łomżyński	1	3000		1	60		-	-
Ostrowski	2	2000	500 - 1500	7	380	16 - 200	1	-
Suwalski	-	-		3	160	30 - 100	-	-
Wołkowyski	-	-		1	9		-	-
Wysoko-Maz.	1	200		15	200	10 - 35	-	-
R a z e m :	8	6410	60 - 3000	40	1407	9 - 200	3	-

109

3. Stronnictwo Ludowe.

Prężność organizacyjna Str.Lud. w okresie sprawozdawczym była w dalszym ciągu słaba. Powodów tego należy doszukiwać się w braku odpowiednich ludzi na kierowniczych stanowiskach, wzajemne tarcia i intrygi oraz brak zaufania wśród ogółu członków Str. Lud. do swych lokalnych przywódców.-

Rozpowszechniane były we wrześniu pogłoski o mającym wybuchnąć nowym strajku chłopskim. Ludność do tych wersji ustosunkowywała się obojętnie.

Stwierdzono, że koła Str.Lud. w pow.grodzieńskim opanowane zostały przez element wywrotowy, wskutek czego prezes Zarządu Pow. Str.Lud. w Grodnie - Makarewicz zawiesił działalność tych kół na terenie gmin Żydomla i Skidel.-

Przejawy działalności Str.Lud. we wrześniu polegały na następującym:

W Grodnie Str.Ludowe brało udział w akcji bojkotowej handlu żydowskiego, zorganizowanej z okazji "Miesiąca propagandy solidarności społeczeństwa polskiego", przy czym prezes Zarz.Pow Str.Ludowego w Grodnie - Makarewicz wchodził w skład Komitetu "Miesiąca solidarności".-

W Białymstoku i w Suwałkach odbyły się posiedzenia zarządów powiatowych dla omówienia spraw organizacyjnych.-

W Wołkowysku ukonstytuowano komisaryczny zarząd powiatowy Str.Ludowego w składzie 12-tu osób. Zarząd ten powstał dzięki zabiegom studenta U.S.B. w Wilnie, Piotra Szarejki.

Stan organizacyjny Stronnictwa Ludowego oraz ilość odbytych zebrań we wrześniu - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia		Zebrania			Jednostki
	Ilość	Frekwencja	Ilość	Frekwencja		organizacyjne
		Ogólna Rozciągł.		Ogólna	Rozciągł.	Nowe Zlikw.
m.Białystok.	-	-	1	5		- -
Sokalski	-	-	1	11		- -
Wołkowyski	-	-	1	6		- -
O g ó ł e m:	-	-	3	22	5-11	- -

4. P.P.S. O.K.W.

Działalność PPS OKW ograniczyła się we wrześniu do akcji przeciwbojkotowej w Grodnie, gdzie w tym celu wydano odezwę, która została skonfiskowana.

Wydano również odezwę przeciwko Str.Narodowemu w Siemiatyczach, pow. Bielskiego.

W Białymstoku z dniem 5 września b.r. rozpoczęto wydawać dziennik p.t. "Robotnik Białostocki", stanowiący mutację "Robotnika" warszawskiego. Nakład wynosi 600-700 egzemplarzy, wskutek czego czasopismo jest deficytowe. Deficyt jest pokrywany częściowo w funduszów OKW PPS i TUR, a częściowo z prywatnej kieszeni poszczególnych członków partii. Dziennik ten może być samowystarczalny przy nakładzie 1500 egzemplarzy.-

Innych przejawów działalności PPS OKW w okresie sprawozdawczym - nie notowano.-

- - - - -

110

G. RUCH WYZNANIOWY .

1/wyznanie rzymskokatolickie.

W czasie od 2 do 10 września br.ks.biskup Łukomski dokonał wizytacji wszystkich parafii dekanatu ostrowskiego, udzielając im wiernym bierzmowania i przyjmując sprawozdania o działalności organizacyj katolickich i bractw kościelnych.-

W dniu 15 września br.przyjechał do Białegostoku w powrotnej drodze z kongresu antyalkoholowego w Warszawie Arcybiskup Metropolita Wileński ks.Jałbrzykowski, który udzielił w kościele farnym bierzmowania oraz poświęcił dom noclegowy dla dziewcząt przy przytulisku oraz szkołę krawiecką, kierowaną przez Siostrę Misjonarkę.-

Dnia 5 września br.staraniem Katol.Stow.Młodzieży w Łapach, pow.wysoko-mazowieckiego odbyły się przy udziale 250 osób "Dożynki", połączone z nabożeństwem i pochodem.-

Dnia 19 września br.podczas zabawy, zorganizowanej przez Katol Stow.Młodzieży we wsi Średnica, gm.Szepietowo, pow.wysoko-mazowieckiego, odbyło się zebranie członków Str.Narod., połączone ze zbiórką na pogorzelców ze wsi Roszki-Ziemaki. W związku z tym Starosta Powiatowy zwrócił uwagę Zarządowi Podlaskiego Okręgu Katol.Stow.Młodz. na konieczność przestrzegania bezpartyjności oraz zarządził lustrację ksiąg Stowarzyszenia.-

W Łapach między proboszczem ks.Bagińskim Henrykiem, a prefektem ks.Janem Skrzeczkowskim doszło do ostrego zatargu na tle zwolnienia organisty Walczewskiego. W wyniku zatargu ks.Skrzeczkowski został przeniesiony z Łap do Bargłowa powiatu augustowskiego z dniem 1 września, lecz dekretowi ks.biskupa nie odrazu się podporządkował i wyjechał dopiero 4 października wskutek telegraficznego zarządze-

nia z Łomży.-

Ks.proboszcz Baginski obchodził w dniu 21 września 15-lecie kapłaństwa, na które nie przybył ani jeden z księży, co jubilat przypisał wpływom ks.Skrzeczkowskiego, który miał jakoby wrogo nastawiać w stosunku do niego nie tylko ludności lecz i księży. Zatarg ten wywołał wśród społeczeństwa miejscowego nieprzychylne komentarze i wersje podrywające autorytet i powagę Kościoła.-

Dnia 17 września wyjechała z Łomży pociągiem do Częstochowy zbiorowa pielgrzymka Katolickiego Stowarzyszenia Mężów w liczbie około 600 osób z powiatu łomżyńskiego i sąsiednich.-

Dnia 19 września odbyło się poświęcenie sztandaru Kat.Stow.Młodzieży Żeńskiej w Ostrołęce, którego dokonał ks.biskup Łukomski, przybyły z Łomży.-

Dnia 12 września Pow.Zarząd Zw.Strzeleckiego w Grajewie urządził na rynku w Szczuczynie wiec protestacyjny przeciwko bluźnierczym napadom niemieckim na Matkę Boską Częstochowską i religię katolicką. Obecnych było około 1500 osób.-

Dnia 26 września w Cs.Wąsosz,pow.szczuczyńskiego odbyło się uroczyste pożegnanie odchodzącego w stan spoczynku proboszcza miejscowego, ks.prałata Piotra Krysiaka, czynnego działacza Str.Narodowego. Ostatnio ks.Krysiak zapoczątkował i silnie popierał akcję bojkotu handlu żydowskiego w Szczuczynie do tego stopnia, że pikiety, które obsadziły sklepy i straganу żydowskie podczas targów w tym mieście, pochodziły z parafii wąsowskiej.-

W dniu 5 września w Suchowoli,pow.sokólskiego odbył się zjazd Krucjaty Eucharystycznej z terenu dziekanatu koryciańskiego, w którym wzięło udział około 400 dzieci z parafii suchowolskiej, janowskiej i koryciańskiej.-

W dniu 7 września odbyło się w Czarnej-wsi, powiatu białostockie-

go uroczyste nabożeństwo żałobne za duszę śp.ks.Poczebut-Odlanickiego, jako w rocznicę zabójstwa. Mszę celebrował ks.dziekan Chodyko z Białegostoku, który następnie poświęcił pomnik na grobie zabitego księdza. Obecnych było około 500 osób.-

W dniu 12 września ks.Świl, wikariusz w Trzciannem,pow.białostockiego podczas kazania, nawiązując do tego, że w dnie święta kościelnego Narodzenia Marii Panny, 8 września, odbywała się nauka szkolna, oświadczył, że "święto to mieli żydzi" i wezwał rodziców, aby nie bali się kar i w święta dzieci do szkół nie posyłali. Przemówienie to wywołało niemiłe wrażenie wśród parafian, przyzwyczajonych do nietaktownych wystąpień ks.Świla.-

W dniu 12 września ks.Wierzbicki w Drohiczynie n/Bugiem,pow. bielskiego po nabożeństwie ze stopnia ołtarza wzywał ludność, by udała się jaknajliczniej na mające się właśnie odbyć zebranie Stronnictwa Narodowego.-

Tegoż dnia 12 września Kat.Stow.Młodzieży w Lipinie,pow.sokólskiego zorganizowało dożynki, w których wzięło udział około 1000 osób, w tym około 200 członków stowarzyszenia. Nabożeństwo i okolicznościowe kazanie wygłosił ks.Józef Marcinkiewicz, dziekan sokólski.-

W dniu 15 września w szkole powszechnej w Puchaczach,gm.Marcinkańce,pow.grodzieńskiego podczas lekcji śpiewu dzieci litewskie oznajmiły, że polskich piosenek śpiewać nie będą, bo zabronił im tego ks. proboszcz Budkiewicz z Marcinkaniec. Zasługuje również na zanotowanie działalność ks.Czybirasa, który polecił b.kierowniczce czytelni "Rytas" we wsi Dubienki,pow.grodzieńskiego, osiąść we wsi Lat-Jeziory gm.Porzecze, gdzie się ma zająć domowym nauczaniem dzieci oraz werbowaniem prenumeratorów dla gazet litewskich.-

W dniu 26 września br.w Jedwabnem,pow.łomżyńskiego, odbyło się poświęcenie Domu Katolickiego, zbudowanego staraniem ks.dziekana

./.

Mariana Szamowskiego oraz poświęcenie sztandaru miejscowego oddziału Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży Żeńskiej.-

Po uroczystości odbyła się akademia, na którą przybył z Łomży ks.biskup Łukomski.-

2/ Wyznanie prawosławne

W czasie od dnia 3 do 22 września dokonał wizytacji arcypasterskiej parafij prawosławnych na terenie powiatu bielskiego ks.biskup Sawa z Grodna.-

W dniu 8 września ks.biskup Sawa, po poświęceniu odbudowanej cerkwi w Rajsku, wysłał w imieniu miejscowej ludności prawosławnej depeszę do Wojewody Białostockiego z wyrazami przywiązania dla Polskiej Ojczyzny.-

Po powrocie z wizytacji powiatu bielskiego ks.biskup Sawa wyjechał do Warszawy, aby wziąć udział w podróży Metropolity Djonizego do Rumunii.-

Na terenie Jezior, powiatu grodzieńskiego akcja Polaków wyznania Prawosławnego znalazła podatny grunt mimo kontrakcji ze strony miejscowego działacza rusofila Aleksandra Bachanowicza. Zebrano tam 205 podpisów na petycji, domagającej się nabożeństw w języku polskim dwa razy na miesiąc i we wszystkie święta prawosławne.-

3/ Inne wyznania .

W dniu 19 września br.w Narewce,powiatu bielskiego odbył się chrzest 10 osób baptystów. Chrztu dokonał presbiter Antoni Kircun, zamieszkały w Zelwie, powiatu wołkowyskiego.-

W dniu 25 września w kolonii Szyszkowicze,gm.indurskiej,pow.grodzieńskiego odbyło się poświęcenie domu modlitwy sekty adwentystów,

-/.

która swą działalnością propagandową wzbudziła duże zainteresowanie wśród ludności białoruskiej gminy Indura i Krynki.-

W Skidlu, pow. grodzieńskiego podczas powitania wojska, powracającego z manewrów przemawiał burmistrz i dziekan prawosławny, natomiast na przemówienie rabina wojsko rzekomo miało się nie zgodzić, co wywołało duże rozgoryczenie wśród ludności żydowskiej.-

---

W.D.

Nr.PN.132/9/37.T.

Białystok, dn.10 październ.1937 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.9/37.T.
/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

C Z Ę Ś Ć II. - Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Z pośród zamieszkujących na terenie województwa mniejszości narodowych większą ruchliwością w okresie sprawozdawczym wyróżnili się żydzi.-

Organizacje sjonistyczne urządziły kilka zebrań i odczytów poświęconych sprawie palestyńskiej i XX Światowemu Kongresowi Sjonistycznemu.-

Na odcinku walki z akcją bojkotu ekonomicznego zanotowano podnoszenie cen na płody rolne przez żydów w celach konkurencyjnych ze spółdzielniami, które rozpoczęły skup zboża. W Grodnie, celem przeciwstawienia się "miesięcznikowi solidarności narodowej" został utworzony przez żydów komitet antybojkotowy, który wspólnie z Radą Klas. Zw. Zaw. i PPS.CKW. zwierza do przeprowadzenia kontrakcji.-

B. Część szczegółowa.

1. B i a ł o r u s i n i.

Pan Wojewoda decyzją z dn.30.IX.b.r. zabronił Białoruskiej Partii Narodowych Socjalistów działalności na obszarze pasa granicznego.-

W okresie sprawozdawczym stwierdzono nadesłanie z Wilna do Jurewicza Michała, zam. w Skidlu pow.grodzieńskiego,

113

egzemplarzy deklaracyj, statutu i programu Białoruskiego Narodowego Zjednoczenia. Akcji na rzecz B.N.Z. Jurewicz narazie nie prowadzi. Jest on podejrzany o działalność komunistyczną.-

2/ N i e m c y .

Działalności nie notowano.

3/ U k r a i ń c y .

Działalności nie notowano.

4/ R o s j a n i e .

Poza prowadzoną w Grodnie akcją przeciw Stowarzyszeniu Polaków Wyznania Prawosławnego przejawów innej działalności nie stwierdzono.-

5/ L i t w i n i .

W dniu 30.VIII.b.r. kierownik akcji litewskiej w pow. grodzieńskim, Suchocki Teofil, był w Wilnie, gdzie otrzymał od ks. Czybirasa pensje dla siebie /210 zł./ oraz dla Panawasówny Urszuli, Widziunasa Józefa i Jezukiewicza Antoniego, b. kierowników czytelń rytaszowskich /po 60 zł./.-

Z polecenia ks.Czybirasa wymienieni kierownicy mają zmienić miejsca zamieszkania i prowadzić na nowych terenach akcję prolitewską oraz zająć się domowym nauczaniem dzieci. Panawasówna ma się przeprowadzić z Dubienik do Łot Jeziora, Widziunas z Kaszet do Morgiewicz, zaś Jezukiewicz z Kopienik do Kopieniszek.-

W dniu 15.IX.b.r. podczas lekcji śpiewu dzieci III.i IV. klasy szkoły powszechnej w Puchaczach, gm.Marcinkańce, pow.grodzieńskiego oznajmiły nauczycielowi,iż nie będą śpiewały polskich piosenek, gdyż zabronił im tego ks.Budkiewicz,proboszcz

w Marcinkańcach. Na skutek argumentacji nauczyciela dzieci zgodziły się śpiewać, aczkolwiek czyniły to bardzo niechętnie.-

Decyzją Starosty Powiatowego Suwalskiego został wysiedlony z pasa granicznego Kadziewski Wincenty, działacz litewski w pow. suwalskim.-

6/ Żydzi.

W poszczególnych miejscowościach organizacje sjonistyczne urządziły kilka zebrań i odczytów poświęconych sprawie palestyńskiej, uchwałom XX Światowego Kongresu Sjonistycznego i sytuacji żydów w Polsce.-

Na tle wzajemnego zarzucania winy za obecną sytuację żydów w kraju miały miejsce dwa wypadki zakłócenia spokoju i porządku w Grodnie, gdzie umysły żydowskie są bardziej podniecone w związku z proklamowanym tam przez Str.Nar. i O.Z.N. "miesiącem solidarności narodowej", a mianowicie: w dniu 12.IX.b.r. członkowie Bundu wywołali awanturę podczas wiecu urządzonego przez sjonistów-rewizjonistów, gdy mówca, Berensztejn z Warszawy, charakteryzując sytuację żydów w Polsce składał winę za rozproszkowanie ich wysiłków na żydowskie ugrupowania lewicowe. W drugim zaś wypadku, członek N.O.S. rzucił pudełko z cuchnącą substancją na salę podczas odczytu, urządzonego przez Poalej-Sjon.Praw., na którym poddawano krytyce działalność N.O.S.

Celem przeciwstawienia się wyżej wspomnianemu "miesiącowi solidarności narodowej" żydzi utworzyli w Grodnie komitet bojkotowy.-

Komitet zajął się zbieraniem funduszów do walki z antysemityzmem postanawiając opodatkować ~~się~~ na ten cel wszystkich żydów po 50 gr. od osoby, oraz nawiązał współpracę z Radą Klas. Zw.-zaw. i PPS.CKW.

W wyniku tej współpracy została wydana za pieniądze Komitetu odezwa do robotników i chłopów, podpisana przez CKR.PPS.,

114

TUR i Radę Klas. Zw.Zaw. Ponieważ treść odezwy nosiła cechy przestępstwa z art.170 K.K., odezwa została skonfiskowana, zaś Sąd konfiskatę zatwierdził.-

Obecnie Komitet zamierza wydawać w Grodnie czasopismo w języku polskim o t.zw. demokratycznym programie.-

- - - - -

Z E S T A W I E N I E

zgromadzeń, zebrań, imprez, urządzonych przez organizacje żydowskie we wrześniu 1937 roku.

Nazwa organizacji.	Zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty.	Obchody i akademie.	Przedstawienia i zabawy.	Ilość osób razem.	Rozpięto od	Rozpięto do
Syoniści Ogólni	-	1	-	1	1	514	80 -	350
Poalej Syon Prawica	-	1	2	-	-	580	80 -	400
Nowa Organ. Syonistyczna	2	1	-	-	-	247	45 -	130
B u n d	-	1	5	-	-	360	50 -	80
Kultur-Liga	-	-	1	-	-	80		
W[illegible]-Hacair	-	-	-	-	1	200		
Hechaluc Pionier	-	-	1	-	-	250		
Zw. [illegible] Żydów	-	-	-	-	1	70		
Ujedn. Szkół Żydowskich	-	1	-	-	-	400		
Gemiłus Chesed	-	-	-	-	1	112		
Tarbuth	-	-	-	-	3	600	150 -	250
Klub Sport. "Makkabi"	-	-	-	-	8	2000	250 -	400
T-wo Gimn. Sport. "Nordyja"	-	-	-	-	3	900	250 -	350

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr. ewid. 23 115

Nr.PW.132/10/37.T.

TAJNE!

Białystok, dnia 10. listopada 1937 r.

Do

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.10 za miesiąc październik 1937 roku.-

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I.Polityczny

w Warszawie.

Sam. Ref. Inf. D. O. K. IX.
20/XI 37
Wł. t. Wpł. 3,4

Urząd Wojewódzki przedkłada w 4 egzemplarzach /Nr.ewid. [illegible]

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.10/37.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego [illegible] mniejszości narodowych/.-

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU No IX.
SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY
WPŁYNĘŁO
20 LIST. 1937 8577
193 L.
Załączników

Za Wojewodę
/ A. Dworak /
Naczelnik Wydziału Społeczno-Polit.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Rel. i Ośw.Publ.	Nr.5	-	1 egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	Nr.6	-	1 "
" " Poleski	Nr.7	-	1 "
" " Nowogródzki	Nr.8	-	1 "
" " Warszawski	Nr.9	-	1 "
" " Lubelski	Nr.10	-	1 "
" " Łódzki	Nr.11	-	1 "
" " Tarnopolski	Nr.12	-	1 "
" " Stanisławowski	Nr.13	-	1 "
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	Nr.14	-	1 "
" " " w Warszawie	Nr.15	-	1 "
" " " Okręgowego w Białymstoku	Nr.16	-	1 "
" " " " w Grodnie	Nr.17	-	1 "
" " " " w Łomży	Nr.18	-	1 "
" Wydz.Zam.S.Okr. w Suwałkach	Nr.19	-	1 "
Ekspozytura Nr.1.Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	Nr.20	-	1 "
Samodzielny Referat Informacyjny DOK. III w Grodnie	Nr.21-22	-	2 "
" " " DOK. IX. w Brześciu n/B.	Nr.23	-	1 "
" " " DOK. I. w Warszawie	Nr.24	-	1 "
K.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	Nr.25	-	1 "
Panowie Starostowie Powiatowi Wojew.Białostockiego	Nr.26-37	-	12 "
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	Nr.38	-	1 "
Pan Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	Nr.39	-	1 "
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	Nr.40	-	1 "
Archiwum	Nr.41-43	-	3 "
	Odbito	-	43 egzem.

H.P.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

Nr.PN.132/10/37.T.

Białystok, dn.10 listopada 1937 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.10/37.T.

/ z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

C Z Ę Ś Ć I. - Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/ Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza.

W ciągu października panowało na odcinku politycznym nadal znaczne ożywienie. Sprawa rekonsolidacji obozu prorządowego, a zwłaszcza wyrównanie linii ideowo-politycznej w kołach legionowo-peowiackich oraz niesłabnąca akcja antyżydowska, prowadzona przez Str.Narod., stanowiły ośrodek zainteresowań politycznych szerokiego ogółu.-

W przejawach działalności Str.Narod.dawało się wyczuwać duże zdenerwowanie. Z przemówień, jak i niektórych posunięć bardziej impulsywnych działaczy przebijała całkiem wyraźnie nuta nawołująca i zachęcająca do przyjęcia taktyki rewolucyjnej w walce o władzę.-

Do tego rodzaju aktów zaliczyć trzeba napad członków Str.Nar z bronią w ręku na osadę Wyszonki-Kościelne w powiecie wysoko-mazo wieckim, urządzony w dniu 16 października br., oraz na zagrodę żyd Wróbla w Kiewłakach w powiecie bielsko-podlaskim, jaki miał miejsc dnia 10 października br.-

Charakterystycznym pod tym względem było też przemówienie Olgierda Daniłowicza, prezesa zarządu powiatowego Str.Narod.w Grodnie, który,wzywając do uaktywnienia działalności partii, nawoływał

116

do pracy nawet nielegalnej i kolidującej z prawem, gdyż, zdaniem jego, przy pomocy metod wyłącznie legalnych, Str.Narodowe nie dojdzie nigdy do władzy.-

Na tle takich właśnie poglądów na taktykę działalności Str. Narod.dochodzi w różnych ośrodkach co raz częściej do ostrych konfliktów między młodzieżą, a starszą generacją skupioną w szeregach stronnictwa. Ostatnio bardzo ostry kryzys przeżywa na tym tle Str. Narodowe w Białymstoku, gdzie młodzież,niezadowolona z działalności częściowo zarządu, wystąpiła ze stronnictwa.-

Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych w ciągu października przedstawiała się w zarysach ogólniejszych następująco:

O.Z.N. poczynił na odcinku wiejskim dalsze postępy organizacyjne. W okresie sprawozdawczym odbył się cały szereg zebrań, zjazdów i wieców. Do bardziej udanych zaliczyć można Zjazd sektoru wiejskiego, urządzony 25 października br.w Grodnie, w którym wzięło udział ponad 300 osób. Na zjeździe między innymi byli obecni gen.Galica i dowódca OK.III.gen.Kleeberg.-

Również sektor miejski w Grodnie prowadzi intensywną akcję w kierunku opanowywania polskich organizacyj społecznych, istniejących na terenie miasta.-

Z prac na innych odcinkach zasługuje na zaznaczenie zorganizowanie komórki Związku Młodej Polski na okręg białostocki, na czele której stanął R.Borchert, student prawa Uniwersytetu J.Piłsudskiego w Warszawie.-

Do posunięć odśrodkowych, tamujących postępy prac O.Z.N.zaliczyć trzeba próby utworzenia "Lewicy Patriotycznej" i "Klubu Demokratycznego" w Białymstoku, zainicjowane przez ludzi rekrutujących się z pośród działaczy niepodległościowych. Na zaznaczenie zasługuje również obojętność i niechęć nauczycielstwa do prac OZN., jaką się obserwuje od chwili zawieszenia działalności Zarządu Zw.Naucz.Polsk.

./.

Stronnictwo Narodowe - jak już zaznaczono wyżej w dalszym ciągu prowadziło bardzo intensywnie akcję bojkotu handlu żydowskiego. Na zaznaczenie zasługuje widoczne uaktywnienie w październiku działalności Str.Narod.w powiatach północnych województwa, a mianowicie: w augustowskim, sokólskim, szczuczyńskim i suwalskim.-

Niefortunne wystąpienie Stanisława Skrzeszewskiego, organizatora napadu zbrojnego na Wyszonki-Kościelne, spowodowały w swej konsekwencji przełamanie bojowych nastrojów członków stronnictwa w tym powiecie i wywołały konsternację. Starsze społeczeństwo potępiło taktykę Skrzeszewskiego. Młodzież sympatyzująca z jego programem zachowuje się co prawda nadal agresywnie. Brak jednak przywódcy i organizatora różnych wystąpień i awantur w osobie Skrzeszewskiego, który się ukrywa po napadzie na Wyszonki - przyczyni się z całą pewnością bardzo wydatnie do pacyfikacji bojowych nastrojów w powiecie wysokomazowieckim.-

Narazie prowadzona jest jednak nadal bardzo intensywna akcja bojkotowa na targach i jarmarkach w powiatach z chodnich województwa pod hasłem "Mazowsze bez żydów".-

Rozmach akcji bojkotowej i zacietrzewienie z jakim jest prowadzona oraz jej popularność powodują anarchizowanie mniej uświadomionego społeczeństwa.-

Ostatnio nierzadkie są wypadki współdziałania w akcji bojkotowej elementu o poglądach prorządowych, a co jeszcze ciekawsze, elementu komunistycznego, który, węsząc wystąpienia przeciw władzy i zaburzenia na tle akcji bojkotowej, chętnie bierze udział w różnych ekscesach i awanturach.-

Stronnictwo Ludowe. W związku z zapowiedzianym Kongresem Str. Lud.na koniec grudnia w Warszawie - zarządy powiatowe ożywiły wydatnie swą działalność. Celem dokonania wyboru delegatów na kongres

./.

projektuje się zjazdy i zebrania, a mianowicie w Łomży, w Dobrzynie wie i Zabłudowie powiatu białostockiego, w Gienowiczach powiatu augustowskiego i t.d.

Na zebraniach i zgromadzeniach Str.Lud.zapowiadana jest dalsza konsekwentna i wytrwała walka o prawa chłopskie i udział w rządach, która na wypadek dalszego ignorowania tych praw przez czynniki miarodajne, ma być rzekomo poparta nowym strajkiem chłopskim. Mówcy zwracali również uwagę na konieczność odpowiedniego przeciwstawiania się Stronnictwu Narodowemu i komunie, które są największymi wrogami Str.Ludowego.-

PPS.CKW. - poza odbyciem wieców robotniczych w Grodnie i Bielsku-Podlaskim żadnej innej działalności, a zwłaszcza organizacyjnej nie przejawiała. Z przebiegu zgromadzenia publicznego PPS.CKW.w Bielsku,odbyłego w dniu 10 października br., zasługuje na zaznaczenie zbyt ostre i warcholskie wystąpienie b.posła Stanisława Dubois,który, podniósłszy między innymi w swym przemówieniu, że prawdziwa siła w Polsce tkwi jedynie w chłopie i robotniku, nazwał wojewodów, starostów i policję śmieciami.-

Z posunięć na terenie Białegostoku zasługuje na wzmiankę powołanie do życia Wydziału Kobiecego przy M.K.R.-

Wydawnictwo "Robotnik Białostocki" przysparza nadal wiele trudności natury finansowej. Na ostatnim zebraniu O.K.Z.Z.wszystkie związki zawodowe opodatkowały się na rzecz tego wydawnictwa. Subsydia pochodzące z tych źródeł nie można jednak uważać za zbyt długo trwałe. Związki Zawodowe w Białymstoku nie mają bowiem pieniędzy.-

Sytuacja gospodarcza - na rynku drzewnym zanotowano ogólną zniżkę, a to w związku z konkurencją Z.S.R.R.na rynkach zagranicznych. W przemyśle włókienniczym w ciągu października nastąpiła również pewna depresja, a to głównie z powodu znacznego spadku eksport-

./.

tu, spowodowanego wypadkami na dalekim Wschodzie. Na skutek tego st n zatrudnienia w większych fabrykach znacznie się obniżył. Ceny ziemiopłodów utrzymały się ogólnie na poziomie cen z poprzednich miesięcy. Zwyżkowały jedynie ceny nabiału, oraz ceny paszy, co pozostaje w związku z tegoroczną klęską suszy, jaka nawiedziła prawie cały obszar województwa białostockiego. Rolnicy zwracają się masowo do instytucyj kredytowych o przesunięcie terminów płatności tegox rocznych, uzasadniając to tegorocznym nieurodzajem. Na odcinku bezrobotnych panuje narazie jeszcze spokój, gdyż z powodu pomyślnych warunków atmosferycznych roboty publiczne prowadzone są w dalszym ciągu.- Zapoczątkowana akcja pomocy zimowej dla bezrobotnych w postaci zbierania ziemniaków - spotkała się w powiatach graniczących z Prusami Wschodnimi z pewnym niezadowoleniem rolników. Podnoszą oni mianowicie swoje niezadowolenie z tego powodu, że w okresie robót polnych robotnicy sezonowi emigrowali masowo do Niemiec na roboty rolne, a na zimę wracają do kraju, gdzie domagają się pomocy i są ciężarem dla innych.-

b/ Przegląd prasy .

1/Przegląd treści:

Grodzieńskie "Nowe Życie" w Nr.83 z dnia 21 października br. umieściło artykuł pt."Zatarg o polskie parafie w Gdańsku". W artykule tym, pismo, analizując ostatni zatarg kościelny na terenie Gdańska oraz atakując szowinizm niemiecki, wywodziło, że kwestia kościelna w Gdańsku jest sprawą polską i za taką musi być uważana i odpowiednio traktowana.-

To samo pismo w artykule Karola Wierczaka pt."O zmianę ordynacji wyborczej" stwierdziwszy, że obecnie rozlegają się głosy ze stro-

ny członków O.Z.N. i obozu pomajowego za koniecznością zmiany ordynacji wyborczej, konkludowało, iż nie należy się łudzić, aby ludziom z O.Z.N. zależało na takiej zmianie ordynacji wyborczej, któraby dała możność społeczeństwu do swobodnego wypowiedzenia się co do przyszłych rządów w Polsce.-

"Nowy Grodzieński Kurier Codzienny 5 gr." w Nr.274-278 zamieścił cykl artykułów pt."Zakulisowa działalność denuncjatorów przeciwko dostojnikom kościoła prawosławnego na grodzieńszczyźnie". W artykułach tych ostro i ważkimi argumentami atakowano inicjatorów zniesławienia b.biskupa prawosławnego w Grodnie, Antoniusza, - znanych na terenie grodzieńszczyzny rusofilów: Dobrowolskiego, Bachanowicza i Siedlarewicza, zarzucając im różne przestępstwa natury kryminalnej oraz działalność nieetyczną.-

Atakowani umieścili w innych pismach oświadczenie, że przeciwko "Nowemu Grodzieńskiemu Kurierowi Codziennemu 5 gr." skierują sprawę do sądu.-

W związku z tym oświadczeniem, ukazał się ponownie w "Nowym Grodzieńskim Kurierze Codziennym 5 gr." artykuł pt."Do Sądu ?... Prosimy.." Autor tego artykułu, drwiąc z zapowiedzi o skierowaniu sprawy do sądu, wytoczył przeciwko wymienionym wyżej inicjatorom zniesławienia b.biskupa Antoniusza - dalsze zarzuty nieetycznej ich działalności.-

Polska prasa białostocka zamieszczała na łamach swych jedynie kronikę bieżącą.-

Prasa żydowska zamieszczała stale artykuły przeciwko antysemityzmowi. Każde wystąpienie społeczne czy polityczne ze strony społeczeństwa polskiego prasa ta rozpatrywała pod kątem widzenia antysemityzmu. Ton prasy żydowskiej był zdenerwowany i arogancki, co w zasadzie przyczyniało się do wzrostu niepokoju wśród społeczeństwa

./.

żydowskiego, a z drugiej strony - podniecało nastroje antysemickie wśród społeczeństwa polskiego.-

2/Powstały nowe czasopisma:

N e g a t y w n e .-

3/Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e .-

4/Konfiskaty prasowe:

W Grodnie obłożono aresztem następujące wydawnictwa:

Dnia 4 października 1937 roku - czasopismo "Grodner Moment" Nr.226 za artykuł pt. "Dwaj grodnianie rzekomo pojechali do Hiszpanii jako ochotnicy". Sąd konfiskatę uchylił.-

Dnia 8 października 1937 roku - to samo czasopismo Nr.230 za artykuł pt. "Fałszywe wiadomości, które mogą wywołać niepokój publiczny". Sąd Okręgowy konfiskatę zatwierdził, zmieniając jednocześnie kwalifikację przestępstwa z art.176 na art.127 KK.-

Dnia 19 października 1937 roku obłożono aresztem odezwę pt. "Obywatele", wydaną przez organizacje żydowskie, a skierowaną przeciwko ghettu ławkowemu na uniwersytetach.-

119

B. Polski legalny ruch polityczny.

1/ Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Akcja O.Z.N. skupiała się głównie na odcinku wiejskim. W tym celu zwołano kilka zjazdów powiatowych. W powiatach białostockim, grodzieńskim i ostrowskim zorganizowano komitety gminne O.Z.N.

Sektor miejski w Sokółce i Wołkowysku prowadził ożywioną akcję w kierunku zakładania hurtowni chrześcijańskich i kas bezprocentowych.

Akcja organizacyjna O.Z.N. w październiku b.r. przedstawiała się następująco:

Pow. sucuatowski. W październiku zwołano 7 zebrań gminnych na których informowano obecnych o zadaniach i celach O.Z.N.

Pow. białostocki. Dnia 27.X.1937 r. odbył się w Białymstoku zjazd powiatowy sektoru wiejskiego O.Z.N. Na zjeździe tym poseł Michał Łazarski mianował przewodniczących komitetów gminnych O.Z.N. w liczbie 17.-

Pow. grodzieński. Dnia 25.X.1937 r. zwołano do Grodna zjazd powiatowy sektoru wiejskiego. W zjeździe brał udział gen.Galica. Po przemówieniach mianowano przewodniczących komitetów gminnych O.Z.N. w liczbie 21.-

Pow. ostrowski. Dnia 3.X.1937 r. w Ostrowi-Mazow. odbył się zjazd obwodowy O.Z.N., połączony z mianowaniem przewodniczących komitetów gminnych O.Z.N. Sprawozdanie o powyższym zjeździe przedłożono M.S.Wewn. dn.12.X.1937 r. za Nr.PN.I-lf-4/37.-

Pow. sokólski. Dnia 10.X.1937 r. odbył się w Sokółce zjazd powiatowy przewodniczących komitetów gminnych O.Z.N. Omawiano sprawy organizacyjne rolnicze i oświatowe.-

Pow. suwalski. Odbyła się w Suwałkach odprawa przewodniczących komitetów gminnych O.Z.N. Omawiano sprawy wyłącznie organizacyjne.-

Pow. wołkowyski. Sektor wiejski O.Z.N. zwołał na teren pow. wołkowyskiego 10 zebrań w sprawach organizacyjnych.-

Sektor miejski wykazuje ruchliwą działalność na odcinku organizowania hurtowni chrześcijańskich i kas bezprocentowych.

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez O.Z.N. zgromadzeń i zebrań w okresie sprawozdawczym - ilustruje poniższa tablica:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zli
Augustowski	-	-	-	7	355	25-140	-	-
Białostocki	-	-	-	1	150		17	-
Grodzieński	1	300		-	-		21	-
Ostrowski	1	300		-	-		11	-
Sokólski	-	-		1	25		-	-
Suwalski	-	-		1	19		-	-
Wołkowyski	-	-		10	150	9 - 30	-	-
Ogółem	2	600	300-300	20	699	9 - 150	49	-

120

2. Stronnictwo Narodowe.

Działalność Stronnictwa Narodowego była nadal bardzo ożywiona. Dużo nacisku kładziono na "piketowanie" sklepów żydowskich, co w konsekwencji pociągało za sobą wywoływanie zajść. Stwierdzono, że do akcji zaczepnej przeciwko żydom Str.Nar. werbowało ludzi nierzadko o kryminalnej przeszłości, co w rezultacie powodowało anarchizowanie szerszych warstw młodzieży i stwarzało psychozę bezkarności i nieposzanowania zarządzeń władz.-

Tarcia pomiędzy "młodymi" a "starymi" członkami Str. Nar. dały się zaobserwować szczególnie ostro na terenie Białegostoku, gdzie część "młodych" musiała opuścić szeregi Str.Nar.

Na urządzanych przez Str.Nar. zgromadzeniach i zebraniach szczególnie ostro krytykowano O.Z.N., wróżąc mu krótkotrwały żywot i niezdolność do przeprowadzenia konsolidacji społeczeństwa polskiego.-

Akcja organizacyjna Str.Nar. w okresie sprawozdawczym przedstawiała się następująco:

Pow. augustowski: Dnia 10.X.1937 r. odbyło się w Augustowie zgromadzenie członków i sympatyków Str.Nar. przy udziale około 400 osób. Po przemówieniach kilku mówców udekorowano "miecykami" kilkunastu członków Str. Nar. Przebieg zgromadzenia spokojny.-

Pow. białostocki. Dnia 17.X.b.r. odbyło się w Surażu poświęcenie proporca Str.Nar., połączone z wiecem. Na wiecu przemawiali: ks.Duda-Dziewicz, Bronisław Horodko i Sylwester Dryll. Mówcy podkreślali konieczność walki z żydo-komuną oraz krytykowali O.Z.N. Obecnych na wiecu było około 300 osób. Przebieg spokojny.-

Pow. bielski. Dnia 3.X.b.r. odbyło się w Brańsku poświęcenie proporca miejscowego obwodu Str.Nar. Sprawozdanie z przebiegu tej uroczystości przedłożono M.-W.Wewn. dnia 13.X.1937 r. za Nr.PN.I-le-82/37.-

Pow. Grodziński. W dniach 3 i 23 października b.r. odbyły się w Grodnie zebrania członków Str.Nar. Omawiano sprawy organizacyjne oraz poddawano krytyce O.Z.N.

Pow. Łomżyński. Dnia 10.X.1937 r. odbyło się w Łomży posiedzenie Rady Powiatowej Str.Nar. przy udziale około 150 osób. Na posiedzeniu tym dłuższe przemówienie wygłosił delegat Zarządu Gł. Str.Nar. - Socha, który na wstępie ostro wystąpił przeciwko O.N.R., zakazując popierać zarówno samą tę organizację jak i jej pisma: "ABC", "Goniec Warszawski" i "Wieczór Warszawski". Następnie Socha poddał krytyce O.Z.N., nadmieniając, iż obóz ten nie potrafi skonsolidować społeczeństwa polskiego. Konsolidację może przeprowadzić jedynie Str.Nar. W końcu mówca wzywał do bojkotu handlu żydowskiego, a popierania polskiego.-

Nadto, na posiedzeniu tym ustalono termin poświęcenia proporca powiatowego Str.Nar. w Łomży - na dzień 7 listopada b.r., oraz wybrano do Rady Powiatowej wydz.Gosp. Str.Nar. w Łomży ks. Wiesława Majewskiego i Bonifacego Krajewskiego.-

Dnia 17.X.b.r. w os. Szumowo odbył się wiec antykomunistyczny, zorganizowany przez Str.Nar. przy udziale około 200 osób. Przemawiał Albin Organiński. Przebieg spokojny.-

Dnia 18.X.1937 r. odbyło się w Łomży poufne posiedzenie Rady Okręgowej Str.Nar. przy udziale delegata Zarządu Gł.Str. Nar., Stefana Niebudka. Na posiedzeniu tym wybrano delegatów do Rady Naczelnej Str. Nar. Delegatami tymi zostali: Stanisław Rypolski z Ostrołęki i ks.prałat Piotr Krysiak z Łomży.-

Pow. ostrołęcki. Dnia 17.X.1937 r. zwołano do Ostrołęki powiatowy zjazd młodzieży Str.Nar. Na zjazd przybyło 67 osób, w tym 9 kobiet. Przemawiał delegat Zarz.Gł. Str. Nar. , student Czuj, który, nakreśliwszy historię ruchu narodowego, wezwał zebranych do wytężonej pracy na rzecz Str.Nar. Przebieg spokojny.-

Pow. ostrowski. Dnia 10.X.1937 r. w osadzie Nur odbyło się zgromadzenie antykomunistyczne, zwołane przez Str.Nar. Przemawiał Albin Organiński, nawołując do zwalczania żydów środkami legalnymi a bezwzględnie unikając wywoływania z nimi awantur. Obecnych na zgromadzeniu było około 350 osób. Przebieg spokojny.-

Pow. suwalski. Dnia 24.X.1937 r. w Bejnach odbyło się poświęcenie proporca miejscowego, koła Str.nar. przy udziale około 700 osób. Po poświęceniu odbyło się zgromadzenie publiczne, na którym przemawiali: Zygmunt Sipowski oraz Sylwester Dryll z Białegostoku. Obaj mówcy nawoływali do bojkotu żydów oraz krytykowali O.Z.N. Przebieg spokojny.

Pow. szczuczyński. Dnia 3.X.1937 r. w Radziłowie urządzono wiec antykomunistyczny, który zgromadził około 1.000 osób. Wiec poprzedziło nabożeństwo w miejscowym kościele, a następnie - złożanie wieńca na grobie poległego członka O.W.P. Przebieg spokojny.

Dnia 10.X.1937 r. odbyło się zebranie Rady Powiatowej Str.Nar. w Grajewie przy udziale 34 osób. Przemawiał delegat Zarz.Gł. Str.Nar., Harasimowicz, który czynił wymówki Zarządowi Pow. Str. Nar. w Grajewie za jego bezczynność, oraz nawoływał do intensywnej akcji organizacyjnej.-

Pow. wysoko-mazowiecki. Dnia 3.X.1937 r. w Wyszonkach-Kościelnych Str.Nar. urządziło zgromadzenie antykomunistyczne.

Sprawozdanie z przebiegu tego zgromadzenia przedłożono M.S. Wewn. dnia 18.X.1937 r. za Nr.PM.I-1e/83/37.-

Dnia 10.X.1937 r. Str.Mar. zwołało bez zezwolenia zgromadzenie publiczne we wsi Piekuty. O przebiegu tego zgromadzenia Urząd Wojewódzki przedłożył sprawozdanie M.S. Wewn. dnia 16.X.1937 r. za Nr.PM.I-1e-84/37.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Mar. zgromadzeń i zebrań w październiku b.r. - ilustruje poniższe zestawienie:

P o w i a t	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja średnia	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja średnia	nowe	zlik
Augustowski	1	400		3	60	15 - 30	5	
m. Białystok	-	-		12	280	11 - 35	-	
Białostocki	1	300		1	100		1	
Bielski	1	3000		-	-		1	
Grodziński	-	-		2	40	10 - 30	-	
Łomżyński	1	200		3	350	50 -150	-	
Ostrołęcki	-	-		3	148	29 - 67	-	
Ostrowski	1	350		2	51	15 - 36	-	
Sokólski	-	-		-	-		1	
Suwalski	1	900		2	128	40 - 80	-	
Szczuczyński	1	1000		2	64	30 - 34	-	
Wołkowyski	-	-		2	45	20 - 25	-	
Wysoko-Mazow.	2	1250	250-1.60	10	430	10 -150	-	
O g ó ł e m:	9	6200	250 -2000	42	1696	10-150	8	

122 122

3. Stronnictwo Ludowe.

Podobnie jak i w poprzednim okresie - działalność Str.Lud. była nadal bardzo słaba. Ostatnio Str.Lud. na terenie wojew.białostockiego położyło nacisk na tworzenie kół "Wici". W tym celu ma przybyć z Warszawy specjalny instruktor. Widoki powodzenia dla akcji organizacyjnej "Wici" - są nikłe.-

Ruch organizacyjny Str.Lud. w okresie sprawozdawczym przedstawiał się następująco:

Białystok. Dnia 17.X.1937 r. odbył się w Białymstoku zjazd wojewódzki prezesów, sekretarzy, a częściowo i skarbników zarządów powiatowych Str.Lud. Sprawozdanie z przebiegu tego zjazdu przedłożono M.P.Wewn. dn.30.X.1937 r. za Nr.PN.I-1a-17/37.-

Pow.białostocki. Dnia 31.X.1937 r. we wsi Nowa-Wieś, gm.Trzcianne odbyło się zgromadzenie publiczne Str.Lud. przy udziale 40 osób. Przemawiali: Władysław Praga i Jakub Antoniuk. Obaj mówcy podnosili, że chłopi są pokrzywdzeni, mimo iż ponoszą największe świadczenia na rzecz Państwa.-

Zainteresowanie przemówieniami było słabe.-

Pow.grodzieński. Dnia 24.X.1937 r. odbyło się w Grodnie powiatowe zebranie prezesów kół i wybitniejszych działaczy Str. Lud. przy udziale około 30 osób. Pierwszy przemawiał na zebraniu adw.Stefan Korboński z Warszawy na temat niedawnego"strajku chłopskiego". Zaznaczył on, że strajk ten udał się i że jeśli nie będą uwzględniono przez Rząd postulaty Str.Lud., to może wybuchnąć ponowny strajk.-

Następny mówca, Władysław Praga omawiał sprawy organizacyjne, podkreślając przy tym, że "strajk chłopski" na terenie pow. grodzieńskiego udał się w 60%.-

Stan organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str. Lud. zgromadzeń i zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

P o w i a t.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągła	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągła	nowe	zlikw.
m.Białystok	-	-		1	27		-	-
Białostocki	1	40		-	-		-	-
Grodzieński	-	-		1	30		-	-
Suwalski	-	-		1	31		-	-
O g ó ł e m :	1	40		3	88	27 - 31	-	-

4. P.P.S. C.K.W.

Zwykłej działalności ze strony PPS.CKW. w okresie sprawozdawczym nie notowano. Komórki organizacyjne tej partii ograniczyły się do urządzania zebrań swych członków.-

W Białymstoku dużo trudności dla PPS. sprawia czasopismo "Robotnik Białostocki" z powodu ciągłego deficytu. Sprawdzie wszystkie klasowe związki zawodowe opodatkowały się na rzecz tego pisma, lecz pomoc ta nie będzie długotrwała, gdyż związki same znajdują się w ciężkiej sytuacji materialnej.

Na terenie pow. bielskiego działa w dalszym ciągu Stanisław Dubois. W okresie sprawozdawczym zwołał on w Bielsku-Podlaskim zgromadzenie publiczne.-

Poszczególne etapy działalności PPS.CKW. w październiku b.r. przedstawiały się następująco:

Pow. bielski. Dnia 10.X.1937 r. Stanisław Dubois zwołał zgromadzenie publiczne w Bielsku-Podlaskim przy udziale około 200 osób. Przemawiając na tym zgromadzeniu, Dubois podkreślił

123

że faszyzm powstał dzięki kapitalizmowi. Mussolini, Hitler i Marszałek Piłsudski dokonali przewrotu za pieniądze kapitalistów, przy czym Marsz. Piłsudskiemu na przewrót majowy dali pieniądze Radziwiłłowie i Sapiehy. Zaznaczył dalej mówca, że w krajach o ustroju demokratycznym, jak w Szwecji, Danii i Rosji Sowieckiej nie ma bezrobocia, gdyż tam na rządy mają dominujący wpływ robotnicy i chłopi. Poruszając sprawę zawieszenia działalności Związku Nauczyc.Polsk.Lubois nadmienił, że specjalnego sentymentu do tego związku nie żywi, gdyż nauczycielstwo w latach 1928/30 "z jego rynkami w zębach tworzyło sanację". Na zakończenie swego przemówienia Lubois oświadczył, że w rolnictwie siła i prawo leży w robotniku i chłopie, zaś wojewodzie, starostowie i policja są śmieciem, oraz że w Polsce będzie demokracja wówczas, kiedy robotnik i chłop będzie pluł w twarz policjantowi.-

Po przemówieniu Lubois odśpiewano zwrotkę "Czerwonego Sztandaru" i "Międzynarodówki".-

Wśród obecnych na wiecu przeważali żydzi.

Pow. Grodziński. Dnia 17.X.1937 r. odbył się w Grodnie wiec Rady Klas.Zw.Zawodowych. Sprawozdanie z przebiegu tego wiecu przedłożono K.B. ewn. dn.4.XI.1937 r. za Nr. PW.I-1d-23/37.-

Pow. Wołkowyski. W Dworzyczy przy Zw.Zaw.Robotników Przem.Bulowlanego powstało koło PPS.OKW., liczące 6 członków

Pow. wysoko-mazowiecki. Dnia 23.X.1937 r.odbyła się w Łapach akademia żałobna ku uczczeniu pamięci Ignacego Daszyńskiego przy udziale około 130 osób.Przemawiał delegat Centrali PPS.OKW., Robert Fröhlich.-

Stan organizacyjny oraz ilość odbytych przez PPS. CKW. zgromadzeń i zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne.	
	Ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw.
m.Białystok	-	-		1	9		-	-
Bielski	1	200		-	-		-	-
Grodzieński	1	200		-	-		-	-
Suwalski	-	-		2	15	6 - 9	-	-
Wołkowyski	-	-		-	-		1	-
Wysoko-Mazow.	1	130		-	7		-	-
Ogółem :	3	530	130-200	3	24	6 - 9	1	

- - - - - - o o o o o o - - - - -

H.F.

124

C. RUCH WYZNANIOWY.

1/ Wyznanie rzymskokatolickie.

W dniu 16 października br.przybył do Grodna w towarzystwie arcybiskupa Jałbrzykowskiego z Wilna i biskupa Łukomskiego z Łomży Nuncjusz papieski Arcybiskup Cortesi, uroczyście witany przez władze, duchowieństwo i społeczeństwo katolickie miejscowe. W związku z tą wizytą "Sprawa Katolicka", organ Kurii Biskupiej Łomżyńskiej, w Nr.43 z dn.24.X.1937r.podaje do wiadomości, że Nuncjusz, objeżdżając z Grodna, obiecał zadośćuczynić pragnieniom katolików grodzieńskich i przyśpieszyć ustanowienie biskupstwa pomocniczego w Grodnie.-

W dniu 10 października br.staraniem Diecezjalnego Instytutu Akcji Katolickiej odbył się w Domu Katolickim w Łomży pierwszy z cyklu wykładów społecznych mgr.Bieńkowskiego na temat: "Katolickie zasady społeczne podstawą przebudowy społecznej świata". Aktu otwarcia wykładów społecznych dokonał ks.biskup Łukomski. Na wykłady uczęszcza liczny zastęp inteligencji z Łomży i okolic, będą się one odbywać co dwa tygodnie.-

W dniu 24 października br.odbył się poranek w Domu Katolickim poświęcony działalności ks.Polaka-misjonarza Bejzyna, który wyjechał na Madagaskar i założył tam szpital dla trędowatych. Wieczorem tegoż dnia odbył się odczyt zbiorowy, poświęcony pracy misjonarzy w Chinach, Indiach i Japonii.-

W dniu 31 października br.we wszystkich większych miejscowościach powiatów łomżyńskiego, ostrołęckiego, ostrowskiego, wysokomazowieckiego, szczuczyńskiego, augustowskiego i suwalskiego odbyły się uroczystości i akademie ku czci Chrystusa Króla, organizowane

przez Akcję Katolicką w Łomży i Stowarzyszenie Katolickie.-

Analogiczne uroczystości kościelne odbyły się również na terenie powiatów, przynależnych do archidiecezji wileńskiej i pińskiej.-

Z działalności politycznej duchowieństwa zanotować należy względnie spokojne przemówienie, zachęcające do zapisywania się do Str.Narod., ks.Dudy-Dziewierza w dniu 17 października br.podczas uroczystości poświęcenia proporca na wiecu w Surażu, pow.białostockiego, zorganizowanym przez Str.Narodowe.-

Ks.prałat Piotr Krysiak, przeniesiony z Wąsosza do Łomży, został wybrany na p.o.prezesa Zarządu Powiatowego Str.Narod.i w tym charakterze wyjeżdżał w dniu 23 października br.do Warszawy na zebranie Rady Naczel ej.Str.Narod. W działalności Rady Powiatowej Str.Nar w Łomży bierze również czynny udział ks.Antoni Kochański.-

Ks.proboszcz Rogowski z Piątnicy swój udział czynny w Str.Nar. zaznaczył dnia 11 października br.przy organizacji Koła Str.Narod.w Jeziorku, gm.Drozdowo, pow.łomżyńskiego.-

Ks.Stanisław Suliński z Ostrołęki, który wszedł początkowo w skład Rady Okręgowej Str.Narod., zrzekł się swego mandatu.-

Na terenie pow.sokólskiego w organizacji Koła Str.Narod.wziął udział czynny ks.proboszcz Janczaruk Stanisław w Nowym-Dworze, który ponadto stał się inspiratorem czynnego bojkotu handlu żydowskiego na miejscu. Analogiczną działalność rozwija ks.wikary Michelak Władysław w Janowie oraz ks.wikary Godlewski Edward w Suchowoli na terenie tegoż powiatu.-

W dniu 17 października br.odbyło się w Wąsoszu pow.szczuczyńskiego uroczyste powitanie nowego proboszcza ks.Kuklewicza, na miejsce ks.Pawła Krysiaka. Powitanie zorganizowało Str.Narod.ze współudziałem Stowarzyszenia Katolickiego Młodzieży.-

./.

125

Ks.proboszcz Zenon Butkiewicz w Marcinkańcach,pow.grodzieńskiego, znany działacz litewski, wobec niemożności uzyskania zezwolenia na budowę domu spółdzielczego, zamierza zwrócić się do władz o wydanie zezwolenia na budowę domu kościelnego.-

Ks.Szatowicz Wiktor z Choroszczy pow.białostockiego pod wpływem akcji konsolidacyj ukraińsko-litewsko-białoruskiej wznowił akcję nacjonalistyczną wśród ludności białoruskiej w pow.białostockim.-

W dniu 17 października br.we wsi Nowa-Huda,gm.Berszty,pow.grodzieńskiego odbyła się uroczystość poświęcenia kamienia węgielnego pod budowę kościoła.-

W dniu 22 października br.w sali parafialnej w Jabłonce-Kościelnej,pow.wysoko-mazowieckiego przy udziale 200 osób odbył się kurs parafialny z odczytami na temat "Wychowania dzieci w duchu katolickim". Ponadto ks.dziekan Grunwald wygłosił odczyt o "Rodzinie Chrystusowej".-

2/ Wyznanie prawosławne .

Koła, zbliżone do Konsystorza Prawosławnego w Grodnie, były poruszone niemile atakiem prasowym, podjętym w NN.274-278 "Nowego Grodzieńskiego Kuriera Codziennego" przeciwko inicjatorom zniesławienia b.biskupa prawosławnego Antoniusza. Zwrócono uwagę, że ks. biskup Sawa rozpoczął otaczać opieką Rosyjskie Towarzystwo Dob[illegible]czynności, namawiając prezesa tego T-wa do przeniesienia ochronki, prowadzonej przez T-wo do gmachu Konsystorza Prawosławnego. Dało to powód do rozpowszechnienia ostatnio opinii, że ks.biskup Sawa popiera walkę, prowadzoną przez działaczy rosyjskich ze Stowarzyszeniem Polaków wyznania prawosławnego. Z tego też powodu należy się spodziewać, że wystąpienie w dniu 11 października br.grupy rodziców we wsi

Ignatowiczach,pow.grodzieńskiego przeciwko wykładaniu religii prawosławnej w języku polskim, da powód do wzmocnienia akcji rusyfikacyjnej na terenie kościoła prawosławnego w powiecie grodzieńskim.-

Również w powiecie białostockim należy się spodziewać wzmocnienia akcji rusyfikacyjnej wobec przeniesienia w dn.15 października na stanowisko wikariusza parafii prawosławnej w Białymstoku ks.Kości Dymitra, który dał się poznać jako przeciwnik wprowadzenia języka polskiego do cerkwi, co wzmocni akcję prowadzoną dotychczas przez ks.dziekana Guszkiewicza.-

Ks.prawosławny Kudriawcew w Kleszczelach,pow.bielskim, znany ze swych wystąpień przeciwko kreowaniu parafii unijnej w Kośnej, nawiązał kontakt ze Str.Narod.i rozpoczął akcję werbowania swych parafian na członków stronnictwa.-

W dniu 16 października br.ks.biskup Sawa poświęcił uroczyści kaplicę prawosławną w Świskoczy powiatu wołkowyskiego.-

3/ Inne wyznania .

Wobec wyznaczenia wyborów do organów zarządzających gmin wyznaniowych żydowskich w Białymstoku oraz powiatach białostockim, bielskim, sokólskim i wołkowyskim na dzień 30 listopada br., już w październiku wśród ugrupowań lewicowych rozpoczął się ruch przedwyborczy, zmierzający do wprowadzenia swych przedstawicieli do zarządów gmin wyznaniowych, które są opanowane na tych terenach przez większość syonistyczną.-

Dnia 10 października br.we wsi Łyski,pow.białostockim w domu Pawła Makala zostało urządzone przez baptystów t.zw."Święto Żniw" przy udziale około 50 osób pod przewodnictwem duchownego Bortniewa Gabriela z Białegostoku.-

./.

126

Na kazaniu, wygłoszonym w kościele ewangelicko-augsburskim w Białymstoku dnia 3 października br.ks.pastor Teodor Zirkwitz zapowiedział przejście swe na emeryturę.-

Wiadomość ta wywołała niepokój wśród ewangelików-Niemców w związku z pogłoską, że zostanie przysłany wikariusz, który będzie odprawiał nabożeństwa wyłącznie w języku polskim.-

W dniu 31 października br.w osadzie Michałowo,pow.białostockiego odbyło się poświęcenie dzwonów nowosprowadzonych do miejscowego kościoła filialnego ewangelicko-augsburskiego.-

W uroczystości tej wziął udział z ramienia parafii białostockiej ks.pastor Kreater Benno.-

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE!

Nr.PN.132/10/37.T.

Białystok, dn.10 listopada 1937 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.10/37.T.

/ z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

CZĘŚĆ II. - Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Poza wypadkiem agitacji w pow.grodzieńskim przeciwko wprowadzaniu nauki religii w szkołach w języku polskim w życiu Białorusinów nie stwierdzono innych momentów godnych bliższego omówienia.-

W tymże powiecie agitację przeciw szkołom powszechnym prowadzą wśród dzieci litewskich b.kierownicy rozwiązanych czytelń rytasowskich.-

Stale rozszerzający się bojkot handlu żydowskiego oraz wprowadzanie ghetta ławkowego były tymi momentami, które najmocniej absorbowały społeczeństwo żydowskie w okresie sprawozdawczym.-

Przeprowadzony w dniu 19.X.b.r. strajk protestacyjny wykazał naogół brak solidarności i nie osiągnął spodziewanych rozmiarów.-

Zarządzone w 5 powiatach wybory do żydowskich gmin wyznaniowych spotkały się ze szczególnym zainteresowaniem Bundu.

B. Część szczegółowa.

1. B i a ł o r u s i n i.

Zrzeszenie Pracowników Teatru Białoruskiego "Płomień"

Białymstoku dwukrotnie zabiegało w okresie sprawozdawczym o zezwolenia na urządzenie przedstawień w języku białoruskim w Gródku i Supraślu, powiatu białostockiego. Podania zostały potraktowane odmownie.-

W dniu 2.X.b.r. został zwolniony z więzienia w Wilnie wiceprezes Białoruskiego Komitetu Narodowego, dr Stanisław Hrynkiewicz, zam. w Choroszczy, powiatu białostockiego. Hrynkiewicz odbył karę 2-tygodniowego aresztu z wyroku S.Gr. w Wilnie z dn. 29.X.1936 r. z art.170 K.K.

We wsi Kudrycze, gm. Krynki, pow. grodzieńskiego stwierdzono prowadzenie agitacji za nieposyłaniem dzieci do szkół o ile wykłady nauki religii nadal będą prowadzone w języku polskim.-

Dnia 11 października b.r. w czasie wykładania nauki religii dzieciom prawosławnym w języku polskim przez psalmistę, przybyli do szkoły we wsi Ignatowicze, gm. Krynki, pow. grodzieńskiego, Kiucha Józef oraz Honczaruk Luba i zabrali ze szkoły swoje dzieci oświadczając, iż nie godzą się na nauczanie dzieci religii w języku polskim i o ile nie będzie ona wykładana w języku białoruskim - nikt z rodziców nie pośle dzieci do szkoły.-

Oświadczenie to złożyli w obecności dzieci całej klasy, które natychmiast opuściły szkołę w liczbie 24.-

2. Rosjanie.

Przejawów działalności nie dostrzeżono.-

3. Ukraińcy.

Przejawów działalności nie dostrzeżono.-

4. N i e m c y .

Przeprowadzenie rewizyj u pastorów Doberstejna i Szejmana w Łodzi, którzy mieli angażować się w działalności Niemieckiego Związku Ludowego, wywołało pewien niepokój wśród członków oddziału tego Związku w Białymstoku.

W związku z tym obserwuje się jeszcze większą niż dotychczas rezerwę starszego społeczeństwa niemieckiego do poczynań N. Zw. Lud., czemu stara się przeciwdziałać zarząd oddziału.-

Akcję na rzecz N. Zw. Lud. wśród młodzieży prowadzi Barthel Hans, dyrygent chóru stowarzyszenia młodzieży ewang.-luterskiej "Jugend-Bund".-

Dnia 10.X.b.r. około 30 członków N. Zw. Lud. z pastorem B. Kraeterem na czele urządziło wycieczkę do Niemców, zam. w kol. Baciczki, pow. białostockiego.-

5. L i t w i n i .

W pow. suwalskim po wysiedleniu Kadziewskiego Wincentego i rozwiązaniu wszystkich litewskich zespołów przysposobienia rolniczego, na skutek uchwały Powiatowych Komitetów do spraw Młodzieży z dnia 28.VIII.b.r., cechuje narazie Litwinów niemal całkowita bierność.-

W pow. grodzieńskim ruchliwość wykazują b. kierownicy rozwiązanych czytelń rytasowskich prowadząc agitację wśród dzieci by domagały się wyrugowania języka polskiego ze szkół.-

Wobec niemożności uzyskania przez Suchockiego Teofila i przez podstawione przezeń osoby zezwolenia na budowę litewskiego domu ludowego w Marcinkańcach - ks. Zenon Butkiewicz zamierza zwrócić się do władz o wydanie mu zezwolenia na budowę

domu kościelnego.-

6. Żydzi.

Okres sprawozdawczy przyniósł dalszy wzrost zaniepokojenia wśród społeczeństwa żydowskiego, wywołany stale rozszerzającym się bojkotem gospodarczym oraz wprowadzaniem ghetta ławkowego na wyższych uczelniach.-

Przeprowadzony w dniu 19.X.b.r. strajk protestacyjny przeciwko wymienionemu Ghetto wykazał nagół brak solidarności i nie osiągnął spodziewanych rozmiarów. Sprawozdanie z przebiegu strajku zostało przedłożone dnia 19.X.b.r. za Nr.PB.147.f./37.-

Ze spraw lokalnych większe zainteresowanie wywołało zarządzenie wyborów do gmin wyznaniowych w m.Białymstoku oraz powiatach białostockim, bielskim, sokólskim i wołkowyskim. Jakkolwiek wybory wyznaczono na dzień 30.XI.b.r. akcja przedwyborcza już została wszczęta, przy czym Bund liczy na uzyskanie znacznej ilości mandatów. Dotyczy to szczególnie m.Białegostoku, gdzie prowadzi ożywioną agitację wykorzystując istniejące rozbicie, bowiem obecnie jest już 10 list wyborczych.-

Życie polityczne.

Sjoniści ogólne. W czasie od 23 do 30.X.b.r. odbył się w Białymstoku "tydzień sjonistyczny". Główną atrakcją tygodnia były prelekcje poety palestyńskiego Natana Bystryckiego. W ramach tygodnia odbyła się również konferencja przedstawicieli 35 placówek sjonistycznych z terenu województwa, poświęcona sprawie Keren Kajemetu.-

Poalej Sjon-Praw. Z działalności tej organizacji na wzmiankowanie zasługuje urządzenie odczytu w Białymstoku w dniu 18.X.b.r.n temat "Sytuacja żydowskiego akademika". W odczycie tym, wygłoszo[illegible] przez Berkowicza z Warszawy i Mordchaja Chmielnika z Łomży ogostoku omówiono stan ekonomiczny akademików Żydów w Palestynie, Europie Zachodniej i w Polsce, stosunek akademików żydowskich do socjalizmu oraz stanowisko demokracji do obecnego stanu studentów w Polsce.-

Obecnych około 700 osób.-

Nowa Organizacja Sjonistyczna. Najpoważniejszym wydarzeniem w życiu N.O.S. było wygłoszenie odczytu przez Włodzimierza Żabotyńskiego w Grodnie w dniu 14.X.b.r.

Żabotyński poddał ostrej krytyce projekt Komisji Królewskiej w sprawie podziału Palestyny, podkreślając, iż jest on nie do przyjęcia.-

W związku z tym zaatakował Kongres Sjonistyczny w Bazylei, który zamiast odrzucić projekt Komisji Królewskiej poddał go rozważeniu, co jego zdaniem jest szkodliwe, bowiem godzi w politykę sjonistyczną. Jako jedyne wyjście z sytuacji Żabotyński widzi w zwołaniu wszechświatowego kongresu żydowskiego, któryby kategorycznie wypowiedział się przeciw angielskiemu projektowi.-

Obecnych około 800 osób.-

W dniu 27.X.b.r. przedstawiciel centrali N.O.S. J.Szachet wygłosił w Grajewie odczyt p.t. "Rewizjoniści w walce o państwo żydowskie". W momencie, gdy prelegent poddał krytyce działalność innych ugrupowań sjonistycznych, przebywający na sali członkowie Poalej Sjon Praw., Sjonistów ogólnych i Mizrachi wszczęli hałas uniemożliwiając dokończenie odczytu.-

129

u n d .

Prócz zebrań poświęconych sprawie ghetto ławkowego, Bund urządził w Białymstoku kilka zgromadzeń oraz zorganizował aparat agitacyjny w związku z wyborami do gminy wyznaniowej.-

Nadto w poszczególnych miejscowościach wszczęto przygotowania do urządzenia w listopadzie b.r. obchodów z okazji 40-lecia istnienia.-

Dnia 19.X.b.r. został ukarany przez Starostwo Powiatowe w Sokółce 2-miesięcznym aresztem sekretarz miejscowego Bundu, Gołdacki Jankiel, za zmuszanie kupców do wzięcia udziału w strajku protestacyjnym w tymże dniu.-

Nazwa ganizacji.	Wiece i zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody.	Frekwencja ogólna.	Rozpiętość od do	Jednostki organizac. nowe	Jednostki organizac. zlikw	Uwagi.
joniści ogólni	2	3	9	2020	70 - 200	-	-	
oalej Sjon Pr.	3	2	3	1610	120 - 700	-	-	
owa Organ. Sjon.	5	3	2	1700	30 - 800	-	-	
u n d	6	2	3	2880	50 -1800	1x		x/w Łasilkowie, p. białostock
echaluc Pionier	-	-	1	200				
rith Trumpeldor	-	-	4	450	70 - 200			
i z o	-	-	1	15				

Życie kulturalno-oświatowe.

Życie kulturalno-oświatowe nie obfitowało w momenty zas
jące na bliższe omówienie.-

Ruchliwość poszczególnych organizacji ilustruje następu
wykaz:

Nazwa organizacji.	Zebranie.	Odczyty.	Obchody, przedstawi. zabawy.	Frekwencja ogólna.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostki organizac. nowe	Jednostki organizac. zlikw.	Uw
Tarbuth	-	3	-	310	50 -	80			
Zjedn. Szkół Żyd.	-	1	-	250					
Szul - Kult.	1	-	3	410	70 -	150			
Żyd. Klub Towarz.	1x	-	-	50			1x		x w
T. O. Z.	-	-	1	200					
Linas Chacedek	-	-	1	100					

Życie gospodarcze.

Bojkot handlu żydowskiego powoduje stałe pogarszanie
się sytuacji Żydów oraz opuszczanie przez nich miasteczek
osad. W związku z tym w okresie sprawozdawczym został roz
zany przez centralę oddział Związku Kupców Żydów w Dąbrowi
pow. sokólskiego.-

- - - o o o - - -

H.F.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

Nr. PN.132/11/37.T.

Białystok, dn. 10. grudnia 1937 r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.11 za miesiąc listopad 1937 roku.

Nr. ewid. 23.

130

T A J N E

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I. Polityczny

Sam. Ref. Inf. D. O. K. IX.
Notowano
21/XII 37 Inf. tjn. r.

W a r s z a w i e.

Urząd Wojewódzki przesyła w 4 egzemplarzach Nr. ewid. 1, 2, 3, 4/

Miesięczne Sprawozdanie Sytuacyjne Nr.11/37.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU No IX.
SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY
WPŁYNĘŁO D. I.
20 GRUD. 1937 9456

Za Wojewodę
/A. Dworak/
Naczelnik Wydziału Społ.-Polit.

Otrzymują do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Rel. i Ośw. Publ.	Nr.5	1	egz.
Urząd Wojewódzki Wileński	Nr.6	1	"
" " Poleski	Nr.7	1	"
" " Nowogródzki	Nr.8	1	"
" " Warszawski	Nr.9	1	"
" " Lubelski	Nr.10	1	"
" " Łódzki	Nr.11	1	"
" " Tarnopolski	Nr.12	1	"
" " Stanisławowski	Nr.13	1	"
Pan Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	Nr.14	1	"
" " " " w Warszawie	Nr.15	1	"
" " " Okręgowego w Białymstoku	Nr.16	1	"
" " " " w Grodnie	Nr.17	1	"
" " " " w Łomży	Nr.18	1	"
" " Wydz. Zam. S. Okr. w Suwałkach	Nr.19	1	"
Ekspozytura Nr.1. Oddz. II. Szt. Gł. w Wilnie	Nr.20	1	"
Samodzielny Referat Informacyjny DOK. III. w Grodnie	Nr.21-22	2	"
" " " DOK. IX. w Brześciu n/B.	Nr.23	1	"
" " " DOK. I. w Warszawie	Nr.24	1	"
P.O.P. "Brygada Grodno" w Grodnie	Nr.25	1	"
Panowie Starostowie Powiatowi Wojew. Białostockiego	Nr.26-37	12	"
Pan Starosta Grodzki w Białymstoku	Nr.38	1	"
Pan Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	Nr.39	1	"
Pan Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	Nr.40	1	"
Archiwum	Nr.41-43	3	"
Odbito		43	egz.

N.F.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

T A J N E

Nr.PN.132/11/37.T.

Białystok, dn.10 grudnia 1937 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.11/37.T.

z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno poli-
tycznego mniejszości narodowych.

C Z Ę Ś Ć I.- Polskie życie polityczne.

A.) Sytuacja ogólna.

a/Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza

Z wydarzeń politycznych w skali ogólnopaństwowej, mających miejsce w ciągu miesiąca listopada br. - odbiły się głośniejszym echem, budząc żywe zainteresowanie szerokiego ogółu sprawy następujące:

Przypadająca w dniu 11 listopada rocznica odzyskania niepodległości. Zjazd P.O.W.w Wilnie i wygłoszone w związku z tym zjazdem przemówienie Marszałka Śmigłego-Rydza, zwołanie sesji Izb Ustawodawczych, wręczenie petycji Panu Prezydentowi Rz.P.przez delegacje PPS.OKW., oraz zabiegi w sprawie utworzenia koła parlamentarnego O.Z.N. Szeroko również komentowano w kołach opozycji pogłoski o rzekomym zamachu stanu w Polsce, o którym zamieściła wzmianki prasa zagraniczna.-

Z wydarzeń lokalnych wywarły najgłębsze wrażenie i najszerzej były omawiane: zawieszenie działalności Stronnictwa Narodowego w powiatach bielskim i wysoko-mazowieckim, oraz zajścia w Łomży w dniu 7 listopada br.-

Zawieszenie działalności Str.Narodowego w wyżej wymienionych powiatach, a zwłaszcza w powiecie wysoko-mazowieckim, w którym organi

./.

zacja i działalność Str. Narodowego uważana była powszechnie za najbardziej sprężystą i najdalej zaawansowaną w całym kraju - uważać trzeba za posunięcie wybitnie trafne i nadzwyczaj korzystne w skutkach. Ekscesy bowiem i awantury na tle antyżydowskim, tak częste w tym powiecie, przycichły, a w innych powiatach to zdecydowane posunięcie władz administracyjnych spowodowało dużą konsternację wśród członków Stronnictwa.-

Wydarzenia o charakterze czysto politycznym ustępywały jednak miejsce zainteresowaniom gospodarczym i bardzo namiętnie prowadzonej akcji za wyzwoleniem handlu, przemysłu i rzemiosła z rąk żydowskich. Nastroje i ogólne zainteresowanie się społeczeństwa polskiego tym zagadnieniem pogłębiały propaganda i akcja prowadzone z dużym rozmachem i uporem w związku z przypadającym w dniu 8 grudnia "Dniem Kupca Polskiego".-

Z osiągnięć pozytywnych w tym kierunku na terenie Białegostoku wymienić trzeba konsolidację szeregu stowarzyszeń społeczno-gospodarczych, które utworzyły wspólny blok pod nazwą "Chrześcijańskie porozumienie gospodarcze w Białymstoku". Celem bloku jest dążenie do podniesienia życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego w społeczeństwie chrześcijańskim. Porozumienie gospodarcze dążyć ma do zamierzonego celu przez uświadamianie i organizowanie społeczeństwa polskiego, przez wzajemne popieranie się i tworzenie polskich warsztatów pracy. Do bloku zgłosiły dotychczas swój akces: Związek Chrześcijan Rzemieślników, Związek Właścicieli Nieruchomości, Stowarzyszenie Mieszkańców Przedmieść, Stowarzyszenie Robotników Katolickich, Związek Detalicznego Kupiectwa Chrześcijańskiego, oraz Związek Kupców Polskich.

Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych w ciągu listopada br. przedstawiała się w zarysach ogólniejszych następująco:

./.

O. Z. N. - rozpoczął w okresie sprawozdawczym montowanie prac organizacyjnych na odcinku robotniczym. Dotychczas osiągnięto już porozumienie z Z.Z.P. z Chrześcijańskim Związkiem Zawodowym "Praca".

Tak samo Związek Młodej Polski przystąpił do wstępnych prac organizacyjnych, urządzając kurs kandydacki w Białymstoku dla około 30 uczestników. Intensywną akcję propagandowo-organizacyjną wśród młodzieży prowadził również sektor miejski O.Z.N.w Grodnie. Akcja OZN.w Grodnie nie przekracza w zasadzie granic walki ekonomicznej i nie zagraża bezpieczeństwu, jednakowoż swego rodzaju licytowanie się ze Stronnictwem Narodowym w doborze haseł i środków w akcji polszczenia handlu, komentowane jest przez sfery żydowskie jako bardzo daleko posunięty antysemityzm.-

Na odcinku wiejskim poczyniono dalsze kroki organizacyjne w powiecie łomżyńskim, urządzając zjazd powiatowy w Łomży dnia 14 listopada br. Ponadto zorganizowano szereg zebrań gminnych w różnych powiatach.-

Stronnictwo Narodowe - Najdonioślejszym wydarzeniem w życiu tego stronnictwa w listopadzie było zawieszenie działalności Str.Nar. w powiatach bielskim i wysoko-mazowieckim. Zarząd Główny Str.Narod. starał się odnieść do tego faktu z udaną obojętnością i starał się wmówić w delegatów, którzy zapytywali o dalsze dyrektywy w związku z zawieszeniem działalności stronnictwa, by traktowali to zarządzenie jako niebyłe, gdyż władze administracyjne zawiesiły działalność Stronnictwa na zasadzie art.16 prawa o stowarzyszeniach, który nie może mieć zastosowania do stronnictw politycznych. Z tych też względów Dr.Bielecki czynił poważne wyrzuty M.Jurszowi, który imieniem Zarządu powiatowego Str.Narod.w Wysokiem-Mazowieckiem wniósł odwołanie do Urzędu Wojewódzkiego od decyzji zawieszającej działalność stronnictwa w tym powiecie.-

Na terenie okręgu łomżyńskiego wywołało dużą konsternację wy-

132

stąpienie organów PP. w Łomży w dniu 7.XI.br. w stosunku do członków Str.Narod., którzy, mimo zakazu Starostwa, starali się w zwartych szeregach przemaszerować przez miasto i odbyć zgromadzenie publiczne pod gołym niebem. Miejscowi przywódcy Str.Narod. z b.posłem Staniszkisem na czele, wykorzystując okoliczność, że rozpraszanie demonstrantów przez policję miało miejsce w najbliższym sąsiedztwie zabudowań kościelnych i bezpośrednio po wyjściu z Kościoła - starali się zjednać dla swej akcji protestacyjnej miejscowe duchowieństwo z ks. biskupem Łukomskim na czele, czego n.b.dopięli. Na zebraniach zaś organizacyjnych lansowano wśród członków sugestie, iż władze administracyjne sprowokowały zajście w dniu 7 listopada w Łomży, aby zdobyć pretekst do zawieszenia działalności stronnictwa i w innych powiatach województwa białostockiego.-

Na terenach pozostających w zasięgu zarządu okręgowego Str.Nar w Białymstoku panują w dalszym ciągu bardzo silne tarcia i antagonizmy między władzami partyjnymi, a ogółem członków, zwłaszcza zaś młodzieżą. Antagonizmy te szczególnie silnie występują na terenie Białegostoku, gdzie bardziej impulsywni członkowie przeszli do O.N.R. W powiatach wschodnich i północnych województwa prace stronnictwa prowadzone są jedynie dzięki miejscowym, wyrobionym działaczom, bez odpowiednich nastawień Zarządu Okręgowego, który w składzie obecnym nie ma w tym kierunku prawie żadnych możliwości.-

Stronnictwo Ludowe - zaabsorbowane było głównie organizowaniem zebrań, na których mają być wybierani delegaci na Kongres Str.Ludowego. W okresie sprawozdawczym zaobserwowano pewne podciągnięcie organizacyjne w łonie tego stronnictwa, czego zasługę przypisać trzeba adw.Korbońskiemu z Warszawy, pełniącemu od trzech miesięcy funkcje prezesa zarządu wojewódzkiego Str.Ludowego w Białymstoku. W ciągu listopada odbyły się posiedzenia zarządów i zjazdy powiatowe w Grodnie

Łomży i Suwałkach.-

PPS.CKW. - poświęcała najwięcej uwagi związkom zawodowym. Z momentów politycznych,członków tego ugrupowania najbardziej absorbowała akcja za rozwiązaniem ciał ustawodawczych i rozpisaniem nowych wyborów.-

Na terenie powiatu bielskiego w związku z rocznicą śmierci Ignacego Daszyńskiego urządzono w większych ośrodkach robotniczych dwie akademie. Innych objawów działalności PPS,bardziej godnych uwagi,w okresie ubiegłym nie odnotowano.-

Sytuacja gospodarcza: W przemyśle włókienniczym i drzewnym zamknięto w dalszym ciągu szereg zakładów z powodu braku zamówień i ukończenia kampanii. W związku z tym ~~xxxx~~ wzrosła ilość bezrobotnych. W porównaniu ze stanem bezrobocia w październiku br.ilość poszukujących pracy wzrosła o 2 tys.osób i w końcu listopada br.było zarejestrowanych 6.379 bezrobotnych.-

Zmniejszyła się również poważnie ilość zatrudnionych na robotach publicznych. W grudniu przewidywany jest poważny wzrost bezrobocia, zarówno skutkiem pogarszającej się sytuacji w przemyśle włókienniczym, jak i wyczerpywania się kredytów, przeznaczonych na roboty publiczne. To też jak było do przewidzenia sprawa bezrobotnych dochodzi swego punktu kulminacyjnego i staje się jedną z najbardziej dokuczliwych trosk władz administracyjnych.-

b/ Przegląd prasy

1/Przegląd treści:

Ukazująca się na terenie województwa prasa polska w okresie sprawozdawczym nie poruszała tematów zasługujących na omówienie. Jedynie wychodzący w Grodnie "Nowy Grodzieński Kurier Codzienny 5 gr." w artykule, zatytułowanym "Sprawa Chłopska", omawiając ostatnie wy-

./.

padki na terenie małopolski, podnosił, że sprawa chłopska stanowi w Polsce zasadniczy problemat i wciąż będzie wypływała z nieubłaganą siłą na porządek dzienny życia politycznego. Zrozumiał to O.Z.N.i z jego środowiska rozlegają się obecnie co raz częściej i co raz śmielej głosy za zmianą ordynacji wyborczej, by w ten sposób dopuścić do głosu i do współodpowiedzialności za losy Państwa również szerokie masy ludowe.-

To samo pismo w artykule pt."19 rocznica Niepodległości", kreśląc historyczny rys walk o Niepodległość, dowodziło, że konsolidacja narodu winna być nie tylko fizyczna, ale i moralna.-

Prasa żydowska w Białymstoku poświęciła gros swej uwagi wyborom do wyznaniowych Gmin Żydowskich. Poza tym, jak i w poprzednich okresach, prasa ta, bez różnicy odcieni politycznych, żywo i w sposób wyolbrzymiony omawiała wszelkie posunięcia społeczeństwa polskiego w kierunku spolszczenia handlu i rzemiosła. W każdym choćby najmniejszym objawie akcji ze strony polskiej prasa żargonowa dopatrywała się "dzikiego, szalonego i hitlerowskiego" antysemityzmu.-

2/Powstały nowe czasopisma:

a/w Białymstoku - "Woch-Nefleksn", czasopismo, ukazujące się 4 razy miesięcznie. Treść informacyjno-literacka. Wydawcą i redaktorem jest Beniamin Dynerman. Pierwszy numer ukazał się 12 listopada br. Nakład 250 egz.-

b/w Grodnie - "Nasza okolica" - organ Związku Zagonianków Polskich. Pierwszy numer wyszedł dnia 1 listopada br.-

c/w domu - "Lomżer Trybuna" - miesięcznik sjonistyczny. Nakład 500 egz.-

3/Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e .-

4/Konfiskaty prasowe :

W Białymstoku dnia 24 listopada br. obłożono aresztem dzi[enny] żydowski "Unzer Lebn" z dnia 24 listopada 1937 roku Nr.270 za [artyku]ł pt. "Przepis". Zajęcia dokonano na podstawie art.170 K.K.-

B Polski legalny ruch polityczny.

1/ Obóz Zjednoczenia Narodowego.

Poza działalnością na odcinku wiejskim, O.Z.N. w okresie sprawozdawczym rozpoczął prace organizacyjne również na odcinku robotniczym, zwłaszcza w większych skupieniach robotniczych jak Białystok i Grodno, oraz na odcinku młodzieżowym.-

W Białymstoku kierownikiem spraw robotniczych OZN. został dr Czesław Karwowski. Przeprowadził on rozmowy z Ch.Z.Z., "Prscą" i ZZP. Wielu członków wymienionych związków wyraziła swą zgodę na współpracę z OZN.

Pow.białostocki. Dn.24.XI.b.r. odbyło się zebranie organizacyjne O.Z.N. w gminie Białostoczek przy udziale 20 osób. Przemawiał Franciszek Zaczeniuk na temat potrzeby zorganizowania placówki gminnej O.Z.N.

Pow.łomżyński. Dn.14.XI.b.r. odbył się w Łomży zjazd powiatowy sektoru wiejskiego O.Z.N. Obecnych na zjeździe było około 300 osób. Przemówienie wygłosił poseł Łazarski, po czym mianowano 18 przewodniczących komitetów gminnych O.Z.N.

Pow. sokólski. Na terenie pow. sokólskiego OZN. rozpoczął akcję w kierunku zakładania placówek handlowych polskich, a tym samym stopniowego wypierania handlu żydowskiego. Realizując swoje zamierzenia, OZN. zwołał trzy zebrania: dn.1.XI.37 r. w Sokółce przy udziale około 250 osób, a następnie w Kuźnicy i Sidrze. W wyniku tych zebrań utworzono w Sokółce Związek Kupców Chrześcijan, a w Kuźnicy i Sidrze - koła tego Związku.

Pow.wołkowyski. Dn.23.XI.b.r. odbyło się we wsi Werejki zebranie komitetu gminnego O.Z.N. przy udziale 25 osób. Po przemówieniach posła Bołdyzia i inż.Lipskiego wybrano zarząd wspomnianego komitetu.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez O.Z.N. w listopadzie b.r. zgromadzeń i zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwid.
Białostocki	-	-		1	20	-	1	-
Łomżyński	1	300		-	-	-	1	-
Sokólski	1	250		2	45	20-25	3	-
Wołkowyski	-	-		1	25		-	-
O g ó ł e m:	2	550	250-300	4	90	20-25	5	-

2. Stronnictwo Narodowe.

W życiu Str.Narodowego w okresie sprawozdawczym najważniejszym momentem było zawieszenie jego działalności na terenie powiatów bielskiego i wysoko-mazowieckiego, oraz zajścia w Łomży w dniu 7 listopada b.r. w związku z poświęceniem sztandaru Str.Nar.

Zawieszenie działalności Str.Nar. podziałało uspakajająco na umysły starszej generacji członków tego stronnictwa, natomiast młodzi, jakkolwiek siłą faktu musieli zastosować się do zarządzeń władz państwowych, jednakże nie mogą pogodzić się z myślą o zawieszeniu działalności stronnictwa.-

Wśród działaczy Str.Nar. w zasięgu wpływów okręgu białostockiego tarcia pomiędzy "starymi" a "młodymi" - nie ustają. Ten stan rzeczy wpływa deprymująco na samą akcję stronnictwa.-

Działalność Str.Nar. w okresie sprawozdawczym w poszczególnych powiatach przedstawiała się następująco:

Pow. augustowski. Dn. 10.XI.b.r. odbyło się w Augustowie alarmowe zebranie członków Str.Nar. przy udziale 22 osób. Postanowiono wziąć udział w obchodzie Święta Niepodległości w dniu 11 listopada b.r. przez wysłanie pocztu sztandarowego. W dniu 11 listopada stawiło się na zbiórkę około 60 członków, lecz do wystąpienia pocztu sztandarowego nie doszło, gdyż sztandarowy Ostrowski spóźnił się ze sztandarem.

Tego samego dnia odbyła się w Augustowie akademia, urządzona przez Str.Nar. Jeden z mówców na akademii, Stanisław Kasjanowicz, omawiając znaczenie uroczystości dnia 11 listopada, podniósł zasługi ś.p.Marszałka Piłsudskiego w dziele odbudowy Niepodległości. Pochwała ta nie podobała się innym działaczom Str.Nar., to też następny ~~dnia~~ mówca, Eugeniusz Chadaj starał się sprostować zasługi ś.p.Marszałka Piłsudskiego, o jakich mówił Kasjanowicz. Mianowicie Chadaj ~~wywodził~~, że Marszałek Piłsudski nie miał zamiaru utworzenia Państwa Polskiego, a tylko księstwa Litwy i Ukrainy, lecz gdy nie powiodło się pod Kijowem, to dopiero wówczas utworzył Państwo Polskie, a następnie przez zamach majowy "otworzył koryto dla sanacji i wolność dla idei żydowskiej".

Pow. białostocki. Dn. 7.XI. odbył się w Białymstoku zjazd powiatowy Str.Nar. przy udziale około 60 delegatów. Omawiano sprawy organizacyjne oraz zalecono jak najostrzejszą walkę z O.Z.N.

Pow. grodzieński. Na zebraniu w dniu 7.XI.b.r. w Grodnie wybitniejszych członków Str.Nar. poddano krytyce OZN, dowodząc, że na posunięcia polityczne Obozu wywierają wpływ żydzi, jakkolwiek do OZN jako członkowie nie wchodzą.

Pow. łomżyński. Dn. 3.XI.b.r. odbyła się w Łomży powiatowa odprawa kierowników obwodów Str.Nar. przy udziale 20 osób.

Omawiano sprawę uroczystości poświęcenia sztandaru w dn.7.XI.br

O przebiegu dn.7 listopada w Łomży Urząd Wojewódzki przedłożył Min.Spr.Wewn. osobne sprawozdania.-

Pow. ostrowski. Dnia 17 listopada b.r. w Zarębach-Kościelnych odbyło się zebranie miejscowych kupców-chrześcijan. Kierownik obwodu Str.Nar. Stanisław Kulesza poruszył sprawę pobierania przez tych kupców za niektóre produkty wyższych cen niż kupcy żydowscy. Sytuacja taka, zdaniem Kuleszy, znacznie utrudnia członkom Str.Nar.akcję bojkotową. W wyniku obrad kupcy-chrześcijanie opodatkowali się po zł.2.20 miesięcznie na rzecz akcji bojkotowej oraz złożyli 20 zł.na opłacenie grzywny za Antoniego Szulborskiego, który zakłócił spokój w czasie "pikietowania" sklepów żydowskich.-

Pow. suwalski. W dniu 21.XI.b.r.w Suwałkach i dn.30.XI.br w Sejnach odbyły się zebrania członków Str.Nar. Na zebraniach tych omawiano sprawę "pikietowania" sklepów żydowskich.-

Pow.wołkowyski. Na początku listopada b.r.zorganizowano 2 nowe koła Str.Nar.twe wsi Wejszyce/13 członków/ i we wsi Lachowicze /4 członków/.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str.Nar.zgromadzeń i zebrań w okresie sprawozdawczym ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-	-	2	45	23- 23	-	-
Białystok-M.	-	-	-	4	140	20- 60	-	-
Grodzieński	-	-	-	1	24		-	-
Łomżyński	1	3.000		1	20		-	-
Ostrołęcki	-	-	-	1	8		-	-
Ostrowski	-	-	-	2	26	8- 18	-	-
Sokólski	-	-	-	3	52	15- 20	-	-
Suwalski	-	-	-	3	75	14- 33	2	-
Szczuczyński	-	-	-	2	55	25- 30	-	-

136

Wołkowyski	0	0	-	0	0	4	0	56	0	0	-	15	0	2	0	-
Wysoko-Mazow.	0	0	-	0	0	1	0	10	0	0	-	0	0	0	0	-
O g ó ł e m:	1	3	000	0	0	22	0	476	0	8	-	60	0	2	0	-

3. Stronnictwo Ludowe.

W okresie sprawozdawczym Str.Lud. położyło szczególny nacisk na sprawy organizacyjne, a to w związku z przygotowaniami do mającego się odbyć w styczniu 1938 r. Kongresu tego stronnictwa. W celu uaktywnienia działalności kół oraz uświadamiania członków urządzane były t.zw. kursy społeczno-polityczne. Na kursach takich podnoszono konieczność zmiany ordynacji wyborczej i rozpisania nowych wyborów do parlamentu.-

Akcja organizacyjna Str.Lud. w okresie sprawozdawczym przedstawiała się następująco:

Pow. augustowski. Dn.27.XI.we wsi Ginowicze i dn.29.XI. b.r. we wsi Starożyńce odbyły się tak zw.kursy społeczno-polityczne. Kursu wysłuchało ogółem około 180 osób.-

Pow. łomżyński. Dn.21.XI.1937 r.odbyła się w Łomży konferencja członków zarządu powiatowego Str.Lud. przy udziale prezesa Zarządu Wojew. Str.Lud. w Białymstoku, adw. Stefana Korbońskiego z Warszawy. Szczegółowe sprawozdanie z przebiegu tej konferencji Urząd Wojewódzki przedłożył M.S.Wewn.w piśmie z dnia 3.XII.1937 r.Nr.PN.I-la-18/37.P.

Pow. wołkowyski. W okresie sprawozdawczym Str.Lud. zamierzało urządzić na terenie pow.wołkowyskiego 2 zgromadzenia publiczne dla omówienia spraw organizacyjnych.Zgromadzenia te jednak nie doszły do skutku wobec nieuzyskania zezwolenia na ich odbycie ze Starostwa Powiatowego.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Stronni-

ctwo Ludowe zebrań w listopadzie b.r. - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	nowe	zlikwid.
Augustowski	-	-		2	180	80-100	-	-
Łomżyński	-	-		1	35		-	-
Suwalski	-	-		5	200	15- 60	-	-
ogółem	-	-		8	415	15-100	-	-

4. P.P.S. C.K.W.

W okresie sprawozdawczym podobnie jak i poprzednio, żywszej działalności ze strony PPS.CKW.- nie notowano. Akcja PPS. CKW. obecnie sprowadza się głównie do agitacji za zmianą ordynacji wyborczej, rozwiązaniem Izb Ustawodawczych i rozpisaniem nowych wyborów na zasadzie 5-przymiotnikowego prawa wyborczego.

Z wystąpień zewnętrznych wymienić można jedynie akademie, zorganizowane przez PPS. w związku z rocznicą śmierci Ignacego Daszyńskiego. Z okazji tej TUR urządził kilka akademii.-

Działalność PPS.CKW. w listopadzie wyraziła się w następującym:

Pow. bielski. Dn.13.XI.b.r. w Milejczycach i dn.14.XI. w Hajnówce z inicjatywy TUR odbyły się akademie ku uczczeniu pamięci Ignacego Daszyńskiego. Na akademiach tych przemawiali miejscowi działacze, gloryfikując zasługi zmarłego położone dla warstwy robotniczej.-

Pow.wysoko-mazowiecki. Dn.26.XI.b.r. w Łapach odbyło się zgromadzenie publiczne przy udziale około 500 osób. Przemawiał Stanisław Dubois na temat "Położenie gospodarcze i polityczne Polski i świata". Przebieg spokojny.-

137

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych w listopadzie b.r. przez PPS.CKW. zgromadzeń i zebrań ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwidow
Białystok-M.	-	-		2	45	20 - 25	-	-
Bielski	2	230	100-130	1	35		-	
Wysoko-Maz.	1	500					-	-
O g ó ł e m:	73	730	100-500	3	80	20 - 35	-	-

- - - o o o - - -

C. RUCH WYZNANIOWY.

1/ Wyznanie rzymskokatolickie.

W dniu 3 listopada br.we wsi Dylewo-Nowe,pow.ostrołęckiego, proboszcz parafii Baranowo w województwie warszawskim ks.Trzaskoma zorganizował Spółdzielnię mleczarską w celu "odżydzenia wsi". Ks. Trzaskoma zorganizował ponadto oddział "piketowy" z opaskami biało czerwonymi, przy pomocy którego przeprowadza bojkot handlu żydowskiego na targach okolicznych.-

W dniu 5 listopada br.odbył się w Grajewie 4-godz.kurs Akcji Katolickiej z inicjatywy Instytutu Diecezjalnego w Łomży. Na kursie było obecnych 250 osób. Okoliczności we przemówienia wygłosili ks dziekan Gawędzki i prezes parafialnej Akcji Katolickiej.-

Obchody,związane z 19-tą rocznicą niepodległości wszędzie odbyły się przy współudziale duchowieństwa w całkowitej harmonii organizacji społecznych.-

W dniach 13 i 14 listopada na terenie diecezji łomżyńskiej w znaczniejszych miejscowościach odbyły się obchody na cześć patrona młodzieży św.Stanisława-Kostki, organizowane przez Akcję Katolicką.

Dnia 8 listopada br.w Łomży odbyło się posiedzenie Rady Diecezjalnej Akcji Katolickiej z udziałem 32 osób pod przewodnictwem prezesa szambelana Szczuki. Uchwalono powołanie "Komisji Zagadnień Społecznych", zawiązanie Okręgowego Związku Katolickich Radiosłuchaczy, zadanie kół Inteligencji Katolickiej i t.p.-

W dniu 14 listopada br.odbyła się w Łomży ku czci św.Stanisława Kostki akademia z udziałem 1.000 osób, poprzedzona porankiem z udziałem 2.000 osób. W czasie tych uroczystości składane były jednocześnie życzenia imieninowe solenizantowi ks.biskupowi Stanisławowi Łukomskiemu.-

138

W dniu 21 listopada br.prof.Knechtel wygłosił z ramienia Akcji Katolickiej odczyt popularny pt."Co powiedział Papież Leon XIII w sprawie robotniczej" z udziałem 300 osób, wieczorem zaś drugi odczyt dla inteligencji katolickiej pt. "Niekopomna encyklika Rerum Novarum" z udziałem 120 osób.-

Z działalności politycznej księży wyróżnia się ostatnio działalność prezesa okręgu Str. -odzkiego na powiat białostocki i sokólski ks. Ostrowskiego Adama z Janowa, który, z racji swego stanowiska w stronnictwie, miał interweniować w Zarządzie Głównym w sprawie nierozwiązywania Zarządu Grodzkiego Białostockiego tego stronnictwa. Na zewnątrz zaznacza się działalność ks.proboszcza Józefa Dowgiałło w Mońkach,pow.białostockiego który inspirował za pośrednictwem miejscowego Koła Narodowego czynne wystąpienia antyżydowskie z pobudek niezupełnie bezinteresownych, bo szwagier jego Ziółkowski trudni się skupem zboża w okolicy, w czym spotyka na konkurencję żydów.-

Na terenie pow.grodzieńskiego znani działacze litewscy ks.Butkiewic Zenon z Marcinkanic i ks.Czaplis Franciszek z Kobel, wobec rozwiązania czytelń litewskich przystąpili do założenia Towarzystwa pod nazwą "Rycerstwo Jezusowe".-

Ks.Sawoniewski, prefekt Państw.Gimnazjum Żeńskiego w Grodnie, a zarazem naczelny redaktor gazety "Nowe Życie" w związku z polemiką prasową w sprawie działalności Konsystorza Prawosławnego wystąpił z krytyką polityki rządowej w stosunku do Prawosławnych Polaków.-

Zwraca uwagę na terenie mieszanym pod względem narodowościowym, że działalność polityczna duchowieństwa rzymskokatolickiego odciąga ją od działalności misyjnej wśród ludności niepolskiej.-

Wyjątek stanowią ks.misjonarze w Łyskowie,pow.wołkowyskiego, których działalność spowodowała ostatnio parę nawróceń z prawosławia na katolicyzm.-

W akcji tej współdziała Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży. Dnia 21 listopada br. oddział tego stowarzyszenia w Druskienikach urządzał uroczystość 10-lecia poświęcenia sztandaru. W tym samym dniu odbyła się w kościele akademia ku czci św. Stanisława Kostki, zorganizowana staraniem K.S.M. ze współudziałem Krucjaty Eucharystycznej i Sodalicji Mariackiej pod protektoratem ks. Romualda Zaniewskiego.-

Należy zanotować fakt, że w organizacji Koła Obozu Zjednoczenia Narodowego w Werejkach, powiatu wołkowyskiego w dniu 23 listopada br. wziął udział ks. proboszcz Hryniewiecki Bronisław, który następnie został powołany do Zarządu Koła Gminnego.-

Analogiczną działalność na terenie Stronnictwa Narodowego rozwija ks. Marek Burak, proboszcz w Mścibowie, pow. wołkowyskiego, który dnia 14 listopada br. odbył konferencję w sprawach organizacyjnych tego stronnictwa w Wołkowysku.-

Ks. proboszcz Kazimierz Walentynowicz w Hnieźnie, gm. Mścibów, pow. wołkowyskiego, rozpoczął akcję zwalczania Związku Strzeleckiego i w tym celu wzywał rodziców strzelców, zakazując należenie do Strzelca pod rygorem kar kościelnych. Ks. Walentynowicz akcji swej zaniechał wskutek interwencji miejscowego nauczyciela.-

Zebranie parafialne Akcji Katolickiej w dniu 21 listopada br. w Piaskach, pow. wołkowyskiego pod przewodnictwem ks. proboszcza Polmera było poświęcone sprawie bojkotu handlu żydowskiego.-

Ks. Jan Siemaszkiewicz w Jałówce, pow. wołkowyskiego wziął czynny udział w powołaniu do życia młyna spółdzielczego pod hasłem ochrony ludności chrześcijańskiej przed wyzyskiem żydowskim.-

2/ Obrządek wschodnio-bizantyjski.

W dniu 14 listopada br. przybył do Kołłątaj w pow. wołkowyskim sprowadzony przez członków Komitet Budowy cerkwi prawosławnej ks. Jan

./.

Charczenko, wikariusz jedynej na terenie diecezji wileńskiej w granicach województwa białostockiego - parafii unijnej. Ks.Charczenko nakłaniał ludność do utworzenia placówki tego obrządku, obiecując pobieranie niskich opłat za posługi religijne oraz udzielenie ulg w spłacie zobowiązania z powodu budowy cerkwi. Powiadomiony o tym ks. dziekan prawosławny przybył z Mońkowyska dnia 16 listopada, zażądał od opiekuna cerkiewnego kluczy od cerkwi, a gdy ten ich odmówił, zawiesił go w czynnościach i zamknął cerkiew na własny zamek, wobec czego opiekun cerkiewny klucze oddał, poczym ludność miejscowa zaniechała myśli zorganizowania placówki obrządku wschodnio-bizantyjskiego.-

3/ Kościół Narodowy .

We wsi Smolewo, gm.Szulborze-Koty, powiatu ostrowskiego, gdzie duchowni Kościoła Narodowego Czerwiński i Harbutowicz od dłuższego czasu rozwijają działalność, nastąpił konflikt z miejscowym proboszczem rzymskokatolickim ks.prałatem Bogackim na tle pogrzebu zmarłej wyznawczyni kościoła narodowego, gdyż ks.proboszcz odmówił pochowania zwłok na cmentarzu rzymskokatolickim. Starostwo zmuszone było interweniować i wyznaczyło miejsce pochowania na nieczynnym od szeregu lat prawosławnym cmentarzu we wsi Gąsiorowo, gdzie też zmarła została pochowana.-

4/ wyznanie prawosławne .

Celem przeciwdziałania Stowarzyszeniu Polaków Prawosławnych wznowiono ostatnio działalność Bractwa Sofijskiego w Grodnie, które dotychczas nie zostało formalnie zarejestrowane przez władze państwowe zarówno wskutek braku wzorowego statutu jak i z obawy przed jego

działalnością rusyfikatorską.-

Wznowienie działalności Bractwa nastąpiło z inicjatywy członków Konsystorza Prawosławnego w Grodnie. Do Komisji Rewizyjnej weszli s kretarz Pantelewicz i referent Świtycz na wniosek dziekana Sahajdakowskiego.-

Na zebraniu organizacyjnym był zgłoszony wniosek o domaganiu się wykładów religii prawosławnej w szkołach po rosyjsku, jednak wniosek ten nie poddano pod głosowanie.-

Wznowienie bractwa w Grodnie pobudziło do starań o zalegalizowanie również bractwa w Wołkowysku.-

Z inicjatywy Świtycza przy Konsystorzu w Grodnie zorganizowano pokój gościnny dla księży. W dniu 15 listopada nocował tam świeżo wyświęcony ks.Jakimczak z pow.nowogródzkiego, który wskutek karygodnego niedbalstwa obsługi zaczadział i wkrótce zmarł. Śmierć ta wywołała przygnębiające wrażenie i nieprzychylne komentarze o porządkach, panujących w Konsystorzu.-

Drugim, szeroko komentowanym, wypadkiem była choroba nerwowa ks.proboszcza Turowskiego w Olekszycach,pow.grodzieńskiego, wywołana zatargiem z parafianiami na tle podjęcia odsetek od legatu na cerkiew w Olekszycach. Legat ten w wysokości 6.000 zł. na odprawianie wiecznych egzekwi pozostawił niedawno zmarły ziemianin Kurłow. Ks.Turowski za wiedzą Konsystorza pobrał z odsetek dla siebie 200 zł.i dla psalmisty 100 zł., co wywołało sprzeciw miejscowej ludności prawosławnej, która pragnęła obrócić te pieniądze na cele ogólne. Ks.biskup Sawa pod wrażeniem czołobitności delegatów ludności nazwał postępowanie ks.proboszcza złodziejstwem i polecił zmienić uchwałę Konsystorza.-

Wobec tego delegaci po powrocie do Olekszyc wystąpili przeciwko proboszczowi, ten zaś skierował skargę do Sądu o oszczerstwo. Bi-

./.

140

skup telegraficznie polecił ks.Turowskiemu cofnąć skargę, co wywołało depresję psychiczną u poszkodowanego i było powodem udania się na kurację do kliniki psychiatrycznej do Wilna.-

W dniu 20 listopada br.ks.dziekan Guszkiewicz podczas uroczystego nieszporu w cerkwi w Białymstoku wygłosił okolicznościowe kazanie z powodu rocznicy otwarcia w Białymstoku Rosyjskiej Organizacji Młodzieży, wychwalając jej działalność, zasługi i nawołując wiernych do wstępowania do tej organizacji.-

5/ Wyznanie ewangelicko-augsburskie .

W dniu 7 listopada br.odbyło się zebranie Rady Kościelnej Ewangelicko-Augsburskiej w Białymstoku, przyznano ks.pastorowi Zirkwitzowi zaopatrzenie emerytalne w wysokości 200 zł.miesięcznie od 1.I.38r wbrew agitacji członków Niemieckiego Związku Ludowego.-

6/Sekta proroka Eliasza .

Sąd Apelacyjny zatwierdził wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku, mocą którego Eliasz Klimowicz, założyciel sekty w Grzybowszczyźnie, powiatu sokólskiego, otrzymał z powrotem od Kościoła Prawosławnego wybudowaną przez siebie cerkiew w tej miejscowości. Klimowicz zgodził się na wyświęcenie na mnicha z tym przeświadczeniem, że będzie nadal pełnił posługi religijne w wybudowanej przez siebie cerkwi, wzorując się na działalności biblijnego proroka Eliasza. Konsystorz Prawosławny, przejąwszy rejentalnie cerkiew w Grzybowszczyźnie, odsunął Klimowicza od duszpasterstwa, pragnąc go umieścić w klasztorze.-

Wobec wygrania sprawy Klimowicz nosi się z zamiarem zalegalizowania sekty, która ma dość licznych zwolenników w gminie Szudziałowskiej, pow.sokólskiego i gminie Narewskiej, pow.bielskiego.-

./.

7/ Wyznanie mojżeszowe.-

Cała uwaga gmin wyznaniowych żydowskich w części wschodniej województwa była skoncentrowana w akcji wyborczej do organów zarządzających.-

W dniu 30 listopada br. odbyły się wybory do zarządu 22-ch gmin wyznaniowych żydowskich w powiatach białostockim, bielskim, sokólskim oraz do rady gminy wyznaniowej żydowskiej w Białymstoku.-

Jak wynika z tymczasowych podsumowań wyników wyborów wpływy syjonistów i ortodoksów, które dotychczas przeważały w zarządach gmin wyznaniowych żydowskich na terenie wymienionych powiatów, uległy obecnie pomniejszeniu na rzecz ugrupowań lewicowych.-

W wyborach
W Białymstoku do Rady gminy wyznaniowej najwięcej mandatów /32%/ zyskał Bund, który dotychczas nie był tam reprezentowany.-

Syjoniści ogólni, którzy mieli w posiadaniu 28% mandatów dawnej Rady, obecnie zdobyli tylko 12%, taką samą ilość mandatów zdobyli Poalej syjoniści, posiadający dawniej 8% mandatów.-

Agudas Izrael, ugrupowanie konserwatywne, posiadające w dawnej radzie 20% mandatów, obecnie zdobyło tylko 7%, taką samą ilość zdobyła grupa Mizrachi, która poprzednio miała 4% mandatów.-

Pozostałe mandaty podzieliły między sobą grupy zrzeszonych rzemieślników kupców i syjoniści rewizjoniści /po 4%/.-

W powiecie wołkowyskim Syoniści Ogólni zyskali 16 mandatów, Ortodoksi - 7, Bund - 5, Syjoniści-Rewizjoniści - 2, bezpartyjni - 8. Charakterystycznym objawem jest to, że do zarządów gmin wyznaniowych żydowskich w Świsłoczy i Zelwie zostali wybrani po jednym sympatyku Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi.-

Z natężenia akcji przedwyborczej można wnioskować, że elementy lewicowe zwyciężą na terenie powiatu bielskiego, gdzie Bund i Poalej Syjon rozwinęły tam wytężoną agitację, natomiast stan posiadania syjo-

./.

nistów i ortodoksów zapewne będzie utrzymany w gminach wyznaniowych żydowskich powiatu białostockiego.-

Na terenie powiatu sokólskiego - w Sokółce - lista Bundu zdobyła 2 mandaty, również 2 mandaty zdobył blok religijno-ortodoksyjny, ponadto po 1 mandacie do Zarządu Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Sokółce zdobyły listy: syjonistyczna, Poalej-Syjon i Związek Kupców.-

W Suchowoli wybory odbyły się nie według list partyjnych, lecz według grup mieszkańców poszczególnych miejscowości, wchodzących w skład gmin wyznaniowych.-

Głosowanie w Nowym-Dworze pow.sokólskiego nie odbyło się, ponieważ zgłoszona została jedna lista kompromisowa.-

Na terenie powiatu białostockiego na 48 mandatów w 6-ciu gminach wyznaniowych żydowskich syjoniści ogólni otrzymali 30 mandatów, ortodoksi - 8, Agudas - 2, Syjoniści-Rew. - 1, Mizrachi - 3, bezpartyjni - 3 i Bund - 1.-

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE

Nr PM.132/11/37.T.

Białystok dn.10 grudnia 1937 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.11/37.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/

CZĘŚĆ II.- Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

Okres sprawozdawczy wykazał niesłabnącą ruchliwość b.kierowników czytelń rytasowskich, którzy starają się wywierać decydujący wpływ tak na młodzież jak i na starszą generację Litwinów. W związku z tym organizują w pow. grodzieńskim kółka "Rycerstwa Jeznaowego", wciągając do niej działaczy szkolną. W pow. suwalskim akcji tej dotychczas nie dostrzeżono.-

Zanotowane ożywienie się działalności organizacji żydowskich pozostawało w związku z zarządzonymi wyborami do gmin wyznaniowych w pięciu powiatach.

Największą ruchliwość w akcji przedwyborczej wykazywał Bund, który też osiągnął duże rezultaty przy wyborach, uzyskując m.in. w Białymstoku z pośród innych list największą ilość mandatów.-

Zawieszenie działalności str. Nar. w pow. bielskim i wysoko-mazowieckim spotkało się z ogólnym zadowoleniem Żydów. Wyrażane są przy tym nadzieje, iż ta represja może przyczyni się do złagodzenia akcji antyżydowskiej na innych terenach.-

B. Część szczegółowa.

1. B i a ł o r u s i n i

Przejawów działalności nie dostrzeżono.

142

2. Rosjanie.

Dnia 14.XI.b.r. odbyło się zebranie członków oddziału Rosyjskiego Komitetu Społecznego w Augustowie/10 osób/.

Pełnomocnik Komitetu, Markow Aleksy, w wygłoszonym przemówieniu wskazywał na konieczność zespolenia się emigrantów Rosjan celem oswobodzenia Rosji z pod jarzma bolszewickiego.

Następnie omawiając sytuację emigrantów w poszczególnych krajach zaznaczył, iż Polsce należy się wdzięczność za dobrą opiekę nad emigrantami.-

Oddział Rosyjskiego Stowarzyszenia Młodzieży w Białymstoku zorganizował dla swych członków kurs języka polskiego i cerkiewno-słowiańskiego.-

Rosyjskie Towarzystwo Dobroczynności w Grodnie zorganizowało oddział kulturalno-oświatowy, który co sobotę urządza odczyty i zebrania dyskusyjne. Po zebraniach odbywają się śpiewy i tańce.-

Rada Cerkiewna w Supraślu, pow. białostockiego urządziła przedstawienie i zabawę, w których wzięło udział około 250 osób.-

3. Ukraińcy.

Przejawów działalności nie dostrzeżono.

4. Niemcy.

W Zjeździe Krajowym Młodzieży Niemieckiej odbytym w dniach 31.X. i 1.XI.b.r. w Łodzi, wzięło udział 35 członków Niemieckiego Związku Ludowego w Białymstoku ze Szmidtem Henrykiem i Metzem Erykiem na czele. Grupa ta jeździła specjalnie wynajętym autobusem, zaś koszty pokrywali sami uczestnicy.-

Po powrocie ze Zjazdu uczestnicy zapowiadają wzmożenie

działalności Niem.Zw. Ludowego i wysuwają inicjatywę budowy Niemieckiego Domu Ludowego w Białymstoku. Do budowy mają przystąpić na wiosnę 1938 r. Plac ma ofiarować Krause Adolf, prezes oddziału Niem.Zw.Lud., zaś plan domu ma wykonać bezpłatnie nieznany inżynier - Niemiec, zam. w Łodzi.-

5. L i t w i n i .

Pow.grodzieński. Z kierownicy czytelń bibliotek Lit.T-wa "Rytas" zakładają kółka "Rycerstwa Jezusowego", do których wciągnięto dotychczas około 200 dzieci w wieku szkolnym. Kierownicy kółek mają za zadanie chronienie dziatwy przed wpływami szkoły polskiej. W okresie świątecznym ma być dla tej dziatwy urządzona choinka z takim wyliczeniem, by odbyła się przed choinką urządzaną w szkołach.-

Na choinkę dzieci mają przybyć w mundurkach, w które już się zaopatrują.-

W akcji tej dużą rolę odgrywa Suchocka Anna, żona Suchockiego Teofila, przewódcy litewskiego w powiecie.

Z jej namowy dwaj uczniowie, Rola Józef i Kulesza Józef, w dniu 1.XI.b.r. wygłosili wiersze antypaństwowe na cmentarzu w Marcinkańcach nad grobem żołnierza litewskiego, poległego w czasie wojny oraz nad grobem księdza litewskiego, rzekomo zabitego przez żołnierzy polskich.-

Sprawa została skierowana do Prokuratora.-

Dnia 9.XI.b.r. w domu Chorocieja Franciszka we wsi Rudnia, gm.Marcinkańce odbyło się nielegalne zebranie młodzieży litewskiej /7 osób/, na którym Kraugalis Jan czytał wiersze antypolskie.-

Zebranie zostało rozwiązane i sprawa skierowana do Prokuratora.-

Dnia 14.XI.b.r. zostali zatrzymani przez KOP na st.kol. Marcinkańce po przybyciu pociągiem z Wilna m-cy wsi Marcinkańce, Awerko Józef i Czaplik Piotr, którzy przywieźli aparat radiowy i ukryte w nim książki, pochodzące z przemytu. Dochodzenie prowadzi się.-

Dnia 26.XI.b.r. w mieszkaniu Suchockiego Teofila odbyła się konferencja b.kierowników czytelń rytasowskich, na której m.in. S. Suchocki wyrażał obawy, iż ostatnie uchwały Zw.Studentów w Kownie w sprawie zastosowania ostrych represji w stosunku do Polaków zamieszkałych w Litwie mogą wywołać reakcję władz polskich. Z tych względów zalecał stosowanie środków ostrożności w postępowaniu i zaniechanie urządzania zebrań w lokalach spółdzielni, by uniknąć ewent. rozwiązania tych spółdzielni, jedynych legalnych organizacji litewskich w powiecie.-

Następnie Suchocki poinformował zebranych, że władze administracyjne starają się pozbyć się z terenu b.kierowników czytelń i w tym celu stosują m.in. politykę nakładania kar administracyjnych na właścicieli domów, w których zamieszkują kierownicy, oraz zapowiedział, iż będzie dawać pieniądze na uiszczanie grzywien, gdyż posiada na ten cel specjalne fundusze.

ow. suwalski. Dnia 28.XI.b.r. odbyło się zebranie członków lit.spółdzielni spożywców "Ruta" w Sejnach /około 40 osób/. Po złożeniu sprawozdania z dotychczasowej działalności spółdzielni, omawiano sprawę podwyższenia składek i przeniesienia spółdzielni do nowego lokalu.-

6. Żydzi.

Zarządzone na dzień 30.XI.b.r. wybory do gmin wyznaniowych w Białymstoku oraz w powiatach białostockim, bielskim, sokólskim i wołkowyskim spowodowały znaczne ożywienie się działalności szczególnie organizacji politycznych. Największą ruchli-

ność w akcji przedwyborczej, rozpoczętej już w październiku, wykazywał Bund.-

Wyniki wyborów są podane w dziale wyznaniowym sprawozdania. Wskazują one na wzrost wpływów ugrupowań lewicowych, przy czym w Białymstoku Bund uzyskał największą ilość mandatów, zaś w Bielsku-Podlaskim i Wołkowysku zajął drugie miejsce.-

Zawieszenie działalności Str.Nar. w pow.bielskim i wysokomazow. spotkało się z ogólnym zadowoleniem Żydów, którzy zarówno w prasie jak i w rozmowach podkreślają, iż powodem takiego kroku władz były wystąpienia antyżydowskie tego stronnictwa, oraz wyrażają nadzieję, że może to przyczynić się do złagodzenia akcji antyżydowskiej na innych terenach.-

Życie polityczne.

Sjoniści ogólni. Urządzili 10 wieców i zgromadzeń publicznych. Największą frekwencją cieszyły się wiece przedwyborcze w Białymstoku. Ilość obecnych na wiecach dochodziła do tysiąca osób. Szczególnie silnie atakowano Bund.-

W Łomży członkowie Bundu nie dopuścili do odbycia zgromadzenia publ. w dn.28.XI.b.r., poświęconego kongresowi samopomocy żydowskiej w Polsce. Wznosząc okrzyki i wywołując hałas nie pozwolili wygłosić żadnych przemówień, wobec czego organizatorzy rozwiązali zgromadzenie, na które przybyło około 250 osób.-

Poalej Sjon-Praw. Urządziła 11 wieców i zgromadzeń przeważnie w związku z wyborami do gmin wyznaniowych. M.in. podnoszono na zgromadzeniach konieczność zjednoczenia się Żydów ze względu na ogólną ciężką sytuację żydostwa i zwołania w związku z tym Światowego Kongresu Żydów.-

[illegible] O. S. Urządziła 5 zgromadzeń publ. i 4 zebrania, z tego 4 zgromadzenia i 3 zebrania w Białymstoku w związku z wyborami do

144

gminy wyznaniowej. Frekwencja dość słaba.-

B u n d .

Odznaczał się największą ruchliwością z pośród innych ugrupowań politycznych, urządzając 15 wieców i zgromadzeń oraz 9 zebrań, na których frekwencja dochodziła do 1.400 osób.

Ruchliwość ta była wynikiem przypadającego w listopadzie obchodu 40-lecia istnienia organizacji oraz wyznaczonych na dzień 30.XI.b.r. wyborów do gmin wyznaniowych.-

Pomimo silnych ataków na Bund ze strony innych ugrupowań wyniki wyborów wskazują na duże wpływy Bundu w społeczeństwie żydowskim.-

W Białymstoku, na ogólną ilość mandatów, Bund uzyskał 8, zajmując pierwsze miejsce.-

Nazwa organizacji.	Wiece i zgromadzenia.	Zebrania	Odczyty i obchody.	Frekwencja ogólna.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostki organizac. nowe	Jednostki organizac. zlikw.	Uwagi.
Sjoności ogólni	10	3	5	4865	40	1000	-	-	
Poalej Sjon Praw.	11	5	3	4545	3	800	1	-	w Wasilkowie pow. białostock
N. O. S.	5	4	-	2690	40	800	-	-	
B u n d	15	9	2	8620	20	1400	-	-	
Agudas Izrael	3	2	-	900	80	350	-	-	
Mizrachi	5	2	-	1200	100	350	-	-	
Ortodoksi	-	-	1	120			-	-	

Życie kulturalno-oświatowe.

Specjalnych uwag nie nastręcza.

Życie gospodarcze.

Obok organizacji politycznych, brały udział w akcji wyborczej do gmin wyznaniowych także organizacje gospodarcze.

wystawiając swoje listy.

Dnia 2.XI.b.r. odbyło się w Ostrowi-Mazow. walne zebranie miejscowego oddziału Zw. Drobnych Kupców Żydowskich, przy udziale 62 osób.-

Po złożeniu sprawozdania z działalności zarządu dyskutowano nad pismem centrali, zalecającym założenie przy oddziale bezprocentowej kasy pożyczkowej. W rezultacie postanowiono nie zakładać takiej kasy, lecz przystąpić do istniejącej już w Ostrowi-Mazow. bezprocentowej kasy "Gemiłus Chesed".-

Ruchliwość poszczególnych organizacji kulturalno-oświatowych gospodarczych i młodzieżowych ilustruje następujący wykaz:

Nazwa organizacji	Zebrania.	Odczyty.	Obchody, przedst. i zabawy.	Frekwencja.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostki organizac. nowe	Jednostki organizac. zlikw.	Uwagi
Zjedn. Szkół Żydow.	-	2	1	300	80	120	-	-	
Żyd. T-wo Kultural.	-	1	-	80			-	-	
Tarbuth	-	1	-	110			-	-	
Szul-Kult	-	1	-	60			-	-	
Kultur-Liga	-	1	-	30			-	-	
Frajhajt	-	2	-	180	80	100	-	-	
Brith Trumpeldor	1	-	-	40			-	-	
Hechaluc-Pionier	-	1	-	60			-	-	
Liga Pom. Prac. w Palestynie	1	-	-	100			-	-	
Linas Chacedek	-	-	4	360	80	100	-	-	
Centr. Zw. Kupców	3	-	-	160	50	60	-	-	
Zw. Drobn. Kupców	3	-	-	342	62	200	-	-	
Zw. Rzemieśln. Żydów	11	-	1	1250	25	150	-	-	

- - - o o o - - -

Nr.ewid. 23 145

TAJNE!

Do

Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
Departament I. Polityczny

w Warszawie.

Wpłynęło dnia 19 I. 38.

Nr.PN.132/12/37.T.

Białystok, dn.10 stycznia 1938 r.

Sytuacyjne sprawozdanie miesięczne Nr.12 za miesiąc grudzień 1937 roku.-

Urzęd. Kol. Ref. Inf. D. OK. IX. Wkłada w 4 egzemplarzach Nr.ewid. 1,2, 3,4/

Sam. Ref. Inf. D. OK. IX. Potwierdza 19 I. 38. Nr. 1 egz. 1 egz. Inf. Ljn.

Miesięczne sprawozdanie Sytuacyjne Nr.12/37.

/z ruchu politycznego polskiego, oraz z życia społeczno-politycz

DOWÓDZTWO OKRĘGU KORPUSU Nr IX. SAMODZIELNY REFERAT INFORMACYJNY. WPŁYNĘŁO 18 STY. 1938 r. 854 Załączników

nego mniejszości narodowych/.-

Za Wojewodę
/ A. Dworak /
Naczelnik Wydziału Społeczno-Polit.

Uwagi

Przesyłam do wiadomości:

Ministerstwo Wyznań Rel.i Ośw.Publ.	Nr.5	-	1 egz.
Zarząd Wojewódzki Wileński	Nr.6	-	1 "
" " Poleski	Nr.7	-	1 "
" " Nowogródzki	Nr.8	-	1 "
" " Warszawski	Nr.9	-	1 "
" " Lubelski	Nr.10	-	1 "
" " Łódzki	Nr.11	-	1 "
" " Tarnopolski	Nr.12	-	1 "
" " Stanisławowski	Nr.13	-	1 "
Prokurator Sądu Apelacyjnego w Wilnie	Nr.14	-	1 "
" " " w Warszawie	Nr.15	-	1 "
" " Okręgowego w Białymstoku	Nr.16	-	1 "
" " " w Grodnie	Nr.17	-	1 "
" " " w Łomży	Nr.18	-	1 "
" Wydz.Zam. S.Okr. w Suwałkach	Nr.19	-	1 "
Inspektura Nr.1.Oddz.II.Szt.Gł. w Wilnie	Nr.20	-	1 "
Samodzielny Referat Informacyjny DOK.III.w Grodnie	Nr.21-22	-	2 "
" " " DOK. IX.w Przeźciu n/B.	Nr.23	-	1 "
" " " DOK. I. w Warszawie	Nr.24	-	1 "
K.O.P."Brygada Grodno" w Grodnie	Nr.25	-	1 "
Starostowie Powiatowi Województwa Białostockiego.	Nr.26-37	-	12 "
Starosta Grodzki w Białymstoku	Nr.38	-	1 "
Komendant Wojewódzki P.P. w Białymstoku	Nr.39	-	1 "
Naczelnik Urzędu Śledczego w Białymstoku	Nr.40	-	1 "
Archiwum	Nr.41-43	-	3 "
	Odbito	-	43 egzemp.

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE.

Nr.PW.132/12/37.T.

Białystok, dn.10 stycznia 1938 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.12/37.T.

/z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

C Z Ę Ś Ć I. - Polskie życie polityczne.

A. Sytuacja ogólna.

a/Nastroje, ogólna charakterystyka życia politycznego i sytuacja gospodarcza

Miesiąc grudzień ub.r.upłynął zasadniczo bez ważniejszych wydarzeń na odcinku politycznym. Cokolwiek większe zainteresowanie ogółu budziły jedynie sprawy poruszane na terenie Sejmu. Do tych zaliczyć można: przemówienie Pana Premiera wygłoszone na posiedzeniu Sejmu w dniu 2 grudnia ub.r.; przemówienie pos.gen.L.Żeligowskiego oraz oświadczenie Koła Parlamentarnego O.Z.N., złożone przez pos.B. Świdzińskiego na plenum Sejmu w dniu 2 grudnia 1937r. Z innych spraw bardzo pilnie śledzony był przebieg procesu Czarnockiego, b.starosty Kartuskiego, a to z uwagi na osobę b.wojewody białostockiego St.Kirtiklisa, który podczas tego procesu był mocno atakowany przez obronę. Natomiast wydarzenie tego rodzaju, jak Zjazd Stronnictwa Zachowawczego, który się odbył w Warszawie, a następnie Walny zjazd Związku Narodowców i zjazd Związku Młodej Wsi - przeszły prawie bez echa na tut.terenie.-

Zaznaczyć trzeba, co już podkreślono w poprzednich sprawozdaniach, że wydarzenia o charakterze czysto politycznym ustępują obec-

nie co raz więcej miejsca zainteresowaniom gospodarczym, a w szczególności sprawie polszczenia handlu.-

Bardzo charakterystyczne pod tym względem są wyniki osiągnięte przez sektor miejski O.Z.N.w Grodnie, z inicjatywy którego w okresie sprawozdawczym powstała Chrześcijańska Hurtownia artykułów spożywczo-kolonialnych, oraz chrześcijański Związek Właścicieli Nieruchomości. Na uwagę zasługuje również prawie całkowite opanowanie Stowarzyszenia Kupców Polskich w Grodnie przez O.Z.N., które jeszcze do niedawna pozostawało nieomal całkowicie pod wpływami Str.Narodowego. Ostatnio O.Z.N.w Grodnie przystąpił do organizowania odcinka robotniczego. Żywą akcję za odżydzeniem handlu, prowadzoną również z inicjatywy O.Z.N., zaobserwowano w powiecie bielskim, gdzie w ciągu grudnia odbyły się trzy większe zjazdy kupców chrześcijańskich, a mianowicie: w Ciechanowcu, Hajnówce i Bielsku-Podlaskim przy frekwencji od 150 - 350 uczestników. Rezolucje uchwalone przy tej okazji poruszają między innymi konieczność zainteresowania się władz polskich sumami wpływającymi z zagranicy na rzecz kupiectwa żydowskiego, pozostającego pod opieką żydowstwa z całego świata, a które to kwoty przeznaczone są głównie na walkę z kupiectwem chrześcijańskim w Polsce. Z tych samych względów kupiectwo polskie na zjazdach domagało się od Rządu wydatniejszej pomocy kredytowej i odpowiedniego zasilenia powstających kas bezprocentowych kredytu kupiectwa i rzemiosła chrześcijańskiego.-

Przedstawiona akcja O.Z.N.w powiecie grodzieńskim, a zwłaszcza w powiecie bielskim, prowadzona w sposób spokojny i noszący cechy akcji poważnej, obliczonej na dłuższą metę - spotyka się z uznaniem nawet tych osób, które do niedawna pozostawały całkowicie pod wpływami Str.Narodowego i uznawały jedynie hasło oraz taktykę tylko tego ugrupowania. To też trzeba zaznaczyć, że ewentualna pomoc kredytowa Rządu dla organizującego się kupiectwa chrześcijańskiego pod egidą

./.

O.Z.N.może dać nie tylko duże korzyści gospodarcze, ale i odpowiednie efekty polityczne, gdy chodzi o O.Z.N.-

Działalność poszczególnych ugrupowań politycznych w ciągu grudnia ub.r.przedstawiała się w zarysach ogólniejszych następująco:

O.Z.N. - jak już wyżej powiedziano, prowadził w ciągu grudnia dość ożywioną akcję na gruncie miejskim, głównie w powiecie grodzieńskim i bielskim na odcinku polszczenia handlu i rzemiosła. Z działalności sektora wiejskiego zasługuje na uwagę zorganizowanie zjazdu powiatowego w Wysokiem-Mazowieckiem, uchodzącym za twierdzę Str.Narodowego. Poważniejszych efektów po tym zjeździe O.Z.N.co prawda nie osiągnął, ale pierwsze lody zostały przełamane. Zjazd został bowiem dość licznie obesłany i mimo przygotowanej dywersji przez członków Stronnictwa Narodowego spokój nie został na nim zakłócony. Ponadto odbyło się szereg zebrań organizacyjnych na terenie powiatu białostockiego. Na odcinku młodzieżowym prowadził Z.M.P.w dalszym ciągu prace organizacyjne, a to głównie na terenie miasta. Na terenie wiejskim przeciwstawia się bowiem mocno "Młoda Wieś" poczynaniom Z.M.P. W najbliższym czasie mają być powołane władze organizacyjne Z.M.P., a mianowicie Okręg i Oddział w Białymstoku.-

Stronnictwo Narodowe: W zarządzie okręgowym Str.Narod.w Białymstoku panowały nadal przesilenie i bezczynność. W dniu 9 grudnia ub.r odbył się zjazd okręgowy przy udziale 15 delegatów z terenu i przedstawiciela zarządu głównego w osobie Najbrodzkiego. Głównym tematem obrad zjazdu było omawiane wszechstronnie niebezpieczeństwo jakie grozi rzekomo Str.Narodowemu ze strony O.N.R. Dłuższy referat na ten temat wygłosił na zjeździe ks.Ostrowski, prezes zarządu okręgowego. Ze sprawozdań delegatów wynikało, że najlepiej pracuje stronnictwo w powiecie augustowskim, a następnie w powiatach białostockim i wołkowyskim

./.

Na terenie okręgu łomżyńskiego nie zaobserwowano w ciągu grudnia bardziej ożywionej działalności Str. Narod. Odbyła się tam jedynie jedna odprawa kierowników kół i obwodów z powiatu łomżyńskiego. W odprawie wzięło udział 130 kierowników kół i obwodów. Po złożeniu sprawozdań z działalności kół przez poszczególnych delegatów - wygłosił dłuższy referat ideowo-polityczny prof.Staniszkis, prezes okręgu łomżyńskiego. Najwięcej uwagi w swym przemówieniu poświęcił Staniszkis również niebezpieczeństwu grożącemu Str.Narodowemu ze strony O.N.R., o którym wyraził się, iż prowadzi on akcję dywersyjną w Str.Narodowym, gdyż odciąga lepszych i radykalniejszych członków stronnictwa, których po przeszkoleniu kieruje do O.Z.N. Dalej zaznaczył Staniszkis, że przywódcy O.N.R.odbyli rzekomo szereg konferencji z Marszałkiem Śmigłym-Rydzem, na których uzgadniano współpracę niby to na płaszczyźnie wojskowej, a w zasadzie omówiono warunki współpracy z O.N.R.i pognębienia Str.Narodowego. To też z tych względów Staniszkis zalecił zwalczać O.N.R.na każdym kroku narówni z komunizmem, przeszkadzać w działalności, a podejrzanych o sympatie, czy współprace z O.N.R.usuwać z szeregów Str.Narod., jako rozbijaczy jedności ruchu narodowego. Mówiąc o "Partii Pracy" wyraził się, iż z tej strony nie grozi Str.Narodowemu żadne niebezpieczeństwo, gdyż na czele tego ugrupowania stoją ludzie co prawda dobrze zapisani w opinii społeczeństwa, jak np.gen.Haller, który jest człowiekiem uczciwym i zasłużonym, ale nie jest żadnym politykiem.-

Największe niebezpieczeństwo, zdaniem Staniszkisa, grozi jednak Str.Narod.ze strony Obozu Zjednoczenia Narodowego, który należy zwalczać wszelkimi środkami i siłami.-

Na terenie powiatów, gdzie w listopadzie ub.r.została zawieszona działalność Str.Narod., zajęło stronnictwo stanowisko wyczekujące i stara się nie dopuszczać, by członkowie brali udział w jakichkol-

./.

148

wiek wybrykach lub wykroczeniach, które mogłyby wpłynąć ujemnie na opinię stronnictwa i przyczynić się do ponownego zawieszenia działalności, lub nawet spowodować rozwiązanie organizacji.-

Stronnictwo Ludowe - przejawiło bardziej ożywioną działalność jedynie w powiecie suwalskim, gdzie posiada największe wpływy. W dniu 5 grudnia ub.r. został tam zorganizowany kurs polityczny, w którym wzięło udział około 40 osób. W dniu zaś 7 grudnia ub.r. odbyło się posiedzenie zarządu powiatowego przy udziale 12 osób, które poświęcone było przeważnie omówieniu bieżących spraw organizacyjnych. Identyczne zebranie zarządów powiatowych odbyły się jeszcze w Łomży i w Grodnie. Na posiedzeniu zarządu powiatowego w Grodnie, odbytym w dniu 27 grudnia ub.r. omawiana była sprawa zawieszenia działalności wszystkich kół Str. Ludowego na terenie gminy Żydomla, a to z powodu szerzącego się komunizmu wśród członków tych kół i aresztowania 4-ch członków Str. Ludowego za działalność komunistyczną. Po przeprowadzonej dyskusji postanowiono skierować tę sprawę do sądu partyjnego przy N.K.W.w Warszawie z wnioskiem o pociągnięcie do odpowiedzialności i wykluczenie ze stronnictwa jedynie członków aresztowanych za działalność komunistyczną, względnie silnie podejrzanych o sympatyzowanie z ruchem wywrotowym.-

P.P.S. - C.K.W.: Zaobserwowano, iż ostatnio poświęca się coraz więcej uwagi sprawie zwiększenia swego stanu posiadania przez pozyskanie większej ilości członków. Specjalnie minorowo pod tym względem przedstawia się bowiem sytuacja na terenie miasta Białegostoku, gdzie mimo bardzo dużych wpływów PPS. na gruncie robotniczym, ilość członków od kilku lat nie przekracza cyfry 50 osób. Stan ten stwarza duże trudności w pracy, gdyż ta zbyt mała ilość członków nie wystarcza na opanowanie Związków Zawodowych i na kierowanie ich pracą.-

Z okazji przypadającej w grudniu rocznicy zamordowania Prezyden

ta Rz.P.Gabriela Narutowicza wszystkie większe skupiska PPS.na terenie województwa urządziły odpowiednie obchody i akademie, na których uczczono pamięć i innych działaczy ruchu robotniczego, jak Daszyńskiego, Limanowskiego i A.Struga.-

Ponadto nadal prowadzoną była akcja za rozwiązaniem [illegible] ustawodawczych i rozpisaniem nowych wyborów.-

Radykalna Partia Chłopska - na terenie gminy Ciechanowiec powiatu bielskiego rozpoczęło w grudniu akcję organizacyjną nowe ugrupowanie polityczne p.n."Radykalna Partia Chłopska". Są to pierwsze kroki tego ugrupowania w powiecie bielskim, które jak dotąd doprowadziły do zorganizowania jednego koła we wsi Granne, gminy [illegible] Ciechanowiec przez Stefana Ciesiołkiewicza, zamieszkałego w Sokołowie-Podl. Do nowozorganizowanego Koła zapisało się 32-ch członków.-

Związek Lewicy Patriotycznej - nie przejawiał żadnej działalności. Wyłoniony w poprzednim miesiącu zarząd nie ukonstytuował się dotychczas.-

Sytuacja gospodarcza. W porównaniu ze stanem bezrobocia w miesiącu listopadzie ub.r.ilość poszukujących pracy /zarejestrowanych/ zwiększyła się o 3.616 osób i wynosiła w końcu grudnia ub.r.prawie 10 tysięcy osób. Na zwiększenie się stanu bezrobocia wpłynęło unieruchomienie szeregu zakładów włókienniczych z powodu braku zamówień, zmniejszenie stanu zatrudnienia na robotach publicznych, oraz unieruchomienie robót budowlanych. W miesiącu styczniu 1938r.spodziewany jest dalszy wzrost bezrobocia zarówno skutkiem przewidzianego zamknięcia innych fabryk włókienniczych, jak i dalszych redukcji na robotach publicznych.-

Zahamowanie redukcji w przemyśle włókienniczym w ciągu najbliższych miesięcy uzależnione jest w dużym stopniu od uzyskania zbytu na rynku indyjskim, gdzie fabrykanci białostoccy prowadzą obecnie per-

./.

traktacje w sprawie zamówień.-

Na odcinku rolniczym w drugiej połowie grudnia ub.r.zaobserwowano spadek cen zboża i owsa, oraz nieznaczną obniżkę cen bydła i trzody chlewnej. Ludność rolnicza powiatów zachodnich na zjazdach i zebraniach o charakterze gospodarczym wysuwa uporczywie postulat uruchomienia większej cukrowni w powiecie wysoko-mazowieckim, co jej zdaniem mogłoby się wydatnie przyczynić do podniesienia dochodów sfer rolniczych. Ludność zaś z powiatów przygranicznych, a zwłaszcza z powiatu szczuczyńskiego domaga się uruchomienia huty szklanej w Grajewie,która od dłuższego czasu została unieruchomiona przez kartel.-

b/ Przegląd prasy

1/Przegląd treści:

W okresie sprawozdawczym zarówno lokalna prasa polska, jak i żydowska była bardzo uboga w treść o szerszym ogólnym znaczeniu. Ograniczyła się ona do podawania miejscowej kroniki wypadków i poruszania lokalnych bolączek drugorzędnego znaczenia.-

Na omówienie zasługuje jedynie czasopismo grodzieńskie "Nowe Życie" /Ch.D./, które w artykule "Samo-rządy" wywodziło, że w Polsce nie ma samorządów w ścisłym tego słowa znaczeniu, gdyż w naszych samorządach rządzą starostowie z zupełnym wyeliminowaniem czynnika obywatelskiego i z tej racji samorząd winien się raczej zwać "sam-rząd". Następnie wykazywało pismo, że skutkiem takich rządów instytucje samorządowe zostały niepomiernie zadłużone, tak że obecnie nie mogą związać końca z końcem. Jako wyjście z tego stanu rzeczy - "Nowe Życie" widzi w dopuszczeniu czynnika społecznego do głosu w samorządach.-

To samo pismo w artykule, zatytułowanym "Jedni do Sasa, inni do

./.

lasa", krytykowało działalność O.Z.N., zmierzającą do zjednoczenia narodu. Pismo podkreślało, że zjednoczenia nie można zrobić na rozkaz i środkami mechanicznymi, lecz że w tym celu niezbędny jest jasny i z góry ustalony program działania. W rzeczywistości zaś nie tylko, że brak jest w O.Z.N.jednolitego programu, ale nawet organy prasowe OZN. różnią się w poglądach swych na różne zagadnienia. Więc żeby mówić o zjednoczeniu narodu - konkludowało pismo - należy wpierw zrobić porządek w pismach O.Z.N., gdzie różnice w sprawach zasadniczych są aż nadto widoczne.-

2/Powstały nowe czasopisma.-

N e g a t y w n e .-

3/Zmiany w wydawnictwach:

Dotychczasowy miesięcznik pt."Zbiór wiadomości bieżących" /organ Stowarzyszenia właścicieli biur pisania podań/ w Białymstoku, począwszy od dnia 16.XII.1937r.ukazuje się jako dwutygodnik.-

4/Przestały wychodzić czasopisma:

N e g a t y w n e .-

5/Procesy prasowe:

W dziennikach białostockich: "Echo Białostockie" i "Wiadomości Białostockie" ukazał się w grudniu 1937r.cykl artykułów, omawiających stosunki, panujące w żeńskim gimnazjum państwowym w Białymstoku. W związku z tymi artykułami, na polecenie Prokuratora Sądu Okręgowego obłożono aresztem następujące numery wspomnianych czasopism:

a/"Echo Białostockie" z dnia 5.XII.1937r.Nr.334 za artykuł pt. "Kto położy kres nowoczesnym prądom w gimnazjum Anny Jabłonowskiej",

b/"Echo Białostockie" z dnia 6.XII.1937r.Nr.335 i "Wiadomości Białostockie" z tegoż dnia Nr.337 - za artykuł pt."Kto położy kres nowo-

/.../

110

czesnym prądom w gimnazjum Anny Jabłonowskiej";

c/"Echo Białostockie" z dnia 10.XII.1937r.Nr.339 i "Wiadomości Białostockie" z dnia 10.XII.1937r.Nr.341 - za artykuł pt. "Kto położy kres nowoczesnym prądom w gimnazjum Anny Jabłonowskiej. Podobno w bibliotece szkolnej roi się od tłumaczeń bolszewickich autorów";

d/"Echo Białostockie" z dnia 15.XII.1937r.Nr.344 i "Wiadomości Białostockie" z dnia 15.XII.1937r.Nr.346 - za artykuł pt. "Kto położy kres nowoczesnym prądom w gimnazjum Anny Jabłonowskiej: - Anna Kalecka i inne fakciki".-

Sąd Okręgowy w Białymstoku na posiedzeniach w dniach 14 i 22 grudnia 1937 roku wszystkie powyższe zajęcia uchylił.-

Nadto w Białymstoku obłożono aresztem czasopismo "Robotnik Białostocki" z dnia 24.XII.1937r.Nr.118 za artykuł pt."Co kto otrzymał na gwiazdkę - /wywiad ze św.Mikołajem/".-

Dnia 6 grudnia 1937 roku Starostwo w Grodnie obłożyło aresztem ulotkę pt."Polacy", wydaną przez Komitet Wykonawczy Miesiąca Solidarności Narodowej w Porzeczu, pow.grodzieńskiego, jako zawierającą cechy przestępstwa z art.170 KK.-

Sąd Okręgowy w Grodnie zajęcie to uchylił.-

6/Uchylenie aresztu:

Sąd Okręgowy w Białymstoku na posiedzeniu w dniu 14.XII.1937r. uchylił areszt, nałożony na czasopismo żydowskie "Unzer Lebn" z dnia 24.XI.1937r.Nr.270 za artykuł pt."Przepis".-

---

W.D.

1/ Obóz Zjednoczenia Narodowego.

W okresie sprawozdawczym O.Z.N. przejawiał swą działalność głównie w sektorze miejskim, przy czym prace organizacyjne rozpoczął z dodatnim wynikiem również na terenach, najbardziej dotychczas opanowanych przez Str. Narodowe, jak pow. wysoko-mazowiecki.

Poszczególne fazy działalności O.Z.N. w grudniu 1937 r. przedstawiały się następująco:

Pow. białostocki. Na terenie powiatu urządzono 5 zebrań organizacyjnych, a to w miejscowościach: Bacieczki, Gródek, Michałowo, Tryczówka i Suraż. Na zebraniach tych szczegółowo przedstawiono program O.Z.N., oraz powołano 3 komórki organizacyjne.-

Pow. grodzieński. Sektor Miejski O.Z.N. w Grodnie prowadził swą akcję głównie w kierunku podniesienia polskiego stanu posiadania w dziedzinie handlowej i przemysłowej. Opanował przy tym całkowicie miejscowe Stowarzyszenie Kupców Polskich - dawniejszą domenę wpływów Str. Narodowego. Rezultatem zabiegów O.Z.N. jest powstanie w Grodnie coraz to nowych placówek handlowych polskich. Ostatnio dzięki inicjatywie O.Z.N., utworzono w tym mieście polską hurtownię artykułów spożywczo-kolonialnych.-

Pow. szczuczyński. Zorganizowano w Szczuczynie organizację Miejską O.Z.N. Liczy ona 40 członków.-

Pow. wołkowyski. Na zebraniu Komitetu Gminnego O.Z.N. w Piaskach w dniu 26 grudnia 1937 r. - uchwalono wystąpić do miarodajnych czynników z prośbą, ażeby z chwilą rozpoczęcia wiosennych robót publicznych nie sprowadzać do tych robót bezrobotnych z poza obrębu powiatu, lecz zatrudniać miejscowych bezrobotnych.

oraz małorolnych i bezrolnych, a to z uwagi na ciężki stan materialny tej kategorii ludności.

Pow. wysoko-mazowiecki. Dnia 16.XII.1937 r. odbyło się w Wysokiem-Mazowieckiem zebranie organizacyjne O.Z.N. przy udziale około 400 osób. Sprawozdanie z przebiegu tego zebrania przedłożono Min. Spraw Wewnętrznych z dnia 22.XII.1937 r. za Nr.PN.I-lf-9/37.-

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez O.Z.N. w grudniu 1937 r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciąg.	nowe	zlikw.
Białostocki	-	-	-	5	260	18-80	3	-
Szczuczyński	-	-	-	-	-		1	-
Wołkowyski	-	-	-	1	14		-	-
Wysoko-Mazow.	-	-	-	1	400		9	-
Ogółem:	-	-	-	7	674	18-400	13	-

2/ Stronnictwo Narodowe.

W okresie sprawozdawczym, jako przedświątecznym, kiedy ludność czyni większe zakupy, Str. Narodowe poświęciło najwięcej uwagi na bojkot handlu żydowskiego. Należy jednak podkreślić, że bojkot ten nie wyrażał się w zbyt jaskrawej formie, jak to miało poprzednio miejsce, przy czym ze strony pikieciarzy - o ile gdziekolwiek oni byli - unikano wywoływania jakichkolwiek zajść z ludnością żydowską. W akcji bojkotowej Str.Nar. dość szeroko posługiwało się wydanymi specjalnie w tym celu ulotkami.-

Ten umiarkowany i w ramach legalności utrzymany bojkot przypisać należy naciskowi władz wyższych stronnictwa, a to z obawy przed zawieszeniem działalności Str.Nar.-

Na terenie pow. wysoko-mazowieckiego, gdzie działalność Str.Nar. została zawieszona, działacze tego stronnictwa zaprzestali urządzać potajemnych zebrań członków, a jedynie od czasu do czasu spotykali się w prywatnych mieszkaniach po kilka osób.-

Ważniejsze przejawy działalności Str.Nar. w poszczególnych powiatach przedstawiały się następująco:

Pow. augustowski. Dnia 3.XII.1937 r. odbyło się w Augustowie posiedzenie Rady Powiatowej Str.Nar. Na posiedzeniu tym omawiano sprawę bojkotu handlu żydowskiego wogóle, a przedświątecznego w szczególności.-

Białystok. Dnia 9 grudnia 1937 r. odbył się w Białymstoku zjazd okręgowy Str.Nar. przy udziale 15 osób. Zjazd ten miał charakter zakonspirowany i obrady jego odbywały się częściowo w mieszkaniu prywatnym członkini Str.Nar., Hildy Lutostańskiej. Był na nim przedstawiciel Zarządu Głównego Str.Nar. - Najbrodzki. Omawiano głównie sprawy organizacyjne, a nadto zwracano uwagę na niebezpieczeństwo wynikające dla Str.Nar. z działalności O.N.R.-

Pow. białostocki. Dnia 6.XII.1937 r. odbyło się w Wasilkowie zgromadzenie publiczne przy udziale około 120 osób. Pierwsz przemawiała na zgromadzeniu Hilda Lutostańska, nawołując do bojkotu handlu żydowskiego, a nakładania i popierania placówek handlowych i przemysłowych polskich.-

Następnie zabrał głos sekretarz Zarządu Okr. Str.Nar. w Białymstoku Sylwester Dryll. Przemówienie jego ostre i dema-

152

gogiczne w formie obracało się głównie koło kr[illegible]ki działalności Rządu i O.Z.N., oraz nawoływania do bojkotu żydów.-

Drugie podobne zgromadzenie zwołane zostało w dniu 12.XII. 1937 r. we wsi Turośń Kościelna przy udziale około 300 osób. Przemawiał wspomniany wyżej Dryll. Treść jego przemówienia była identyczna z przemówieniem, wygłoszonym w Wasilkowie w dniu 8.XII.37 r.

Na zakończenie zgromadzenia Dryll udekorował 14 członków Str.Nar. "mieczykami Chrobrego".-

Pow. łomżyński. Dnia 12.XII.1937 r. odbyła się w Łomży powiatowa odprawa kierowników kół i obwodów Str.Nar. Szczegółowe sprawozdanie z przebiegu tej odprawy przedłożono Min.Spr.Wewn.dn.23.12. 1937 r. za Nr.PN.I-1e-98/37.-

Pow. ostrowski. Dnia 12.XII.1937 r. zwołano do Ostrowi-Mazowieckiej powiatową odprawę kierowników kół i obwodów Str.Nar. oraz sekretarzy tych komórek. Obecnych na odprawie było około 40 osób. Prezes zarządu powiatowego Str.Nar., Leon Mirecki, nawoływał zebranych do intensywnego bojkotu handlu żydowskiego, do zwalczania OZN oraz ONR.

Ruch organizacyjny, oraz ilość odbytych przez Str.Nar. w grudniu 1937 r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlikwi[illegible]
Augustowski	-	-		7	185	10 -65	2	-
Białystok-m.	-	-		3	125	15 -87	-	-
Białostocki	2	420	120-300	-	-		-	-
Grodzieński	-	-		1	25		-	-
Łomżyński	-	-		1	130		-	-
Ostrowski	-	-		8	500	24-250	-	-
Sokólski	-	-		-	-		8	-
Suwalski	-	-		5	132	10 -47	-	-
Szczuczyński	-	-		4	190	25 -60	-	-
Wołkowyski	-	-		1	15		-	-
Razem	2	420	120-300	30	1302	10-250	10	-

152

3/ Stronnictwo Ludowe.

Okres sprawozdawczy upłynął dla Str.Lud. pod znakiem przygotowań do mającego się odbyć w końcu stycznia b.r. kongresu tego stronnictwa w Krakowie. Na zwoływanych w tym celu zebraniach komentowano nad sprawami, jakie ewentualnie winni wysunąć poszczególni delegaci na kongresie. W celu uświadamiania swych członków, Str.Lud. w dalszym ciągu urządzało tak zwane kursy społeczno-polityczne. Kursy te jednak nie cieszyły się zbyt wielką frekwencją.-

Poszczególne fazy działalności Str.Lud. w grudniu 1937 r. przedstawiały się następująco:

Pow. augustowski. Dnia 31.XII.1937 r. urządzono we wsi Ginowicze, gm. Hołynka wspólny opłatek dla członków Str.Lud. Obecnych było około 100 osób.

Pow. grodzieński. Dnia 27.XII.1937 r. odbyło się w Grodnie posiedzenie zarządu powiatowego Str.Lud. przy udziale 13 osób. Prezes zarządu, Bronisław Makarewicz wysunął wniosek o zawieszenie w działalności wszystkich kół Str.Lud. na terenie gm. Żydomla, a to z tego powodu, że 4 członków stronnictwa, pochodzących z tej gminy, zostało zatrzymanych za działalność komunistyczną. Po dłuższej dyskusji zarząd nie zgodził się na takie załatwianie sprawy, a jedynie postanowił zawiesić w prawach aresztowanych członków Str.Lud.-

Pow. łomżyński. Na zebraniu powiatowym członków Str.Lud. w dniu 21.XII.1937 r. w Łomży wybrano delegata na kongres do Krakowa. Delegatem tym został adw. Stefan Korboński - prezes Zarządu Wojew. Str.Lud. w Białymstoku a zarazem prezes zarządu powiatowego Str.Ludowego w Łomży.

Pow. suwalski. Dnia 5.II.1937 r. zorganizowano we wsi Kamionka-Poprzeczna, gm.Wólka kurs społeczno-polityczny, w którym wzięło udział około 40 osób.-

Szczegółowe sprawozdanie z przebiegu tego kursu przedłożono Min. Spraw Wewn. dn.17.XII.1937 r. za Nr.PN.I-1a-21/37.-

Ruch organizacyjny oraz ilość odbytych przez Str. Ludowe w grudniu 1937 r. zgromadzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyjne	
	Ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	rozciągł.	nowe	zlikw.
Augustowski	-	-		1	100		-	-
Grodzieński	-	-		1	13		-	
Łomżyński	-	-		1	15		-	
Suwalski	-	-		3	73	12-40	-	-
Razem	-	-		6	211	12-100	-	-

4/ Polska Partia Socjalistyczna - C.K.W.

Z okazji przypadającej w grudniu 15-ej rocznicy zamordowania Prezydenta Rzeczy pospolitej, ś.p.Gabriela Narutowicza, wszystkie ogniwa PPS.CKW. na terenie województwa urządziły odpowiednie obchody, na których jednocześnie i równolegle uczczono pamięć Ignacego Daszyńskiego.-

Innych bardziej żywszych momentów w życiu PPS.CKW.- nie notowano.-

Wypada jedynie podkreślić, że w Białymstoku jest zaledwie 50 członków PPS.CKW. Liczba ta jest zbyt mała, by można było opanować całokształt miejscowego ruchu robotniczego. Po tem M.K.R. postanowił powołać do życia tak zwane koła fachowe

zadaniem których będzie prowadzenie agitacji na rzecz PPS. wś
poszczególnych kategorii robotników.-

Ilość odbytych przez PPS. OKW. w grudniu 1937 r. zgroma
dzeń i zebrań - ilustruje poniższe zestawienie:

Powiat.	Zgromadzenia			Zebrania			Jednostki organizacyj	
	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	Ilość	Frekwencja ogólna	Frekwencja rozciągł.	nowe	zlik
Augustowski	1	300		-	-		-	-
Białystok-m.	1	800		1	19		-	-
Białostocki	2	300	100-200	-	-		-	-
Grodzieński	1	700		-	-		-	-
Łomżyński	1	500		-	-		-	-
Ostrowski	1	30		-	-		-	-
Suwalski	1	42		-	-		-	-
Wołkowyski	-	-		1	15		-	-
Wysoko-Maz.	1	250		-	-		-	-
Ogółem:	9	2922	30-800	2	34		-	

- - - - o o o o - - - -

H.F.

154

C. Ruch wyznaniowy.

1/wyznanie rzymskokatolickie

W dniach 8, 11 i 12 grudnia 1937 roku na terenie powiatu augustowskiego odbyły się skadenie ku czci Matki Boskiej, organizowane przez duchowieństwo katolickie.-

W dniu 12 grudnia ub.r.w sali parafialnej w Myszyńcu,pow.ostrołęckiego odbyło się zebranie Katolickiego Stowarzyszenia Mężów z referatem prof.Skiwskiego z Łomży, po którym ks.wikariusz Pollak Edward nawoływał zebranych, by podczas targów nie kupowali u żydów i sprzedawali swe produkty tylko Polakom.-

W dniu 8 grudnia ub.r. w sali Domu Katolickiego w Jasienicy,pow. ostrowskiego odbyło się zebranie członków parafialnej Akcji Katolickiej, na którym mówcy z Łomży wygłosili przemówienie na temat wychowania młodzieży w duchu religijnym i moralnym.-

W związku z "Dniem Kupca Polskiego" ks.Choromański nadal dążył do przeprowadzenia czynnego bojkotu handlu żydowskiego w Nadziłowie, pow.czczuczyńskiego, lecz akcja ta zupełnie nie powiodła się.-

W dniu 20 grudnia ub.r.został zakończony w Łomży "Kurs Społeczny", urządzony przez diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej. Kurs trwał dwa miesiące, wykłady obejmowały: nauki społeczne, apologetykę i Pismo Święte.Świadectwo z ukończenia otrzymało 18 osób, ponadto było 10 wolnych słuchaczy.-

Proboszcz parafii rzymkat.w Łudurze w powiecie grodzieńskim miał wyrazić się podczas kazania "co mnie obchodzi Polska, ja bez Polski żyć potrafię. Przede wszystkim należy dbać o wiarę i zbawienie duszy". Ks.Kunicki jest narodowości polskiej i dotychczas nic ujemnego o nim nie spostrzeżono, jedynie zwracało uwagę, że nie odprawiał

on modlitw po nabożeństwach za pomyślność Rzeczypospolitej Polski.-

W Repli, gm.Tereszki,pow.wołkowyskiego zmarł ks.proboszcz Władysław Ławrynowicz. Na pogrzebie był obecny Starosta z uwagi na zasługi zmarłego na polu pracy społecznej i posiadany z tego tytułu Krzyż Zasługi.-

Proboszcz parafii w Łapienicy-Wielkiej, gm.Izabelin,pow.wołkowyskiego ks.Tadeusz Sienkowski wprowadził ostatnio opłaty od parafian za ~~xxxxxxxxx~~ siedzenie w ławkach w kościele po 10 gr.od osoby. Na tym tle dnia 8 grudnia 1937r.miało miejsce zajście między księdzem,a pewnym mieszkańcem okolicznej wsi, który odmówił uiszczenia opłaty i zajął miejsce siedzące. Ks.proboszcz usiłował usunąć opornego parafianina siłą, co skłoniło w końcu go do opuszczenia kościoła w towarzystwie prawie wszystkich obecnych.- Wskutek interwencji organisty demonstrujący parafianie wrócili do kościoła, jednak postępowanie ks. proboszcza wywołało ogólne niezadowolenie, to też Starosta Wołkowyski zawiadomił o tym wydarzeniu ks.dziekana w Wołkowysku z prośbą o interwencję.-

W nocy 17 grudnia z zabytkowym kościele rzymkatolickim w Łapienicy-Wielkiej w pow.wołkowyskim zawaliły się podziemia pod Wielkim Ołtarzem, a podłoga pozostała zawieszona tylko na ciężkich belkach. Ponadto grozi zawaleniem się sklepienie podziemia pod główną nawą kościoła. Delegowany technik budowlany ze starostwa zabezpieczył nawę środkową i zabronił dostępu do lewej bocznej nawy do czasu przyjazdu konserwatora w celu rozpoczęcia robót konserwatorskich, gdyż kościół jest uznany za zabytek.-

O sytuacji jest dokładnie poinformowany miejscowy ks.dziekan Jerzy Zamejć.-

./.

155

2/Wyznanie prawosławne .

Przy poparciu ks.biskupa Sawy i Dowództwa Okręgu III zorganizował ks.kapelan wojskowy Fedorenko z Warszawy w dniach 7 i 8 grudnia w Grodnie kurs zwalczania bezbożnictwa i sekciarstwa dla duchowieństwa prawosławnego powiatów grodzieńskiego i wołkowyskiego.-

Po odprawieniu nabożeństwa wykład wstępny wygłosił ks.biskup Sawa, po czym wykładali ks.Fedorenko o "Historii prawosławnej w Polsce", ks.kapelan Kalinowicz o "Kulturze polskiej, a prawosławie". Ponadto uczestnicy kursu wysłuchali odczytów o "Organizacji teatrów amatorskich" i o "Współdzielczości".-

Po przerwie obiadowej referat pt. "Jak walczyć z bezbożnictwem i komunizmem" wygłosił ks.kapelan Romanowski, po czym nastąpiła dyskusja, w wyniku której została powzięta odpowiednia uchwała w myśl wniosków referenta oraz powołana do życia diecezjalna sekcja antybezbożnicza w składzie: ks.dziekan Sahajdakowskiego oraz księży M.Zieleniec-kiego, K.Kamińskiego, N.Abramowicza i W.Sawicza.-

W dniu drugim kursu wygłosili wykłady p.Jobello "O istocie komunizmu" i ks.kapelan Szrotter pt. "Walka z sekciarstwem i drogi współpracy duchowieństwa prawosławnego z wojskiem". Po przerwie obiadowej wygłosił odczyt pt."Sytuacja Kościoła Prawosławnego w Sowietach" p.redaktor Otmar Berkson, po czym nastąpiły przemówienia p.płk.Sokołowskiego - przedstawiciela D.O.K.III, oraz radcy Socha-Paprockiego jako przedstawiciela Min.Spraw Wewnętrznych. Kurs zakończyło przemówienie ks.biskupa Sawy, w imieniu uczestników podziękował za zorganizowanie kursu ks.Kamiński.-

Jewien zgrzyt w dyskusji wprowadził ks.dziekan Sahajdakowski, który oświadczył, że walka z komunizmem i bezbożnictwem jest nieaktualną, bo religia prawosławna w szkołach jest wykładana w narzuconym nie-

./.

zrozumiałym języku.-

Ponadto ks.Sahajdakowski w rozmowach z duchownymi, uczestnikami kursu, występował wyraźnie przeciwko nauczaniu religii prawosławnej w języku polskim i atakował ks.kapelana Fedorenkę za zorganizowanie kursu w Grodnie w celu polonizacji miejscowej ludności "rosyjskiej", jak się wyrażał.-

Jest charakterystycznym, że ks.Sahajdakowski w celu zwalczania akcji Stowarzyszenia Polaków wyznania Prawosławnego nawiązał kontakt z działaczami Stronnictwa Narodowego.-

Ostatnio ks.Sahajdakowski zwrócił uwagę na małżeństwa mieszane i stara się wszelkimi sposobami nakłonić pragnących przejść na katolicyzm zaniechania tego zamiaru.-

3/Wyznanie ewangelicko-augsburskie.

Dnia 31 grudnia 1937r.pastor Zirkwitz podczas kazania w Białymstoku powiedział, że Konsystorz nie przyjął do wiadomości jego ustąpienia na emeryturę, wobec czego będzie pełnił nadal obowiązki pastora. W kazaniu tym ks.pastor zaznaczył, że w parafii ewangelicko-augsburskiej w Białymstoku nieodpowiedzialne jednostki wzbudzają fermenty i zwrócił uwagę, że w Polsce życie religijne ewangelickie może rozwijać się bez przeszkód, gdy natomiast w kraju macierzystym religii ewangelickiej duchowieństwo i religia są zwalczane i prześladowane.-

W rozmowie prywatnej ks.pastor Zirkwitz miał się wyrazić, że Rada Kościelna stara się go oszukać, zatrzymując pobory, wskutek czego powstała zaległość w wypłaceniu poborów jego za 4 miesiące w wysokości 2.000 zł. Powiedzeniem tym poczuł się dotknięty prezes Rady Kościelnej Hampel i oświadczył, że Rada wniesie skargę na ks.pastora

./.

Zirkwitza do władz kościelnych.-

Drugi pastor w Białymstoku ks.Kraeter, będący duchownym przywódcą miejscowego Niemieckiego Związku Ludowego, ostatnio zbierał podpisy pod podaniem do władz szkolnych, aby pozwoliły na zgrupowanie dzieci Niemców w jednej szkole w pobliżu zboru ewangelickiego. Do grudnia br.ks.pastor Kraeter prowadził wykłady religii równolegle po niemiecku i po polsku, poświęcając po pół godziny wykładu dla każdej narodowości. Obecnie władze szkolne poleciły kolejno poświęcać całą godzinę na wykłady religii ewangelickiej w języku polskim i niemieckim, gdyż ks.pastor Kraeter część godziny, poświęconą wykładowi polskiemu, starał się umniejszać na rzecz wykładu niemieckiego. Działalność germanizatorska ks.pastora Kraetera objawia się ponadto w urządzaniu przez niego w niedzielę przedstawień dla dzieci ewangelickich szkół powszechnych, gdzie są one uczone zabaw i pieśni niemieckich dla pobudzenia poczucia narodowego niemieckiego .-

———ooOoo———

URZĄD WOJEWÓDZKI BIAŁOSTOCKI
Wydział Społeczno-Polityczny

TAJNE.

Nr.PN.132/12/37.

Białystok, dnia 10 stycznia 1938 r.

MIESIĘCZNE SPRAWOZDANIE SYTUACYJNE Nr.12/37.T.

/ z ruchu politycznego polskiego oraz z życia społeczno-politycznego mniejszości narodowych/.

CZĘŚĆ II. - Mniejszości narodowe.

A. Część ogólna.

W życiu Białorusinów, Rosjan i Ukraińców nie zanotowano momentów godnych omówienia.-

Wśród Niemców w Białymstoku obserwuje się wzmaganie się poczucia narodowego i wzrost negatywnego ustosunkowania się do polskości. Przyczyną tego zjawiska jest działalność oddziału Niem. Zw. Ludowego, którego duchowym przewódcą jest pastor P. Kraeter.-

Litwini z pow. grodzieńskiego z inicjatywy b.kierowników czytelń rytąsowskich wystosowali protest przeciw zawieszeniu czasopisma "Vilriaus Rytojus".-

W życiu Żydów dominowały sprawy gospodarcze. Bojkot handlu żydowskiego wywołuje coraz częstsze wypadki kontrakcji. Poza tym wszczęto prace przygotowawcze do Kongresu Samopomocy Żydowskiej.-

B. Część szczegółowa.

1. B i a ł o r u s i n i .

Poza zebraniem członków spółdzielni spożywczej we wsi Łuk gm.Tarnopol, pow.wołkowyskiego, na którym omówiono sprawy orga-

zacyjne i dokonano wyboru nowego zarządu, innych przejawów życia Białorusinów nie notowano.-

2. Rosjanie

Rosyjskie T-wo Dobroczynności w Grodnie urządziło w grudniu 5 wieczorów towarzyskich połączonych z odczytami.-

Zainteresowanie słabe. Frekwencja wynosiła od 10 do 40 osób.

Oddział Ros. Stow. Młodzieży w Białymstoku urządził uroczysty obchód z okazji 10-lecia istnienia organizacji. Na program złożyły się przemówienia okolicznościowe, produkcje chóralne i deklamacje. Obecnych około 80 osób.-

3. Ukraińcy.

Przejawów działalności nie dostrzeżono.-

4. Niemcy.

W czasie odbytego w dniach 31.X. i 1.XI. 1937 r. w Łodzi zjazdu młodzieży niemieckiej został poświęcony sztandar oddziału Niem. Związku Ludowego w Białymstoku, ufundowany przez prezesa tego oddziału Krauzego Adolfa.-

Oddział ten jakkolwiek nie zwiększa w sposób widoczny swego stanu posiadania, wywiera coraz większy wpływ na zamieszkałych w Białymstoku Niemców.-

Przejawia się on w obserwowanym wzmaganiu się poczucia narodowego i coraz bardziej negatywnym ustosunkowywaniu się do polskości i Żydów.-

Dużą rolę odgrywa w tej akcji pastor Benno Kraeter, którego działalność bliżej została omówiona w dziale wyznaniowym sprawozdania. Daje on dowody swego wrogiego stosunku do polskości w różnych przemówieniach i pogadankach wygłaszanych do dzieci, nad którymi roztacza szczególną opiekę. W każdą niedzielę Kraeter

urządza zbiórki dzieci niemieckich, organizuje przedstawienia uczy zabaw i pieśni niemieckich i przy każdej sposobności wykreśla, że Niemcy zamieszkali w Polsce muszą zawsze pamiętać że są Niemcami.-

5. L i t w i n i .

Pewną ruchliwość nadal wykazywali zamieszkujący w pow. grodzieńskim b.kierownicy czytelń Lit. T-wa "Rytas".-

Na odbytym w dniu 8.XII.1937 r. zebraniu uchwalili oni wnieść protest przeciwko zawieszeniu czasopisma "Vilniaus Rytojus". Tekst opracował Nowicki Jan. Po zebraniu podpisów protest został jakoby przesłany do Min.Spraw Wewn., a odpis wysłano do Litwy.-

6. Ż y d z i .

Projektowany Kongres Samopomocy Żydowskiej wywołał znaczne zainteresowanie i stał się przedmiotem starć pomiędzy ugrupowaniami sjonistycznymi a socjalistycznymi. Niemal we wszystkich większych ośrodkach w ciągu grudnia zostały utworzone Komitety Organizacyjne i rozpoczęto sprzedaż kart, uprawniających do brania udziału w wyborach delegatów na Kongres. Największą ruchliwość w sprzedawaniu kart przejawiali sjoniści ogólni. Bojkot ekonomiczny Żydów powoduje coraz częstsze wypadki kontrakcji, przejawiające się w formie obniżania cen na artykuły przyciągania chrześcijan przez udzielanie długoterminowych kredytów, wypowiadania i niewydzierżawiania chrześcijanom lokali handlowych. Kontrakcja nie nosi narazie charakteru zorganizowanego.-

158

Życie polityczne.

Sjoniści ogólni. Wykazali duże zainteresowanie się Kongresem Samopomocy Żydowskiej i dążenia do sprzedawania jak największej ilości kart uprawniających do brania udziału w wyborach delegatów na Kongres.-

Bund. Urządził 10 obchodów 40-lecia swego istnienia w powiatach białostockim, bielskim, grodzieńskim, łomżyńskim, ostrołęckim, ostrowskim i wołkowyskim.-

Ruchliwość poszczególnych organizacji politycznych ilustruje następujące zestawienie:

Nazwa organizacji.	Wiece i zgromadzenia.	Zebrania.	Odczyty i obchody.	Frekwencja.	Rozpiętość od	Rozpiętość do	Jednostki organizacyjne	Jednostki organizacyjne zlikwid
Sjoniści ogólni	-	2	6	1610	30	700	-	-
Poalej-Sjon Praw.	-	-	1	50			-	-
N. O. S.	1	3	2	285	10	100	-	-
Bund.	-	3	10	1985	40	500	1x/	-
Mizrachi	-	-	1	25			-	-

Uwaga: x/ w Brzostowicy-W., pow. grodzieńskiego.

Życie gospodarcze.

Stale rozszerzający się bojkot ekonomiczny Żydów, powoduje coraz częstsze wypadki kontrakcji.

Nie nosi on narazie charakteru ściśle zorganizowanego i w poszczególnych miejscowościach przejawia się w różnych formach, jak obniżanie cen na artykuły, podnoszenie wyglądu estetycznego sklepów, przyciąganie chrześcijan przez udzielanie kredytów dłuższych niż w sklepach chrześci-

jańskich, wypowiadanie lokali firmom chrześcijańskim i niewydzierżawianie chrześcijanom lokali handlowych.-

W pow. wysoko-mazow., w którym bojkot dał się najsilniej odczuć na skutek akcji Str.Nar., zanotowano pojedyńcze wypadki stosowania przez Żydów bojkotu względem swych współwyznawców za utrzymywanie stosunków handlowych z chrześcijanami.-

Również lokalna prasa żydowska dużo miejsca poświęcała sprawie bojkotu handlu żydowskiego, podnosząc, iż powoduje on pogarszanie się ogólnej sytuacji gospodarczej i stanu bezpieczeństwa w Państwie. Nadto w celu skutecznej kontrakcji nawoływała do skonsolidowania własnego życia i stanowczego przeciwdziałania wszelkim zakusom na dobro i interes ludności żydowskiej.

Nazwa organizacji	Zebrania.	Odczyty.	Obchody, przedstawienia i zabawy.	Frekwencja.	Rozpiętość od do	Jednostki organizacyjne nowe	likwid
Zjedn. Szkół Żydowskich	-	1	2	840	90 - 500	-	-
Żyd. T-wo Kulturalne	-	2	-	150	70 - 80	-	-
Zw. Rzemieśln. Żydów	1	1	-	210	60 - 150	-	-
T a r b u t h	-	2	5	420	60 - 130	-	-
J a b n e	-	-	2	260	60 - 200	-	-
Kultur- Liga	-	-	1	120		-	-
Szul - Kult	-	-	1	40		-	-
Liga Pomocy Prac. w Palestynie	-	1	1	300	100 - 200	-	-
Zw. Studentów Żydów	-	3	-	170	40 - 80	-	-
Zw. Drobnych Kupców	1	-	-	53		-	-
Linas Chacedek	-	-	5	570	40 - 250	-	-
TOZ	-	-	2	400	200	-	-
Gemiłus Chesed	-	-	1	250		-	-

- - - - o o o - - - -

4